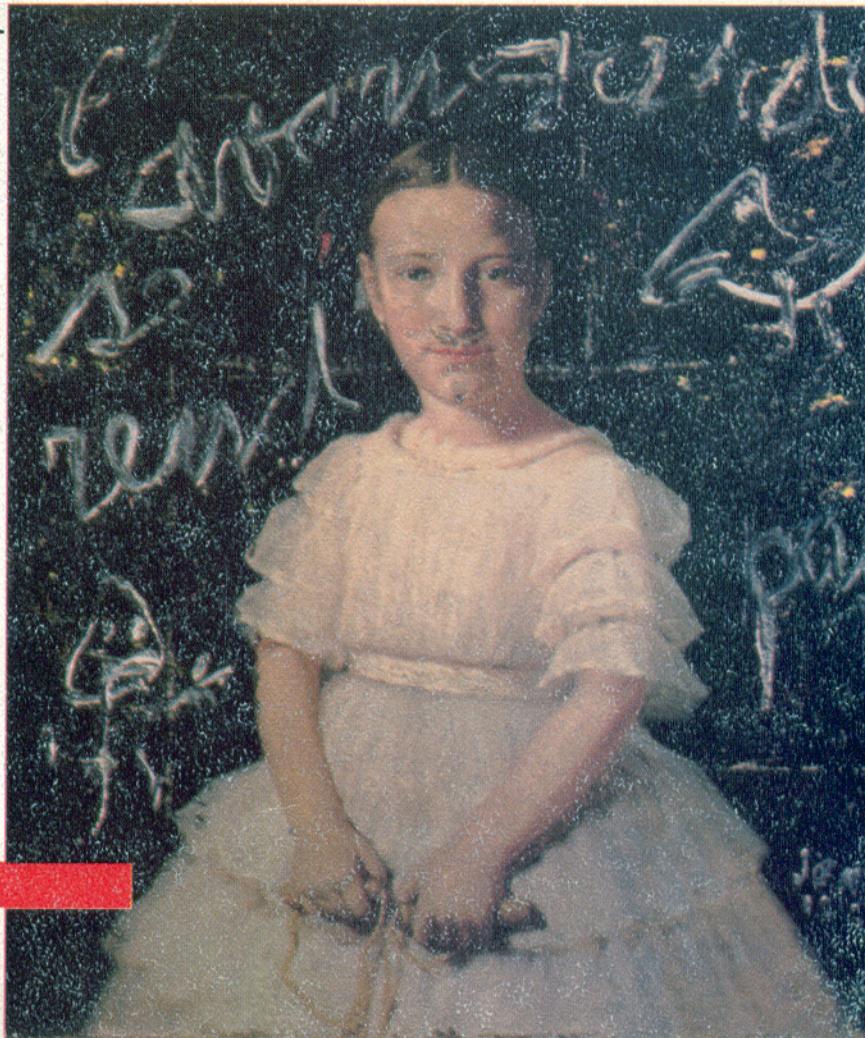

ΤΟ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

από την **Cobra**
στην **Καταστασιακή**
Διεθνή

Ελεγχθερος Τυπος

Internationale Situationniste

ΤΟ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ

*Μετάφραση
Πάνος Τσαχαγέας
Νίκος Β. Αλεξίου*

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Επίτροπος Ανθολογίας

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΣΩΣΗΣ ΔΙΑΤΕΧΝΗΣ ΟΤ

Επίτροπος Μ.

Διατέχνης Διατέχνης

Διατέχνης Διατέχνης

Η ανθολογία **Το Αισθητικό και το Πολιτικό** μεταφράστηκε από τους Πάνο Τσαχαγέα και Νίκο Β. Αλεξίου, ετοιμάστηκε στο Εργαστήρι της Ελευθεριακής Κουλτούρας και κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο του 1996 στην Αθήνα από τις εκδόσεις **Ελεύθερος Τύπος**, Βαλτεσίου 53 - τηλέφωνο 38.020.40, όπου γίνεται και η κεντρική διάθεση.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ

Από την πολιτιστική αμφισβήτηση στην κριτική των ιδεολογιών.

«Αυτό που καθορίζει τα στρατιωτικά μυστικά δεν είναι τόσο το βάθος, όσο η επανάληψη: τίποτα δεν προσομοιάζει στον Κίρκεγκαρντ όσο ένα επιτελείο: θα αρχίσουν επομένως ένας μικρός αριθμός συντρόφων, αρχικά, για να μεταβιβάσει ό,τι είναι πρόγραμμα σημαντικό και να αρχίσει την οργάνωση ενός δικτύου πληροφοριοδοτών το οποίο δεν θα επεκτείνεται επ' άπειρον.»

Πωλ Νιζάν, *H συνανασσία*

Χωρίς να προσφεύγει κανείς στην απαρίθμηση των ιστορικών γεγονότων, διευκολύνεται ακολουθώντας το ρυθμό της ιστορίας βάσει ορισμένων συμβάντων-κλειδιών. Οι τρεις τελευταίοι ευρωπαϊκοί πόλεμοι καθορίζουν τις μεταλλαγές που έδωσαν στον σύγχρονο κόσμο τη μορφή του, όπως ακριβώς οι κρούσεις ενός μετρονόμου.

Μετά το 1871, ο φόβος της Κομμούνας τονίζει περαιτέρω τον αντιδραστικό χαρακτήρα των μεγάλων κρατών. Είναι η εποχή της βιομηχανικής μεταλλαγής, η πορεία από τον αστισμό στον καπιταλισμό εναντίον του οποίου μάχονται οι δυνάμεις του σοσιαλιστικού συνδικαλισμού κατά το πρόγραμμα της Γκότα. Η αποικιακή εξόρμηση συνεχίζεται με την κατανομή των ζωνών επιρροής.

Μετά το 1918 οι όροι του παιχνιδιού ανατρέπονται: έχει εμφανισθεί η Σοβιετική Ένωση και η 3η Διεθνής επιβάλλει μια πόλωση στις επαναστατικές ιδέες, στο πνεύμα της αριστεράς του συνεδρίου του Τσίμερβαλντ. Όλα κοχλάζουν: το κίνημα Νταντά αρχίζει την έφοδο στο χώρο του πολιτισμού, η ψυχανάλυση και ο σουρεαλισμός απελευθερώνουν κρυμμένες δυνάμεις. Άλλα αλίμονο, η υποχώρηση των αστικών δημοκρατιών ευνοεί την άνοδο κάθε μορφής φασισμού: τα τραστοργανώνονται, η καταλήστευση των αποικιών συνεχίζεται, η πολιτική της μη ανάμιξης στην Ισπανία και η συμφωνία του Μονάχου αποτελούν την χαριστική βολή κατά του αστικού οιζοσπαστισμού και της σοσιαλδημοκρατίας.

1945. Ο κόσμος εξέρχεται από τον πόλεμο για να εισέλθει στο χώρο της απουσίας του Λόγου: πρόκειται για το παρόλογο, το άτοπο, μάλλον παρά το αίσχος. Η νιτσεϊκή βούληση της δύναμης κατέληξε στην κατασκευή σαπουνιού από το λίπος Εβραίου και την αξιοθέρητη αυτοκτονία ενός παρανοϊκού δικτάτορα κλεισμένου στη φωλιά του. Η επιστήμη, απόδειξη της ανθρώπινης επινοητικότητας, καταλήγει στις 5 Αυγούστου 1945 στην Χιροσίμα, στην πλήρη εξαύλωση ενός ανθρώπου από τον οποίο δεν μένει παρά ένα ίχνος με τη μορφή αρνητικού πάνω σ' έναν τοίχο. Στην Ινδοκίνα, ο ναύαρχος κόμης Thierry d' Argenlieu, πρώην επικεφαλής του Τάγματος των Καριμλιτών, ιδρυτής της σοβαρής και λογίας επιθεώρησης Καριμλιτικών Σπουδών, συγκεντρώνοντας στο πρόσωπό του και την αριστοκρατία και τον κλήρο και τον χριστιανικό ανθρωπισμό, κανονιοβολεί τη Χαιφόνγκ στις 23 Νοεμβρίου 1946, σημαίνοντας την έναρξη της βρώμικης αποικιοκρατικής κατάπλεσης.

Ενόσω δυο υπερ-κράτη ασκούν τον εκβιασμό των ατομικών όπλων και διαμοιράζονται τις τύχες του κόσμου, η χριστιανοδημοκρατία, συνεπικυρωδούμενη από τη σοσιαλδημοκρατία, κυριαρχεί στην Ευρώπη. Σ' έναν αλλοτριωτικό κόσμο, σε μια αλλοτριωμένη οικονομία, ο καθένας αγωνίζεται και δουλεύει για τα προς το ξην, χάροντάς το, πιστός όχι πια στο «πλουτίστε» του Guizot, αλλά στο «καταναλώστε περισσότερο» του σύγχρονου Μολώχ.

Το νέο φαινόμενο όμως που παρακολουθούμε σ' αυτό το τέλευταίο τέταρτο του αιώνα είναι η ανάδειξη μιας ανύπαρκτης έως τώρα κατηγορίας, της νεότητας, όχι πλέον ως μεταβατικού στα-

δίον, περιορισμένου χρονικά, αλλά ως χωριστής οντότητας και ψυχολογικά και κατά την συμπεριφορά, ως μιας πραγματικής, ιδιαίτερης κοινωνικής περιφέρειας (Weltanschauung).

Μέσα στην πολιτιστική πτώχευση και στην αποσύνθεση όπου πορεύεται η αστική σκέψη, η νεότητα, λιγότερο καθοριζόμενη σε κατηγορίες απ' ό, τι άλλες τάξεις, προκαλεί το ρήγμα, οδηγούμενη από μια τημηματική κριτική στη συνολική αμφισβήτηση. Θα σταθούμε στην μελέτη του σημαντικού όρου των μειοψηφιών στα διάφορα πρωτοποριακά κινήματα, μειοψηφιών που αφιερώθηκαν στη φιλοσοφική κριτική.

Η πρωτοπορία, λόγω της μικρής κοινωνικής σημασίας της, των ελάχιστων μέσων διάδοσής της, ακόμη γιατί αντιτίθεται στα κοινώς παραδεκτά, τον καθωσπερισμό, τους «καλούς τρόπους», αγνοείται ηθελημένα είτε από έλλειψη πληροφόρησης, και συχνά εξεντελίζεται.

Είναι μάλλον δύσκολο να παρακολουθήσει κανείς την εξέλιξη αυτής της ημιπαρανομίας, της υπόγειας διαδομής, του underground των Αγγλοσαξώνων, και μόνον εκ των υστέρων αντιλαμβάνεται ότι υπήρξε και είχε σημασία.

Τα γεγονότα απέδειξαν ότι δεν αμφισβήτηθηκε μόνο το Πανεπιστήμιο, αλλά η φύση της γνώσης καθαυτή. Αυτό που θεωρήθηκε αναρχικό ξέσπασμα, στην πραγματικότητα ήταν η πρακτική δοκιμή των ιδεών που προέρχονται από το υπόγειο ρεύμα των 25 τελευταίων ετών, ιδεών που αποκρυπταλόθηκαν μέσα στη γενική αδιαφορία.

Η επίσημη ιστορία των ιδεών, αυτών που αποτελούν περιεχόμενο λαμπρών διαλέξεων στο Collège de France και λογίων διατριβών στην EPHE, ελάχιστα μαρτυρεῖ για την πραγματική διαδρομή και εξέλιξη των κινήτρων που επηρεάζουν τη σάσιση των ανθρώπων. Αυτή η ιστορία, μεταπολεμικά, παρουσιάζεται θλιβερά περιορισμένη, παρά την επίφαση πολυσημάτιας, στη διάδοση του χονσερλιανού ρεύματος και στις προσπάθειες συστηματικής, κατ' αντίθεση με την επαγγελματική, προσέγγισης των θεωρητικών επιστημών.

Για μερικά χρόνια, το σαρτρικό δόγμα κυριαρχεί σε ολόκληρη την ιντελιγέντσια. Ξεκινώντας από την ανακάλυψη της έννοιας και της σημασίας του σκοπού, ο Σαρτρ, εν συνεχείᾳ, ανακαλύπτει την πολιτική στράτευση. Οι διαμάχες του με τον P. Αρόν το 1946 και με τον Μερλώ-Ποντύ κατά τη διάρκεια του πολέμου της Κορέας, παθιάζουν όλη την παρισινή διανόηση. Όσο για τον Καμύ, οι εξάρσεις του και η «εξέγερση» των αρέσουν πολύ στους συναισθηματικούς. Στον ακαδημαϊκό-πανεπιστημιακό χώρο, ο Jean Hypolite συνεισφέρει στην ευρύτερη γνώση του Χέγκελ· ο Λεβινάς στη γνώση του Χούσσερ και ο Jean Wahl του Κίρκεγκααρντ. Ο Γιανκέλεβιτς ακολουθεί τον ηθικό στοχασμό του, ο Μπασελάρ ολοκληρώνει την πορεία του στην επιστημολογία και την ποίηση. Όλα τούτα δεν εμποδίζουν καθόλου τη συνήθη ακαδημαϊκή έκφραση του συντηρητισμού: η «Διεθνής Ένωση των Φιλοσοφικών Εταιρειών», κατά την ίδρυσή της το 1948, συμπεριλαμβάνει μεταξύ των 24 μελών από την Ευρώπη, 5 θωμιστές και 4 μεταφυσικούς έναντι ενός μόνο μαρξιστή και ενός υπαρξιστή, ενώ τα υπόλοιπα μέλη αντιπροσωπεύουν φιλοσοφικές σχολές του 19ου αιώνα.

Η λογοτεχνία ενδιαφέρεται κατά πρώτο λόγο για τους παλαιούς πολεμιστές και η Αντίσταση και ο Πόλεμος μονοπαλούν τα βραβεία: βραβείο Γκονκόύρ για την Έλσα Τριολέ το 1944, τον jean-Louis Bony το 1945 κ.λπ. Στην έρευνά τους «Είκοσι ετών το 1951», οι Robert Kanters και Gilbert Sigaux αναφέροον και τις προτιμήσεις των νέων για τους Γάλλους συγγραφείς: 1ος ο Αντρέ Μαλρώ, 2ος ο Πωλ Κλωντέλ, 3ος ο Montherlant, 4ος ο Κοκτώ, 5ος ο Σαρτρ, 6ος ο Πρεβέρ, 7ος ο Ανούνγ, 8ος ο La Tour du Pin, 9ος ο Marcel Aymé, 10η η Colette.

Ακόμη, με αφορμή τους «Τρεις τραγικούς νέους του Lagny», τους τρεις εφήβους οι οποίοι, αφού επινόησαν ένα παιχνίδι με ορισμένους κανόνες, σκότωσαν τον έναν που τους παραβίασε, οι Kanters και Sigaux δικαιολογούν τη μεταπολεμική γενιά καταδικάζοντας την προηγούμενη: «Ήταν παιδιά ή έφηβοι όταν οι συνειδήσεις ήταν ρευστές, όταν το ψέμα και η δολιότητα είχαν σοβαρά κίνητρα, όταν φαινόταν σωστό να πυροβολήσει κανείς πισώπλατα κάποιον και, εν πάσῃ

περιπτώσει, η ανθρώπινη ζωή δεν άξιζε και πολύ: οι γονείς τους είπαν ψέματα και εξαπάτησαν για να προμηθευτούν τα απαραίτητα για το γεύμα της πρώτης μετάληψης· τα πρώτα τους τσιγάρα ήταν διπλά παράνομα γιατί τα αγόρασαν στην μαύρη· ίσως η «πρώτη φορά» ήταν στην αγκαλιά μιας κοπέλας που μόλις είχε δοθεί σ' έναν στρατιώτη του εχθρού· η συνείδησή τους ξύπνησε την ώρα της νυχτερινής συσκότισης και κατά την διάρκεια των οικογενειακών τραπεζιών μάθαιναν λίγο-λίγο τα βρώμικα και δυσώδη μυστικά της αστυνομίας, της αστυνομίας ποιών επών αλήθεια... Είναι τα παιδιά της νύχτας, με τα αμφτωλά πνεύματα μιας κάποιας νύχτας της συνείδησης. Έπαιξαν μέχρι τέλους το μελόδραμα. Ποιός όμως από μας θα τολμούσε να ισχυρισθεί ότι δεν συμμετείχε καθόλου στη σκηνοθεσία αυτού του θλιβερού θεάματος; Και πόσα αγόρια και κορίτσια υπάρχουν γύρω μας, που δεν θα φθάσουν βέβαια ως το φόνο ενός φύλου τους σε μια σκοτεινή γωνιά ενός δάσους, αλλά έχουν ανατρέψει τον ίδιο αέρα και έχουν εκτεθεί στα ίδια ηθικά μικρότερα απλώς και μόνον γιατί ήταν 20 επών το 1951;»

Παρ' όλα αυτά, το 1951, δημιουργούνται υπογείως ομάδες, ενεργοποιούνται, διαλύονται και ανασυντίθενται προσπαθώντας να αρθρώσουν μια τεκμηριωμένη θεωρητική κριτική.

Οι σχέσεις και η σύμπτωση σουρεαλισμού και επανάστασης είναι πασίγνωστες και δεν θα επανέλθουμε. Η πολιτική στράτευση στο πλευρό του κομμουνισμού της «χρονιςής εποχής» αποδυναμώθηκε εφόσον έγινε φανερό ότι ο Στάλιν οδηγούσε την ΕΣΣΔ σε ιδεολογικό αδιέξοδο, αλλά η σύμπτωση με τον Τρότοκι και τις απόψεις του έδωσε ένα νέο προσανατολισμό στον σουρεαλισμό. Ο Αντρέ Μπρετόν, το Νοέμβριο του '53 στο Médium εξέφραζε την λύπη του γιατί η τότε συγκυρία θωύβυσε τον σουρεαλισμό προς μια «αμφισημία, πλήρη άρνησης και τύφεων» και δήλωνε ότι η σουρεαλιστική άποψη εξηγείται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στον επίλογο του δοκιμίου περί Κομμουνισμού του Dionys Mascolo:

«Κάθε προσπάθεια για να συμπτυχθούν σε μια ενιαία δράση αφενός η επικοινωνία που καθιστά δυνατό το επαναστατικό κίνημα ικανοποίησης των αναγκών, δηλ. η επανάσταση, και αφετέρου η επικοινωνία που πραγματοποιεί έργο στον κόσμο των απόλυτων αξιών, δηλ. η τέχνη, φαίνεται καταδικασμένη στην αποτυχία, τουλάχιστον προς το παρόν. Επιπλέον, τέτοιου είδους προσπάθειες καταλήγουν στο να αγνοούν και την τέχνη και την επανάσταση, στο να υποβαθμίζουν τη μία μέσω της άλλης, να εξουδετερώνουν και τη μια και την άλλη. Πρέπει να διαλέξει κανείς: ή θα είναι επαναστάτης και άνθρωπος της δράσης, ή θα είναι συγγραφέας και καλλιτέχνης γενικότερα, συμπληρωματικά μόνον όντας επαναστάτης. Ο καλλιτέχνης-άνθρωπος της δράσης καταλήγει να μην είναι τίποτα γνήσια. Προς το παρόν λοιπόν χρειάζεται επιλογή. Η επιλογή όμως αυτή οφείλει να εμπεριέχει, καθ' οιονδήποτε τρόπο, τον βασικό πυρήνα της θεωρίας, την ουσιαστική ταυτότητα δηλαδή του νοήματος της υλιστικής επανάστασης. Και του νοήματος κάθε έργου (δημιουργίας), νόημα το οποίο έγκειται στην πραγμάτωση της επικοινωνίας. Σε διαφορετικά επίπεδα, η πρακτική επαναστατική δράση και η θεωρητική έρευνα αποτελούν συνιστώσες ενός και του αυτού έργου, υπό τον όρο ότι και ο ενιαίος χαρακτήρας τους αναγνωρίζεται και ότι παραμένουν πρόσκαιρα – η δράση και η σκέψη – διαχωρισμένες».

Ο σουρεαλισμός επέτρεψε σε μερικούς από τους εικοσάρηδες του 1951 να ανακαλύψουν μια διαφορετική πορεία έξω από τον κλοιό των κομμάτων, ν' αντιληφθούν ότι υπήρχαν ακόμη πειρατές, όπως ομολογεί ο José Pierre: «Μετά από λίγο εντάχθηκα στην Κομμουνιστική Νεολαία... Ανακάλυψα στην συνέχεια τον Libertaire (Ελευθεριακό) και λίγο αργότερα τον Σουρεαλισμό· ανέτυνεσα: υπήρχαν ακόμη Πειρατές, ο αγώνας δεν είχε τελειώσει.» (*La Brèche – To Ρήγμα – 1963*).

Οι σουρεαλιστές, παρ' όλα αυτά, αγκιστρωμένοι στην παράδοση της ακραίας avant-garde της δεκαετίας του '20, δεν καταφέρουν πάντα να ξεφεύγουν από την εσωτερική δυναμική τους και οι ενέργειές τους μοιάζουν με μια περιστρεφόμενη πόρτα που συνεχίζει να στρέφεται στο κενό,

αφού έχει περάσει κανείς στο μεταξύ. Έδιναν συχνά την εντύπωση της αταξίας, μοιρασμένοι καθώς ήταν μεταξύ των ουτοπικών σοσιαλιστικών θεωριών, από τον Φουριέ ως τον Προυντόν, του αναρχισμού – του σωστού αναρχισμού, των εργατικών συμβουλίων – και του τροτσισμού. Ακόμη, μέλη του κινήματος από τις Ανατολικές χώρες δεν κατάφεραν πάντα να διαχωρίζουν το μαρξισμό από τη σταλινική δικτατορία. Έτσι, το 1953, ο Wolfgang Paalen απαντά ως εξής στο σούρεαλιστικό παιχνίδι «Θα ανοίγατε;»: «Όχι, γιατί το δόγμα του γέννησε την πιο καταπιεστική θρησκεία» και «Όχι, γιατί εγκαίνιασε ιεροεξεταστικές μεθόδους που τελειοποιήθηκαν από τους διαδόχους του», στην περίπτωση που ο Μαρξ και ο Λένιν αντίστοιχα χτυπούσαν την πόρτα του.

Βεβαίως, πολλοί σουρεαλιστές είναι ενεργά μέλη είτε της Αναρχικής Ομοσπονδίας είτε του Διεθνιστικού Κομμουνιστικού Κόμματος (4η Διεθνής, τροτσιστική). Γι' αυτούς, η επανάσταση δεν είναι μια αφροημένη και ρουμανική ιδέα: πρέπει να βασίζεται στην αρχή του προλεταριακού διεθνισμού πρέπει ν' αλλάξει, να μεταβάλει πραγματικά τον κόσμο μια εθνικιστική επανάσταση δεν αποτελεί πραγματική πρόδοδο και πρέπει να υποστηριχθεί μόνο εάν υπονομεύει κάποιον ισχυρότερο εθνικισμό. Οι πρωταρχικοί στόχοι μιας επανάστασης είναι κοινωνικοί: αγροτική μεταρρύθμιση, αυτοδιαχείριση, κ.λπ. (Ο Αντέρ Μπρετόν γράφει: «Μου αρέσει να θεωρώ ως έναντιμα της εξέγερσης στο θωρηκτό Ποτέμκιν εκείνο το φοβερό – απαίσιο – κομμάτι κρέατος.»)

Αυτά εξηγούν και την στάση τους κατά τον πόλεμο της Αλγερίας. Αρχικά, η υποστήριξή τους προς τον Messali Hadj και το M.N.A. (Mouvement National Algérien) ήταν πλήρης, αλλά και μετά την συντομίη του M.N.A. από το F.L.N. (Front de Libération Nationale) εξακολούθησαν να υποστηρίζουν τους αλγερινούς επαναστάτες, όποιοι κι αν ήταν. Το Σεπτέμβριο του 1960, όλοι οι Γάλλοι σουρεαλιστές προσυπέγραψαν τη «Διακήρυξη για το δικαίωμα ανυπακοής στον πόλεμο της Αλγερίας» (Μανιφέστο των 121). Μόνον όταν ο Σαρτό παρουσίασε τη Διακήρυξη ως στήριξη του αλγερινού εθνικισμού, ορισμένα μέλη του Σουρεαλιστικού κινήματος έλαβαν τις αποστάσεις τους. Με αυτή την αφορμή, ο Gérard Legrand αποσαφηνίζει τη θέση του: «Η αλγερινή εξέγερση, αν και σαφώς εθνικιστική κατά την προέλευση, αμφίβολη κατά την εξέλιξη στην πράξη και αποτόπαιη ως προς ορισμένες μεθόδους της, παραμένει δίκαιη, κατά την έννοια του Μοντεσκιέ όταν έγραφε ότι “ο πόλεμος του Σπάρτακου υπήρξε ο δικαιότερος των πολέμων.” Δεν υπάρχει αμφιβολία για την ύπαρξη γνήσιων επαναστατών στις τάξεις του F.L.N., αλλά, αυτό δεν αρκεί για να αποτελέσει εγγύηση, έστω και για το μέλλον, για ένα ολόκληρο κίνημα, φθαρμένο ευθύς εξ αρχής από την αδροίτη πίεση που ασκεί η διεθνής (βλ. πετρέλαιο) και όχι μόνο η εθνική συγκυρία. Γενικότερα, αμφιβάλλω ωρίξικά για τον επαναστατικό χαρακτήρα όλων των εξεγέρσεων στις αποκαλούμενες χώρες του Τρίτου Κόσμου. Με την επιφύλαξη του απαραγόραπτου δικαιώματος στην ανεξαρτησία της οποίας τα δρία δεν είναι προφανή ούτως ή άλλως, δεν έχω καμιά εμπιστοσύνη όσον αφορά τη φύση των εξεγέρσεων αυτών. Δεν διαφαίνεται καμιά από τις δυνατές μορφές Επανάστασης, ούτε η ιακωβίνικη, ούτε η μπολεσβίκη ούτε η “μπακουνική” (εφόσον έγινε προσπάθεια πραγμάτωσής της στην Καταλωνία). Είναι δυνατή βεβαίως, και πιθανή, η αναζήτηση νέων μορφών, αλλά δεν καταφέρων να εμπιστευθώ ούτε τις ακαθόριστα μαρξίζουσες εθνικές ελίτ οι οποίες υποτίθεται ότι πρωθιθούν αυτές τις νέες μορφές, ούτε τους “σοσιαλιστές” ανθρωπολόγους οι οποίοι τις ερμηνεύουν. Πολύ περισσότερο απ' ό,τι σ' όλους αυτούς, η συμπάθειά μου – και τίποτε άλλο – στρέφεται εντικτωδώς στους Baluba οι οποίοι τουλάχιστον επωφελούνται από την όλη κατάσταση για να δηλητηριάζουν τα βέλη τους και να αναζωπυρώνουν τα φυλετικά πάθη, το ίδιο άξια ενδιαφέροντος όσο και τα οικονομικά παζαρέματα μεταξύ π.χ. των κ.κ. Αντουλά, Gizenga και Τσομπέ. Δεν εννοώ το υποτιθέμενο αποφασιστικής σημασίας εύρος φαινομένων (του τύπου «νέος δρόμος για τον σοσιαλισμό») τα οποία προερχόμενα ή εξελισσόμενα σε αμιγώς ορθολογικά πλαίσια (απλοτοινάτας την “πολιτική οικονομία” και την συνακόλουθη στρατηγική) δεν αναδεικνύουν ούτε ένα ψήγμα του εσωτερικού τους νόμου ταυτόχρονα με την ανάδειξη τους.»

(Το Ρήγμα, Μάιος 1962).

Αυτή υπήρξε σε γενικές γραμμές η στάση των σουρεαλιστών όποτε ετίθετο ένα επαναστατικό ζήτημα. Η αντίληψή τους για την επανάσταση συνοψίζεται στις εξής φράσεις του Τρότσκυ: «Η δημιουργική σύνθεση του συνειδήτου με το αισυνειδήτο είναι αυτό που συνήθως λέμε έμπνευση. Η επανάσταση είναι μια πηγή έμπνευσης οιστρηλατούμενη μέσα στην ιστορία.»

Οι σουρεαλιστές αναγνωρίζουν φυσικώ τῷ τρόπῳ μια τέτοια ακριβώς έμπνευση στο κίνημα του Μαΐου και αμέσως συμπλέουν. Μερικοί, οι ζωγράφοι, εγκαθίστανται στην Σχολή Καλών Τεχνών και θα αποτελέσουν το ριζοσπαστικότερο σκέλος της πολιτιστικής αμφισβήτησης (παράρτημα 5) άλλοι συμμετέχουν ενεργά στις επιτροπές δράσης, ιδιαίτερα στη Κίνημα της 22ας Μαρτίου. Τον Ιούνιο, με την δημοσίευση ενός έκτακτου τεύχους του περιοδικού τους *L'Archibras* (έκδοση που προσπάθησαν να εμποδίσουν οι τυπογράφοι του φιλοκομμουνιστικού συνδικάτου C.G.T.) οι σουρεαλιστές εντάσσουν ενεργά το σουρεαλισμό στο κίνημα του Μάη. Σ' αυτές τις αποκαλυπτικές συνθήκες ξαναβρίσκουν το γνώριμο φαρμακερό τους ύφος, ένα ύφος γεμάτο χολή που είχαν χάσει. Τα περιεχόμενα του *L'Archibras* είναι πράγματι ενδεικτικά: Πορτραίτο του εχθρού, Προοπτική για τους πεζούς, Δεν είναι παρά η αρχή, Στο πεδίο της φωτιάς, Πρόκληση στη δουλεία μετά διπλώματος, Διαφωνία=Αρμονία, Για μια ηθική της πανταχού παρουσίας, Λύσσα για αύριο, Να ενωθούμε για να διαιρέσουμε την εξουσία, Κάτω η Γαλλία!

Ανεξαρτήτως των «αυστηρά ορθοδόξων» σουρεαλιστών, μερικοί λιγότερο ή περισσότερο αιρετικοί προσπάθησαν πολλές φορές να συγκεράσουν την σουρεαλιστική πρακτική με την πολιτική-αγωνιστική ένταξη. Ο «Επαναστατικός Σουρεαλισμός» ιδρύθηκε μετά την απελευθέρωση (1944) από τον Noël Arpaud και είχε πολύ σύντομο βίο· ήταν ιδιαίτερα εμποτισμένος από το μαρξισμό, σε μια περίοδο όπου ο μαρξισμός συνέπιπτε στην ΕΣΣΔ με τη σταλινική δικτατορία και στη Γαλλία με τον εθνικό κομμουνισμό των Τορέζ και Αραγκόν. Αυτό το κίνημα, παρά τις καλές προθέσεις του και αφού εντελίστηκε και από τους κομμουνιστές και από τους σουρεαλιστές, απέδειξε το αδύνατο του να είναι κανείς «κρυπτο-» κατά τη μια ή την άλλη έννοια.

Η ομάδα «Φάσεις» και η ομάδιτλη επιθεώρηση, υπό τον Edouard Jaguer, συγκεντρώνει κυρίως σουρεαλιστές ζωγράφους με κάποιες μαρξιστικές τάσεις. Από πολιτικής και εικαστικής πλευράς, η ομάδα αυτή είχε μια θετική επιρροή καταγγέλλοντας τον προπαγανδιστικό χαρακτήρα της Ποπ-αρτ. Πράγματι, μερικοί νέοι επαναστατημένοι ζωγράφοι θεωρούσαν την Ποπ-αρτ ως αμφισβήτηση του βιομηχανικού αντικειμένου, ενώ στην ουσία επρόκειτο για έμμεση αποδοχή του καθώς και για συμπόρευση με την καταναλωτική κοινωνία και αποδοχή ενός ορισμένου τρόπου ζωής. Η ομάδα καθαυτή δεν παρενέβη στα γεγονότα, αν και τα περισσότερα μέλη της συμμετείχαν αρκετά ενεργά και υποστήριξαν τις διάφορες ομάδες μετά το Διάταγμα περί απαγορεύσεως, αποδεχόμενα ταυτόχρονα αρκετούς στόχους του κινήματος του Μάη.

Περιγράψαμε δι' ολίγων το ρόλο των σουρεαλιστών· βεβαίως η σημασία του σουρεαλισμού ως πνευματικού κινήματος είναι κατά πολύ ευρύτερη. Η «αυστηρότητα» του Αντρέ Μπρετόν και η «αγνότητα» του Μπενζαμέν Περέ αποτέλεσαν παραδειγματικές αξίες για τη μεταγενέστερη γενιά. Η απελευθέρωση του αισυνειδήτου (της οποίας η αυτόματη γραφή είναι μόνο ένα μέρος) που αναζήτησαν οι σουρεαλιστές δεν είναι πολύ διαφορετική από την αναζήτηση του επαναστατικού αυθόρυμπου του κινήματος του Μάη. Μπορεί εν τέλει να λεχθεί ότι, όπως από φιλοσοφική άποψη οι μαρξιστές πέρασαν από την εγελιανή μήτρα, έτσι και οι σύγχρονοι επαναστάτες πέρασαν από τη μήτρα του σουρεαλισμού.

Η Διεθνής των Πειραματικών Καλλιτεχνών (*Internationale des Artistes Expérimentaux*), ή CO-BRA, αν και αγνοείται πλέον στη Γαλλία και στις χώρες όπου δημιουργήθηκε, άσκησε μεγάλη επιρροή στην Β.Δ. Ευρώπη παρά τη σύντομη ύπαρξή της (1948-1951). Η I.A.E. δημιουργήθηκε από την ένωση μικρών πρωτοποριακών ομάδων, όπως η Ολλανδική Πειραματική Ομάδα που εξέ-

διδε την επιθεώρηση Reflex, και δημοσίευσε την COBRA από τα αρχικά των πόλεων Κοπεγχάγη, Βρυξέλλες, Άμστερνταμ, απ' όπου προέρχονταν. Μεταξύ των ιδρυτών ήταν οι ζωγράφοι 'Ασγερ Γιόρη, Κάρολ Άπελ, Corneille, Πιερ Αλεσίνοκ, ο ποιητής Dotremont, αρχισυντάκτης της COBRA και ο αρχιτέκτων Κονστάντ, αρχισυντάκτης του Reflex (τον συναντούμε αργότερα στο κίνημα των Πρόβος στο 'Άμστερνταμ).

Στόχος των μελών της I.A.E. ήταν η αναζήτηση ενός καλλιτεχνικού τελικού σκοπού που χαρακτηρίστηκε από διεύρυνση των εκφραστικών μέσων. Είχαν επίγνωση της υποτέλειας της τέχνης στις κυρίαρχες τάξεις καθώς και της επίδρασης της πάλης των τάξεων στον αισθητικό φορμαλισμό: «Η ιστορική επίδραση των ανώτερων τάξεων ώθησε όλο και περισσότερο την τέχνη σε μια θέση εξάρτησης, καθιστώντας την προστή μόνο σε μερικά ιδιαίτερα προικισμένα πνεύματα που κατάφεραν να βρουν κάποια ελευθερία μέσα στους διάφορους φορμαλισμούς.» (Κονστάντ)

Στο μεταξύ, μια ελευθεριακή πλαστική έρευνα, μέσω της αφαιρέσης εν θερμώ, δημιουργήσεις ένα νέο εικαστικό ύφος το οποίο, καταχρηστικά ίσως, ονομάστηκε νεο-εξπρεσιονισμός. Από το 1958 και μετά, μερικοί ζωγράφοι όπως ο Άπελ, ο Αλεσίνοκ και ο Γιορη, έγιναν ευρύτερα γνωστοί και τα έργα τους απέκτησαν εμπορική αξία, με αποτέλεσμα διάφοροι κριτικοί, γκαλερίστες, διευθυντές μουσείων, και ο ίδιος ο Dotremont, να προσπαθήσουν να ξαναδώσουν πνοή στο κίνημα, πολλές φορές για εθνικιστικός λόγους. Παρατηρούμε έτοι μια επάνοδο της COBRA στην ευρωπαϊκή και αμερικανική αγορά τέχνης, η οποία ψευδώς παρουσιάζεται ως κανονική καλλιτεχνική σχολή. Οι νεώτεροι τεχνοκρατικοί, οι οποίοι δεν είχαν γνωρίσει την I.A.E., έπεσαν θύματα εν αγονία τους αυτής της εμπορικής επιχείρησης.

Ορισμένα από τα φωτεινότερα πνεύματα της I.A.E. προσπάθησαν παρ' όλα αυτά να κάνουν πειραματικές έρευνες ήδη από το 1951, είτε μεμονωμένα είτε στα πλαίσια ομάδων όπως το Κίνημα για ένα Φαντασιακό Μπαουχάους που ιδρύθηκε από τον 'Ασγκερ Γιόρη και τον Ιταλό ζωγράφο Πίνοτ-Γαλλίτσο και αντιτάχθηκε στον ψυχρό φονέιοναλισμό του Μπαουχάους της Ουλμ.

Δυο χρόνια πριν την I.A.E., δημιουργήθηκε στο Παρίσι το λεττριστικό κίνημα, του οποίου η εικόνα αλλοιώθηκε ιδιαίτερα από τον τύπο, ως τίτοτα περισσότερο από μια φοιτητική φάρσα, εξ αυτίας κυρίως των ακροτήτων του ιδρυτή του, του Ιζιντόρ Ιζού.

Ο Jean-Isidore Goldstein, ο λεγόμενος Ιζού, γεννήθηκε στο Botosani της Ρουμανίας το 1925 σε μικροαστικό εβραϊκό περιβάλλον και ακολούθησε τη συνήθη κλασική παιδεία· ήδη σε ηλικία 16 ετών είχε καθορίσει κατά την αντίληψή του τις γενικές γραμμές της εξέλιξης των θεωρητικών επιστημών. Η δόλη προσπάθεια του Ιζού πηγάζει από μια φρενήρη αγωνία για να ξεφύγει από το παρόλογο και το κενό, από το άμορφο («γλίνα»), για να προσεγγίσει την αιωνιότητα, τη Μορφή («μάρμαρο»). Η μόνη κινητήρια δύναμη της εξέλιξης είναι η ανάγκη δημιουργίας· ο άνθρωπος επομένως θα τελειωθεί μέσα στη «Δημιουργική». Δημιουργός είναι εκείνος ο οποίος έχοντας επίγνωση της τρέχουσας εξέλιξης μιας θεωρίας, την προωθεί κατά μια κλίμακα ακολουθώντας τη «χρονική γραμμή». Με διαδοχικά άλματα και από δημιουργία σε δημιουργία, είναι δυνατόν να φθάσει στον χώρο της «δημιουργικής», στο «κέντρο της δημιουργίας» όπου κάθε άνθρωπος είναι «Θεός» και «Μεσσίας». Αυτό που είναι πράγματι αξιοσημείωτο στο έργο του Ιζού είναι ότι ακολουθεί συνεχώς και πιστά το στόχο που είχε θέσει το 1946, γράφοντας ήδη στο εσώφυλλο του πρώτου του βιβλίου τα μελλοντικά του έργα.

Ο Ιζού χλευάστηκε δύσο κανένας άλλος δημιουργός από την κριτική. Είναι γεγονός ότι το ύφος και το λεξιλόγιό του υπονοούν μια παρουσία τόσο άμεση που φοβίζει τους ανθρώπους των γραμμάτων. Υπήρξε ωστόσο σαφής: «Δεν έμαστε μυστικιστές, παρ' ότι η έκφραση μας συγγενεύει, γιατί πιστεύουμε στο φανέρωμα και στην ευρύτερη δυνατή διάδοση, εξ ορισμού αντίθετα στο μυστήριο και τη μύηση.» Από το 1968 η λογοτεχνική προσφορά του Ιζού μνημονεύεται στα σχολικά εγχειρίδια.

Η λεπτομετρική κριτική ακολουθεί εν ολίγοις την εξής πορεία: θεωρούσαμε ανέκαθεν τις τέχνες ως αμετάβλητα σύνολα για τα οποία οι εκάστοτε δημιουργίες δεν ήταν παρά φαινομενικά αυθαίρετα επιτεύγματα μιας απροσδιόριστης μεγαλοφυίας. Μελετώντας όμως την κάθε τέχνη εκ των ένδον, διαπιστώνται μια περίοδος εξωτερικών κατασκευών για το συστατικό της στοιχείο (λέξη, ήχος, χρώμα και γραμμή, διάλογος κ.λπ.), η οποία αποτελεί αυτό που ο Ιζού ονομάζει «διευρύνουσα υπόσταση», και όταν προσεγγίζεται το σύνολο των δυνατών συνδυασμών των κατασκευών αυτών, ακολουθεί μια περίοδος εσωτερικευμένων δημιουργιών, η «σμιλευτική υπόσταση».

Στην περίπτωση του πεζού λόγου, στο αφήγημα επί παραδείγματι, μπορούμε να παρακολουθήσουμε αυτή την εξέλιξη: στο διευρυντικό στάδιο, το μυθιστόρημα είναι ένα συνεκτικό σύνολο «εξωτερικοτήτων» τόσο από πλευράς περιεχομένου (πλοκή, συναισθήματα) όσο και μορφής (χίνηση του συνόλου, ρυθμός, εναλλαγή κατά περιόδους) όταν εξαντλείται αυτό το στάδιο, ο σμιλευτής καθιστά το μυθιστόρημα ένα ασύνδετο σύνολο «εσωτερικοτήτων», και ως προς το περιεχόμενο (ψυχολογία) και ως προς την τεχνική (συγκέντρωση του υλικού και καταστρεπτικός κατακερματισμός του έως εκμηδενισμού). Έτσι, ο σμιλευτής – από τον Σταντάλ ως τον Τζόνι – χαρακτηρίζεται από διαδοχική αποσύνθεση του ψυχολογικού υλικού της αφήγησης: ανθρώπινοι χαρακτήρες στον Μπαλάκι, κοινωνικοί χαρακτήρες στον Ζολά, ιδέες στον Μπουνζέ, όπως και τα αντιδιαμετρικά τους, αντι-χαρακτήρες στον Φλωμπέρ, αντι-ιδέες στον Ντοστογιέφοκυ, αντι-δικαίωση στον Ζιντ. Εκ παραλλήλου, το υφολογικό περιεχόμενο εξασθενίζεται από τη συγκέντρωση των ζητορικών σχημάτων στον Σταντάλ, την εξάντληση της άρθρωσης των φράσεων στον Φλωμπέρ, την εξάντληση των φραστικών συνδυασμών στον Προυστ, την εξάντληση της λέξης καθαυτής στον Τζόνι.

Φθάνουμε έτσι σ' ένα στάδιο – η κενή σελίδα του Μαλλαράμε – όπου το μυθιστόρημα πρέπει να ξεπεραστεί ποιοτικά ή να εξαφανιστεί, αναλούμενο σ' ένα μάγμα καταναλώσιμης ανάγνωσης, της οποίας χαρακτηριστικά αποτελούν η τρέχουσα μόδα των απομνημονευμάτων, τα ρεπορτάζ και η πληθώρα επανεκδόσεων των κλασικών έργων.

Θέτοντας το αίτημα ότι η ανάγκη μυθιστορίας εξακολουθεί να υπάρχει, ο Ιζού προτείνει μια νέα υπόσταση μετά την διάλυση του λόγου και των συστατικών του, της φράσης και της λέξης, οπότε ανοίγουν δυο κατευθύνσεις: η μεν, μαξιμαλιστική, στηρίζεται στο αφήγημα μεταδιδόμενο μέσω άλλων φορέων, εκτός της συμβατικής γλώσσας, όπως ο εικονογραφικός πεζός λόγος, η μεταγραφία κ.λπ. η δε, μινιμαλιστική, διατηρεί την επίφαση του λόγου, αλλά η χρήση των λέξεων δεν αντιστοιχεί με την εννοιολογική τους σημασία. Η μεταγραφία, πέραν ορισμένων προσπαθειών με τη μορφή βιβλίων-αντικειμένων, δεν πραγματώθηκε παρά στην πλαστική, δημιουργώντας ένα ρεύμα που ονομάστηκε «αφηγηματική απεικόνιση» από τους κριτικούς τέχνης. Η δεύτερη κατεύθυνση οδηγεί στο λεγόμενο νέο μυθιστόρημα, τοντάχιστον στο σκέλος εκείνο που εκφράστηκε από το μυθιστόρημα-χαρτοπαίγνιο του Marc Saporta, τους λεξικογραφικούς συνδυασμούς των περιγραφών του Michel Butor και τις αντιστοιχικές συνθέσεις του Maurice Roche. Δεν θα ισχυρισθεί κανείς βέβαια ότι ακόμη και η ομάδα Tel Quel επηρεάστηκε ανομολόγητα από αυτή τη θεωρία για να την πνέξει εν συνεχεία στον επαναστατικό-στρουκτουραλιστικό συνομιτισμό: «...η ομάδα με επίκεντρο την επιθεώρηση Tel Quel θεωρεί καθήκον της να τονίζει το σαρκασμό και την όλευν έναντι της "λογοτεχνίας", όπως συνεχίζει να παράγεται, να καταναλώνεται, να διδάσκεται και να σχολιάζεται. Εξάλλου, πρέπει να δράσουμε θετικά ώστε να ιθήσουμε τις δυνάμεις που επιθυμούν τον μετασχηματισμό προς νέες μορφές γραφής και ανάγνωσης. 'Όλα πραγματοποιούνται στα πλαίσια της αστικής ιδεολογίας, από ένα μάθημα λογοτεχνίας ή κοινωνιολογίας ως την παραγωγή ενός μυθιστορήματος. 'Όλα πρέπει να πραγματοποιηθούν στα πλαίσια της σοσιαλιστικής ιδεολογίας: η αποτελεσματικότητα της νέας γραφής και η δυνατότητα μιας σύγχρονης και πραγματικά δημιουργατικής διδασκαλίας. Η αμφισβήτηση είναι στιγμή επαναστατική. Η δημιουργία της πρακτικής και της θεωρίας που μεταβάλλουν και αντικαθιστούν τα στερεότυπα που έχουν φθαρεί, από

ρόλο, το ρόλο του παραγωγού αγαθών ή υπηρεσιών κατάλληλων για την αγορά. Το άθροισμα όλων αυτών των «δωρεάν» δραστηριοτήτων αποτελεί το σύνολο των δυνατοτήτων και εξουσιών από τις οποίες εξαναγκάζεται να παραιτηθεί η μάζα των εξωτερικών ή των νέων, των σκλάβων ή των θυμάτων υπερεκμετάλλευσης· αυτές οι δυνατότητες και πλέοντες επιδρούν σε όλες τις οικονομικές κατηγορίες (προσφορά, ζήτηση, τιμές, μέσα παραγωγής, θεσμικές παράμετροι, ισοτιμίες, ανταλλαγές), και τις ανασκευάζουν είτε καταστρέφοντας είτε ανανεώνοντάς τες.

To *Métabole της Νεολαίας* εμφανίστηκε μέσα στη γενική αδιαφορία. Δυο χρόνια αργότερα, οι μαθητές του Ιζού, μεταξύ των οποίων η Yolande du Luart και ο Marc O, ίδρυσαν την «Εξέγερση της Νεολαίας», όργανο του «Externisme», το οποίο επίσης υπήρξε βραχύβιο. Ο «Εξτερνισμός» δεν άσκησε επιρροή κυρίως διότι παραιτήθηκε από την επαναστατική πρακτική και αρνήθηκε αφελώς την πάλη των τάξεων¹ κατέληξε δε σε μιας μορφής φιλανθρωπικό ρεφορμισμό, όπως φαίνεται και από τα αιτήματά του: μείωση του χρόνου εκπαίδευσης με συμπύκνωση της διδασκαλίας (χωρίς να αμφισβητείται η γνώση), καθιέρωση «κεφαλαίων έναρξης δραστηριότητας», εξανθρωπισμός του τραπεζικού και πιστωτικού συστήματος, σχεδιασμός ο οποίος να λαμβάνει υπόψιν την διακίνηση «εντός»-«εκτός», κ.ο.κ.² εν ολίγοις, κατέληξε σ' έναν μάλλον φαιδρό προσκοπισμό. Ο Ιζού εντούτοις υπήρξε ο πρώτος ο οποίος διέκρινε αυτήν την μη ενσωματωμένη μάζα, η οποία δεν προσδιορίζεται επαρκώς από τη μαρξιστική έννοια του προλετεαριάτου και στην οποία ο Μαρκούζε, μεταγενέστερα, αναγνωρίζει την κινητήριο δύναμη της επανάστασης. Η ευρεία αντίληψη της νεότητας του Ιζού («ονομάζουμε νέο, ανεξάρτητα από τη βιολογική ηλικία, οποιονδήποτε δραστηριοποιείται και αγωνίζεται προς επίτευξην της θέσης του ως ενεργού μέλους») και των δυνατοτήτων της («ο εξτερνισμός θεωρείται κατ' αρχήν, στα πλαίσια μιας ηθικής επανάστασης, ως επανεξέταση των κεκτημένων εξιών» – Yolande du Luart – «θεωρούμε ότι η νεότητα κατέχει υπό λανθάνουσα ακόμη μορφή το επαναστατικό δυναμικό της κοινωνίας» – Marc O) θα έχει εκτεταμένη απήχηση το 1968, στα κίνητρα των νέων αμφισβητηών.

Από το 1951, μερικοί νέοι οι οποίοι θεώρησαν τον λεττρισμό ως μια εμβάθυνση κυρίως της τρομοκρατικής-εκφοβιστικής επίθεσης του ντανταϊσμού κατά ενός απαρχαιωμένου πολιτιστικού περιβάλλοντος, απομακρύνθηκαν σιγά-σιγά από τον Ιζού και τους πιστούς μαθητές του. Τον Οκτώβριο του '52, η εμπορική έξοδος της ταινίας *Φώτα της Ράμπας* του Τσάπλιν συνοδεύτηκε από τεράστια διαφήμιστική προβολή μέσω του τύπου. Μερικοί «αριστεροί» λεττριστές, επειδή ακριβώς αγαπούσαν τον κινηματογράφο και είχαν αγαπήσει τον Σαρλώ και ό,τι αντιπροσώπευε τόσο από πλευράς δημιουργίας όσο και κοινωνικής ηθικής, αποφασίζουν να παρέμβουν στη συνέντευξη τύπου του Τσάπλιν στο ξενοδοχείο Ritz. Αφού διέσπασαν τον αιστυνομικό κλοιό, μοίρασαν μια προκήρυξη με τίτλο «Τέρμα η πλατυποδία»:

«Υπο-Μαχ Σέννετ κινηματογραφιστής, υπο-Μαξ Λίντερ ηθοποιός, Σταβίσκυ των δακρύων των εγκαταλελειμμένων ανύπαντρων μητέρων και των ορφανών του Ωτέιγ, είστε, Τσάπλιν, ο απατεώνας των αισθημάτων, ο εκβιαστής της οδύνης.

Χρειαζόταν και κάποιος Delly του κινηματογράφου³ του δώσατε τα έργα σας και τις καλές σας υπηρεσίες.

Το να σας επιτίθεται κανείς θα ήταν σαν να χτυπά τον αδύναμο και τον καταπιεσμένο, αφού ταυτιστήκατε μ' αυτούς, άλλα ήδη μερικοί έβλεπαν το μπαστούνι σας σαν κλοπή του μπάτσου.

Είστε «ο στρέφων και την άλλη παρειά και το άλλο οπίσθιο», αλλά εμείς που είμαστε νέοι και όμορφοι, όταν μας λένε πόνος απαντάμε Επανάσταση...»

Την επομένη αναχωρούν για τις Βρυξέλλες με σκοπό να παρουσιάσουν την ταινία του Ιζού «Περί γλίνας και αιωνιότητος» στο Μέγαρο των Τεχνών και ταυτόχρονα διαβάζουν στην εφημερίδα *Combat* ένα άρθρο του ίδιου ο οποίος διαχωρίζει τη θέση του από τις τελευταίες τους ενέργειες⁴ αποφασίζουν τότε να μην υπαναχωρήσουν και να αποσχισθούν από το λεττριστικό κίνημα.

μα νέα ιστορική και γλωσσική πραγματικότητα, αποτελεί εγγύηση για την επανάσταση.»

Το παράδειγμα του μυθιστορήματος καθιστά σαφή την λεττροτεχνή θεωρητική κριτική. Από το 1947, ο Ιζού εφαρμόζει διαδοχικά το τριαδικό σχήμα διεύρυνση-ομιλεψη-οήξη στην ποίηση και τη μουσική, στον πεζό λόγο και τη ζωγραφική, στον κινηματογράφο, στο θέατρο και στον χορό από αισθητικής πλευράς, ακόμη και στην ερωτολογία, στη δημιουργική και στον ιουδαϊσμό από ηθικής πλευράς.

Το 1949 ο Ιζού δημοσιεύει το *Δοκίμιο πυρηνικής οικονομίας* καὶ το μανιφέστο *Εξέγερση της Νεολαίας*, με βάση το πρόδρομα του οποίου εξεδόθη το επόμενο έτος η επιθεώρηση *To Mέτωπο της Νεολαίας* (Παρ. 6). Ο Ιζού, και σ' αυτόν τον τομέα, εφαρμόζει το τριαδικό του σχήμα. Η πολιτική οικονομία πέρασε το «διευρυντικό» της στάδιο («ατομικιστική» οικονομία), την περιόδο του φιλελευθερισμού από τον 'Ανταμ Σμιθ έως τον Κέντ και τον Χικς, οι οποίοι θεωρούσαν τα άτομα ως μεμονωμένα στοιχεία, πέραν των τάξεών τους, ενεργούντα σύμφωνα με τα προσωπικά συμφέροντά τους' πέρασε και το επόμενο στάδιο, της «ομιλεψης», το στάδιο της «μοριακής» οικονομίας, η οποία με τον Μαρξ απέκτησε συνείδηση της πάλης των τάξεων.

Ο Ιζού υποστηρίζει ότι η εξαφάνιση των ταξικών ανταγωνισμών δεν εξαλείφει τον πραγματικό ανταγωνισμό καθότι ο ενεργός πληθυσμός δεν αποτελεί το σύνολο του πληθυσμού. Το υπόλοιπο τμήμα, και κυρίως τα εκατομμύρια των νέων, βρίσκεται σε εντελώς ξεχωριστή θέση, εκτός αγοράς, παραγωγικών σχέσεων ή οποιαδήποτε άλλης κατηγορίας κατά τις αναλύσεις των θεωρητικών της πολιτικής οικονομίας. Οι «εσωτερικοί» είναι εκείνοι οι οποίοι αποδέχονται τη λειτουργία τους στο όλο κύκλωμα, ταυτίζονται με τη θέση τους στην παραγωγή και επιλαμβάνονται των προβλημάτων της «τάξης τους» αντίθετα, οι δεκάδες των εκατομμυρίων οι οποίοι δεν αποδέχονται το ρόλο τους, απορρίπτουν τη θέση τους στο σύστημα, ενεργούν για να ανέλθουν σε ανώτερα κοινωνικά κλίμακα, να «φθάσουν», είναι οι «εξωτερικοί». Δυο ουσιαστικά ποσοτικά χαρακτηριστικά διακρίνουν τους εσωτερικούς από τους εξωτερικούς: πρώτον, οι εκτός, και κυρίως οι νέοι, από οικονομικής πλευράς είναι σκλάβοι ή τουλάχιστον θύματα υπερεκμετάλλευσης. Στην αρχαίατητα υπήρχαν σκλάβοι πλουσιώτεροι από τους «ελεύθερους εργάτες»: έτοι, οι εταίρες, οι μουσικοί, οι φιλόσοφοι, οι παιδαγωγοί ζούσαν σε πολύ καλύτερες συνθήκες απ' ό,τι ορισμένοι απελεύθεροι ή ελεύθεροι χωρικοί, κατ' ουσίαν ρακένδυτοι ιθαγενείς, αλλά δεν είχαν βάσει νόμου δικαίωμα διάθεσης αγαθών, ούτε δικαίωμα αγοραπωλήσιας προερχόμενο από ανεξάρτητη παραγωγή. Σήμερα οι νέοι, κυρίως οι «αστοί», λαμβάνουν ένα τμήμα κατανάλωσης που τους αναλογεί από τους γονείς τους όχι μόνο δεν έχουν καμία ελεύθερία δράσης από νομική πλευρά, αλλά και από οικονομική πλευρά δεν παράγουν ώστε να διαθέτουν, δι' υποκαταστάσεως, ίδια αγοραστική δύναμη και δεν κατέχουν, χάρις στην κατασκευή κάποιου αγαθού, νομίμως κεκτημένο δικαίωμα διάθεσης επί των αγαθών· κατά τούτο διαφοροποιούνται από τους εργαζομένους και εν γένει εκείνους οι οποίοι με κάποια μορφή ανταλλαγής αμειβούνται για την εκπλήρωση ορισμένου έργου ή υπηρεσίας, σύμφωνα με την αγορά και την εκάστοτε καθοριζόμενη αξία του έργου ή της υπηρεσίας. Ακόμη, οι εξωτερικοί, και κυρίως οι νέοι, κατασπαταλούνται στην απόσταση δωρεάν παροχών και απελείων, στην υπερκέραση των σχολικών εμποδίων και εξετάσεων και στον αρροβισμό προς τις επιθυμητές θέσεις. Βεβαίως, πέραν των νέων – παντελώς εξωτερικών και εκτός κυκλώματος – υπάρχουν και εκείνοι που επιτελούν κατώτερο έργο και, όντας εν μέρει εξωτερικοί, θα πρέπει να δαπανήσουν ενέργεια δωρεάν, εκτός από την απαιτούμενη για το συνήθη ρόλο τους, απλώς και μόνο για να φθάσουν στην επιθυμητή κλίμακα (μη αμειβόμενη εργασία, μαθητεία, αναζήτηση μέσων κ.λπ.).

Ο ενεργός πληθυσμός, το εν γένει κύκλωμα της ανταλλαγής, λειτουργεί στη βάση του μόχθου, ο οποίος καταβάλλεται έναντι ορισμένου μέρους ευχαρίστησης, ενώ η νεολαία εκδηλώνεται συχνά με πράξεις και δραστηριότητα εκτός του κυκλώματος, άνων λόγου. Αυτού του είδους οι δραστηριότητες δεν είναι παραγωγικές και στοχεύουν απλώς στο να θέσουν το άτομο σε ένα συγκεκριμένο

Στις 2 Νοέμβρη στέλνουν επιστολή στην Combat με υπογραφή Internationale Lettriste θέλοντας έτοι να παρουσιάσουν μεγαλύτερο διανοητικό και γεωγραφικό εύρος, αλλά κυρίως γιατί είχαν συντάξει το μανιφέστο τους σε ένα οινοπωλείο του Schaerbeeck:

«Πιστεύουμε ότι η πιο επείγουσα άσκηση της ελευθερίας είναι το γκρέμισμα των ειδώλων, κυρίως όταν αυτά επικαλούνται την ελευθερία. Ο προκλητικός τόνος της προκήρυξής μας ήταν αντίδραση κατά του άκριτου και δουλοπεπούς ενθουσιασμού. Ο διαχωρισμός μερικών λεπτομερών και του ίδιου του Ιζού δεν είναι παρά μία ακόμη εκδήλωση της ασυνεννοησίας μεταξύ των εξτρεμιστών και εκείνων που δεν είναι πια ανάμεσα σε μας και σε εκείνους που παρατηθήκαν από την «πικρία της νιότης τους» για να «χαμογελούν» παρέα με τις κατεστημένες δόξεις ανάμεσα σε εκείνους που είναι πάνω από είκοσι και εκείνους που είναι κάτω από τριάντα. Αναλαμβάνουμε την αποκλειστική ευθύνη ενός κειμένου το οποίο εξάλλου υπογράφουμε. Εμείς τουλάχιστον δεν έχουμε ανάγκη να απαρνηθούμε κανέναν. Αδιαφορούμε για τις διαμαρτυρίες και την αγανάκτηση. Δεν υπάρχουν περισσότερο ή λιγότερο αντιδραστικοί. Τους παρατάμε σ' αυτό το ανώνυμο και σοκαρισμένο πλήθος.»

Τα περισσότερα μέλη της Λεπτομετρικής Διεθνούς, εμποτισμένα από την μαρξιστική διαλεκτική και λίγο ως πολύ επηρεασμένα από την αισθητική κριτική του Ιζού, απέρριψαν την παραδοσιακή καλλιτεχνική δραστηριότητα με το εξής τύπου επιχείρημα: μετά την λεγόμενη περίοδο διεύρυνσης, η μόνη δυνατότητα δημιουργίας έγκειται στη χρήση του κερματισμένου καλλιτεχνικού στοιχείου γνωρίζουμε όμως ότι θα υπάρξει νεο-διευρυντικό και νεο-σημαντικό στάδιο γι' αυτή την καινούρια τέχνη, ότι θα είναι βραχύβια και ότι μετά την εξάντληση των δυνατοτήτων του επί μέρους στοιχείου δεν θα παραμένει παρά μια «καλλιτεχνικότητα», το καλλιτεχνικό κίνητρο δηλαδή και ο ίδιος ο καλλιτέχνης ο οποίος θα διαχωρίζεται και θα γίνεται αντιληπτός από την στάση του και μόνο.

Οι σπάνιες δημιουργίες των μελών της Λ.Δ., στα πλαίσια κάποιας καλλιτεχνικής πρωτοπορίας, ήταν κυρίως «μετεστραμμένα» έργα, με αναδιάταξη ήδη υπαρχόντων στοιχείων: «Jolie cousette» του Γκατάν Λανγκλάι με μεταστροφή των φράσεων «Διαστημικά διηγήματα» του Μπρο, συνισταμένες φρόεων της εννοιακής δυναμικής «Ιστορία των χειρονομιών» του Γκυ Ντεμπτόρ, «αφήνοντας στη διάθεση του αναγνώστη τη συνέχεια των σκέψεων, τον χαμένο μίτο ενός λαβυρίνθου ταυτόχρονων συμβάντων».

Πιο ενδιαφέροντες ήταν οι «περιπλανήσεις», από τα ντανταϊστικά πεπραγμένα του 1921, όπως η επίσκεψη στο Saint-Julien-le-Pauvre που οργάνωσε ο Gabrielle Picabia, ή οι περίπατοι χωρίς σκοπό, αλλ' όχι τυχαίοι, που δοκίμασαν οι σουρεαλιστές το 1923, και ακόμη οι πορείες στην Ισπανική αποικία του Aubervilliers όπου ο Μπρο οδηγούσε τα μέλη της Λ.Δ.

Τον Οκτώβριο του 1953, ο Ζιλ Ιβαίν παρουσίασε στη Λ.Δ. ένα «Μνημόνιο για μια νέα πολεοδομία»:

«Όλες οι πόλεις είναι γεωλογικές και δεν μπορεί να κάνει κανές ούτε δυο βήματα χωρίς να συναντήσει φαντάσματα με όλο το βάρος των μύθων που τα συνοδεύουν. Κινούμαστε σ' ένα κλειστό τοπίο του οποίου τα σημεία αναφοράς μας τραβούν αδιάκοπα πρός το παρελθόν. Ορισμένες γωνίες, μεταβλητές, ορισμένες φενγαλέες προσπτικές επιτρέπουν να διαβλέψει κανείς μια πρωτότυπη αντιληφτή του χώρου, αλλά χωρίς συνέχεια και συνοχή.

...Αυτές οι φθαρμένες εικόνες διατηρούν ένα μικρό καταλυτικό δυναμικό, αλλά είναι σχεδόν αδύνατον να χρησιμοποιηθούν σε μια συμβολική πολεοδομία χωρίς ανανέωση, χωρίς να λάβουν νέα σημασία. Ο νους μας, στοιχειωμένος από παλαιές εικόνες-κλειδιά, έχει μείνει πολύ πίσω από τις τελειοποιημένες μηχανές. Οι προσπάθειες ενωμάτωσης της επιστήμης σε νέους μύθους παραμένουν ανεπαρχείς.»

Αυτή η «ενταία» πολεοδομία θα αποτελέσει ένανσμα για την ψυχογεωγραφία και για μια προσ-

πάθεια κωδικοποίησης της περιπλάνησης που ανέλαβε ο Γκυ Ντεμπόρ στην Κ.Δ.: «Η περιπλάνηση παρουσιάζεται ως τεχνική σύντομης διέλευσης μέσω διαφόρων καταστάσεων. Είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αναγνώριση συμπτωμάτων ψυχογεωγραφικής φύσης και με μια διαυγή-θετική στάση η οποία την διαφοροποιεί πλήρως από τις συνήθεις έννοιες της περήγησης και του περιπάτου.

...Το τυχαίο (random) έχει λιγότερη σημασία απ' ό,τι του αποδίδεται: από πλευράς περιπλάνησης υπάρχει μια καθορισμένη ψυχογεωγραφική μορφολογία των πόλεων, με μόνιμα ρεύματα, σταθερά σημεία και δίνες, ώστε η πρόσβαση ή η απομάκρυνση από ορισμένες ζώνες να είναι ιδιαίτερα δυσάρεστη.

Η περιπλάνηση, μέσα στην ενότητά της, περιλαμβάνει και το τυχαίο και την αναγκαία αντίθεσή του: οι ψυχογεωγραφικές μεταβολές καθορίζονται από την γνώση και τον υπολογισμό των δυνατοτήτων τους. Επ' αυτού, τα δεδομένα της οικολογίας, όσο περιορισμένος και αν είναι ο κοινωνικός χώρος τον οποίο μελετά αυτή η επιστήμη, ενδυναμώνουν την ψυχογεωγραφική αντίληψη. Η οικολογική ανάλυση περί της απόλυτης ή σχετικής φύσης των ρηγμάτων του ιστού της πόλης, της σημασίας των μικρο-κλιμάτων, των απολύτως διακεκριμένων μονάδων των διοικητικών κέντρων, και κυρίως της καθοριστικής επίδρασης των πόλων έλξης, οφείλει να χρησιμοποιηθεί και να συμπληρωθεί από την ψυχογεωγραφική μέθοδο. Ο αντικειμενικός συγκινησιακός χώρος όπου πραγματοποιείται η περιπλάνηση πρέπει να ορίζεται και κατά τον ίδιο τον τον ντετεμπινισμό και σύμφωνα με τις σχέσεις του με την κοινωνική μορφολογία.

...Ο κατά κύριο λόγο αστικός χαρακτήρας της περιπλάνησης, εν επαφή με εστίες δυνατοτήτων και έκφρασης νοήματος που είναι οι μεγάλες πόλεις, όπως τις μεταμόρφωσε η βιομηχανία, ανταποκρίνεται μάλλον στη φράση του Μαρξ: "Οι άνθρωποι δεν μπορούν να διακρίνουν τίποτε γύρω τους που να μην συμπίπτει με την εικόνα τους" όλα τους μιλούν για τον εαυτό τους. Ακόμη και το τοπίο είναι έμψυχο."

Τα πορίσματα από την έρευνα της περιπλάνησης επιτρέπουν μια πρώτη καταγραφή των ψυχογεωγραφικών συνδέσμων μιας σύγχρονης πόλης. Πέραν της αναγνώρισης των μεμονωμένων καταστάσεων, των κυρίων συνιστώσων τους και της θέσης τους στον χώρο, διακρίνει κανείς και τους βασικούς άξονες διέλευσής τους, τις εξόδους και τις άμυνές τους. Καταλήγουμε έτσι στην κεντρική υπόθεση, στην ύπαρξη δηλ. ψυχογεωγραφικών εστιών (loci). Υπολογίζουμε τις πραγματικές αποστάσεις μεταξύ των διαφόρων περιοχών μιας πόλης, οι οποίες δεν συμπίπτουν πάντοτε με τα προσεγγιστικά δεδομένα της ανάγνωσης ενός σχεδιαγράμματος. Με την βοήθεια παλιών χαρτών, αεροφωτογραφιών και πειραματικών περιπλανήσεων, μπορεί να κατασκευασθεί μια χαρτογραφία των επιδράσεων, η οποία δεν υφίσταται προς το παρόν και της οποίας η ασάφεια, αναπόφευκτη έως την ολοκλήρωση της τεράστιας προσπάθειας που απαιτείται, δεν είναι μεγαλύτερη από την έλλειψη ακρίβειας των πρώτων λιμενοδεικτών, με τη διαφορά ότι δεν πρόκειται για την χαρτογράφηση των ούτως ή άλλως αμετάβλητων ηπείρων, αλλά για την μεταμόρφωση της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας.

Σήμερα, οι διάφορες περιβαλλοντικές και οικιστικές μονάδες δεν είναι σαφώς διαχωρισμένες, αλλά περιλαμβίνονται από μάλλον εκτεταμένες μεθοριακές ζώνες. Η πλέον γενικευμένη μεταβολή στην οποία οδηγεί η περιπλάνηση είναι η σταδιακή μείωση αυτών των περιθωρίων, έως την πλήρη κατάργηση τους.»

Η Λ.Δ. έκανε το πρώτο της συνέδριο στις 7 Δεκεμβρίου 1952 στην Aubervilliers, όπου υιοθετήθηκε ένα πρόγραμμα τεσσάρων σημείων: «1. Αποδοχή της αρχής της πλειοψηφίας και της χοήσης των ονομάτων· 2. Διαπίστωση ότι η όλη πορεία και το πρακτέο έγκειται στην πολιτισμική υπέρβαση· 3. Απαγόρευση υποστήριξης μιας οπισθοδομικής θητικής έως τον καθορισμό ακριβών χριτηρίων· 4. Ιδιαίτερη προσοχή στην παρουσίαση προσωπικών έργων που θα δέσμευναν ενδεχομένως

τη Λ.Δ. και αποκλεισμός οιουδήποτε θα δημοσίευε εξ ονόματός της ένα εμπορικό έργο.»

Τον Αύγουστο του 1953 εκδίδεται το 3ο τεύχος της «Λεττριστικής Διεθνούς» το οποίο δίνει το στύγμα του κινήματος: άρθρα για την Ισπανία («Πρέπει να πάψουμε να αντιμετωπίζουμε αυτήν την κατάσταση συναισθηματικά, να μην αφήνουμε πια στους διανοούμενους της αριστεράς την αποκλειστικότητα. Είναι απλώς ένα ζήτημα συσχετισμού δυνάμεων»), για τον «μηδενιστικό εφησυχασμό» («Πρέπει να προωθήσουμε μια εξέγερση που μας αφορά πραγματικά, σύμφωνα με τις απαιτήσεις μας»), το μανιφέστο της αλγερινής ομάδας, («Κανείς δεν πεθαίνει από την πείνα, ούτε από το χρύσο, ούτε από τη ζωή, αλλά από την παραίτηση. Η σύγχρονη κοινωνία είναι κοινωνία μπάτσων»), φωτογραφίες αμερικανών πιλότων στην Κορέα, κ.λπ. Η πολιτικοποίηση του κινήματος ήταν πλέον γεγονός, δεδομένης και της παρουσίας πολλών αλγερινών οι οποίοι το ωθούσαν προς τις θέσεις του αντι-ιμπεριαλιστικού αγώνα.

Στο μεταξύ, το περιβάλλον του Saint-Germain-des-Prés και οι πειραματισμοί ως προς την συμπεριφορά και την στάση των μελών εν γένει, παρασύρουν την Λ.Δ. προς ένα είδος «υπαρξιστικού παραληρήματος», αναλόγου με εκείνο που θα προσάψουν οι φοιτητές της S.D.S. στην Κομμούνα του Βερολίνου του Fritz Teufel. Τα αποσπάσματα μιας επιστολής με ημερομηνία 20 Ιουλίου 1953 που έλαβα στην Σαχάρα όπου βρισκόμουν, από τον G.J.W., είναι ενδεικτικά για τον τρόπο ζωής των μελών της Λ.Δ.: «...Επέστρεψα! Κατ' εμέ δεν συνέβη τίποτα, όπως το εννούσε ο αρχισυντάκτης της εφημερίδας του Αλγερίου. Πού ήταν τα πράγματα όταν έφυγες; Ο Ζοέλ αφέθηκε προσωρινά ελεύθερος, εδώ και καιρό. Το ίδιο ο Ζαν-Μισέλ και ο Φρεντ (κλοπή κατ' εξακολούθηση – μεθυσμένοι εννοείται). Η Ελιάν, η μικρή, βγήκε από το κρατητήριο την περασμένη εβδομάδα μετά μια επεισοδιακή σύλληψη σ' ένα δωμάτιο υπηρεσίας κάπου στις Vincennes με τον Ζοέλ και τον Ζαν-Μισέλ (χρειάζεται να πω ότι ήταν μεθυσμένοι);, γιατί αρνήθηκαν να ανοίξουν στην αστυνομία που επανήλθε με ενισχύσεις. Μέσα σ' όλα αυτά έχασαν την σφραγίδα της Λ.Δ. Η Λίντα δεν έχει δικαστεί ακόμη, η Σάρα εξακολούθει να βρίσκεται στην φυλακή, η αδελφή της όμως, δεκαέξη και μισό, ανέλαβε τη σκυτάλη. Έγιναν κι άλλες συλλήψεις για ναρκωτικά, για δεν ξέρω τί ακόμη, όλα αυτά είναι πολύ κουραστικά. Ο Γκ.Ε. έμεινε δέκα μέρες σ' ένα αναρρωτήριο όπου τον είχαν στείλει οι γονείς του μετά από μια αποτυχημένη απόπειρα αυτοκτονίας με γκάζι. Ξαναγύρισε στη γειτονιά. Ο Σερζ θα βγει στις 12 Μάη. Προχθές ξέρασα για τα καλά στου Moineau. Η τελευταία διασκέδαση της γειτονιάς είναι μια νύχτα στις κατακόμβες (ακόμη μια ιδέα του Ζοέλ). Έχω πολλά σχέδια που θα παραμείνουν στα χαρτιά...»

Αυτή η νοοτροπία και ο τρόπος ζωής, μαζί με την απομόνωση και τις οικονομικές δυσκολίες, οδήγησαν τελικά στη διάλυση της Λ.Δ. Κατά τη διάρκεια του χειμώνα μερικοί παραιτήθηκαν και άλλοι, πιο κοντά στον Ρεμπτώ, δοκίμασαν την φυγή στο Χαράρ, κατά το Άντεν, Αραβία του Νιζάν: «Σε γενικές γραμμές, η συνέχεια απέδειξε το ορθό της κριτικής μας καθώς και τα ανεπανόρθωτα σφάλματα εκείνων που αποχώρησαν. Ορισμένοι, λίγοι βεβαίως, ακολούθησαν την εκκλησία ή κατατάχτηκαν στα αποικιακά στρατεύματα. Οι άλλοι εφησυχάζουν στην αυτάρκεια της ιντελιγέντσιας» (Μισέλ Μπεροντάϊ).

Θα πρέπει να καταγραφεί στο ενεργητικό του Ντεμπόρ ούτε ούτε θεωρητική καθαρότητα με κάποια αναδίπλωση σε μια ακόμη άθικτη βάση και ταυτόχρονα να αναλάβει μια προσπάθεια συνένωσης των διαφόρων ριζοσπαστικών-επαναστατικών ομάδων της Ευρώπης.

Η Λ.Δ. έγραφε το 1955: «Κατέστη τελικά σαφές ότι η όλη μας υπόθεση δεν ήταν ούτε λογοτεχνική σχολή, ούτε ανανέωση της έκφρασης, ούτε μοντερνισμός. Πρόκειται για έναν τρόπο ζωής που θα περάσει ακόμη από πολλά εξερευνητικά στάδια και προσωρινές διατυπώσεις, που τείνει τελικά να εκφράζεται μέσα στο προσωρινό. Η φύση αυτής της προσπάθειας μας επιβάλλει την ομαδική δουλειά καθώς και μερικές εκδηλώσεις: περιμένουμε πολλά από τους ανθρώπους και τα

γεγονότα. Έχουμε επίσης το μεγάλο πλεονέκτημα να μην περιμένουμε τίποτε από τις διάφορες τετραμένες δραστηριότητες, μεμονωμένες ή θεσμοποιημένες. Πρέπει να πειραματιστούμε, από τις νέες αρχιτεκτονικές μορφές έως τους κανόνες συμπεριφοράς.» (Potlatch, No 22).

Το επόμενο έτος, το Κίνημα για ένα Φαντασιακό Μπαουχάους οργανώνει συνέδριο στην Alba, μια μικρή πόλη της Ιταλίας της οποίας δήμαρχος ήταν ο Πίνοτ-Γκαλίτσο. Η Λ.Δ. στέλνει έναν αντιπρόσωπο ο οποίος διαπιστώνει κάποια σύγκλιση απόψεων μεταξύ των διαφόρων τάσεων του συνεδρίου. Στην παρέμβασή του τονίζει ότι η κρίση η οποία θίγει όλες τις μορφές καλλιτεχνικής δημιουργίας καθοδίζεται από μια συνολική εξέλιξη και δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί παρά με μια συνολική προοπτική.

Λίγο αργότερα, ο Ντεμπόρ δημοσιεύει την «Εισήγηση για την κατασκευή καταστάσεων και για τους τρόπους οργάνωσης και δράσης της διεθνούς καταστασιακής τάσης», όπου διαπιστώνεται η πολιτιστική πτώχευση και η αποσύνθεση, ανώτατο στάδιο της αστικής σκέψης, καθώς και ο ρόλος των μειοψηφικών τάσεων σε περίοδο αναδίπλωσης. Ορίζει τους στόχους της πολιτιστικής δράσης: «Η επαναστατική πολιτιστική δράση δεν μπορεί να αρχείται στην ερμηνεία και την εξήγηση της ζωής, αλλά προσβλέπει στη διεύρυνσή της... Μαζί με την εκμετάλλευση του ανθρώπου πρέπει να καταργηθούν και τα πάθη και ήθη, συνέπειές της εξάλλου. Πρέπει να τεθούν νέες επιθυμίες.»

Αυτή η εισήγηση αποτελεί και το πρώτο μανιφέστο της Internationale Situationniste (Καταστασιακή Διεθνής), η οποία ιδρύθηκε στις 28 Ιουλίου 1957, στο Συνέδριο του Cosio d' Arroscia, με τη συγχώνευση της Λ.Δ., του Κινήματος για ένα Φαντασιακό Μπαουχάους και της Ψυχογεωγραφικής Επιτροπής του Λονδίνου. Η Κ.Δ. είχε ευθύς εξ αρχής πραγματικά διεθνή διάσταση, με ισχυρή παρουσία στις χώρες Μπενελούξ, στη Σκανδιναβία και στη Γερμανία.

Με την αποδοχή της «Ενιαίας Πολεοδομίας του Κονστάντ, η Κ.Δ. διευρύνει το πεδίο της ψυχογεωγραφίας και τον Ιούνιο του 1958 εκδίδεται το πρώτο τεύχος της επιθεώρησης Κ.Δ., όπου περιλαμβάνονται ορισμοί των βασικών όρων (παρ. 7).

Τον Αύγουστο του 1961 πραγματοποιείται η 5η συνδιάσκεψη της Κ.Δ. στο Γκέτεμποργκ της Σουηδίας (ετήσιες τέτοιες διασκέψεις είχαν λάβει χώρα στο Cosio d' Arroscia, στο Παρίσι, το Μόναχο και το Λονδίνο). Εκεί τίθεται το ζήτημα της καλλιτεχνικής δραστηριότητας των μελών της Κ.Δ. Αρκετοί Ολλανδοί, Σκανδιναβοί και Γερμανοί καταστασιακοί ήταν πρωτοποριακοί καλλιτέχνες λίγο-πολύ αρριβίστες, κυρίως ο Δανός Γιέργκεν Νας και η γερμανική ομάδα Spur. Ο Kotanyi τους απαντά ότι κάθε έργο, έστω και αξιόλογο, αναπόφευκτα καθίσταται ανταλλάξιμο αντικείμενο και απαλλοτριώνεται από την αστική τάξη, και ότι, κατά συνέπεια, τα έργα των μελών της Κ.Δ. καλόν είναι να ονομάζονται «αντι-καταστασιακά». Ακόμη, ο Ραούλ Βανεγκέμ, ο οποίος φαίνεται ως ο υπ' αριθμόν 2 του κινήματος, προτείνει μια στρατηγική οήξης για την Κ.Δ.: «Ο καπιταλιστικός και ο υποτιθέμενος αντικαπιταλιστικός κόσμος οργανώνουν την ζωή στη βάση του θεάματος... Δεν πρόκειται για καλλιέργεια του θεάματος της απόρριψης, αλλά για απόρριψη του θεάματος. Τα στοιχεία καταστροφής του θεάματος πρέπει ακριβώς να πάψουν να είναι έργα τέχνης, για να είναι η επεξεργασία τους καλλιτεχνική, κατά την νέα και αυθεντική έννοια της Κ.Δ. Δεν υπάρχει καταστασιμός, ούτε καταστασιακό έργο τέχνης ούτε, πολλώ μάλλον, θεαματικά καταστασιακό έργο. Μια για πάντα.

»Μια τέτοια προοπτική δεν έχει νόημα, παρά μόνο εάν συνδέεται άμεσα με την επαναστατική πράξη, με την θέληση να αλλάξει η ενασχόληση της ζωής (πράγμα το οποίο δεν μπορεί να περιοριστεί στην απλή αλλαγή του κατανέμοντος τις υφιστάμενες ενασχολήσεις). Η δυνατότητα, εξ άλλου, κριτικής δράσης, στο περιθώριο των επαναστατικών κινημάτων νέου τύπου εξαρτάται από τα ακόλουθα:

»Πράγματι, τα προηγούμενα ορίζουν το μόνο πλαίσιο εντός του οποίου οι καταστασιακοί μπορούν να κάνουν λόγο για ελευθερία δράσης. Με αυτό το δεδομένο, όλα μένουν να γίνουν: α) να

αποκτήσει κανείς επίγνωση του εαυτού του ως αναπόσπαστον τμήματος της ολότητας (απόδοιψη του ρεφορμισμού) σ' έναν έλλειμματικό κόσμο (κάθε τιμήμα είναι ολότητα και δεν υπάρχει παρά τιμηματική ολότητα). β) να δημιουργήθουν καταστασιακές βάσεις ως προταρασκενή για μια ενιαία πολεοδομία και μια απελευθερωμένη ζωή γ) να αποδοθεί η πρωτοκαθεδρία του στο βιωμένο, για ένα ύφος ζωής κατά των τρόπων ζωής, όλων μυθικών, αδιασάλευτων, ποστοτικών δ) να τεθούν νέες επιθυμίες στο πλαίσιο διεισδυτικής έρευνας των υφισταμένων και δυνατών επιθυμιών ε) να κατακτηθούν όλα τα τεχνικά μέσα που θα διασφαλίζουν την κυριαρχία των δυνατών επιθυμιών.

»Αυτές οι αλληλεπιδράσεις αποτελούν ένα ατελές σκαρίφημα μιας διαρκούς επανάστασης.

«Η θέση μας είναι μεταξύ δύο κόσμων: ο ένας που δεν αναγνωρίζουμε και ο άλλος που δεν υπάρχει ακόμη. Πρόκειται για την επιτάχυνση της σύντηξης, για το τέλος ενός κόσμου, την καταστροφή όπου οι καταστασιακοί θα αναγνωρίσουν τους δικούς τους.»

Η κρίση ξεσπά το 1962 με την απόσχιση του Νας ο οποίος παρασύρει και τους καταστασιακούς που θέλουν να κάνουν καρδιέρα στην καλλιτεχνική (και άλλη) πρωτοτορία. Ο Ραούλ Βανεγκέμ και ο Δανός I.B. Μάρτιν διατηρούν παρ' όλα αυτά μια θεωρητική καθαρότητα που αναζωγονεί τα «μόλυσμένα» τμήματα της Κ.Δ. Οι δραστηριότητες των Σκανδιναβών, των Ολλανδών και των Γερμανών αποκτούν όλο και περισσότερο πολιτικό χαρακτήρα, πράγμα που επισύρει την προσοχή της αστυνομίας. Το γαλλικό τμήμα, στο μεταξύ, προσπαθεί να αντιμετωπίσει διάφορες τάσεις «καπελώματος». Πράγματι, μερικοί θεωρητικοί χωρίς μεγάλο ακροατήριο, θέλησαν να παρουσιάστούν ως ιδεόλογοικοί ήγετές της Κ.Δ., ιδιαιτέρως ο Ανρί Λεφέρβρ ο οποίος συνδύασε τις απόψεις του περὶ «επαναστατικής πολεοδομίας» και «καθημερινού παιχνιδιού με την εξουνία» με τις καταστασιακές θέσεις: οι ιδέες της Κ.Δ. για τον επαναστατικό αυθορμητισμό της παροινής Κομμούνας (προκήρυξη της Κ.Δ. «Για την Κομμούνα») αντιγράφηκαν από τον Λεφέρβ σε άρθρο του στην επιθεώρηση *Arguments* («Επιχειρήματα»). Η διακοπή έκδοσης αυτής της επιθεώρησης στις αρχές του 1963 καθώς και η αποκάλυψη του όλου εγχειρήματος στην προκήρυξη «Στον σκούπιδο νεκροτάφειο της ιστορίας» εμπόδισαν τον περαιτέρω κερδαστισμό της θεωρίας της Κ.Δ.

Οι καταστασιακοί εμπλέκονται όλο και περισσότερο σε μια θεωρητική κριτική που εκφράζεται με τον αγώνα τους κατά του καταναλωτισμού, της γραφειοκρατίας των επαναστατών, της αντιληψής του θεάματος ως αντικειμένου και της εκτροπής του. Τονίζουν επίσης την οξύτητα της ταξικής πάλης η οποία θεωρούνταν εξασθενημένη, την αναγκαιότητα του αντι-ιμπεριαλιστικού αγώνα και ορίζουν το ρόλο των εργατικών συμβούλιων.

Τον Αύγουστο του 1964 οι καταστασιακοί τοποθετούν σε νέο πλαίσιο την Κ.Δ. και τις πολιτικές της απόψεις.

Οι καταστασιακές απόψεις διαδίδονται σιγά-σιγά στην Ευρώπη, όχι μόνο στους καλλιτεχνικούς κύκλους όπως στην αρχή, αλλά και μεταξύ των φοιτητών οι οποίοι αποκτούσαν συνείδηση της ματαιότητας των ανθρωπιστικών επιστημών και της αποτυχίας των ιδεολογιών και θεωρούσαν ελκυστική μια κριτική άποψη όπως ακολιβώς της I.S.

Ο τύπος αρχίζει να αναφέρεται στους καταστασιακούς με την εμφάνιση των Πρόβος στην Ολλανδία, αιλά αποκτούν δημοσιότητα κυρίως με το επεισόδιο στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου, στις αρχές του 1967, αν και ο ρόλος τους αποδείχθηκε μάλλον περιορισμένος. Στο τέλος του έτους η έκδοση της *Traité de savoir-vivre à l'usage des jeunes générations* («Πλαγιατεία περὶ του εν ζειν προς χρήσιν των επερχομένων γενεών»). Η επανάσταση της καθημερινής ζωής, ελλ. εκδ. Άκηων 1975) του Ραούλ Βανεγκέμ και της Κοινωνίας του Θεάματος (ελλ. εκδ. Ελεύθερος Τύπος) του Γκι Ντεμπτόρ, συνεισφέρουν στην διάδοση της καταστασιακής κριτικής μεταξύ των φοιτητών.

Ο Βανεγκέμ περιλαμβάνει στην μελέτη του όλα τα κύρια ζητήματα που απασχόλησαν την Κ.Δ., ιδιαίτερα τη μεταστροφή, το παιχνίδι, το αυθόρυμπο, την «αντικειμενοποίηση»: «Η ιστορία προσφέρει σήμερα στην ονειροπόληση και τα πάθη της υποκειμενικότητας μια ευκαιρία να πραγματω-

θούν μέσω της συνολικής υπονόμευσης ό,τι αρνητικού έναντι τους. Γιαυτό ξεκινά ήδη ο καθένας μια πρακτική επιλογή μεταξύ ζωής και επιβίωσης, επιλογή που εκδηλώνει αδρανοποιώντας τους μηχανισμούς της εξουσίας ή υποτασσόμενος σ' αυτούς. Ο αγώνας κατά της δικτατορίας του εμπορεύματος συμπίπτει εμβαθυνόμενος με τον αγώνα εναντίον των συνασπισμένων δυνάμεων κατά του οράματος του ολικού ανθρώπου: iεραρχημένη εξουσία, θρησκεία, ιδεολογία, εργασία, τεχνικές κατεύθυνσης-πλαισίωσης, αστυνομική καταπίεση και "εξανθρωπισμένες" εκδοχές της.» Η ζωή, καταλήγει ο Βανεγκέμ, δεν επιβεβαιώνεται παρά με μια επαναστατική συνέπεια που οδηγεί προς την πραγματοποιημένη αυτοδιαχείριση.

Ο Ντεμπόρ, με διαφορετική οπτική, θέτει στο εδώλιο την κοινωνία του θεάματος, δηλαδή την αλλοτρίωση του αυθόρυμητου που προέρχεται από την καταναλωτική κοινωνία με την επιβολή ενός «φαίνεσθαι» και συμβατικών αναπαραστάσεων στους ανθρώπους. Συμπίπτει βέβαια με τον Βανεγκέμ σε ό,τι αφορά την αντικειμενική ανάγκη μιας γενικευμένης αυτοδιαχείρισης: «Η αποστασιοποίηση από τις υλικές βάσεις της αντεστραμμένης αλήθειας αποτελεί ακριβώς την αυτόνομη χειραρχέτηση της εποχής μας. Αυτή η "ιστορική αποστολή για την εγκαθίδρυση της αλήθειας στον κόσμο" δεν μπορεί να εκπληρωθεί ούτε από το απομονωμένο άτομο ούτε από το υποκείμενο σε κάθε είδους χειραγώγηση εξαπομικευμένο πλήθος, αλλά πάντοτε και μόνο από την τάξη η οποία είναι ικανή να αποτελέσει την κατάργηση όλων των τάξεων προσδίδοντας στο σύνολο της εξουσίας την μη αλλοτριωτική μορφή της πραγματοποιημένης δημοκρατίας, του Συμβουλίου όπου η πρακτική θεωρία αυτοελέγχεται και δρα.»

Οι καταστασιακοί χαρακτήρισαν ανέκαθεν τη δράση τους ως θεωρητικών οι οποίοι προτείνουν μια συνολική κριτική και όχι ως ιδεολόγων οι οποίοι επιβάλλουν ένα δόγμα. Αυτή καθαυτή η θεωρητική ακαμψία η οποία τους προσήφθη επανειλημμένα, εξηγεί τη διάδοση των απόψεων τους μεταξύ των αμφισβητών, φοιτητών και μη, στην Ευρώπη. Μετά τις πρώτες εξεγέρσεις του 1968, διαπιστώνουμε ότι τα μόνα αντικειμενικά πρωτοποριακά κινήματα, έστω και βασιζόμενα σε εν μέρει ολοκληρωτικές ιδεολογίες όπως οι νεο-τροτοκιστές και οι μαρξιστές-λενινιστές ή ακόμη στο δημιουργικό αυθόρυμητο όπως το Κίνημα της 22ας Μαρτίου και η αριστερή πτέρυγα του γερμανικού S.D.S., υπήρξαν εκείνα τα οποία προσυπέγραψαν τον ελάχιστο ορισμό για τις επαναστατικές οργανώσεις, όπως υιοθετήθηκε από την Κ.Δ. στην 7η διάσκεψή της τον Ιούλιο του 1966:

Θεωρώντας ότι μόνος σκοπός μιας επαναστατικής οργάνωσης είναι η κατάργηση των υφισταμένων τάξεων με τρόπο που να μην συνεπάγεται νέα διαίρεση της κοινωνίας, χαρακτηρίζουμε ως επαναστατική κάθε οργάνωση η οποία επιδιώκει με συνέπεια την διεθνή πραγμάτωση της απόλυτης εξουσίας των εργατικών Συμβουλίων, όπως έχει σκιαγραφηθεί από την εμπειρία των προλεταριακών επαναστάσεων αυτού του αιώνα. Μία τέτοια οργάνωση διαθέτει μια ενιαία κριτική αντίληψη του κόσμου, ή τίποτα.

Εννοούμε μια κριτική η οποία στρέφεται προς όλες τις γεωγραφικές ζώνες όπου είναι εγκατεστημένες διάφορες μορφές κοινωνικο-οικονομικής εξουσίας, καθώς και προς όλες τις όψεις της ζωής.

Μια τέτοια οργάνωση τοποθετεί την αρχή και το τέλος του προγράμματός της στην πλήρη χειραρχέτηση της καθημερινής ζωής, επομένων δεν στοχεύει στην αυτοδιαχείριση του υπαρκτού κόσμου από τις μάζες, αλλά στην αδιάκοπη μεταμόρφωσή του. Φέρει τη ριζική κριτική της πολιτικής οικονομίας, το ξεπέρασμα του εμπορεύματος και της μισθωτής εργασίας.

Απορρίπτει κάθε δυνατότητα αναπαραγωγής στο εσωτερικό της των ιεραρχικών συνθηκών των κυρίαρχων δομών. Ο μόνος όρος για τη συμμετοχή στην ολική εσωτερική δημοκρατία της είναι η αναγνώριση και η αυτόνομη κτήση από τα μέλη της της συνέπειας

της κριτικής της: αυτή η συνέπεια αφορά και τη θεωρητική κριτική καθαυτή και την σχέση της με την πράξη. Ασκεί ριζική κριτική σε κάθε ιδεολογία ως διαχωρισμένη εξουσία των ιδεών και ως ιδέες της διαχωρισμένης εξουσίας. Έτσι, αποτελεί άρνηση κάθε υπολείμματος θρησκείας και ταυτόχρονα του τρέχοντος κοινωνικού θεάματος, το οποίο, από την πληροφόρηση έως την κουλτούρα, μονοπωλεί μαζικοποιώντας την κάθε επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων με μια μονομερή αποδοχή εικόνων της πραγματικής τους δραστηριότητας. Αναλύει κάθε «επαναστατική ιδεολογία», αποκαλύπτοντάς την ως αποτυχία του επαναστατικού προγράμματος, ως ιδιοκτησία των νέων ειδικών της εξουσίας, ως φρενάκη μιας νέας αναπαράστασης η οποία αντιψώνεται πάνω από την προλεταριοποιημένη πραγματική ζωή. Εφόσον η κατηγορία της ολότητας είναι η τελική κρίση της σύγχρονης επαναστατικής οργάνωσης, εν τέλει αυτή αποτελεί μια κριτική της πολιτικής. Οφείλει να προβλέπει ρητά το τέλος της ως χωριστής οργάνωσης κατά τον θρίαμβό της.

Το παραπάνω κέιμενο (σε μετάφραση Χρήστου Αναγνωστόπουλου) είναι η εισαγωγή του Zav-Loui Μπρο στο βιβλίο του «Τρέξε σύντροφε, ο παλιός κόσμος σ' ακολουθεί», εκδόσεις Albin Michel, Παρίσι 1968.

Η ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Η δραστηριότητα που ανέπτυξε η Πειραματική Ομάδα στη διάρκεια της προηγούμενης χρονιάς ξεκαθάρισε σημαντικά τη θέση της. Αν στο ξεκίνημα οι αρχές μας ήταν κάπως ασφαείς και βασιζόνταν σε μια γενική αρνητική κριτική της δυτικής κουλτούρας (βλ. το Μανιφέστο της Ομάδας στην επιθεώρηση Reflex vo 1), τα αποτελέσματα των ερευνών μας και η εμπειρία που αποκτήθηκε από την επαφή με άλλες προοδευτικές ομάδες μας επέτρεψαν να εξετάσουμε την κατάστασή μας και το σκοπό μας με σαφέστερο και θετικότερο τρόπο.

Η Διεθνής Συνδιάσκεψη για την Πρωτοποριακή Τέχνη, που διοργανώθηκε το Νοέμβριο του 1948 στο Παρίσι από τους γάλλους επαναστάτες Σουρεαλιστές, αποτέλεσε καμπτή για την εξέλιξη της ομάδας μας. Τότε έγινε ξεκάθαρο εκείνο που έθεσε τέρμα στη συνεργασία μας μαζί τους ως ομάδα. Αμέσως μετά, συγχροτήσαμε, από κοινού με τη βελγική και τη δανέζικη ομάδα, ένα νέο διεθνές δίκτυο που πήρε σάρκα και οστά στην COBRA, την πρωτοποριακή επιθεώρηση που δημιουργήσαμε.

Η προέλευση της διαμάχης με τους Σουρεαλιστές ήταν η απόρριψη από μέρους μας, καταρχήν, του ιδεαλισμού ως βάσης της κλασικής δυτικής κουλτούρας κι αυτή η διαμάχη οξύνθηκε εξαιτίας της διχογνωμίας σχετικά με το λαό ως δημιουργικό παραγόντα στα πλαίσια της ανάπτυξης μιας πραγματικής λαϊκής κουλτούρας.

Είναι αλήθεια ότι οι θεωρητικοί του σουρεαλιστικού κινήματος είχαν βασίσει τις φιλοσοφικές τους αντιλήψεις στο διαλεκτικό υλισμό, και ότι κι αυτοί επίσης είχαν φτάσει στο συμπέρασμα, τόσο προφανές εξάλλου, ότι ο ιδεαλισμός ήταν εξίσου υπεύθυνος για το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται «η τέχνη» εδώ και κάποιον καιρό. Άλλα πώς αυτή η ιδεαλιστική αντιλήψη του κόσμου διαφαίνεται στα καλλιτεχνικά έργα;

Η ιδεαλιστική αντιλήψη του κόσμου είναι θεμελιωμένη στο δυϊσμό, στην προκειμένη περίπτωση στο διαχωρισμό του ανθρώπου, της ζωής και της κοινωνίας σε δύο ανταγωνιστικά στοιχεία, που μπορεί κανές επίσης να τα ονομάσει «μορφή» και «περιεχόμενο». Αυτός ο δυϊσμός, που πάρει πολλές μορφές – ψυχή και ύλη, σκέψη και συναισθήματα, εσωτερικό και εξωτερικό, υποκειμενικό και αντικειμενικό, ενεργό και παθητικό κλπ – και που βρίσκεται στη βάση του θρησκευτικού ιδεαλισμού, συνδέεται στη μαρξιστική θεωρία με τη διαίρεση της κοινωνίας σε δύο ανταγωνιστικές τάξεις, των οποίων τα ζωτικά συμφέροντα δύστανται και που συνεπώς έχουν διαφορετική στάση στη σχέση τους με το γύρω κόσμο.

Αυτή η διαμάχη συμφέροντων και αντιλήψεων για τη ζωή έδωσε στην ανάπτυξη της κουλτούρας μας έναν επαναστατικό χαρακτήρα. Έχουμε, απ' τη μια μεριά, μια παρασιτική τάξη που παρουσιάζεται ως κάτοχος και εκπρόσωπος της κουλτούρας, η οποία όμως, θέλοντας να εδραιώσει τη θέση της, γίνεται αναστατικός παραγόντας και, ταυτόχρονα, πηγή μιας συνεχούς σειράς φορμαλισμών. Απ' την άλλη, υπάρχει ο λαός ως καταπιεζόμενη τάξη, για τον οποίο η ανάγκη πνευματικής ελευθερίας είναι παραγόντας ενεργοποίησης της πολιτισμικής ανάπτυξης, και ο οποίος προβάλλει το γεγονός ότι η διαρκής παραγωγή «αιώνιων αληθειών» και νέων αισθητικών κανόνων αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη της ανθρώπινης δημιουργικότητας.

Μετά τον Μαρξ, ο οποίος, για τους ίδιους λόγους, είχε χαρακτηρίσει «ιδεαλιστικές» τις προγενέντερες από τη δική του φιλοσοφικές προειδείς, οι Σουρεαλιστές και εμείς καταλάβαμε ότι η τέχνη είναι, κι αυτή επίσης, διαποτισμένη από ιδεαλισμό. Ο τρόπος έκφρασης που επιβλήθηκε στη δυτική ταξική κοινωνία, ο οποίος βασίζεται στην παρατήρηση και τη μίμηση της φύσης, φέρει το αποτύπωμά του. Η δυαδικότητα μορφή/περιεχόμενο εκδηλώνεται στο νατουραλισμό διαμέσου της

τραγικής διαμάχης μεταξύ της δημιουργικής φαντασίας και της αντιγραφής της πραγματικότητας, ή αλλιώς, μεταξύ της ενεργού δημιουργίας και αυτού που αποδέχεται κανείς παθητικά, μεταξύ υποκειμενικότητας και αντικειμενικότητας.

Αλλά η δυαδική σκέψη έχει σημαδέψει εξίσου και άλλες καλλιτεχνικές τάσεις εκτός από το νατουραλισμό: το σχεδόν αυτόματο χαρακτήρα της σουρεαλιστικής ζωγραφικής, για τον οποίο έχει γίνει πολύς λόγος, επίσης ό,τι αποκαλείται μη-παραστατική τέχνη, η οποία αποτελεί τυπική της έκφραση. Η άποψή μας γι' αυτό το ζήτημα συνέβαλε στην οξύνση της ηδη υφιστάμενης διαμάχης με το κέντρο τεκμηρίωσης της πρωτοποριακής τέχνης.

Η *Πειραματική Ομάδα* αντιτάχθηκε ευθύς εξαρχής σε κάθε αισθητική τοποθέτηση η οποία, προβάλλοντας αξιώσεις αντικειμενικότητας, οδηγούσε στην αντιπαράθεση της ανάγκης για δημιουργική έκφραση και των μέσων ικανοποίησής της, δηλαδή του περιεχομένου και της μορφής της τέχνης.

Η τεχνητή συμφιλίωση στοιχείων τα οποία, στην πραγματικότητα, βρίσκονται σε δραματική ένταση, είναι κατά τη γνώμη μας εξίσου γελοία με μια τεχνητά συντηρούμενη κοινωνική ειρήνη, η οποία δεν λύνει σε καμάτερα περίπτωση τη διαμάχη μεταξύ ανταγωνιστικών ζωτικών συμφερόντων.

Αυτό που έχει σημασία, απεναντίας, είναι να φτάσει ο απελευθερωμένος άνθρωπος, που δεν αποβλέπει πια, και σωστά, σε απρόσιτα ιδεώδη, που δεν καταφεύγει πια σε ανώφελα μέσα για να μπηθεί κατά προσέγγιση τη φύση, να γνωρίσει και να ικανοποιήσει τις πραγματικές του ανάγκες. Μια από τις θεμελιώδεις ανάγκες του ανθρώπινου όντος, ως κατέξοχήν δημιουργού, είναι η ελευθερία να εκφράζεται και, κάνοντάς το, να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως τμήμα του συνόλου που αποτελεί μαζί με την κοινωνία. Ο τρόπος έκφρασης που ανταποκρίνεται σ' αυτή την κατάσταση είναι ταυτόχρονα απλός, κοινός σε όλους και ελεύθερος. Αλλά αυτός ο τρόπος, αυτή η λαϊκή τέχνη, δεν μπορεί να γεννηθεί παρά μόνο από τα φυσικά χαρίσματα του ανθρώπου, από την έμφυτη ικανότητά του να δημιουργεί εικόνες και μορφές. Και, προκειμένου να αφυπνισθεί αυτό το δημιουργικό δυναμικό, πρέπει να παλέψουμε ενάντια σε κάθε φορμαλισμό και σε κάθε αισθητική.

Είμαστε ακόμα μακριά από τη γένεση μιας κουλτούρας στην οποία θα συμμετέχει ενεργά όλος ο λαός. Και είναι ολοφάνερο ότι οι καλλιτέχνες από μόνοι τους δεν είναι σε θέση ν' αλλάξουν την παρούσα κατάσταση πραγμάτων. Άλλα είναι εξίσου προφανές ότι δεν μπορεί να εξαλειφθεί η ανάγκη εξόδου από το χάος. Η ζωϊκή ορμή που έχει αισθανθεί την οσμή της τροφής δεν γνωρίζει κανένα εμπόδιο και, όπως και σε άλλους τομείς, έτοι και σ' αυτόν της τέχνης υπάρχει επίσης μια ισχυρή ώθηση προς τέτοιες μορφές που να παρέχουν ικανοποίηση, να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες του εργαζόμενου, παραγωγού, δημιουργού λαού.

Το ότι μια τέχνη που παράγεται από τον ίδιο το λαό, με ενεργό και άμεσο τρόπο, δεν είναι ουτοπία, αποδεικνύεται απ' το τεράστιο δημιουργικό δυναμικό των παιδιών, στο οποίο δίνεται σήμερα αινημένη προσοχή. Επιπλέον, το γεγονός ότι η έκφραση των παιδιών και η λαϊκή τέχνη, όπως εξακολουθεί να υφίσταται σε υποτυπώδεις μορφές που έχουν επιβιώσει εδώ κι εκεί, στα πλαίσια της απομικηστικής κουλτούρας μας, έχουν πολλά κοινά στοιχεία, επιβεβαιώνει εξίσου τη φυσικότητα μιας ελεύθερης και καταπληκτικής δημιουργικότητας, συνδεδεμένης με τις θεμελιώδεις ανάγκες του ανθρώπινου όντος.

Αν λάβουμε υπόψη αυτή την πραγματικότητα, είναι ολοφάνερο ότι το σημείο εκκίνησής μας δεν μπορεί να είναι, προσωρινά, παρά η φύση. Για μας διαλεκτικός υλισμός δεν είναι μια φιλοσοφία, αλλά ένας τρόπος ζωής.

Το να θεωρείται η «ύλη» κατώτερη απ' «το πνεύμα», οδηγεί σε μια ιδεαλιστική κοσμοθεώρηση, στον «έξευγενισμό» της ύλης μέχρι να εξαφανιστεί, εντελώς ή περίπου. Πράγμα που εξηγεί τη γέννηση μιας ζωγραφικής που υποδηλώνει τα πάντα, εκτός από τα υλικά με τα οποία είναι φτιαγ-

μένη: χρώματα, μουσαμάς και ξύλο.

Μια υλιστική τέχνη είναι μια τέχνη που περιλαμβάνει, με όλη τη σημασία της λέξης, την ύλη στη διαλεκτική σχέση της με το πνεύμα και που αφήνει πλήρη ελευθερία στη δημιουργική δράση της ύλης πάνω στο πνεύμα. Ο ρεαλισμός, απεναντίας, είναι η τυπική έκφραση του ιδεαλισμού που περιορίζει την ύλη σε ένα είδος απλού παθητικού συντελεστή, σε ένα είδος πρακτικής λύσης. Ο αστικός ρεαλισμός προκάλεσε αντιδράσεις όπως τον ιμπρεσιονισμό, τον κολορισμό κλπ' με το ν' αρνηθούν όμως αυτήν ακριβώς την αντίδραση, οι Σουρεαλιστές κι οι «αφηρημένοι» οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο.

Η Πειραματική Ομάδα ήρθε λοιπόν σε ρήξη και με τους μεν και με τους δε. Οι νεωτεριστές καλλιτέχνες όλων των χωρών συστειρώθηκαν γύρω από το όργανο μας, την COBRA, όπου προσχώρησαν η ολλανδική ομάδα REFLEX, η δανεζική ομάδα HOST κι η βελγική ομάδα ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΜΟΣ.

Διακατέχονται όλοι από τη σταθερή θέληση να θέσουν τέρμα στη γενικευμένη σχεδόν πολιτισμή αδυναμία και να αφιερώσουν τις προσπάθειές τους στην ανάπτυξη μιας νέας κουλτούρας, μέσα σε μια νέα κοινωνία.

Kroniek Van Kunst en Kultur
Μηνιαίο, 10-11, Νοέμβριος 1949
Κόνσταντ

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ

Η διάλυση της κλασικής κουλτούρας, είναι ένα φαινόμενο που δεν μπορεί να εξηγηθεί παρά μόνο σε σχέση με μια εξέλιξη της κοινωνίας που οδηγεί μοιραία στην κατάρρευση αρχών κοινωνικής ζωής χιλιάδων χρόνων, και την έλευση ενός συστήματος που διέπεται από τις αδιαμεσολάβητες απαιτήσεις της ανθρώπινης ζωτικότητας. Η επιδραση που ασκήθηκε κατά την ιστορική πορεία από τις κυρίαρχες τάξεις πάνω στη δημιουργική συνείδηση, έθεσε την τέχνη σε μια κατάσταση ανξενόμενης εξάρτησης, με αποτέλεσμα μόνο μερικά μεγαλοφυή άτομα να παραμένουν ακόμα ικανά να της αποδώσουν τη σύμφυτη ψυχική της λειτουργία: αυτά που, δυσαρεστημένα και απογοητευμένα, κατέληγαν, μετά από μια ζωή γεμάτη αγώνες, να απαλλαγούν από τους κυρίαρχους μορφικούς κανόνες και να επιστρέψουν στην πηγή της δημιουργικής δραστηριότητας.

Η ατομικιστική κουλτούρα και η ταξική κοινωνία από όπου προέρχεται, βρίσκονται σε παρακμή και οι θεσμοί της, τεχνητά διατηρημένοι, δεν επιτρέπουν στη δημιουργική φαντασία να αναπτυχθεί ελεύθερα. Αντίθετα, στέκονται εμπόδιο στην ελεύθερη έκφραση της ζωτικότητας. Η σειρά των «ισμών» που παρήγαγε η καλλιτεχνική εξέλιξη των τελευταίων πενήντα χρόνων, είναι εξίσου απόπειρες αναζωγόνησης της κουλτούρας και προσαρμογής της αισθητικής της σε ένα καρποφόρο κοινωνικό πεδίο.

Η μοντέρνα τέχνη, βασανισμένη από την ξέφρενη αναζήτηση του εποικοδομητικού, την εμμονή της αντικειμενικότητας (συνέπειες της αποσύνθεσης της εξιδανικευτικής θεωρικής κουλτούρας μας) στέκει απομονωμένη και ανήμπορη, μέσα σε μια κοινωνία που μοιάζει να συγκεντρώνει όλες τις προσπάθειές της για να αυτοκαταστραφεί. Προέκταση ενός στυλ, προορισμένη για μια ελίτ, χάνει μαζί με αυτήν την κοινωνική της βάση, χωρίς να συναντά άλλη αντίσταση από την καλλιεργημένη κριτική που ασκεί μια κλίκα ειδημόνων και φιλότεχνων.

Αφού εξήμνησε την εξουσία των αυτοκρατόρων και των παπών, καταγινόμενη με την κολακεία της παρουσίας τους, η δυτική κουλτούρα μπήκε στην υπηρεσία της καινούριας εξουσίας, της αστικής τάξης, μετατρέπομένη σε μέσο εξύμνησης των ιδανικών της τελευταίας. Τώρα που παρακμάζουν αυτά τα ιδανικά, ταυτόχρονα με την οικονομική υπεροχή της αστικής τάξης, αρχίζει μια καινούρια περίοδος όπου ολόκληρο το πλέγμα των πολιτιστικών συμβάσεων χάνει το λόγο ύπαρξης και το νόημά του και μπορούμε να επλέζουμε στην κατάκτηση μιας καινούριας ελευθερίας με την επιστροφή στις πρώτες πηγές της ζωής.

Όπως όμως και στο κοινωνικό επίπεδο, αυτή η επανάσταση του πνεύματος δεν μπορεί να γίνει χωρίς συγκρούσεις. Το αστικό πνεύμα γαντζώνεται πεισματικά στο αισθητικό του ιδανικό και κάνει μια ύστατη βεβιασμένη προσπάθεια μέσα από εκδηλώσεις όλο και πιο τεχνητές, να οδηγήσει τις αδιάφορες μάζες προς το ιδανικό αυτό. Επωφελούμενο από τη γενική αδράνεια, κάνει προσπάθεια να υποβάλει μια συλλογική ανάγκη γι' αυτό που ονομάζουμε γενικά ωραίο, εμποδίζοντας ταυτόχρονα την εκκόλαψη μιας άλλης ιδέας του ωραίου, διαφορετικής από την παλιά.

Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, το κίνημα Νταντά προστάθησε να αποσπαστεί βίαια από αυτό το παλιό αισθητικό μοντέλο. Άκομα και αν το κίνημα αυτό χρειάσθηκε, από ανάγκη, να προσανατολίσει τη δράση του όλο και περισσότερο προς τον πολιτικό αγώνα, αφού οι ντανταϊστές κατάλαβαν ότι η προσπάθειά τους για απελευθέρωση τους έθετε σε σύγκρουση με τους κανόνες της κοινωνίας, η ζωτική ενέργεια, ωστόσο, που επενδύθηκε σε αυτόν τον αγώνα συντέλεσε στην ανάδυση μιας νέας καλλιτεχνικής αντίληψης.

Το 1924 εμφανίζεται το σουρεαλιστικό Μανιφέστο όπου αποκαλύπτονται κρυφές μέχρι τότε πηγές δημιουργικότητας. Φαινόταν πως είχε ανακαλυφθεί μια νέα πηγή έμπνευσης, όμως το κίνημα

του Μπρετόν καταπνίγηκε μέσα στον ίδιο του τον διανοούμενισμό, χωρίς να κατορθώσει να δώσει στις αρχές του μια συγκεκριμένη αξία. Πράγματι, η σουρεαλιστική τέχνη δεν ήταν παρά μια τέχνη ιδεών. Ως τέτοια προσβλήθηκε και αυτή από την ασθένεια της ταξικής κουλτούρας.

Γι' αυτό δεν μπορούσε να καταστρέψει πλήρως τις συμβάσεις που είχε δημιουργήσει αυτή η κουλτούρα για να διατηρηθεί.

Όμως αυτή η καταστροφή ήταν, και εξάλλου είναι ακόμη, η αναγκαία συνθήκη για να ξυπνήσει το ανθρώπινο πνεύμα, να το βγάλει από την παθητικότητα και να κάνει δυνατή την εκκόλαψη μιας συλλογικής λαϊκής τέχνης. Η γενικευμένη αδυναμία, η αδράνεια των μαζών, είναι συνέπεια των εμποδίων που ορθώνουν οι πολιτιστικές νόρμες μπροστά στη φυσική έκφραση της ζωικής ορμής. Η ικανοποίηση της θεμελιώδους αυτής πρωταρχικής ανάγκης, να εκφραστεί το βιωμένο, είναι ωστόσο αυτή που κινητοποιεί τη ζωή, αυτή που μπορεί να θεραπεύσει την πτώση της ζωτικότητας και να μετατρέψει την τέχνη σε προληπτική ιατρική του πνεύματος. Στο μέτρο που είναι κοινό αγαθό, είναι σημαντικό να παραμεριστεί κάθε φραγμός, κάθε τι που τη μετατρέπει σε αποκλειστική ιδιοκτησία μιας μικρής ομάδας ειδικών, ειδημόνων και δεξιοτεχνών.

Τέχνη του λαού δεν είναι μια τέχνη που ανταποκρίνεται σε νόρμες που έχουν τεθεί από το λαό. Ο τελευταίος δεν περιμένει τίποτα περισσότερο από αυτό με το οποίο έχει ανατραφεί, εφόσον δεν έχει βρεθεί αντιμέτωπος με τίποτε άλλο, δηλαδή εφόσον δε συμμετέχει ο ίδιος ενεργά στην πολιτιστική δημιουργία. Όμως η λαϊκή τέχνη είναι μια εκδήλωση της ζωής που συντηρείται από τη φυσική, και κατά συνέπεια κοινή σε όλους, επιθυμία να εκφραστεί το βίωμα. Δεν έχει να λύσει κάποιο πρόβλημα που θέτει μια προϋπάρχουσα ιδέα του ωραίου. Δε γνωρίζει άλλη νόρμα από την εκφραστικότητα και ανθόρημα δίνει μορφή σε ό,τι του προσφέρει η διαίσθηση. Η αξία της λαϊκής τέχνης έγκειται στο ότι αφήνει τον περισσότερο χώρο στην δραστηριότητα του υποσυνείδητου, ακριβώς επειδή είναι η έκφραση του αδιαμόρφωτου, πράγμα που ανοίγει ευρείες προοπτικές στην εξερευνήση των μυστηρίων της ζωής. Η δραστηριότητα του υποσυνείδητου υπήρξε επίσης κριτήριο αξιολόγησης για την εκτίμηση των έργων των μεγαλοφυών της τέχνης, γιατί αυτή επιτρέπει την απελευθέρωση του πνεύματος, έστω και εν μέρει, από τους μορφικούς κανόνες που φυλακίζουν την τέχνη. Όμως, μέσα στην κλασική δυτική κουλτούρα, αυτή η δυνατότητα δεν ενεργοποιόταν παρά μόνο υπό τον όρο μιας μακράς πορείας ατομικής ανάπτυξης, θεωρήθηκε πάντα επαναστατική πράξη.

Ένας επαναστατικός κύκλος που ονομάζεται εξέλιξη της τέχνης, μπήκε στην τελική του φάση. Το να λύσουμε τα δεσμά του στυλ που στη χαλάρωσή τους συνέβαλε ο Ιμπρεσιονισμός, που ξεγόνωσε ο Κυβισμός αντιδρώντας στον Ιμπρεσιονισμό, ακολουθούμενος από τον Κονστρουκτιβισμό και τον Νεο-πλαστικισμό, σημαίνει επίσης να δώσουμε τέλος στην τέχνη ως αισθητικό ιδεαλισμό τοποθετημένο υπεράνω της ζωής. Είναι φανερό πως αν αυτό που αποκαλείται «μεγαλοφυία» δεν είναι παρά η δύναμη που ξεδιπλώνει κάποιος για να απελευθερωθεί από τον κλοιό της κυριαρχης αισθητικής, για να αποστασιοποιηθεί από αυτήν, η μεγαλοφυία δεν μπορεί να γίνει κοινό αγαθό παρά μόνο εφόσον καταργηθεί η επιρροή αυτής της αισθητικής. Με την εξαφάνιση των έκτακτων ατομικών εισφορών, η έννοια «τέχνη» θα μπορέσει να αποκτήσει μια σήμασία ριζικά διαφορετική. Αυτό δεν σημαίνει πως η έκφραση όλων θα έχει την ίδια αξία, αλλά ότι ο καθένας θα έχει την δυνατότητα να εκφράζεται. Το πνεύμα του λαού, πηγή από την οποία θα μπορούν όλοι να αντλούν και να ξεδιψούν, θα πάρει τη θέση της ατομικής δημιουργίας. Στην περίοδο καμπής που διανύουμε, ο δημιουργός καλλιτέχνης δεν μπορεί παρά να παιξει επαναστατικό ρόλο. Είναι καθήκον του να καταστρέψει τα τελευταία ίχνη μιας άδειας αισθητικής που γίνεται τροχοπέδη, προκειμένου να ξυπνήσει το δημιουργικό ένοτικο που κοιμάται μέσα στον καθένα μας και το αγνοούμε.

Οι μάζες θρεμμένες με ζένες προς αυτές ιδέες για το ωραίο δε γνωρίζουν το ίδιο τους το δημιουργικό δυναμικό. Αν αυτό κινητοποιηθεί από μια τέχνη που δεν καθορίζει αλλά προτείνει, που ξυπνάει συνειρμούς και ερωτήματα πάνω σ' αυτούς, θα οδηγήσει σε ένα νέο, φανταστικό τρόπο

όρασης. Επειδή η δημιουργική συμμετοχή παρακινημένη μ' αυτό τον τρόπο, είναι δραστηριότητα χαρακτηριστική του ανθρώπου, αυτός ο τρόπος έρασης ανήκει στο πεδίο και την αντίληψη του καθενός. Με την προϋπόθεση όμως ότι δε θα εμποδίζεται πια το έργο του υποσυνείδητου. Ο θεατής, που ο ρόλος του υπήρξε κυρίως παθητικός, θα συμμετέχει στο εξής στην πορεία της δημιουργίας. Η αλληλεπίδραση του παραγωγού και του θεατή θα μετατρέψει την τέχνη της εποχής μας σε ισχυρή κινητήρια δύναμη της εξέλιξης προς τη λαϊκή δημιουργικότητα.

Ο προδευτικός μαρασμός και η αυξανόμενη αδυναμία της κουλτούρας διευκολύνουν τον αγώνα του σύγχρονου καλλιτέχνη. Μπορούμε να πούμε πως ο χρόνος δουλεύει για λογαριασμό του. Το "κιτς" είναι ένα φαινόμενο που δεν έπαψε να αυξάνεται πάνω από τις πιο ελιτίστικες μορφές τέχνης ή να αλληλοεπικαλύπτεται τόσο στενά μ' αυτές που είναι δύσκολο να τα ξεχωρίσεις. Η επιρροή που άσκησαν οι κλασικοί πάνω στα πνεύματα, είναι καταδικασμένη από το γεγονός αυτό να ελαττωθεί και να εξαφανιστεί και μια νέα αρχή, που κυριοφορείται ακόμα, να έρθει να τους αντικαταστήσει. Αυτή εισάγει την άμεση επίδραση του υλικού πάνω στο πνεύμα. Η δημιουργική σκέψη δεν είναι φτιαγμένη από ιδέες ή μορφές, περισσότερο θα μπορούσαμε να τις θεωρήσουμε υποστηρίγματα της ακατέργαστης ύλης, η οποία υποβάλλει στη δημιουργική σκέψη ιδέες και μορφές. Κάθε φορά που προσπαθούμε να καθορίσουμε τη μορφή, μειώνουμε τη σπουδαιότητα του υλικού και τη δύναμη υποβολής του. Μια υποβλητική τέχνη είναι μια τέχνη υλιστική, γιατί μόνο το υλικό βάζει τη δημιουργικότητα σε λειτουργία, ενώ η εννοιολογική ακρίβεια της μορφής μειώνει την ενεργητική συμμετοχή του δημιουργού. Αν κύρια αποστολή της τέχνης στη σύγχρονη εποχή είναι να διεγείρει τη δημιουργική ορμή, πρέπει να προσπαθήσουμε να την κάνουμε όσο το δυνατόν περισσότερο υλική, και κατά συνέπεια υποβλητική. Μέσα σε αυτή την προοπτική, η δημιουργία είναι σημαντικότερη από το δημιουργημα. Όσο περισσότερο διατηρεί το τελευταίο τα ίχνη της δουλειάς της οποίας είναι αποτέλεσμα, τόσο μεγαλύτερη είναι η υποβλητική του δύναμη. Η άποψη πως το έργο έχει μια αξία που του δόθηκε άπαξ δια παντός είναι μια αυταπάτη. Καταλαβαίνουμε τώρα πως η αξία ενός έργου είναι σχετική. Εξαρτάται από τη δημιουργικότητα του παρατηρητή, που διεγείρεται από τους συνειρμούς που θα του γεννήσει. Μόνο μια ζωντανή τέχνη είναι ικανή να ενεργοποιήσει τη δημιουργικότητα. Κατά συνέπεια μόνο αυτή έχει καθολική σημασία, γιατί μόνο η ζωντανή τέχνη εκφράζει τα συναισθήματα, τις επιθυμίες, τις αντιδράσεις και τις επιδιώξεις που προκαλεί η ατέλεια της κοινωνίας μας.

Σε μια ζωντανή τέχνη δεν μπορεί να διακριθεί το ωραίο από το άσχημο, γιατί δεν υπακούει σε καμιά αισθητική νόρμα. Το άσχημο, που έγινε συμπλήρωμα του ωραίου μέσα στην καλλιτεχνική παραγωγή των τελευταίων αιώνων, υπήρξε ανέκαθεν μια μορφή διαμαρτυρίας ενάντια στον αλλοιωμένο χαρακτήρα αυτής της ταξικής κοινωνίας και ενάντια στη βασισμένη στη δεξιοτεχνία αισθητική της.

Αν παρατηρήσουμε προσεκτικά τον τρόπο που εκδηλώνονται οι διάφορες ανθρώπινες ομάδες, για παράδειγμα τα παιδιά, που δεν συμμετέχουν ακόμα στις κοινωνικές σχέσεις των ενηλίκων, αντιλαμβανόμαστε ότι δεν υφίσταται αυτή η διαφοροποίηση. Το παιδί, δεν γνωρίζει άλλο νόμο από τον ανθρομητισμό του προσωπικού του βιώματος, και δεν έχει άλλη ανάγκη από το να το εκφράσει. Το ίδιο ισχύει για τους λεγόμενους πρωτόγονους πολιτισμούς, και αυτό το χαρακτηριστικό τους κάνει τόσο ελκυστικός για το σύγχρονο άνθρωπο, που ο ίδιος είναι υποχρεωμένος να ζει χωρίς αυθεντικότητα, μέσα στο ψέμα και τη στειρότητα.

Μια νέα ελευθερία, που θα επιτρέψει στο ανθρώπινο να εκφραστεί όπως απαιτεί το ένστικτό του, αρχίζει να γεννιέται. Το γεγονός ότι ο καλλιτέχνης οδηγείται στην απώλεια της προνομιακής θέσης του, προκαλεί φανερά μια ισχυρή αντίδραση από μέρους του, γιατί το γεγονός του να μοιράζεται με όλον τον κόσμο μια ελευθερία που μόνο αυτός είχε κατακτήσει, θέτει σε κίνδυνο την ατομική και κοινωνική του θέση.

Η τέχνη μας είναι η τέχνη μιας περιόδου επαναστατικού μετασχηματισμού. Είναι μια αντίδραση στον κόσμο που χάνεται και ταυτόχρονα η προεικόνιση ενός νέου κόσμου. Γι' αυτό δεν ανταποκρίνεται στα ιδεώδη του πράτου χωρίς ωστόσο να συγκεκριμενοποιεί τα ιδανικά του δεύτερου. Είναι όμως η έκφραση μιας θέλησης για ζωή που αυξάνεται στο μέτρο ακριβώς που καταστέλλεται. Κατά συνέπεια έχει μεγάλη ψυχολογική σημασία στη μάχη για μια νέα κοινωνία. Το αστικό πνεύμα κυριαρχεί ακόμα στο σύνολο της σύγχρονης ζωής, και αρχίζει να υποκρίνεται ότι δημιουργεί, εδώ κι εκεί, μια λαϊκή τέχνη (στα δικά του τα μέτρα, βέβαια).

Αυτή η τέχνη όμως, είναι υπερβολικά ξεθυμασμένη για να είναι ακόμα αποτελεσματικό μέσο δηλητηρίασης. Και ενώ τα πεζοδόρμια και οι τοίχοι μας φέρουν τις, χαραγμένες με κιμωλία, αποδείξεις της έμφυτης ανάγκης του ανθρώπου να δηλώνει την παρουσία του, συνεχίζεται ο αγώνας ενάντια σε αυτούς που θέλουν να τον φυλακίσουν μέσα σε μια νοοτροπία δημοσίων υπαλλήλων και μπακάληδων, που κάνει αδύνατη κάθε ελεύθερη έκφραση.

Η ζωγραφική δεν είναι συνταίριασμα χρωμάτων και γραμμών, είναι ένα άγριο ζώο, μια νύχτα, μια κραυγή, ένας άνθρωπος, και όλα αυτά μαζί. Το αστικό πνεύμα της αντικειμενικότητας και της αφαίρεσης είναι αυτό που περιόρισε το ζωγραφικό έργο στα μέσα από τα οποία είναι φτιαγμένο. Ενώ η δημιουργική φαντασία, από τη μεριά της, προσπαθεί να αναγνωρίσει τον εαυτό της σε κάθε μορφή. Κατόρθωσε να αναδημιουργήσει, ακόμα και μέσα από το στείρο πεδίο της αφαίρεσης, νέες σχέσεις με την πραγματικότητα, βασισμένες στη δύναμη της υποβολής που πηγάζει από κάθε μορφή, φυσική ή τεχνητή, που αντιλαμβάνεται ο ενεργός θεατής. Αυτή η δύναμη υποβολής είναι απεριόριστη και μπορούμε να πούμε πως έπειτα από μια περίοδο όπου η εικαστική τέχνη δεν αντιπροσέπει την ΤΙΠΟΤΑ, μπήκε σε μια φάση που αντιπροσωπεύει τα ΠΑΝΤΑ.

Το πολιτιστικό κενό ποτέ δεν έγινε τόσο έντονα και γενικά αισθητό όσο στην περίοδο που ακολούθησε το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Τότε διακόπηκε μεμιάς η πολιτιστική συνέχεια των τελευταίων αιώνων. Οι σουρεαλιστές, που αντιδρώντας στην κρατούσα πολιτιστική τάξη, χρειάστηκε για να μπορέσουν να έρθουν σε ρήξη με την κουλτούρα, να απορρίψουν την καλλιτεχνική έκφραση και να εκδηλώσουν την παρουσία τους σε έναν σκόπιμα εξωκαλλιτεχνικό τομέα, διοχέτευσαν την απογοήτευση και τη διάψευση των προσδοκιών τους σε μια εκστρατεία για την καταστροφή της τέχνης και της κοινωνίας που ήταν υπεύθυνη γι' αυτήν την κατάσταση, αλλά ωστόσο ήταν αρκετά ισχυρή για να τους επιβληθεί ως δική τους.

Οι καλλιτέχνες αυτής της περιόδου βρίσκονται μπροστά σε έναν σκηνογραφικό κόσμο με απατηλό ντεκόρ και πρόσοψη, όπου οι αληθινές επαφές έχουν διαρραγεί και όπου η πίστη δεν έχει πλέον αντικείμενο. Ελλείψει μιας μελλοντικής προοπτικής που να συνδέεται με το παρόν, τους είναι αδύνατον να συλλάβουν την αποστολή τους με εποικοδομητικό τρόπο. Ο μόνος τρόπος να ξεφύγουμε είναι να απαλλαγούμε από όλες τις πολιτιστικές αποσκευές, από το μοντερνίστικο αρνητισμό, συμπεριλαμβανομένου του σουρεαλισμού και του υπαρξισμού. Στην πορεία αυτής της απελευθερωτικής διαδικασίας αντιλήφθηκαν – αυτή η πεποίθηση ενισχύεται με το χρόνο – ότι δεν είναι στη φύση της κουλτούρας να κάνει εφικτή την καλλιτεχνική έκφραση, ότι αντίθετα, την εμποδίζει. Οι υλιστικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίζονται δεν επρόκειτο να τους οδηγήσουν, όπως είχαν υπαινιχθεί οι αστοί ιδεαλιστές, στο πνευματικό μηδέν (μήπως εκεί ήταν οι ίδιοι καταποντισμένοι;) ούτε στην ανικανότητα για δημιουργία. Αντίθετα, κάθε ικανότητά τους επρόκειτο να ενεργοποιηθεί και να εμπλακεί σε μια γόνιμη σχέση με την ύλη. Ταυτόχρονα αρχίζει μια διαδικασία που στην πορεία της οι αποκλειστικά πολιτιστικές σχέσεις και μορφές που ακόμα περιορίζουν το πνεύμα, εξασθενίζουν εντελώς φυσικά, όπως και σε πολλούς άλλους τομείς της ζωής.

Η προβληματική εποχή της μοντέρνας τέχνης αγγίζει το τέλος της και θα την ακολουθήσει μια ποερίοδος πειραματισμού. Από την εμπειρία που θα αποκτηθεί μέσα σ' αυτό το καθεστώς της ολοκληρωτικής ελεύθεριάς θα συναχθούν οι νόμοι στους οποίους θα πρέπει να υποταχθεί η νέα

δημιουργικότητα. Η διαλεκτική θα επιτρέψει να σχηματιστεί μια νέα συνείδηση από όσα αναδύονται περισσότερο ή λιγότερο συνειδητά.

Kóvárt
(Reflex, N°1)

ΚΟΥΑΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΟΥΑΤΟΥΡΑ

Η τέχνη της άρχουσας τάξης απομακρύνθηκε απ' την τέχνη του υπόλοιπου λαού κι έτσι έχουμε τώρα δυο τέχνες: την τέχνη της ελίτ και την τέχνη του λαού. Η πρώτη έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση την καταπίεση των λαϊκών μαζών και δεν μπορεί να συντηρηθεί παρά διαιωνίζοντας την καταπίεση. Μετά την Αναγέννηση, υφίσταται μια θεμελιώδης διαφορά ανάμεσα σ' αυτό που αποκαλείται Υψηλή Τέχνη, που είναι ξεκομμένη απ' το λαό, και την τέχνη ως εκδήλωση του ανθρώπινου όντος που εκφράζεται παντού με πολυνόμιμους τρόπους, παραδείγματος χάριν στα λαϊκά τραγούδια και στο χορό. Η τέχνη δεν γεννιέται απ' τις μορφές που γίνονται του συρμού απ' την άρχουσα τάξη, αλλά από μια ανάγκη έκφρασης που φανερώνει ότι είναι ζωντανό μες στον άνθρωπο.

Λέων Τολστόι

Ζούμε σε μια κοινωνία όπου οι ανάγκες του ανθρώπινου όντος κι η ικανοποίησή τους έχουν γίνει πρόβλημα· ζούμε σε μια προβληματική κοινωνία. Υπάρχει πρόβλημα σε όλους πρακτικά τους τομείς της ατομικής και συλλογικής ζωής. Αντιμετωπίζουμε σεξουαλικά προβλήματα, θρησκευτικά προβλήματα, οικονομικά προβλήματα, κοινωνικά προβλήματα, προβλήματα της τέχνης. Γιατί και η τέχνη, επίσης, αποτελεί πρόβλημα στον πολιτισμό μας, παρόλη την προσπάθειά του να το συγκαλύψει· πρόβλημα ανεπίλυτο.

Αυτός ο προβληματικός χαρακτήρας γίνεται αντιληπτός από πολλούς ανθρώπους σαν κάτιο το φυσιολογικό, σαν αναγκαία και αναπόφευκτη συνέπεια της ανθρώπινης φύσης, η οποία, στα πλαίσια μιας δυαδικής οπτικής, θα συνένωνε δυο αντίθετες τάσεις. 'Όλες οι ιδεαλιστικές φιλοσοφίες και ιδεολογίες είναι θεμελιωμένες στη δυαδικότητα μορφή/περιεχόμενο που επεκτείνεται σ' ένα πλήθος τομέων: πνεύμα/ύλη, σκέψη και συναίσθημα, εσωτερικό κι εξωτερικό, αντικειμενικό κι υποκειμενικό, ενεργητικό και παθητικό. Αυτός ο δυσμός αυσμφιλώτων αντιθέτων, που βρίσκεται στην απαρχή της προβληματικής της κοινωνίας μας, σημάδεψε καθόλη τη διάρκεια της εξέλιξης του ατομικισμού τους διάφορους τρόπους έκφρασης. Ο νατουραλισμός, ως καλλιτεχνικός τρόπος έκφρασης,

αποτελεί ένα τυπικό παράδειγμα. Η δυαδική αντίθεση ανάμεσα σε φαντασία και πραγματικότητα, ανάμεσα σε υποκειμενικό κι αντικειμενικό, προσέδωσε στη δυτική κοινωνία τραγικό χαρακτήρα και μεταμόρφωσε τη δουλειά των καλλιτεχνών σ' ένα αέναο κι αναγκαστικό ξεπέρασμα για το ξεπέρασμα.

Με την άνοδο του ατομικισμού στην αρχαία Ελλάδα, βλέπουμε ν' αναδύονται το ένα μετά το άλλο, τα σύμβολα της δυαδικής αντίληψης του κόσμου, που θα υιοθετηθούν και πάλι κατά την Αναγέννηση απ' το χριστιανικό πολιτισμό. Η παλιά λατρεία της γονιμότητας εξαφανίζεται για ν' αντικατασταθεί απ' τον ΕΡΩΤΑ, σύμβολο της λατρείας της απόλαυσης. Η δυαδικότητα: αναπαραγωγή/ερωτισμός σφραγίζει έκπτο με τραγικό τρόπο τη σεξουαλική ζωή. Η τέχνη, ως άμεσο εκφραστικό μέσο, κατακλύζεται από μια αντίληψη για την ομορφιά που γίνεται αυτοσκοπός.

Έτσι, γεννιέται η δυαδικότητα εκφραστικότητα/αισθητική, που θ' ασκήσει στο εξής, μέχρι σήμερα, περιοριστική επίδραση σε κάθε μορφή έκφρασης. Από πού πηγάζει αυτή η τραγική φήξη; Ποιά είναι η αιτία αυτού του διχασμού της ανθρώπινης φύσης; Η απάντηση πρέπει ν' αναζητηθεί στον ταξικό χαρακτήρα της δυτικής κοινωνίας, στον έμπρακτο διαχωρισμό της κοινωνίας σε δυο τάξεις που αντιμά-

χονταί η μια την άλλη, επειδή τα συμφέροντά τους είναι αντίθετα, και που εξελίσσονται με διαφορετικό κι αντίθετο τρόπο. Για να είμαστε πιο ακριβείς, η δυαδική αντίληψη συγχροτείται στα πλαίσια του ανταγωνισμού για τις θεμελιώδεις ανάγκες του ανθρώπου, και για τις κοινωνικές μορφές που κατασιγάζουν αυτές τις ανάγκες. Εδώ έγκειται ο βαθύτερος λόγος της πάλης, του αναγκαστικού ξεπεράσματος για το ξετέρασμα, της αναζήτησης ενός καλλιτεχνικού τρόπου έκφρασης, του γεγονότος ότι οι δημιουργοί είναι συχνά παραγνωρισμένοι κι απομονωμένοι· είναι ολοφάνερο ότι το πρόβλημα της τέχνης δεν μπορεί να επιλυθεί μεμονωμένα, αλλά ταυτόχρονα με τ' άλλα προβλήματα που δημιουργεί ο δυνισμός. Η ανάπτυξη της φιλοσοφίας, της ηθικής, της τέχνης, της λογοτεχνίας, απεικονίζει αυτή την εξέγερση, αυτή την απόρριψη της κοινωνικής δομής. Στην Ευρώπη, η δημιουργικότητα είναι επαναστατική επειδή η ευρωπαϊκή κοινωνία είναι δυαδική. Μόλις αποκτηθούν οι φορμαλιστικές ιδιαιτερότητες αυτής της κουλτούρας, χάνονται αμέσως τη σημασία τους, ξεπερασμένες απ' τη λανθάνουσα ανάγκη για έκφραση που δεν βρίσκεται ικανοποίηση. Οι «μεγαλοφυίες» της κουλτούρας μας αντιπροσωπεύουν αυτή την αναλαμπή. Αμφισβήτημενες αρχικά, παραγνωρισμένες και συντριψμένες μες στην απομόνωση, αφομοιώνονται ωστόσο αρκετά γρήγορα απ' τον πολιτιστικό φορμαλισμό. Αυτός ο τελευταίος εργάζεται έτσι, αναγκαστικά, για τον ίδιο της το χαμό, ανοίγοντας το δρόμο στην ανάγκη για έκφραση, στην κίνηση απελευθέρωσης του ανθρώπινου πνεύματος, που αυτή η κουλτούρα ήθελε να καταπνίξει. Αυτή η απερίστατη ανάγκη για άμεση έκφραση, αυτή η αναζήτηση μιας διεξόδου για το ξεχείλισμα μιας καταπιεσμένης ζωτικότητας, η οποία, για τον ιστορικό της τέχνης χρησιμεύει ως πολιτιστική μαγιά, στην πραγματικότητα έχει αντίθετο αποτέλεσμα: υπονομεύει την κουλτούρα, βρίσκεται στην αφετηρία κάθε επαναστατικής δραστηριότητας και υποστάπτε τα θεμέλια της κουλτούρας μας, εξακολούθωντας την ανατρεπτική της δράση μέχρις ότου απομακρυνθεί η αιτία

της δυσαρέσκειας.

Θεωρούμε, λοιπόν, την ανάπτυξη της δυτικής κουλτούρας ως την προοδευτική άρινηση του φορμαλισμού, διαμέσου της ελεύθερης φυσικής έκφρασης και της συντριβής των αντιλήψεων που της αντιτίθενται. Θεωρούμε αυτή την ανάπτυξη ως το αποτέλεσμα δυο αντίθετων δυνάμεων: της διάλυσης και του φορμαλισμού. Η πρώτη υπερισχύει διαρκώς της δεύτερης αλλά πρόσκαιρα, διότι η άλλη αποκαθίσταται γρήγορα στη θέση της, για να δεχτεί στη συνέχεια καινούριο πλήγμα. Στην πραγματικότητα, αν θεωρήσουμε την κατάσταση σφαιρικά, δύσκολα μπορούμε να μιλάμε για ανάπτυξη: πρόκειται μάλλον για μια επιχείρηση καταστροφής. Μια αληθινή ανάπτυξη, όπως, για παραδειγμα, αυτή ενός φυτού, που μεταμορφώνεται από μια λεπτή ίνα σ' ένα δέντρο με πολλαπλές διακλαδώσεις, αναπαράγει σε καθεμιά απ' τις φάσεις ανάπτυξής του τη μορφή των προηγούμενων φάσεων: η ίδια ολότητα γίνεται πιο σύνθετη. Στην πολιτιστική διαδικασία της κοινωνίας μας, κάθε φάση καταστρέφει εν μέρει την προηγούμενη, τείνοντας ταυτόχρονα προς μια ακραία απλοποίηση. Εδώ πρόκειται για ένα φαινόμενο προοδευτικής και συστηματικής εξάλειψης των επαναστατικών στοιχείων, που οδηγεί στην απογύμνωση του σκελετού της δυαδικής αντίληψης του κόσμου.

Στη σύγχρονη εποχή αυτή η απογύμνωση αγγίζει τις πιο ακραίες μορφές της, ξεσκετάζοντας με τον ωμότερο τρόπο τον απάνθρωπο χαρακτήρα του ατομικισμού. Στη φιλοσοφία (ο Υπαρξισμός είναι ένας υπεριδεαλισμός), στην οικονομία (ο Φασισμός είναι ένας υπερκαπιταλισμός), στην τέχνη (ο Νεοπλαστικισμός είναι ένας υπεραισθητισμός) μας παρουσιάζεται, όσο πιο ξεκάθαρα γίνεται, η εικόνα του δυσμού εφαρμοσμένου με συνέπεια.

Αυτό που έχει σημασία είναι ότι, στην περίπτωση αυτή, ο στόχος δεν είναι η αποκατάσταση των παραδοσιακών μορφών ζωής. Αυτές οι τελευταίες υφίστανται μια προσαρμογή, αντιδρώντας στις επαναστατικές ωθήσεις. Οι εκδηλώσεις αυτές θα μπορούσαν, ωστόσο, να δημιουργήσουν την ψευδαίσθηση μιας ανανέω-

σης. Η ιστορία της τέχνης μας αναπαράγει αυτή τη διαλεκτική της δράσης και της αντίδρασης διαμέσου της εναλλαγής αντίθετων τάσεων, όπου άλλοτε επικρατεί η φορμαλιστική αντικειμενικότητα («Ρεαλισμός») και άλλοτε η αυθόρυμη υποκειμενικότητα («Ρομαντισμός»). Είναι σαφές ότι, σ' αυτή την προοπτική, ο σημερινός Κονστρουκτιβισμός ανταποκρίνεται στο «Ρεαλισμό», δηλαδή σε μια στιγμή όπου επιστρέφει ενισχυμένος ο αντικειμενικός φορμαλισμός, που είχε υποστεί προσωρινά ρήγμα απ' τον αυθορμητισμό – συγκεκριμένα απ' τον «Ιμπρεσιονισμό» – αντιδρώντας σ' αυτή την ήττα.

Αλλ' αυτή τη φορά βρισκόμαστε αντιμέτωποι μ' έναν εχθρό που έχει επιδείξει τις αδυναμίες του κι είμαστε σίγουροι ότι θα πετύχουμε αποφασιστική νίκη. Η αφτρημένη τέχνη επέδειξε προφανή στειρότητα κι αναγκάστηκε να παραδεχτεί μέσω των θεωρητικών της (Μοντριάν, Ozenfant) ότι προεικόνιζε το τέλος της

«Τέχνης». Το τέλος του φορμαλισμού διαγράφεται όντως στον ορίζοντα κι εμείς οφείλουμε να το επιστεύσουμε προκειμένου να μπορέσει επιτέλους η τέχνη ν' ασκήσει τον αληθινό της ρόλο ως ψυχικό όργανο στην υπηρεσία ολόκληρης της ανθρωπότητας και της ανάπτυξης ενός πολιτισμού με ανθρώπινο πρόσωπο. Η έκθεση παιδικής καλλιτεχνίας που έλαβε χώρα στο μουσείο Stedelijk του Άμστερνταμ απέδειξε, για μια ακόμη φορά, πόσο ισχυρές είναι οι δημιουργικές δυνάμεις που υπολαμβάνουν στα ανθρώπινα όντα. Οφείλουμε ν' ανοίξουμε το δρόμο προκειμένου ν' αφυπνισθεί αυτή η δημιουργικότητα, καταστρέφοντας τους έσχατους φορμαλισμούς που εξακολουθούν να την παρεμποδίζουν.

Κόνσταντ
(Reflex, No2)

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΙΓΚΟΥΙΝΟΥΣ

Ο Αυτοματισμός

Ας εξετάσουμε καταρχήν τον ορισμό που δίνεται στο σουρεαλισμό στο πρώτο μανιφέστο (1924): «Καθαρός ψυχικός αυτοματισμός διαμέσου του οποίου σκοπεύουμε να εκφράσουμε τη σκέψη είτε λεκτικά είτε μ' οποιονδήποτε άλλο τρόπο, απόντος κάθε ελέγχου που ασκείται απ' τη λογική, έξω από κάθε αισθητική ή ηθική προκατάληψη».

Ας τον αναλύσουμε – με βάση τον διαλεκτικό υλισμό. Τι πρέπει να εννοήσουμε λοιπόν με τον «καθαρό ψυχικό αυτοματισμό»; Οι τρεις αυτές λέξεις αρκούν για να εκφράσουν μια αντίληψη της οποίας η εσωτερική αντίφαση είναι ανεπίλυτη. Δεν μπορούμε να εκφραστούμε με καθαρά ψυχικό τρόπο. Το γεγονός της έκφρασης είναι μια φυσική πράξη που υλοποιεί τη σκέψη. Ένας ψυχικός αυτοματισμός συνδεδεμένος με τον φυσικό αυτοματισμό. Ακόμη κι ο ψυχικός αυτοματισμός που μπορούμε να φανταστούμε στα μύχια του ανθρώπου δεν είναι καθαρά ψυχικός.

Οι σουρεαλιστές του Μπρετόν θέλουν να εξωτερικευθούν. Τι θέλουν να εξωτερικεύουν; Την καθαρή σκέψη. Δηλαδή το μόνο μεταφυσικό κόσμο, τον λογισμό. Άλλα απ' την υλιστική σκοπιά, η σκέψη είναι μια αντανάκλαση της ύλης, καθώς λένε για τα κάτοπτρα. Ο μεταφυσικός κόσμος δεν είναι ικανός να υπερβεί τον υλικό κόσμο, που τον γεννάει. Σκεφτόμαστε αναγκαστικά κάποιο πράγμα. Άλλα για να είναι η σκέψη διαλεκτική, το αντικείμενό της, το «πρόγραμμα» της, δεν μπορεί να πάφει να είναι συνδεδεμένο με την τρέχουσα ζωή. Και δεν υπάρχει εφικτός φυσικο-ψυχικός αυτοματισμός παρά μόνο αν η σκέψη είναι διαλεκτική.

Ποιά είναι η πραγματικότητα που θεμελιώνει τη σκέψη; Είναι το σώμα του ανθρώπου, ή αλλιώς η «ψυχή» του. Ονομάζουμε εδώ «ψυχή» την ποιότητα που συνέχει τα διάφορα χημικά στοιχεία που απαρτίζουν το ανθρώπινο σώμα.

Η «ψυχή» του, χωρίς οργάνωση, είναι αυτά τα χημικά στοιχεία που συνθέτουν την ποιότητα του σώματος, ή τη μάζα του.

Θα μπορούσαμε να πάμε σ' ένα φαρμακείο και ν' αγοράσουμε, πληρώνοντας 50.000 γαλλικά ή ελβετικά φράγκα, έναν άνθρωπο, δηλαδή τα χημικά στοιχεία που τον συνθέτουν. Μπορούμε να τ' αποθέσουμε σ' ένα τραπέζι, μέσα σε φιαλίδια και σακκουλάκια. Άλλα θα βρισκόμασταν ακόμη μακριά απ' το ανθρώπινο ον... Χρειάζεται ακόμη να συνδυαστούν αυτά τα χημικά στοιχεία.

Είναι σωστό ότι η ποιότητα «άνθρωπος» δεν μπορεί να διαχωριστεί απ' την ποσότητα που τον συνθέτει. Δηλαδή η «ψυχή» δεν υφίσταται παρά ως ποιότητα του σώματος και πεθαίνει, ενώ η ποσότητα του σώματος αλλάζει ζωή. Κι όμως, από ποσοτική άποψη, ο άνθρωπος ανανεώνεται σε εφτά χρόνια χωρίς ν' ανανεώνεται η ποιότητά του, πράγμα που μας κάνει να σκεφτούμε τα λουλούδια από πάρο που σχηματίζει ο χειμώνας στα παραθύρα: μάταια τα σβήνουμε, το σχεδιάγραμμά τους επανέρχεται με την καινούρια παγωνιά...

Άλλα πάνω στο τραπέζι όπου είναι αυθαίρετα το ποτοθετημένα τα χημικά στοιχεία του ανθρώπου, βρίσκεται ήδη η δινατάτητη ενός ανθρώπου! Αρκεί να υψώσουμε το μαγικό ραβδί... και το μαγικό ραβδί του ανθρώπου είναι το φύλο του.

Η ανθρώπινη «ψυχή» δεν είναι έτοι απλώς μια αντικειμενική πραγματικότητα, είναι η ζωτική πηγή του ανθρώπου, είναι η κινητήρια δύναμη όλων των δραστηριοτήτων του, συμπεριλαμβανόμενης της σκέψης... Οποιοσδήποτε οργανισμός εμφανίζεται στη φύση, ζωογονείται από μια θέληση να υπάρξει, ένα ένστικτο αυτοσυντήρησης, που μπορεί να το βρίσκουμε εγωιστικό αλλά το οποίο φθάνει στον υψηλότερο βαθμό έκφρασής του στο ένστικτο αναπαραγωγής που μετατρέπει αυτόν τον εγωισμό σε αλτρουισμό.

Η ηθική είναι το ηθικό

Ο πραγματικός ρόλος της σκέψης είναι να βρίσκει τα πρόσφορα μέσα για την ικανοποίηση των αναγκών και των επιθυμιών μας.

Περισσότερο απασχολημένος με τη λειτουργία παρά με τον ρόλο της σκέψης και μάλιστα στρεβλώνοντας τη λειτουργία της, ο συνεργαλισμός του Μπρετόν καθώς κι ο αρχιτεκτονικός φρονειοναλισμός ξεκινούν από μια ιδεαλιστική βάση. Μα δεν υπάρχει τίποτε που θα μπορούσαμε να κρατήσουμε απ' τον ορισμό που έδωσε ο Μπρετόν στον αυτοματισμό;

Ο πειραματισμός μας επιδιώκει ν' αφήσει τη σκέψη να εκφραστεί αυθόρυμητα, έξω από κάθε έλεγχο ασκούμενο απ' τη λογική. Διαμέσου αυτής της ανορθολογικής αυθορμησίας, φθάνουμε στη ζωτική πηγή του όντος. Ο στόχος μας είναι να ξεφύγουμε απ' το βασίλειο της λογικής, που δεν ήταν, και δεν είναι ακόμη τίποτ' άλλο απ' το ξεδανικευμένο βασίλειο της αστικής τάξης, για να καταλήξουμε στο βασίλειο της ζωής.

Αλλά, αντίθετα προς τον Μπρετόν, πιστεύουμε ότι πίσω απ' τις ψεύτικες, μεταφυσικές, ηθικές ή αισθητικές αντιλήψεις, που δεν ανταποκρίνονται στα ζωτικά συμφέροντα του ανθρώπου, υπάρχει η αληθινή υλιστική ηθική κι αισθητική. Η μια είναι το ένοτοκτο των αναγκών μας, η άλλη είναι η έκφραση των αισθητηριακών επιθυμιών μας. Τον αυτοματισμό τον χρησιμοποιούμε ακριβώς για ν' απελευθερώσουμε την αληθινή ηθική και την αληθινή αισθητική.

Για να κατανοήσουμε τη φυσική αισθητική και ηθική πρέπει ν' αντιληφθούμε την εσωτερική διαλεκτική τους. Δεν υπάρχει καθαντό καλό και κακό, ωραίο και άσχημο. Τα γεγονότα, οι πράξεις, τα πράγματα αποκούν ηθική ή αισθητική αξία μόνο διαμέσου των σχέσεων τους με τα συμφέροντα.

Ο νόμος της ηθικής, είναι ο νόμος των αναγκών μας: πρέπει-δεν πρέπει. Η δραστηριότητα είναι καλό εφόσον την έχουμε ανάγκη, η παθητικότητα, η ανάπταυση είναι καλό εφόσον την έχουμε ανάγκη. Για τον άνθρωπο που βαδίζει στην έρημο, το νερό είναι καλό. Για τον άν-

θρωπο που τον βασανίζουν παραφουσκώνοντάς τον με νερό, το νερό είναι κακό.

Ο άνθρωπος έχει συμφέροντα να βοηθάει τους ανθρώπους των οποίων η δραστηριότητα είναι θετική κι εξίσου συμφέροντα να βλάπτει εκείνους των οποίων η δραστηριότητα είναι επιζήμια σε σχέση με τ' ανθρώπινα συμφέροντα, πράγμα που δεν καταλαβαίνουν οι ατομιστές, οι οποίοι, από ατομισμό και μόνο, δρουν ενάντια στο συμφέρον τους. Πράγμα που δεν αντιλαμβάνονται ακόμη περισσότερο οι θρήσκοι, οι οποίοι προσθέτουν στην ατομική ηθική μια «υλλογική», νεφελώδη, θεϊκή, απάνθρωπη ηθική.

Η αισθητική είναι η ποικιλότητα της αναγκαιότητας

Ο αισθητικός νόμος είναι αυτός των επιθυμιών μας, που εμπλουτίζουν ποικιλότας το, το καθορισμένο θέμα της ανθρώπινης ηθικής. Η ανάγκη λέει: «Πρέπει να φας» κι η αισθητική λέει: «Μπορείς να το κάνεις με χίλιους διαφορετικούς τρόπους». Η ηθική: «Σου χρειάζεται μια γυναίκα». Η αισθητική: «Ποια γυναίκα επιθυμείς;»

'Ετοι, ο σκοπός της τέχνης είναι καταρχήν ηθικός και κατόπιν αισθητικός – ακόμη κι όταν η επιθυμία γίνεται ανάγκη. Περνάει έτοι απ' το γενικό στο ατομικό, απ' την ανάγκη στην επιθυμία, απ' την ηθική στην αισθητική. Για μας, οριακά, η ανάγκη μπορεί να ικανοποιηθεί χωρίς επιθυμία αλλά ποτέ η επιθυμία χωρίς ανάγκη.

Αντιστρόφως, για την ανώτερη τάξη, η τέχνη, όπως κι η ζωή, είναι καταρχήν αισθητική. Συλλαμβάνει την ηθική ως το κρίσιμο αποτέλεσμα της αισθητικής.

Για την αστική τάξη, η αισθητική κι η ηθική δεν είναι μόνο ξεχωριστές αλλά βρίσκονται σε δραματική κατάσταση.

Για τον υλιστή, είναι συνδεδεμένες σε μια διαλεκτική κατάσταση.

Η ΤΕΧΝΗ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ

Η εθνική τέχνη δεν είναι ποτέ επαρκής,
Η επαρκής τέχνη είναι πάντα εθνική.
Harald Giersing

Η λαϊκή τέχνη είναι η τέχνη του λαού όλης της οικουμένης. Δεν υπάρχει τέχνη καθαρά εθνική. Ο εθνικός χαρακτήρας δεν είναι παρά μια παραλλαγή του κοινού θέματος.

Η λαϊκή τέχνη είναι η έκφραση της ελευθερίας του λαού. 'Όταν ένας λαός χάνει την ελευθερία του, χάνει επίσης την εθνική του τέχνη. 'Όταν ο καπιταλιστικός βιομηχανισμός υπερισχύει και η λαϊκή τέχνη διαθέτει πλέον μόνο ουρητήρια για να εκφράζεται ελεύθερα, τότε μεταναστεύει. Ο Πικάσο και άλλοι ισπανοί ζωγράφοι μας έδειξαν ότι ένας καλλιτέχνης μπορεί κάλλιστα να ζει στην εξορία χωρίς να χάνει τον εθνικό του χαρακτήρα.

Μόνο ο καλλιτέχνης που διαθέτει οικουμενικό πνεύμα αντλεί την έμπνευσή του από τη λαϊκή τέχνη.

'Ασγκερ Γιοργ
(Cobra, No 1)

ΕΙΝΑΙ Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΜΑΣ ΠΟΥ ΚΑΝΕΙ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Για όσους ρίχνουν το βλέμμα τους μακριά στην περιοχή της επιθυμίας, στο καλλιτεχνικό πεδίο, στο σεξουαλικό πεδίο, στο κοινωνικό πεδίο, παντού, ο πειραματισμός είναι ένα απαραίτητο εργαλείο για να γνωρίσουμε την πηγή και το στόχο των επιδιώξεών μας, τις δυνατότητές τους και τα όριά τους.

Αλλά μπορεί να αναρωτηθεί κανείς, σε τι χρησιμεύει να να παρασύρεται ο άνθρωπος από το ένα άκρο στο άλλο, και να ξεπερνάει ακόμα και τα όρια που μας έχουν καθορίσει η ηθική, η αισθητική, η φιλοσοφία; Από πού λοιπόν προέρχεται αυτή η ανάγκη να σπάσουμε τα δεσμά που μας συγκρατούσαν εδώ και δεκάδες αιώνες μέσα σε ένα κοινωνικό σύστημα χάρη στο οποίο μπορέσαμε να σκεφτόμαστε, να ζούμε, να δημιουργούμε; Δεν είναι λοιπόν ο πολιτισμός μας ικανός να συνεχίστει και να μας οδηγήσει μια μέρα στην ικανοποίηση των επιθυμιών μας;

Στην ουσία ποτέ δεν ήταν ικανός αυτός ο πολιτισμός να ικανοποιήσει ούτε έναν άνθρωπο, ούτε έναν σκλάβο, ούτε καν τον αφέντη που νόμιζε πως ήταν ευτυχισμένος μέσα στην πολυτέλεια, μέσα στη λαγεία, όπου περιορίζονταν όλες οι δημιουργικές δυνατότητες του ατόμου.

Το να μιλάμε για την επιθυμία είναι για μας, τους ανθρώπους του εικοστού αιώνα, σαν να μιλάμε για το άγνωστο, γιατί ό,τι γνωρίζουμε για την αυτοκρατορία των επιθυμιών μας είναι πως ισοδυναμούν με μια τεράστια επιθυμία για ελευθερία. Αλλά, η απελευθέρωση της κοινωνικής μας ζωής, την οποία προσφερόμαστε να αναλάβουμε ως στοιχειώδη αποστολή, θα μας ανοίξει την πόρτα που οδηγεί στο νέο κόσμο, έναν κόσμο όπου ενωμένες όλες οι όψεις του πολιτισμού, όλες οι εσωτερικές σχέσεις της ζωής μας θα πάρουν μιαν άλλη αξία.

Είναι αδύνατον να γνωρίσουμε με άλλον τρόπο μια επιθυμία, παρά μόνο ικανοποιώντας την, και η ικανοποίηση της στοιχειώδους επιθυμίας μας είναι η επανάσταση. Μέσα στην επανάσταση λοιπόν τοποθετείται η δημιουργική δραστηριότητα, δηλαδή η πολιτιστική δραστηριότητα του Εικοστού Αιώνα. Μόνο η επανάσταση θα μπορέσει να μας κάνει να γνωρίσουμε τις επιθυμίες μας του 1949. Κανένας ορισμός δεν μπορεί να υποκαταστήσει την επανάσταση! Ο διαλεκτικός υλισμός μας έμαθε ότι η συνείδηση εξαρτάται από τις κοινωνικές συνθήκες. Και όταν αυτές μας εμποδίζουν να ικανοποιηθούμε, οι ανάγκες μας θωδύν στην ανακάλυψη των επιθυμιών μας, από όπου προέρχεται ο πειραματισμός, δηλαδή η διεύρυνση της γνώσης. Ο πειραματισμός δεν αφορά μόνο τη γνώση. Ο πειραματισμός δεν είναι μόνο όργανο της γνώσης, είναι η ίδια η προϋπόθεση της γνώσης στην εποχή που οι ανάγκες μας δεν αντιστοιχούν πια στις πολιτιστικές συνθήκες μέσα στις οποίες οφείλουν να αναπτύσσονται.

Αλλά τότε σε τι βασίζεται ο πειραματισμός; Καθώς στην πλειονότητά τους οι επιθυμίες μας μάς είναι άγνωστες, ο πειραματισμός πρέπει πάντα να έχει ως σημείο εκκίνησης το υπάρχον καθεστώς της γνώσης. Αυτό που ήδη γνωρίζουμε είναι ένα υλικό από το οποίο αντλούμε δυνατότητες που δεν ομολογούσε ότι είχε. Και εφόσον βρεθούν νέες λειτουργίες της γνώσης, ένα ακόμα ευρύτερο πεδίο απλώνεται κάτω από τα μάτια μας, που μπορεί να μας οδηγήσει σε αφάνταστες ακόμα ανακαλύψεις.

Έτσι οι καλλιτέχνες ρίχτηκαν στην ανακάλυψη της δημιουργίας, που ήταν πνιγμένη από τότε που εγκαθιδρύθηκε ο σύγχρονος πολιτισμός, όντας το κατεξοχήν μέσο γνώσης και συνακόλουθα της απελευθέρωσης άρα και της επανάστασης. Ο σύγχρονος ατομικιστικός πολιτισμός αντικατέστησε τη δημιουργία με την καλλιτεχνική παραγωγή που δεν παρήγαγε παρά μόνο σημεία μιας τραγικής ανικανότητας, τις κραυγές απόγνωσης του αλυσοδεμένου από τις αισθητικές απαγορεύσεις απόμου: δεν πρέπει...

Το να δημιουργείς σημαίνει πάντα να κάνεις ό,τι δεν ήταν ακόμα γνωστό, και το άγνωστο φοβίζει αυτούς που νομίζουν πως έχουν κάτι να διαφυλάξουν. Άλλα εμείς που δεν έχουμε να χάσουμε παρά τις αλυσίδες μας, μπορούμε κάλλιστα να δοκιμάσουμε την περιπέτεια. Σ' αυτήν την περιπέτεια δεν διακινδυνεύουμε παρά μόνο μια αρκετά στείρα παρθενικότητα, την παρθενικότητα των αφηρημένων. Ας γεμίσουμε λοιπόν τον παρθένο καμβά του Μοντριάν έστω και μόνο με τη δυστυχία μας. Δεν είναι προτιμότερη η δυστυχία από το θάνατο, για τους δυνατούς που ξέρουν να αγωνίζονται; Ο εχθρός μας υποχρέωσε να γίνουμε αντάρτες, να κάνουμε αντίσταση, και αν το δικό του όπλο είναι η πειθαρχία, το δικό μας είναι το θάρρος, και με το θάρρος, όχι με την πειθαρχία, κερδίζεται ο πόλεμος.

Αυτή είναι η απάντησή μας στους αφηρημένους, είτε επικαλούνται είτε όχι τον αυθορμητισμό. Ο “αυθορμητισμός” τους είναι ο αυθορμητισμός ενός επαναστατημένου παιδιού που δεν ξέρει τι θέλει, που θέλει να είναι ελεύθερο ενώ δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα χωρίς την προστασία των γονιών του. Όμως το να είσαι ελεύθερος σημαίνει να είσαι δυνατός. Η ελευθερία δεν εκδηλώνεται παρά μόνο μέσα στη δημιουργία ή τον αγώνα που κατά βάθος έχουν τον ίδιο στόχο: την πραγματοποίηση της ζωής μας.

Τη δημιουργία την απαιτεί η ζωή, και η ομορφιά είναι η ζωή!

Αν λοιπόν η κοινωνία στρέφεται εναντίον μας ή ενάντια στα έργα μας, κατηγορώντας μας πως είμαστε σχεδόν “ακατανόητοί”, απαντάμε:

1. Ότι στα 1949 η ανθρωπότητα είναι ανίκανη να καταλάβει ο,τιδήποτε πέρα από τον αναγκαίο αγώνα για την απελευθέρωσή της.

2. Ότι κι εμείς επίσης δεν θέλουμε να είμαστε “κατανοητοί”, αλλά απελευθερωμένοι, και ότι είμαστε καταδικασμένοι στον πειραματισμό για τους ίδιους λόγοντας που εξωθούν το εγώ στη μάχη.

3. Ότι δεν μπορούμε να είμαστε δημιουργοί μέσα σε έναν παθητικό κόσμο και ότι αυτό που τροφοδοτεί την έμπνευσή μας είναι ο σύγχρονος αγώνας.

4. Τέλος ότι η ανθρωπότητα όταν γίνει δημιουργός δεν είναι δυνατόν παρά να εγκαταλείψει τις αισθητικές και ηθικές απόψεις που δεν είχαν ποτέ κανέναν άλλο σκοπό από τη χαλιναγώγηση της δημιουργίας και που τώρα ευθύνονται για την έλλειψη κατανόησης των ανθρώπων προς τους πειραματισμούς μας.

Αλλά, η κατανόηση δεν είναι άλλο από την αναδημιουργία αυτού που γεννιέται από την ίδια επιθυμία.

Η ανθρωπότητα, και εμείς μαζί, βρίσκεται στο κατώφλι της ανακάλυψης των επιθυμιών της, και ικανοποιώντας τες θα τις κάνουμε γνωστές.

Κόνσταντ

(Cobra, No 4)

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΝΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥ

από τον Γκυ-Ερνέστ ΝΤΕΜΠΟΡ

1

ΤΕΡΜΑ Η ΠΛΑΤΥΠΟΔΙΑ

Υπο-Mack Sennett κινηματογραφιστής, υπο-Max Linder ηθοποιός, Σταβίσκι των δακρύων των εγκαταλειμμένων ανύπαντρων μανάδων και των κακόμιλων ορφανών του Auteuil, κύριε Τσάπλιν είστε ένας καπηλευτής συναισθημάτων, ο πρωτοψάλτης του πόνου.

Χρειαζόταν κι ο Κινηματογράφος τους δικούς του Delly. Του προσφέρατε τα έργα σας και τις αγαθοεργίες σας.

Επειδή λέγατε πως είστε αδύνατος και καταπιεσμένος, το να επιτεθεί κανείς εναντίον σας θα σήμαινε ότι επιτίθεται στους αδύνατους και στους καταπιεσμένους, άλλα μερικοί έβλεπαν ήδη στο μπαστούνι σας το κλοπή των μπάτους.

Είστε «ο στρέφων και την άλλη παρειά και το άλλο οπίσθιο», αλλά εμείς που είμαστε νέοι κι ομορφοί, όταν μας λένε: πόνος, απαντάμε: Επανάσταση.

Max du Veuzit με πλατυποδία, δεν πιστεύουμε τις «παράλογες διώξεις» των οποίων δήθεν είστε θύμα. Στα γαλλικά η Υπηρεσία Μεταναστεύσεως λέγεται Διαφημιστικό Γραφείο. Μια συνέντευξη τύπου σαν κι αυτή που δώσατε στο Χερβούνγο θα μπορούσε να λανσάρει οποιοδήποτε σκουπίδι. Μη φοβάστε λοιπόν διόλου για την επιτυχία των «Φώτων της Ράμπας».

Καληνύχτα κύριε κρυπτοφασιστάκι, κερδίστε μπόλικο χρήμα, να είστε κοσμικός (πολύ πετυχημένος είστε με άδειο στομάχι μπροστά στη μικρή Ελισάβετ), πεθάνετε σύντομα, θα σας κάνουμε κηδεία πρώτης τάξεως.

Μακάρι η τελευταία σας ταινία να είναι όντως η τελευταία.

Τα φώτα της ράμπας έλιωσαν τα φτιασίδια του υποτιθέμενου μεγαλοφυούς γελωτοποιού και δεν αντικρίζουμε πια παρά ένα απαίσιο και συμφεροντολόγο γερόντιο.

Go home Mister Chaplin.

Λεττριστική Διεθνής
Σερζ Μπερνά, Ζαν Λ. Μπρο,
Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ, Ζιλ Βολμάν.

2

ΟΙ ΛΕΤΤΡΙΣΤΕΣ ΑΠΟΔΟΚΙΜΑΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΥΒΡΙΣΤΕΣ ΤΟΥ ΤΣΑΠΛΙΝ

Τα μέλη του λεττριστικού κινήματος συσπειρώθηκαν πάνω στην βάση νέων γνωστικών αρχών κι ο καθένας διατηρεί την ανεξαρτησία του ως προς τις λεπτομέρειες της εφαρμογής αυτών των αρχών. Γνωρίζουμε όλοι ότι ο Τσάπλιν υπήρξε «μεγάλος δημιουργός στην ιστορία του κινηματογράφου» αλλά η αλλόκοτη και «καθολική υστεροία» που περιέβαλε την άφιξή του στην Γαλλία μας ενόχλησε, όπως η έκφραση κάθε ανισορροπίας. Αισθανόμαστε ντροπή που λείπουν σήμερα απ' τον κόσμο βαθύτερες αξίες από τις επουσιώδεις εκείνες της «μανιώδους λατρείας» του «καλ-

λιτέχνη». Οι λεττριστές που υπέγραψαν την προκήρυξη εναντίον του Τσάπλιν αναλαμβάνουν την ευθύνη για το υπερβολικό και συγκεχυμένο περιεχόμενο του μανιφέστου τους. Καθώς τίποτε δεν έχει επιλυθεί σ' αυτόν τον κόσμο, ο Σαρλό δέχεται, μαζί με τα χειροκοπήματα, και τα σκάγια αυτής της έλλειψης επίλυσης.

Εμείς οι λεττριστές που εξαρχής ήμασταν αντίθετοι με την προκήρυξη των συντρόφων μας, χαμογελάμε μπροστά στην αδέξια έκφραση που παίρνει η πίκρα της νιότης τους.

Αν είναι να δεχτεί λάσπη ο Σαρλό, δεν είναι δική μας δουλειά να του την ρίζουμε. Υπάρχουν άλλοι, που πληρώνονται γι' αυτό (για παράδειγμα ο γενικός εισαγγελέας).

Αποστασιοποιούμαστε λοιπόν απ' την προκήρυξη των φίλων μας και συμμετέχουμε στο φόρο τιμής που αποτίει στον Τσάπλιν ολόκληρο το πλήθος.

Άλλες λεττριστικές ομάδες θα τοποθετηθούν με τη σειρά τους σχετικά με την υπόθεση, στις επιθεωρήσεις τους ή στον τύπο.

Αλλά ο Σαρλό κι όλα αυτά δεν συνιστούν παρά μια απλή απόχρωση.

Zan-Ιζιντόρ Ιζού, Μωρίς Λεμέτρ, Γκαμπριέλ Πομεράν

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Combat* την 1/11/1952)

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΝΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥ

Στη διάρκεια της περιοδείας συνεντεύξεων που έκανε στην Ευρώπη για να προωθήσει τα «Φώτα της Ράμπας», ο κ. Τσάπλιν προπηλακίστηκε από μας στο ξενοδοχείο Ritz και καταγγέλθηκε ως έμπορος και μπάτσος.

Το γέρασμα αυτού του ανθρώπου, η ξεδιάντροπη επιμονή του να επιδεικνύει στις οθόνες μας την σταφιδιασμένη μούρη του κι η θλιβερή αφοσίωση αυτού του θλιβερού κόσμου που αναγνωρίζει τον εαυτό του σ' αυτόν, μου φαίνονται αρκετά ικανοποιητικοί λόγοι γι' αυτή την παρέμβαση.

'Ομως, ο Zan-Ιζιντόρ Ιζού, τρομαγμένος απ' τις αντιδράσεις των θαυμαστών του Τσάπλιν – εκτός απ' τους λεττριστές, όλοι οι Γάλλοι ήταν θαυμαστές του Τσάπλιν – δημοσίευσε μια αποδοκιμασία με απαράδεκτους όρους.

Βρισκόμασταν τότε στο εξωτερικό. Κατά την επιστροφή μας, οι εξηγήσεις που μας έδωσε κι οι αδέξιες προσπάθειές του να ελαχιστοποιήσει την σημασία της όλης υπόθεσης μας φάνηκαν απαράδεκτες και στις μέρες που ακολούθησαν του γνωστοποιήσαμε ότι στο εξής κάθε κοινή δράση ήταν αδύνατη.

Είμαστε τόσο λίγο παθιασμένοι με τους λογοτέχνες και τις τακτικές τους ώστε το συμβάν έχει σχεδόν ξεχαστεί' είναι στ' αλήθεια σαν να μην υπήρξε τίποτε για μας ο Zan-Ιζιντόρ Ιζού· σαν να μην υπήρξαν ποτέ τα ψέματά του κι η απάρνησή του.

Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΛΕΤΤΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ

'Υστερα απ' την παρέμβασή μας στη συνέντευξη Τύπου που έδινε στο ξενοδοχείο Ritz ο

Τοσάπλιν, και την αποσπασματική αναδημοσίευση στις εφημερίδες της προκήρυξης με τίτλο «Τέρμα η πλατυποδία», η οποία εξεγειρόταν ενάντια στη λατρεία που αποδίδεται καθολικά σ' αυτόν τον δημιουργό, ο Ζαν-Ιζιντόρ Ιζού και δύο από τους ακολούθους του, που γέρασαν σ' αυτό το επάγγελμα, δημοσίευσαν στην εφημερίδα *Combat* ένα σημείωμα που αποδοκίμαζε τη δράση μας, στη συγκεκριμένη περίσταση.

Εκτιμήσαμε στον καιρό της τη σπουδαιότητα του έργου του Τοσάπλιν, αλλά ξέρουμε ότι σήμερα η καινοτομία βρίσκεται αλλού και «οι αλήθειες που δε διασκεδάζουν πια καταντάνε ψέμματα». (Ιζού)

Πιστεύουμε ότι η πιο επιτακτική άσκηση της ελευθερίας είναι η καταστροφή των ειδώλων, προπάντων όταν επικαλούνται την ελευθερία.

Το προκλητικό ύφος της προκήρυξης μας αντιδρούσε ενάντια στον ομόφωνο και δουλοπρεπή ενθουσιασμό. Οι αποστάσεις απ' το γεγονός που οδηγήθηκαν να πάρουν ορισμένοι λεττριστές κι ο ίδιος ο Ιζού, προδίδει την έλλειψη κατανόησης που επαναλαμβάνεται διαρκώς ανάμεσα στους εξτρεμιστές κι εκείνους που δεν είναι· πια ανάμεσα σε μας κι εκείνους που απαρνήθηκαν την «πίκρα της νιότης τους» για να «χαμογελάνε» παρέα με τις κατεστημένες δόξες· ανάμεσα σ' αυτούς που είναι λίγο πάνω απ' τα είκοσι κι εκείνους που είναι λίγο κάτω απ' τα τριάντα.

Αναλαμβάνουμε την αποκλειστική ευθύνη για ένα κείμενο που υπογράψαμε. Εμείς δεν πρόκειται να αποδοκιμάσουμε κανέναν.

Οι κάθε λογής αγανακτήσεις μας αφήνουν αδιάφορους. Δεν υπάρχουν διαβαθμίσεις μεταξύ των αντιδραστικών.

Τους εγκαταλείπουμε σ' όλο αυτό το ανώνυμο και σοκαρισμένο πλήθος.

2 Νοεμβρίου 1952

Σερζ Μπερνά – Ζαν-Λ. Μπρο
Γκυ-Ερνέστ Ντεμπτό – Ζιλ Βολμάν

(Κείμενο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Combat* στις 2 Νοεμβρίου 1952, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 13 του νόμου της 29-7-1881.

4

ΑΝΟΙΧΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΝ ZAN-IZINTOP IZOY

Βρυξέλες, 3-11-52

Το μόνο συγκεχυμένο που είχε η εκδήλωσή μας ήταν η καταγέλαστη φεάλιστική στάση σας.

'Οντας σύμμαχός σας, καθώς λέτε, πάνω στη βάση νέων γνωστικών αρχών, οικτείρω τη μη πρέπεια και την παιδαριώδη δειλία που σας χαρακτηρίζει.

Η κοινωνική ασημαντότητα του ατόμου σας αντισταθμίζόταν απ' το 'Έργο, αλλά η ευλαβική σας πορεία προς ένα μυσταγωγικό μυστικισμό κι η απύθμενη ηλιθιότητα ορισμένων απ' τους οπαδούς σας αναδίδουν μιαν απαίσια οσμή που με αποδιάζει.

Αν φέρετε ακόμη μέσα σας κάποιο μήνυμα, θα μπορούσα να το ακούσω. Η παρουσία σας δεν είναι αναγκαία...

Έτσι, αν έχετε την ευχαρίστηση, διαγράψτε με απ' το πλήθος των φίλων σας.

Με εκλεκτά αισθήματα,

Zav-L. Μπρο

Υ.Γ. Στην επιστολή σας προς την εφημερίδα *Combat*, λέτε ότι ήσασταν «εξαρχής αντίθετος με την πράξη μας». Τι σημαίνουν τότε τα προφορικά σας συγχαρητήρια μια ώρα μετά το μοίρασμα των προκηρύξεων;

5

Ο ΙΖΟΥ ΔΙΕΡΧΕΤΑΙ ΤΟΝ ΙΣΗΜΕΡΙΝΟ

Αν πρέπει «να περάσει η νιότη» ας περάσει τουλάχιστον όσο το δυνατόν αργότερα.

Η ιδέα πως έχουμε τη φάτσα των γονιών μας μας είναι τόσο ανυπόφορη ώστε αμφισβητούμε τη φρόνησή τους.

(Zav-Iζιντόρ Ιζού. Εισαγωγή στο *ION*, Απρίλιος 1952).

...Χαμογελάμε μπρος στην αδέξια έκφραση που παίρνει η πίκρα της νιότης τους.

(Zav-Iζιντόρ Ιζού, *Combat* 1-11-52).

Η ποίηση απαγόρευσε πάντοτε στην Ιστορία ν' ανακατεύεται στις υποθέσεις της και να της επιβάλλει μια κλίμακα αξιών.

(Zav-Iζιντόρ Ιζού. *Fontaine*, Οκτώβριος 1947).

Αν είναι να δεχτεί λάσπη ο Σαρλό, δεν είναι δική μας δουλειά να του τη ρίξουμε. Υπάρχουν άλλοι, που πληρώνονται γι' αυτό (για παράδειγμα ο γενικός εισαγγελέας).

(Zav-Iζιντόρ Ιζού. *Combat*, 1-11-52).

Νέοι, σπάστε τα μούτρα των κάθε λογής Ζιντ, ακόμα κι αν ονομάζονται Αραγκόν, Κοκτώ, Pierre Seghers ή Κλωντέλ.

(Zav-Iζιντόρ Ιζού. Λεττριστική Δικτατορία, 1946).

Αποστασιοποιύμαστε λοιπόν απ' την προκήρυξη των φίλων μας και συμμετέχουμε στο φόρο τιμής που αποτίεται στον Τσάπλιν...

(Zav-Iζιντόρ Ιζού. *Combat*, 1-11-52)

«Το να ζεις σαν νέος σε μια ηλικία που τοποθετείται έξω απ' τη φυσιολογική νιότη είναι ένα πράγμα· το να διατηρείσαι σε νεανική κατάσταση σ' αυτή την παράδοξη περίσταση είναι άλλο πράγμα».

Δόκτωρ René Wibaux,
Πρόεδρος του Κέντρου
Γεροντολογικών Μελετών και Ερευνών.

(Internationale Lettriste No 1)

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ

Η λεττριστική πρόκληση χρησιμεύει πάντοτε στο να περνάει ο καιρός. Η επαναστατική σκέψη δεν βρίσκεται αλλού. Εξακολουθούμε τη μικρή μας αναταραχή στο περιορισμένο ξεπέρασμα της λογοτεχνίας και, ελλείψει τίποτε καλύτερου, είναι φυσικό να γράφουμε μανιφέστα προκειμένου να παρουσιαστούμε. Η ανεμελία είναι πολύ ωραίο πράγμα. Αλλά οι επιθυμίες μας ήταν φθαρτές κι απατηλές. Η νιότη δε σηκώνει αντιρρήσεις, καθώς λένε. Οι εβδομάδες ξετυλίγονται γραμμικά. Οι συναντήσεις μας γίνονται στην τύχη κι οι εφήμερες επαφές μας χάνονται πίσω απ' την εύθραυστη άμυνα των λέξεων. Η γη γυρίζει σαν να μην συνέβαινε τίποτε. Κοντολογίς, η ανθρώπινη κατάσταση δεν μας ικανοποιεί. Αποπέμψαμε τον Ιζού ο οποίος πίστευε στη χρησιμότητα του ν' αφήνει κανείς ίχνη. Καθετί που συντηρεῖ οιδήποτε, συμβάλλει στο έργο της αστυνομίας. Διότι ξέρουμε ότι όλες οι ήδη υφιστάμενες ιδέες και συμπεριφορές είναι ανεπαρκείς. Η σημερινή κοινωνία χωρίζεται λοιπόν απλώς σε λεττριστές και καταδότες, εκ των οποίων ο Αντρέ Μπρετόν είναι ο πλέον διαβόητος. Δεν υπάρχουν μηδενιστές, υπάρχουν μόνον αδύναμοι. Μας απαγορεύονται σχέδιον τα πάντα. Η αποπλάνηση ανηλίκων κι η χρήση ναρκωτικών διώχονται όπως, γενικότερα, όλες οι χειρονομίες μας για να υπερβούμε το κενό. Πολλοί απ' τους συντρόφους μας βρίσκονται στη φυλακή για κλοπή. Εξεγειρόμαστε ενάντια στις ποινές που επιβάλλονται στα άτομα που συνειδητοποιούν ότι δεν θα έπρεπε σε καμιά περίπτωση να εργάζονται. Αργούμαστε τη συζήτηση. Οι ανθρώπινες σχέσεις πρέπει να θεμελιώνονται στο πάθος, ειδάλλως στον τρόμο.

Σάρα Σουάφ, Σερζ Μπερνά, Π.Ζ. Μπερλέ, Ζαν-Λ. Μπρο, Λεμπέ Μιντό Νταχού, Γκυ-Ερνέστ Ντεμπό, Λίντα, Φρανσουά Λεζάρ, Ζαν-Μισέλ Μανσιόν, Ελιάν Παπαί, Ζήλ Βολμάν.
(Internationale Lettriste No 2).

ΓΕΝΙΚΗ ΑΙΠΕΡΓΙΑ

Δεν υπάρχει καμιά σχέση ανάμεσα σε μένα και τους άλλους. Ο κόσμος αρχίζει στις 24 Σεπτεμβρίου 1934. Είμαι δεκαοχτώ χρονών, η όμορφη ηλικία των αναμορφωτηρίων ο σαδισμός αντικατέστησε επιτέλους το θεό. Η ομορφιά του ανθρώπου βρίσκεται στην καταστροφή του. Είμαι ένα όνειρο που θα ονειρευόταν τον ονειρευτή του. Κάθε πράξη είναι λιπόψυχη γιατί είναι απολογία. Ποτέ δεν έκανα τίποτε. Η ζωή μας δεν είναι παρά το τίποτε που αναζητάμε ακατάταυτα. Ο Καρτέσιος είναι ισάξιος μ' έναν κηπουρό. Μια μονάχα εφικτή κίνηση υπάρχει: να γίνω πανούκλα και να προσβάλλω τους βουβώνες. Κάθε μέσο για να λησμονάει κανείς τον εαυτό του είναι καλό: αυτοκτονία, θανατική ποινή, ναρκωτικά, αλκοολισμός, τρέλα. Άλλα θα έπρεπε επίσης να καταργηθούν οι ένστολοι, οι κοπέλες που είναι πάνω από δεκατέντε χρονών κι είναι ακόμη παρθένες, οι υποτιθέμενοι υγιείς κι οι φυλακές τους. Αν είμαστε κάποιοι να διακινδυνεύσουμε τα πάντα, είναι γιατί ξέρουμε τώρα ότι δεν έχουμε ποτέ τίποτε να διακινδυνεύσουμε και να χάσουμε. Το ν' αγαπήσουμε ή να μην αγαπήσουμε αυτόν ή εκείνη, είναι ακριβώς ένα και το αυτό.

Zan-Misér MANΣΙΟΝ

(Internationale Lettriste, No 2)

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Τι καλά ονειρέυεσαι μες στη νύχτα αν θα μπορούσες να κοιμάσαι πάντα αλλά η ζωή είναι απειλητική σε κάθε γωνιά υπάρχουν μπάτσοι και χαφιέδες μες στα μπιστρό τα κορίτσια της ηλικίας σους είναι σημαδεμένα απ' τη νιότη.

Ζιλ Βολμάν

(Internationale Lettriste No 2)

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΛΕΣΧΩΝ ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΑΙΝΙΑ «ΟΥΡΛΙΑΧΤΑ ΓΙΑ ΧΑΡΗ ΤΟΥ ΣΑΝΤ»

Το θέαμα είναι διαρκές. Η σημασία της αισθητικής αποτελεί ακόμη, αφού πιεί κανείς, αρκετά καλό θέμα για καλαμπούρια. Εγκαταλείψαμε τον κινηματογράφο. Το σκάνδαλο είναι απολύτως νόμιμο. Ποτέ δεν θα δώσω εξηγήσεις. Τώρα είσαι ολομόναχη συντροφιά με τα μυστικά μας. ΣΤΗΝ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ κι αργότερα στην απέραντη ρευστή έρημο που περιβάλλεται από την αλέα των κύκνων (όλες οι τέχνες είναι παιχνίδια της σειράς που δεν αλλάζουν τίποτε) το πρόσωπό της γυμνώθηκε για πρώτη φορά από εκείνη την παιδικότητα που χαρακτήριζε τη ζωή της. Οι ιδιάζουσες συνθήκες του κινηματογράφου επέτρεπαν την διακοπή της αφήγησης με μάζες άδειας σιωπής. Όλα τα αρώματα της Αραβίας. Το χάραμα στη Villenes, ΣΤΗΝ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ. Άλλα δεν θα μιλάει πια κανείς γι' αυτό. Όλα αυτά δεν ήταν σ' αλήθεια ενδιαφέροντα. Πρέπει να χαθούμε.

Γκυ-Ερνέστ ΝΤΕΜΠΟΡ

(Internationale Lettriste No 2)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΠΡΟΣΕΧΩΣ

Η νέα γενιά δεν θ' αφήνει πια τίποτε στην τύχη.

Ζιλ Βολμάν

Έτσι κι αλλιώς, δεν θα βγούμε ζωντανοί από δω μέσα.

Ζαν-Μισέλ Μανσιόν

Η Λεττριστική Διεθνής θέλει, ύστερα από μια μικρή παράταση ζωής, το θάνατο των τεχνών.

Σερζ Μπερνά

Έχοντας ξεπεράσει συνειδητά το περιορισμένο παιχνίδι των μορφών, το καινούριο κάλλος θα είναι ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΚΟ.

Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ
(Internationale Lettriste No 2)

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΑΝΑΡΧΙΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Να που πέρασαν κιόλας δεκαπέντε χρόνια με το Φράνκο γαντζώμενο στην εξουσία, να μολύνει εκείνο το κομμάτι του μέλλοντός μας που αφήσαμε να χαθεί μαζί με την Ισπανία. Οι εκκλησίες που έκαψαν οι φίλοι μας σ' αυτή τη χώρα ανοικοδομούνται, κι οι καλύτεροι από μας ξαναστέλλονται στα κάτεργα. Ο Μεσαίωνας αρχίζει δίπλα στα σύνορά μας κι η σιωπή μας τον ισχυροποιεί.

Πρέπει να πάφουμε ν' αντιμετωπίζουμε αυτή την κατάσταση με συναισθηματικό τρόπο, να μην αφήσουμε άλλο τους αριστερούς διανοούμενους να χρονοτριβούν. Είναι αποκλειστικά θέμα ισχύος. Ζητάμε απ' τα επαναστατικά προλεταριακά κόμματα να οργανώσουν ένοπλη επέμβαση για να υποστηρίξουν την καινούρια επανάσταση της οποίας είδαμε πρόσφατα το προοίμιο στη Βαρκελώνη, επανάσταση που αυτή τη φορά δεν θα πρέπει να εκτραπεί απ' τους σκοπούς της.

Για τη Λεττριστική Διεθνή:

Π.-Ζ. Μπερλέ, Μπουλ Ντ. Μπρο, Χατζ Μοχάμεντ Νταχού, Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ,
Γκαετάν Μ. Λανγκλέ, Ζαν-Μισέλ Μανσιόν, Ζιλ Βολμάν.

(Internationale Lettriste No 3, Αύγουστος 1953)

ΓΙΑ ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΜΕ ΜΕ ΤΗ ΜΗΔΕΝΙΣΤΙΚΗ ΑΝΕΣΗ

Γνωρίζουμε ότι όλες οι νέες πραγματικότητες είναι κι αυτές πρόσκαιρες, και πάντα πολύ λίγες για να μας αρκέσουν. Τις υπερασπιζόμαστε γιατί δεν ξέρουμε τίποτε καλύτερο να κάνουμε· και διότι αυτό είναι, τελικά, το επάγγελμά μας.

Αλλά η αδιαφορία είναι ανεπίτρεπτη μπροστά στις απονικτικές αξίες του παρόντος, όταν προστατεύονται από μια κοινωνία φυλακών, κι όταν ζούμε στα πρόθυρα των φυλακών.

Δεν επιθυμούμε με κανένα αντίτυπο να συμμετάσχουμε, να δεχτούμε να σιωπήσουμε, να συναίνεσσομε.

Θέλεις από έπαρση, δεν μας αρέσει να μοιάζουμε στον πολύ κόσμο.

Το κόκκινο κρασί κι η άρωνη στα καφενεία, οι πρώτες αλήθειες της απόγνωσης, δεν θα είναι η κατάληξη τούτων των ζωών που είναι τόσο δύσκολο να τις υπερασπιστείς ενάντια στις παγίδες της σιωπής, τους εκατό τρόπους ΝΑ ΜΠΕΙΣ ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ.

Πέρα απ' αυτή την έλλειψη που είναι συνεχώς αισθητή, πέρα απ' την αναπόφευκτη και ασυγχώρητη απώλεια όλων όσων αγαπήσαμε, το παιχνίδι παίζεται ακόμα, είμαστε εδώ. Κάθε μορφή προπαγάνδας θα είναι επομένως χρήσιμη.

Οφείλουμε να προωθήσουμε μια εξέγερση που μας αφορά, στο μέτρο των διεκδικήσεών μας. Οφείλουμε ν' αποδείξουμε μια ορισμένη άποψη της ευτυχίας, παρόλο που την είδαμε να χάνει το παιχνίδι, άποψη με την οποία θα πρέπει να ευθυγραμμιστεί εξαρχής κάθε επαναστατικό πρόγραμμα.

Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ

(Internationale Lettriste No 3, Αύγουστος 1953)

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΗΣ ΑΛΓΕΡΙΝΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΗΣ ΛΕΤΤΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ

Κανείς μας δεν πεθαίνει από πείνα, ούτε από δίψα, ούτε από ζωή. Πεθαίνουμε από εγκατάλειψη. Η σύγχρονη κοινωνία είναι κοινωνία μπάτσων. Είμαστε επαναστάτες επειδή η αστυνομία είναι η υπέρτατη δύναμη αυτής της κοινωνίας. Δεν είμαστε υπέρ μιας άλλης κοινωνίας επειδή η αστυνομία είναι η υπέρτατη δύναμη κάθε κοινωνίας. Δεν είμαστε μηδενιστές επειδή δεν αναγνωρίζουμε καμιά εξουσία στο τίποτε.

Στο μεταξύ είμαστε λεττριστές, επειδή δεν υπάρχει τίποτε καλύτερο. Έχουμε συνειδητοποιήσει τον εξαιρετικά οπισθοδρομικό χαρακτήρα κάθε μισθωτής εργασίας. Η μη επίλυση των πολύπλοκων προβλημάτων ορίζει μια περίοδο αναμονής στην οποία κάθε πραγματιστική δράση συνιστά λιποψυχία διότι η ζωή οφείλει να είναι ασυμπτωτική κι ανιδιοτελής.

Αν μη τι άλλο είμαστε μεγαλοφυίες, μάθετέ το μια για πάντα.

Αλγέρι, Απρίλιος 1953.

Χατζ Μοχάμεντ Νταχού, Σεΐκ Μπεν Ντιν, Άιτ Τζαφέρ

(Internationale Lettriste No 3)

Το σκάνδαλο δεν είναι ότι σκοτωνόμαστε, αλλά ότι μας κάνουν να ζούμε έτσι.

Ζαν-Μισέλ Μανσιόν
(Internationale Lettriste No 3)

Ο Πόλεμος για την Ελευθερία πρέπει να διεξάγεται με Οργή.

Ανοί ντε Μπεάρν, Αντρέ-Φρανκ Κονό, Μοχάμεντ Νταχού, Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ, Ζαν Φιγιόν,
Ζιλ Ιβαίν, Πάτρικ Στρέραμ, Ζιλ Βολμάν
(Internationale Lettriste No 4)

για τη Λεττριστική Διεθνή:

ΝΑ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΠΙΟΥΝ ΤΗΝ ΤΣΙΧΛΑ ΤΟΥΣ

Για μιαν ακόμη φορά ο Foster Rockett Dulles σας καλεί στα όπλα: η Γουατεμάλα απαλλοτίωσε τη «United Fruit», τραστ που εκμεταλλευόταν απ' το 1944 τη γόμμα και τους κατοίκους της χώρας αυτής για να παραλαμβάνει την πολύτιμη τσιχλα.

Ο Κύριος των αντικομμουνιστικών Δυνάμεων αποφάνθηκε ως εξής: «Για ν' αποπέμψουμε αυτές τις δυνάμεις του κακού, πρέπει να προσφύγουμε σε μιαν ειρηνική και συλλογική δράση».

Η δράση βρίσκεται σε εξέλιξη: έχουν σταλεί ήδη όπλα *made in USA* στην αντιδραστική Ονδούρα και τη Νικαραγούα: συνωμοσίες εξυφαίνονται βάζοντας στο χορό τεράστια ποσά δολαρίων· η Αμερική ξεκινάει και πάλι για Σταυροφορία.

Επαναλαμβάνουν μέχρι κεραίας τις μεθόδους που συνέτριψαν τη δημοκρατική Ισπανία.

Αλλά στη Μπογκοτά, οι φοιτητές διαδηλώνουν υπό τα πυρά των τανκς, και το επαναστατικό κίνημα της Γουατεμάλας εμφανίζεται ως η μοναδική ελπίδα ελευθερίας σ' αυτή την ήπειρο.

Η κυβέρνηση του J. Arbenz Guzman οφείλει να εξοπλίσει τους εργάτες.

Οι οικονομικές κυρώσεις, οι στρατιωτικές επιθέσεις του υπεριαλισμού, πρέπει ν' απαντηθούν με την διεξαγωγή εμφύλιου πολέμου στις υποδουλωμένες χώρες της Κεντρικής Αμερικής, και με έκκληση σε Ευρωπαίους εθελοντές.

Παρίσι, 16 Ιουνίου 1954
για τη Λεττριστική Διεθνή:
Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ, Ζακ Φιγιόν, Πάτρικ Στρέραμ, Ζιλ Βολμάν.

(Potlatch, vo 1, 22 Ιουνίου 1954)

ΔΙΧΩΣ ΚΟΙΝΟ ΜΕΤΡΟ

Ακόμα και τα ωραιότερα διανοητικά παιχνίδια μάς είναι αδιάφορα. Η πολιτική οικονομία, ο έρωτας κι η πολεοδομία αποτελούν μέσα που πρέπει να κατέχουμε για την επίλυση ενός προβλήματος που είναι πρώτη απ' όλα ηθικής τάξεως.

Τίποτε δε μπορεί ν' απαλλάξει τη ζωή απ' το να είναι απόλυτα συναρπαστική. Ξέρουμε πώς να πράξουμε.

Παρόλη την εχθρότητα και τα τεχνάσματα του κόσμου, οι συμμέτοχοι σε μια περιπέτεια που είναι απ' όλες τις απόψεις επίφοβη, συναθροίζονται αμείλικτα.

Θεωρούμε εν γένει ότι έξω απ' αυτή τη συμμετοχή, δεν υπάρχει άλλος αξιοπρεπής τρόπος για να ζήσει κανείς.

για τη Λεττριστική Διεθνή:
Αγρί ντε Μπεάρν, Αντρέ-Φρανς Κονό, Μοχάμεντ Νταχού,
Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ, Ζακ Φιγιόν, Πάτρικ Στρέραμ, Ζιλ Βολμάν.

(Potlatch No 2, 29 Ιουνίου 1954)

Η ΓΟΥΑΤΕΜΑΛΑ ΧΑΘΗΚΕ

Στις 30 Ιουνίου, η κυβέρνηση της Γουατεμάλας, την οποία σφετερίστηκε την προηγούμενη κάποιος συνταγματάρχης ονόματι Monzon, συνθηκολογεί μπροστά στην κλιμακούμενη επίθεση απ' τις Ηνωμένες Πολιτείες, και τον τοπικό τους υποψήφιο C. Armas.

Ακόμα και οι πιο ηλίθιοι ιθύνοντες των ευρωπαϊκών αστικών τάξεων θα καταλάβουν αργότερα σε ποιο βαθμό τους απειλούν οι επιτυχίες των «αιώνιων συμμάχων» τους, τους δεσμεύοντας με το αμετάκλητο συμβόλαιό τους κακοπληρωμένων μονομάχων του «american way of life», τους καταδικάζοντας να βαδίσουν και να πεθάνουν πατριωτικά στις προσεχείς θανάσιμες παγίδες της Ιστορίας, για την Αστερόεσσα.

Μετά τη δολοφονία των Rózencamperey, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών φαίνεται ότι έχει επιλέξει να εξαπολύει τον Ιούνιο κάθε χρόνου, μια θανάσιμη απειλή εναντίον όσων, σ' όλο τον κόσμο, θέλουν και μπορούν να ζήσουν έλευθερα.

Η υπόθεση της Γουατεμάλας χάθηκε επειδή οι κρατούντες δεν τόλμησαν να μεταφέρουν τη μάχη στο ίδιο τους το έδαφος.

Μια διακήρουντη της Λεττριστικής Διεθνούς με ημερομηνία 16 Ιουνίου 1954 – τρεις μέρες πριν το προνούντσιαμέντο – επισήμαινε ότι ο Arbenz όφειλε να εξοπλίσει τα συνδικάτα, και να στηριχτεί σ' ολόκληρη την εργατική τάξη της Κεντρικής Αμερικής της οποίας αντιπροσώπευε την ελπίδα χειραφέτησης.

Αντί να επικαλεστούν τις αυθόρυμτες λαϊκές οργανώσεις και την επανάσταση, θυσίασαν τα πάντα στις απαιτήσεις του τακτικού στρατού, λες και, σ' όλες τις χώρες, ο στρατός δεν είναι στην ουσία φασιστικός και προορισμένος πάντα να καταστέλλει.

Μια φράση του Saïn-Zust έχει κρίνει προκαταβολικά τους ανθρώπους αυτού του είδους: «Όσοι κάνουν μισές επαναστάσεις στην πραγματικότητα σκάβουν τον τάφο τους...»

Κι ο τάφος ανοίχτηκε βέβαια για τους συντρόφους μας της Γουατεμάλας – λιμενεργάτες, οδηγούς φορτηγών, εργάτες γης – που αφέθηκαν ανυπεράσπιτοι, και τουφεκίζονται αυτή τη στιγμή.

Μετά την Ισπανία και την Ελλάδα, η Γουατεμάλα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών που προσελκύουν κάποιο τουρισμό.

Ενελπιστούμε μια μέρα να κάνουμε αυτό το ταξίδι.

για τη Λεττριστική Διεθνή:

Μισέλ Μπερνστάιν, Αντρέ-Φρανκ Κονό, Μοχάμεντ Νταχού,

Γκ.-Ε. Ντεμπρό, Ζαχ Φιγιόν, Ζιλ Βολμάν.

(Potlatch No 3, 6 Ιουλίου 1954)

ΤΟ ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΖΩΗΣ

Ποτέ δεν θα ειπωθεί επαρκώς ότι οι τωρινές διεκδικήσεις του συνδικαλισμού είναι καταδικασμένες σε αποτυχία· λιγότερο εξαιτίας της διάσπασης και της εξάρτησης των αναγνωρισμένων οργάνων του και περισσότερο εξαιτίας της ένδειας των προγραμμάτων.

Ποτέ δεν θα ειπωθεί επαρκώς στους εργαζομένους που υφίστανται εκμετάλλευση ότι πρόκειται για τις αναντικατάστατες ζωές τους, όπου θα μπορούσαν να γίνουν τα πάντα· ότι πρόκειται για τα πιο ωραία τους χρόνια που περνούν, χωρίς καμιά αξιόλογη ευχαρίστηση, χωρίς καν να

προσφεύγουν στα όπλα.

Δεν πρέπει να ζητάμε να εξασφαλιστεί ή να καθοριστεί το «ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης», αλλά να πάψουν να διατηρούνται τα πλήθη στο ελάχιστο επίπεδο ζωής. Δεν πρέπει να ζητάμε μόνο φωμί, αλλά και παιχνίδια.

Με το «ημερομίσθιο του ανειδίκευτου εργάτη», όπως καθορίστηκε πέριου από την Επιτροπή συλλογικών συμβάσεων, ημερομίσθιο που αποτελεί αβάστακτη προσβολή σ' οτιδήποτε μπορούμε να προσμένουμε ακόμη απ' τον άνθρωπο, ο τομέας των διασκεδάσεων – και της κουλτούρας – περιορίζεται σ' ένα αστυνομικό μυθιστόρημα της *Série Noire* το μήνα.

Καμιά άλλη διαφυγή.

Κι επιπλέον, διαμέσου των αστυνομικών μυθιστορημάτων του, καθώς και διαμέσου του Τύπου του ή του Αμερικανικού Κινηματογράφου του, το καθεστώς επεκτείνει τις φυλακές του, στις οποίες δεν απομένει τίποτε να κερδίσεις – αλλά και τίποτε να χάσεις εκτός απ' τις αλυσίδες σου.

Η ζωή πρόκειται να κερδίζει επέκεινα. Δεν πρέπει να θέτουμε το ζήτημα της βελτίωσης των μισθών αλλά της βελτίωσης των συνθηκών ζωής που επιφυλάσσονται στους λαούς της Δύσης.

Πρέπει ν' αργηθούμε να παλαίψουμε στα πλαίσια του συστήματος για την επίτευξη ασήμαντων παραχωρήσεων που αναιρούνται ή ανακτώνται πάραντα σε άλλο επίπεδο απ' τον καπιταλισμό. Εκείνο που πρέπει να τεθεί οιζικά είναι το πρόβλημα της επιβίωσης ή της καταστροφής αυτού του συστήματος.

Δεν πρέπει να μιλάμε για ενδεχόμενες συμφωνίες, αλλά για απαράδεκτες πραγματικότητες: ρωτήστε τους αλγερινούς εργάτες της Ρενώ πού βρίσκονται οι διασκεδάσεις τους, η χώρα τους, η αξιοπρέπειά τους, οι γυναίκες τους ή ρωτήστε τους τι ελπίδα υπάρχει γι' αυτούς. Η κοινωνική πάλη δεν πρέπει να είναι γραφειοκρατική, αλλά παθιασμένη. Για να κρίνουμε τα καταστροφικά αποτελέσματα του επαγγελματικού συνδικαλισμού, αρχεί ν' αναλύσουμε τις αυθόρυμητες απεργίες του Αυγούστου του 1953: την αποφασιστικότητα της βάσης και το σαμποτάρισμα από μέρους των κίτρινων εργατικών κέντρων: την εγκατάλευψη από μέρους της C.G.T. που δεν κατάφερε ούτε να κηρύξει την γενική απεργία ούτε να την αξιοποιήσει ενόσω εξαπλωνόνταν νικηφόρα. Αντιθέτως, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ορισμένα γεγονότα που μπορούν να εξάφουν τη συζήτησή μας: το γεγονός για παράδειγμα ότι σ' ολόκληρο τον κόσμο υπάρχουν φύλοι μας, κι ότι αναγνωρίζουμε τον εαντό μας στον αγώνα τους. Επίσης το γεγονός ότι η ζωή περνάει, κι ότι δεν περιμένουμε απολαβές, εκτός από εκείνες που θα επινόησουμε και θα κατασκευάσουμε οι ίδιοι.

Πρόκειται για μια υπόθεση τόλμης.

για τη Λεπτριστική Διεθνή:

Μισέλ Μπεργοντάν, Αντρέ-Φρανς Κονόρ, Μοχάμεντ Νταχού, Γκ.-Ε. Ντεμπόρ, Ζακ Φιγιόν, Ζιλ Βολμάν.

(Potlatch, No 4, 13 Ιουλίου 1954)

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ

'Όλος ο κόσμος ξέρει ότι η γαλλική άκρα δεξιά ετοιμάζεται για μια δυναμική αναμέτρηση. Το επιβεβαιώνουν οι προκλήσεις της 14ης Ιουλίου 1953, καθώς επίσης και οι ταραχές που έξεσπασαν μετά την παράδοση του στρατηγού Castries στο Ντιεν Μπιεν Φου. Οι ταραχές αυτές οργανώθηκαν από ομάδες κρούστης που είχαν τη φανερή υποστήριξη της αστυνομίας, ομάδες που αποτε-

λούνταν από βετεράνους της Ινδοκίνας (βλ. «France Observateur» της 25ης του περιασμένου Ιουνίου) ή από τα λιγότερο ευφυή στοιχεία της φοιτητικής νεολαίας. Δεν περνάει εβδομάδα που να μη δεχτούν προπηλακισμούς οι πωλητές του αριστερού τύπου, από αλήτες αποφασισμένους να δράσουν.

Σε κάθε κρούσμα βίας, πρέπει να απαντάμε με περισσότερη βία: ευτυχώς, τα τελευταία χρόνια, υπάρχει στη Γαλλία μια μαχητική μειονότητα με προχωρημένη επαναστατική συνείδηση: οι βορειοαφρικανοί εργαζόμενοι είναι ιδιαίτερα πολυάριθμοι στο Παρίσι και στις πόλεις των βόρειων και ανατολικών περιοχών της χώρας. Μια σοβαρή προπαγανδιστική δουλειά ανάμεσά τους θα ήταν εξαιρετικά «καρποφόρα». Τα πλεονεκτήματα αυτής της συμμαχίας είναι πολλά και προφανή. Η τεχνική τους στις συμπλοκές του δρόμου είναι εφάμιλλη ή και ανώτερη από εκείνη των πλέον εκπαιδευμένων παραστρατιωτικών σχηματισμών. Σε πολλές συνοικίες, όπου τα αλγερινά καφενεία είναι γεμάτα ανέργους, έχουν σχηματιστεί αυθόρυμητα φρουρές.

Εν πάσῃ περιπτώσει, όλοι οι βορειο-αφρικανοί του Παρισιού έχουν συμφωνήσει σε ένα τουλάχιστον σημείο: είναι έτοιμοι να χαρακώσουν κάθε φασίστα, ανεξαρτήτως προελεύσεως.

Παρόλη τη βοήθεια που τους παρέχει η αστυνομία, είναι πολύ εύκολο να διώξουμε απ' τους δρόμους μερικά καθάρματα.

Η σύνταξη

(Potlatch, No 4, 13 Ιουλίου 1954)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΒΕΛΓΙΚΗΣ ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

«Ποιό νόημα δίνετε στη λέξη ποίηση;»

Η ποίηση εξάντλησε τα έσχατα μορφολογικά θέλγητρά της. Πέρα απ' την αισθητική, συναντιέται ακέραια στην κυριαρχία των ανθρώπων πάνω στις περιπέτειές τους. Η ποίηση διαβάζεται στα πρόσωπα. Επομένως είναι επιτακτικό να δημιουργήσουμε καινούρια πρόσωπα. Η ποίηση βρίσκεται στη μορφή των πόλεων. Γι' αυτό πρόκειται να χτίσουμε συγκλονιστικές πόλεις. Το καινούριο κάλλος θα είναι ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΚΟ, δηλαδή εφήμερο και βιωμένο.

Οι τελευταίες καλλιτεχνικές καινοτομίες μάς ενδιαφέρουν μόνο για την επιδραστική δύναμη που μπορούμε να εφαρμόσουμε ή ν' ανακαλύψουμε σ' αυτές. Η ποίηση για μας δεν σημαίνει τίποτ' άλλο απ' την επεξεργασία απολύτως νέων συμπεριφορών και τα μέσα για να παθιαστεί κανείς μαζί τους.

ΛΕΤΤΡΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ

(Δημοσιεύτηκε στο ειδικό τεύχος του περιοδικού *O Xártης εκ του Φυσικού*, Βρυξέλες, Ιανουάριος 1954).

(Potlatch No 5, 20 Ιουλίου 1954)

Η BOΥΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΘΟΣ

Στα 1947, η ονοματοποιός ποίηση σηματοδοτούσε την πρώτη σκανδαλώδη παρέμβαση ενός

νέου ρεύματος ιδεών. Μια ομάδα που συναθροίστηκε κάτω απ' την επωνυμία «λεττριστές», λόγω της ποιητικής που διεκήρυξε, επόρκειτο στα χρόνια που ακολούθησαν να επεκτείνει το πεδίο δράσης της στο μυθιστόρημα, τη ζωγραφική (1950) και τον κινηματογράφο (1951).

Δίκιην θετικού ντανταϊσμού, αυτή η εποχή του κινήματος διεξήγαγε την κριτική της μορφολογικής εξέλιξης των αισθητικών κλάδων, με αποκλειστική έγνωση την καινοτομία που δεν ήταν – όπως μας προσήψαν τόσο ασυλλόγιστα – αρέσκεια προς την πρωτοτυπία πάση θυσία, αλλά επιθυμία καθυπόταξης για λογαριασμό μας των μηχανισμών της επινόησης. Η διαλεκτικά προβλέψη μια διεύρυνση των στόχων του Λεττρισμού, που σημαδεύτηκε από έντονες φραξιονιστικές διαμάχες και την διαγραφή των ξεπερασμένων πρωτεργατών, επόρκειτο να τοποθετήσει το πρόβλημα στα πλαίσια της μοναδικής χρησιμοποίησης αυτών των μηχανισμών, για περιπταθείς σκοπούς.

Η Λεττριστική Διεθνής, που ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1952, συσπείρωσε την εξτρεμιστική τάση του κινήματος. Τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς, ως επακόλουθο των συμβάντων που προκλήθηκαν απ' τους οπαδούς της Διεθνούς ενάντια στον Τσάρλι Τσάπλιν, και της αποδοκιμασίας αυτής της ενέργειας απ' τη λεττριστική δεξιά, καταγγέλθηκε η συμφωνία με την οπισθοδορομική τάση και τα μέλη της εκκαθαρίστηκαν.

Η πορεία μας, έκτοτε, αποσαφηνίζεται σε κάθε ευκαιρία.

Δηλώναμε πάντοτε ότι μια ορισμένη πρακτική της αρχιτεκτονικής, λόγου χάρη, ή της κοινωνικής αναταραχής, δεν αντιπροσώπευαν για μας παρά μέσα προσέγγισης μιας μορφής ζωής που μέλλει να οικοδομηθεί.

Μόνο μια κακόπιστη έχθρα οδηγεί μια μερίδα της κοινής γνώμης να μας συγχέει με μια φάση της ποιητικής έκφρασης – ή της άρνησής της – που μας αφορά τόσο λίγο, όσο και κάθε άλλη ιστορική μορφή που έλαβε η γραφή.

Είναι εξίσου απερίσκεπτο να μας περιορίζουν στο ρόλο οπαδών μιας κάποιας αισθητικής και να μας κατηγορούν όπως τό 'καναν άλλωστε, ως ναρκομανίες ή γκάγκοτερς. Έχουμε πει πολλές φορές ότι το πρόγραμμα διεκδικήσεων που καθορίστηκε κάποτε απ' το σουρεαλισμό – για ν' αναφέρουμε αυτό το σύστημα – μας φαινόταν σαν ένα μίνιμουμ, η επιτακτικότητα του οποίου δεν πρέπει να μας διαφεύγει.

Όσο για τις προσωπικές φιλοδοξίες, ελάχιστα συμβιβάζονται με τις υποθέσεις για τις οποίες διακινδυνεύουμε με τόλμη.

22 Ιουλίου 1954

για τη Λεττριστική Διεθνή:

Μισέλ Μπερντάν, Αντρέ-Φρανκ Κονόρ, Μοχάμεντ Νταχού,
Γκ.-Ε. Ντεμπόρ, Ζακ Φιγιόν, Βέρα, Ζιλ Βολμάν.

(Potlatch No 6, 27 Ιουλίου 1954).

«...ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΙΔΕΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ»

Το αληθινό επαναστατικό πρόβλημα είναι αυτό του ελεύθερου χρόνου. Οι οικονομικές απαγορεύσεις και τα ηθικά τους συμπληρώματα θα φθαρούν και θα ξεπεραστούν εντός ολίγου οπωδίπτο. Η οργάνωση του ελεύθερου χρόνου, η οργάνωση της ελευθερίας ενός πλήθους ανθρώπων, κάπως λιγότερο κάταναγκαστικής απ' την αδιάκοπη εργασία, αποτελεί ήδη αναγκαιότητα για το καπιταλιστικό Κράτος όπως και για τους μαρξιστές κληρονόμους του. Παντού περιορίζεται κανείς στην αναγκαστική αποβλάκωση των σταδίων και των τηλεοπτικών προγραμμάτων.

Κυρίως όσον αφορά σ' αυτό, οφείλουμε να καταγγείλουμε την ανήθικη συνθήκη που μας επιβάλλουν, την κατάσταση αθλιότητας.

Έπειτα από μερικά χρόνια που πέρασαν δίχως να κάνουμε τίποτε με την τρέχουσα έννοια του όρου, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε την κοινωνική μας στάση πρωτοποριακή, εφόσον σε μια κοινωνία που προς το παρόν είναι ακόμη θεμελιωμένη στην παραγωγή, δεν θελήσαμε ν' ασχοληθούμε σοβαρά παρά μόνο με τον ελεύθερο χρόνο.

Αν αυτό το πρόβλημα δεν τεθεί ανοιχτά πριν την κατάρρευση της σημερινής οικονομικής εκμετάλλευσης, η αλλαγή είναι παραδία. Η νέα κοινωνία που επαναλαμβάνει τους σκοπούς ύπαρξης της παλιάς αντί να αναγνωρίσει και να επιβάλει μια νέα επιθυμία, αυτό είναι το αληθινά ουτοπικό ρεύμα του Σοσιαλισμού.

Ένα μόνο εγχείρημα μας φαίνεται αξιόλογο: η ανάδειξη μιας ολοκληρωτικής ψυχαγωγίας.

Περιπτετεώδης είναι εκείνος μάλλον που κάνει να συμβούν οι περιπτέτεις, παρά εκείνος στον οποίο συμβαίνουν περιπτέτεις.

Η κατασκευή καταστάσεων θα είναι η αδιάλειπτη πραγμάτωση ενός μεγάλου παιχνιδιού επιλεγμένου με τόλμη το πέρασμα απ' το ένα σκηνικό στο άλλο κι απ' τη μια σύγκρουση στην άλλη, σκηνικά και συγκρούσεις μιας τραγωδίας της οποίας τα πρόσωπα θα πέθαιναν σε εικοσιτέσσερις ώρες. Αλλά ο χρόνος για ζωή δε θα λείψει πια.

Σ' αυτή τη σύνθεση θα πρέπει να συμβάλλουν μια κριτική της συμπεριφοράς, μια επιδραστική πολεοδομία, μια τεχνική των άτμοσφαιρών και των σχέσεων, των οποίων γνωρίζουμε τις βασικές αρχές.

Θα πρέπει να επανεφευρίσκουμε διαρκώς την ακαταμάχητη έλξη που απέδιδε ο Σαρλ Φουριέ στο ελεύθερο παιχνίδι των παθών.

για τη Λεττριστική Διεθνή:

Μισέλ Μπερνστάιν, Αντρέ-Φρανκ Κονόρ, Μοχάμεντ Νταχού, Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ, Ζαχ Φιγιόν, Βέρα, Ζιλ Βολμάν

(Potlatch No 7, 3 Αυγούστου 1954)

Η ΑΡΙΑΔΝΗ ΣΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ

Μπορεί κανείς ν' ανακαλύψει με μια μόνο ματιά την καρτεσιανή διευθέτηση του υποτιθέμενου «λαβυρίνθου» του Βοτανικού Κήπου και την επιγραφή που την γνωστοποιεί: ΑΠΑΓΟΡΕΥΟΝΤΑΙ ΤΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ. Δε θα μπορούσε να βρει κανείς πιο ξεκάθαρη σύνοψη του πνεύματος ενός ολόκληρου πολιτισμού. Ακριβώς αυτού που θα καταλήξουμε να γκρεμίσουμε.

(Potlatch No 9-10-11, 17-31 Αυγούστου 1954)

Η ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ

Η Λεττριστική Διεθνής προτίθεται να εγκαθιδρύσει μια συγκλονιστική κατασκευή της ζωής.

Πειραματίζομαστε με τις συμπεριφορές, τις σκηνογραφικές, αρχιτεκτονικές, πολεοδομικές κι επικοινωνιακές μορφές που είναι ικανές να προκαλέσουν ελκυστικές καταστάσεις.

Τούτο αποτελεί την αιτία μιας ατέρμονης διαμάχης ανάμεσα σε μας κι ένα πλήθος άλλων ανθρώπων, σε τελευταία ανάλυση αμελητέων επειδή γνωρίζουμε καλά το μηχανισμό τους και τη φθορά του.

Ο ρόλος ιδεολογικής αντιπολίτευσης που παίζουμε είναι αναγκαίο προϊόν των ιστορικών συνθηκών. Εκείνο μόνο που εναπόκειται σε μας είναι ν' αντλήσουμε απ' αυτήν ένα οφέλος λίγο πολύ σε διαύγεια, και να μάθουμε, στο σημερινό στάδιο, τις υποχρεώσεις και τα όριά της.

Στην τελική φάση ανάπτυξής τους, οι συλλογικές κατασκευές που μας θέλγουν είναι δυνατές μόνο έπειτα απ' την εξαφάνιση της αστικής κοινωνίας, της διανομής της των αγαθών, των ηθικών της αξιών.

Θα συμβάλλουμε στην καταστροφή αυτής της αστικής κοινωνίας επιδιώκοντας την κριτική και την πλήρη ανατροπή της ιδέας της περί απολάύσεων, όπως με το να προσφέρουμε χρήσιμα συνθήματα στην επαναστατική δράση των μαζών.

για το Potlatch:

Μισέλ Μπερνοστάιν, Μ. Νταχού, Βέρα, Ζίλ Βολμάν

(Potlatch No 14, 30 Νοεμβρίου 1954)

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΑ

Φωνή 1: Μιλάμε για τη βροχή και για τον ωραίο καιρό, δίχως να πιστεύουμε ότι πρόκειται για αερολογίες, μια και η ύπαρξή μας εξαρτάται απ' το τι καιρό κάνει.

Φωνή 2 (κοπέλα): Η Ταμάρ πήρε τα γλυκά που είχε φτιάξει και τα έφερε στον αδερφό της, τον Αμνόν, στο δωμάτιο. Του τα πρόσφερε για να τα φάει, αλλ' εκείνος την άρπαξε και της είπε: «Έλα να κοιμηθείς μαζί μου, αδερφούλα.» Εκείνη του αποκρίθηκε: «Όχι, αδερφέ, μη με βιάσεις δε φέρονται έτσι στο Ισραήλ. Μη διαπράξεις αυτή την ατιμία! Πού θα πάω ώτερα εγώ σέργοντας τη ντροπή μου; Όσο για σένα, θα στιγματίζοσουν στο Ισραήλ. Μίλα καλύτερα στο βασιλιά, σε παρακαλώ δε θα σ' εμποδίσει να μ' έχεις γυναίκα σου!» Άλλ' εκείνος δεν την άκουγε διόλου και, καθώς ήταν δυνατότερος απ' αυτή, τελικά τη βίασε.

Φωνή 3: Σε τι βασίζεται λοιπόν η σημερινή οικογένεια, η αστική οικογένεια; Στο κεφάλαιο, στον ατομικό πλουτισμό. Στην πλήρη ανάπτυξή της υφίσταται μόνο για την αστική τάξη. Άλλά έχει ως συνέπεια την πλήρη εξαφάνιση της οικογένειας μεταξύ των προλετάριων και την πορνεία. Η οικογένεια των αστών εννοείται ότι θα εξαφανιστεί μαζί με τη συμπληρωματική της συνέπεια κι οι δυο τους θα εξαφανιστούν μαζί με το κεφάλαιο.

Φωνή 1: Μπερνάρ, Μπερνάρ, αυτή η σφριγγή λινότη δε θα διαρκέσει για πάντα. Θά 'ρθει η μοιραία ώρα, που θα διαψεύσει όλες τις φρούδες ελπίδες με την αμείλικτη ετυμηγορία της. Η ζωή θα μας εγκαταλείψει σαν άπιστος φίλος στη μέση όλων των προσπαθειών μας. Οι πλούσιοι του κόσμου τούτου που απολαμβάνουν τρυφήλο βίο, και φαντάζονται πως κατέχουν σπουδαία αγαθά, θα μείνουν σύξυλοι σαν θα βρεθούν με άδεια χέρια.

Φωνή 4: Αλλ' αυτό που θα συμβάλει, προπάντων, στην ενίσχυση του κλίματος εμπιστοσύνης, στο οποίο προσβλέπει ο πληθυσμός της Αλγερίας, είναι το νέο ότι οι επιχειρήσεις της αστυνομίας διεξήκθησαν επιτυχώς, με απολογισμό 130 συλλήψεις, κυρίως στην Khenchela: 36 συλληφθέντες τρομοκράτες και ταραχοτοιό, δηλαδή η πλειονότητα των μελών της ομάδας κομάντο της τραγικής νύχτας. Στην Cassaigne 12 συλλήψεις. Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό, τέλος, να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι, απ' τους δώδεκα συλληφθέντες, τέσσερις παραδόθηκαν απ' τους ίδιους τους φελάχους της περιοχής, που προσφέρθηκαν να πάρουν μέρος στις έρευνες, προκειμένου να οδηγηθούν οι υπαίτιοι στη δικαιοσύνη.

Φωνή 2 (κοπέλα): Τα άκακα βόδια θα βρίσκονταν στο έλεος των σαρκοφάγων, αν δεν διέθεταν το ζεύγος των κεράτων τους για ν' αμύνονται. Στο γειτονικό ενυδρείο, βλέπουμε παράξενα ψάρια των οποίων τα μάτια αινέανουν υπέρομητρα.

Φωνή 4: Επιπλέον, ενισχύσεις – αλεξιπτωτιστές, χωροφύλακες, C.R.S., αεροπορία – εξακολουθούν να είναι διαμοιρασμένες σε νευραλγικά σημεία, έτοιμες να συμμετάσχουν στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις για τις οποίες ο κ. Ζακ Σεβαλιέ, υπουργός Πολέμου, είπε χθες ότι θ' απαιτήσουν πολύ χρόνο και πολλούς άνδρες.

Φωνή 2 (κοπέλα): Αλίμονο! Όλοι ξέρουν στη Μ. Βρετανία ότι η πριγκίπισσα – για εθνικούς λόγους – δεν μπορεί να ντυθεί στους Γάλλους μαϊτρ. Πριν πέντε χρόνια, αγόρασε κάμποσα φορέματα απ' του Ντιόρ και το γεγονός προκάλεσε αληθινό σκάνδαλο.

Φωνή 1: Με όποια χίμαιρα, με όποιες συμβάσεις κι αν περιβληθεί η βασιλεία, αποτελεί ένα διαρκές έγκλημα ενάντια στο οποίο κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να ξεσηκωθεί και να πάρει τα όπλα. Είναι από εκείνες τις επιβουλές που ακόμη κι η τύφλωση ενός ολόκληρου λαού δε θα μπορούσε να δικαιολογήσει.

Φωνή 4: Κανένα υλικό όφελος δεν προσέλκυσε τους ανθρώπους στις πολικές περιοχές, αλλ' απλώς η ανιδιοτελής επιθυμία να γνωρίσουν ολόκληρη τη γη. Έπειτα από αλλεπάλληλες προσπάθειες, έφθασαν και στους δύο πόλους.

Φωνή 3: Δεν απέμενε παρά να μελετηθεί το εσωτερικό των ηπείρων των οποίων ήταν γνωστή η περίμετρος.

Φωνή 1: Οι καρποί, τα άνθη μεστώνουν και στους κόλπους αυτής της εξαίσιας φύσης ζουν νωχειοι ιθαγενείς.

Φωνή 4: Οι φελάχοι; Ποιοι είναι; Πούθε έρχονται; – Στελέχη απ' την Τυνησία; Ειπώθηκε κι αυτό... Κι απ' την Τρίπολη; Πάντως το ότι ενισχύονται τώρα απ' την τοπική στρατολόγηση είναι αναμφίβολο. Η πλειονότητά τους φοράει κάτι παραπλήσιο με χακί στολή.

Φωνή 1: Τους αρέσουν τα παιχνίδια, τα τραγούδια, ο χορός και υποδέχονται τους ξένους με απλόχερη φιλοξενία. Άλλά είναι επίσης και παράτολμοι, περιφανείς θαλασσοπόροι.

Φωνή 3: Ελέγχουμε ικανοποιητικά την κατάσταση, βεβαιώνει ο γενικός κυβερνήτης. Δεν μπορού-

με καμιά περίπτωση να επικρατήσουμε αναίμακτα.

Φωνή 4: Το έδαφος, το χλίμα, οι ποταμοί που έχουμε μελετήσει μέχρι στιγμής συγκροτούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο ζουν τα έμβια όντα, τα φυτά, τα ζώα, οι άνθρωποι. Κάθε ζωντανό έίδος προσαρμόζεται στις φυσικές συνθήκες. Άλλα συχνά ο άνθρωπος, το πιο δραστήριο και το πιο καταστροφικό ον, τροποποίησε αυτές τις συνθήκες και δημιούργησε νέα τοπία.

Φωνή 1: Οι κόκκινες σημαίες με το αστέρι του Χο Τσι Μινχ κυμάτιζαν για καιρό στην πόλη. Οι νέες αρχές δεν παρέλειψαν να σημαιοστολίσουν και τον καθεδρικό ναό.

Φωνή 4: Έτσι ο μοντέρνος πολιτισμός και οι μοντέρνοι τρόποι ζωής εισέδυσαν μέχρι τα πέρατα των κατοικήσιμων τόπων.

Φωνή 3: Γύρω απ' το Νότιο πόλο εκτείνεται μια ορεινή ήπειρος.

Φωνή 2 (χοπέλα): Ακόμα κι αν βαδίσω στην κοιλάδα της σκιάς του θανάτου δεν θα φοβηθώ πανένα κακό, γιατί σ' έχω πλάι μου.

Φωνή 1: Οι εξερευνητές έχουν εχθρό τους το κρύο, τον αέρα, το σκοτάδι, την απομόνωση.

Το ξεκίνημα γι' αυτές τις περιοχές είναι αληθινή περιπέτεια. Ακόμα και σήμερα, παρόλη τη βοήθεια που παρέχει ο ασύρματος και το αεροπλάνο, οι εξερευνητές χανονται.

Ξέρουν να προσανατολίζονται σύμφωνα με τ' άστρα, τη θαλασσοταραχή, τον άνεμο.

Διατέθουν ναυτικούς χάρτες φτιαγμένους από μπαμπού που υποδεικνύουν τα νησιά και τα ρεύματα.

Φωνή 2 (χοπέλα): Θυμάμαι τον έρωτα που μου πρόσφερες τον καιρό της νιότης σου, τον καιρό του αρραβώνα σου, όταν μ' ακολούθουσες στην έρημο, στη χέρσα γη... Κι εγώ σε οδήγησα σε μια χώρα όμοια με περιβόλι για να γευτείς τους καρπούς και ν' απολαύσεις τ' αγαθά του.

Φωνή 1: Όσοι στον κόσμο τούτονε επαναστάσεις κάνουν, όσοι στο βιός τους τ' αγαθό ορέγονται να πράττουν, χρέος τους είναι αναπαμό μόνο στον τάφο να γνωρίσουν.

Φωνή 3: Οι άνθρωποι χτίζουν τα σπίτια τους σύμφωνα με τη χρήση που θέλουν να τους κάνουν.

Το ίδιο σπίτι δεν ταιριάζει σ' όλες τις ασχολίες, σ' όλους τους τρόπους ζωής.

Ό,τι δεν είναι καινούριο σε μια εποχή καινοτομίας, είναι ολέθριο.

Φωνή 1: Τι αποδεικνύει η ιστορία των ιδεών, αν όχι ότι η πνευματική παραγωγή μεταφορώνται μαζί με την υλική παραγωγή; Οι κυριαρχες ιδέες μιας εποχής ήταν πάντα οι ιδέες της κυριαρχης τάξης. Μιλάμε για ιδέες που επαναστατικοποιούν ολόκληρη την κοινωνία. Διατύπωνταν ότι ένα γεγονός, ότι δηλαδή τα στοιχεία μιας νέας κοινωνίας σχηματίζονται μέσα στην παλιά κοινωνία ότι η διάλυση των παλιών ιδεών συμβαδίζει με τη διάλυση των παλιών συνθηκών ύπαρξης.

Φωνή 2 (χοπέλα): Στις μέρες μας, οι άνθρωποι εργάζονται κυρίως σε μεγάλα εργοστάσια όπου οι μηχανές επιτρέπουν την κατασκευή αναριθμητων αντικειμένων. Ο εργάτης επιβλέπει και ρυθμίζει τις μηχανές περιορίζεται στα πλαίσια μιας ομοιόμορφης κι αισιοδομηνής εργασίας. Η λειτουργία τέτοιων εργοστασίων απαιτεί τεράστια κεφάλαια, κινητήρια δύ-

ναμη και άφθονα εργατικά χέρια, καθώς και τη γειτνίαση με κατάλληλα συγκοινωνιακά μέσα.

ΓΚΥ-ΕΡΝΕΣΤ ΝΤΕΜΠΟΡ

Όλες οι φράσεις της παραπάνω ραδιοφωνικής εκπομπής αποτελούν προϊόν μεταστροφής από τα εξής.

Μπουσέ, Πανηγυρικός του Bernard de Clairaux.

Demangeon και Meynier, Γενική Γεωγραφία.

France-soir, 5 Νοεμβρίου 1954.

Τα βιβλία των Ιερεμία, των Ψαλμών, του Σαμουήλ.

Μαρξ και Ένγκελς, Το Κομμουνιστικό Μανιφέστο.

Σαιν Ζυστ, Αναφορές και Λόγοι στη Συμβατική.

Potlatch No 16, 17, 18 (26 Ιανουαρίου, 24 Φεβρουαρίου, 23 Μαρτίου 1955).

Μερικές μορφές που θα πάρει Η ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

Οφείλει να είναι:

α) μες στο χόρνο – επίμονη, διαυγής, επιδραστική και προπάντων υπερβολικά εφήμερη.

β) μες στο χώρο – ανιδιοτελής, κοινωνική, κυρίως συγχλονιστική.

Μπορεί να πραγματοποιηθεί σε λανθάνουσα κατάσταση, αλλά πάντοτε οι μετακινήσεις την ευνοούν.

Σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να είναι διφορούμενη.

Βέρα

(Potlatch No 17, 24 Φεβρουαρίου 1955)

ΣΧΕΔΙΟ ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΞΩΡΑΪΣΜΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ

Οι λεπτριστές, που ήταν παρόντες στις 26 Σεπτεμβρίου, πρότειναν από κοινού τις λύσεις που αναφέρονται εδώ σε διάφορα πολεοδομικά προβλήματα τα οποία εγέρθηκαν στην τύχη κατά τη διάρκεια της συζήτησης. Εφιστούν την προσοχή στο γεγονός ότι, καθώς καμιά εποικοδομητική άποψη δεν έχει εξεταστεί, το ξεκαθάρισμα του πεδίου φαντάζει σ' όλους ως η πλέον επείγουσα υπόθεση.

Ν' ανοίγει το μετρό, τη νύχτα, μετά το πέρας της κυκλοφορίας των συρμών. Οι διάδρομοι κι οι γραμμές ν' αχνοφωτίζονται με αμυδρά διακοπτόμενα φώτα.

Με κατάλληλη διευθέτηση των βοηθητικών κλιμακοστασίων και τη δημιουργία περασμάτων όπου είναι αναγκαίο, οι στέγες του Παρισιού να γίνουν διαθέσιμες για περίπατο.

Οι περίφρακτοι κήποι να μένουν ανοιχτοί τη νύχτα. Να διατηρούνται σκοτεινοί. (Σε κάποιες περιπτώσεις ένας σταθερός αμυδρός φωτισμός μπορεί να δικαιολογηθεί για ψυχογεωγραφικούς λόγους).

Να εφοδιαστούν οι φανοστάτες όλων των δρόμων με διακόπτες· ο φωτισμός να βρίσκεται στη διάθεση του κοινού.

Για τις εκκλησίες προτάθηκαν τέσσερις διαφορετικές λύσεις, και κρίθηκαν υπερασπίσιμες μέχρι της αποφάνσεως δια των πειραματισμού, που θα οδηγήσει γερήγορα στο θρίαμβο της καλύτερης:

Ο Γκ.-Ε. Ντεμπόρ δηλώνει θιασώτης της ολοσχεδούς καταστροφής των θρησκευτικών οικοδομημάτων όλων των δογμάτων (Να μη μείνει κανένα ίχνος τους, και να χρησιμοποιηθεί ο χώρος που θ' απομείνει στη θέση τους).

Ο Ζιλ Βολμάν προτείνει να διατηρήσουν τις εκκλησίες, αδειάζοντάς τες από κάθε θρησκευτικό νόμημα. Να τις μεταχειριστούν σαν κοινά κτίρια. Ν' αφήσουν τα παιδιά να παίζουν σ' αυτές.

Η Μισέλ Μπερνοντάν ζητάει να καταστραφούν οι εκκλησίες εν μέρει, έτοις ώστε τα εναπομένοντα ερείπια να μη φανερώνουν πλέον τον αρχικό προορισμό τους. (Ο Πύργος Saint-Jacques' στη λεωφόρο Sébastopol θα ήταν ένα τυχαίο παράδειγμα για κάτι τέτοιο). Η τέλεια λύση θα ήταν να κατεδαφίζεται πλήρως η εκκλησία και ν' ανοικοδομούνται ερείπια στη θέση της. Η λύση που προτείνεται αρχικά επιλέχθηκε αποκλειστικά για οικονομικούς λόγους.

Τέλος, ο Ζακ Φιγιόν επιθυμεί να μετασχηματιστούν οι εκκλησίες σε σπίτια του τρόμου. (Να χρησιμοποιηθεί η τωρινή τους ατμόσφαιρα, τονίζοντας τις τρομαχτικές εντυπώσεις της).

'Όλοι οι συμφωνούν στην απόρριψη των αντιρρήσεων για αισθητικούς λόγους, και στο να κλείσουν τα στόματα των θαυμαστών της πύλης του καθεδρικού ναού της Σαρτρ. Η ομορφιά, όταν δεν είναι υπόσχεση ευτυχίας, πρέπει να καταστρέφεται. Και τι παριστάνει καλύτερα τη δυστυχία απ' αυτό το είδος μνημείου που ανεγέρθηκε στη βάση όσων δεν έχουν ακόμη κυριαρχηθεί μέσα στον κόσμο, στο μεγάλο απάνθρωπο περιθώριο της ζωής;

Οι σταθμοί να διατηρηθούν ως έχουν. Η αρκετά συγκινητική ασχήματα τους ενισχύει αισθητά την ατμόσφαιρα περάσματος που προκαλεί την ανάλαφρη σαγήνη αυτών των κτιρίων. Ο Ζιλ Βολμάν ζητάει να καταργηθούν ή να παραπομπούν αυθαίρετα όλες οι ενδείξεις αναφορικά με τις αναχρόνησεις (προορισμοί, δρομολόγια κ.λπ.). Κι αυτό για να ευνοηθεί η περιπλάνηση. 'Υστερα από μια ζωηρή συζήτηση, η διαφορετική άποψη που είχε εκφραστεί παρατήθηκε απ' την πρότασή της, και το σχέδιο υιοθετήθηκε χωρίς επιφυλάξεις. Να τονιστεί η ηχητική ατμόσφαιρα των σταθμών με τη μεάδοση τηγογραφήσεων που προέρχονται από ένα πλήθος άλλων σταθμών και από κάποια λιμάνια.

Κατάργηση των νεκροταφείων. Πλήρης αφανισμός των πτωμάτων και των ενθυμίων τέτοιου είδους: ούτε στάχτες, ούτε ίχνη. (Η προσοχή πρέπει να εστιαστεί στην αντιδραστική προπαγάνδα που αντιτροσωπεύει, διαμέσου του πλέον αυτόματου συνειδούμονού ιδεών, αυτή η βδελυφή επιβίωση ενός παρελθόντος αλλοτρίωσης. Μπορεί να δει κανείς ένα νεκροταφείο χωρίς να αναλογιστεί τον Μωράκι, τον Ζιντ, τον Εντγκάρ Φωρδ;).

Κατάργηση των μουσείων και διανομή των καλλιτεχνικών αριστουργημάτων στα μπαρ (το έργο του Philippe de Champaigne στα αραβικά καφενεία της οδού Xavier-Prives' η Στέψη, του Νταβίντ, στο μπαρ Le Tonneau της οδού Montagne-Geneviéve).

Ελεύθερη, απεριόριστη πρόσβαση όλων στις φυλακές. Δυνατότητα να έχει κανείς εκεί τουριστική διαμονή. Καμιά διάκριση μεταξύ επισκεπτών και καταδίκων. (Προκειμένου να ενισχυθεί το χιούμορ όσον αφορά τη ζωή, δώδεκα φορές το χρόνο, διαλεγμένες στην τύχη, οι επισκέπτες θα μπορούσαν να βλέπουν τον εαυτό τους να παίζεται στα ζάρια και να καταδικάζονται σε πραγματική ποινή. Κι αυτό για να δοθεί πεδίο στους ηλίθιους που έχουν απόλυτη ανάγκη να διατρέ-

Σουν έναν ακούσιο κίνδυνο: για παράδειγμα, οι σημερινοί σπηλαιολόγοι, κι όλοι αυτοί που η ανάγκη τους για παιχνίδι συμβιβάζεται με τόσο ευτελή υποκατάστατα.

Τα μνημεία, απ' την ασχήμα των οποίων δεν μπορούμε ν' αντλήσουμε κανένα όφελος (του τύπου Petit ή Grand Palais), θα πρέπει να δώσουν την θέση τους σε άλλες κατασκευές.

Απομάκρυνον των αγαλμάτων που απομένουν, των οποίων η σημασία είναι ξεπερασμένη – και των οποίων οι ενδεχόμενες αισθητικές ανακαίνισεις είναι καταδικασμένες απ' την ιστορία πριν την τοποθέτησή τους. Το νόημα της παρουσίας αυτών των αγαλμάτων θα μπορούσε να διευρυνθεί – για μερικά χρόνια τουλάχιστον – με την αλλαγή των τίτλων και των επιγραφών στα βάθρα, είτε σε πολιτική κατεύθυνση (*H Tίγρη η επονομαζόμενη Κλεμανώ*, στο Champs-Elysées), είτε σε παρατλανητική κατεύθυνση (*Διαλεκτικός φόρος τιμής στον πυρετό και στο κινίνο*, στη διασταύρωση της λεωφόρου Michel και της οδού Comte). Τα άντα των αδύτων, στην πλατεία του πρόναου στην *île de la Cité*.

Να σταματήσει η αποβλάκωση του κοινού απ' τις σημερινές ονομασίες των δρόμων. Ν' απαλειφθούν οι δημοτικοί σύμβολοι, οι αντιστασιακοί, οι Emile κι οι Edouard (55 δρόμοι στο Παρίσι), οι Bugeaud, οι Gallifet, και γενικότερα όλες οι πρόστυχες ονομασίες (οδός του Ευαγγελίου). Σχετικά μ' αυτό, ισχύει περισσότερο από ποτέ η έκκληση που απευθύναμε στο ένατο τεύχος του *Potlatch* για τη μη αναγνώριση της λέξης άγιος στην κατονομασία των τόπων.

(*Potlatch*, No 23, 23 Οκτωβρίου 1955)

Σημείωση του μεταφραστή:

(*) *Πύργος Saint-Jacques*: Αποτελούσε τιμήμα της εκκλησίας Saint-Jacques-de-la-Boucherie, που καταστράφηκε στη διάρκεια της Επανάστασης.

ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΛΕΤΤΡΙΣΤΙΚΗΣ-ΔΙΕΘΝΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Δεν έχουμε τίποτε κοινό εκτός απ' την επιθυμία του παιχνιδιού, που μας πάει όμως μακριά. Οι πραγματικότητες με τις οποίες μας είναι εύκολο να συμφωνήσουμε είναι εκείνες ακριβώς που υπογραμμίζουν την αναγκαστικά εφήμερη όψη της θέσης μας: είναι αρκετά αργά για να καταπιστούμε με την τέχνη και λίγο νωρίς για να κατασκευάσουμε συγκεκριμένα καταστάσεις κάποιας ευρύτητας ή αναγκαιότητα δράσης δεν χωράει καμιά αμφιβολία.

Ο καθορισμός κι η τήρηση μιας πλατφόρμας δράσης βασισμένης στις ανησυχίες που μας προσιδιάζουν, προσκρούοντας μονίμως σε δυο παρεκκλίνουσες τάσεις με αντίθετα κίνητρα.

Μερικά άτομα επιτρέφουν σε μια καλλιτεχνική προοπτική, την οποία ίσως δεν είχαν εγκαταλείψει ποτέ – και μας είναι αδιάφορο το γεγονός ότι οι καλλιτεχνικές τους ιδέες περιλαμβάνουν όντως ένα σημαντικό κομμάτι αντικαλλιτεχνικών στοιχείων που παρήχθησαν απ' τις διαδοχικές μόδες του πρώτου μισού του αιώνα – φανερώνοντας έτσι ακριβώς μια ανικανότητα στην επίλυση των αληθινών τους προβλημάτων.

Ανάμεσά μας, η λεγόμενη μεταγραφική προπαγανδιστική δραστηριότητα έχει μέχρι στιγμής εξυπηρετήσει περισσότερο από κάθε τι άλλο αυτή τη θλιβερή χρήση.

Μια άλλη μερίδα, που περιλαμβάνει κάποτε τους πιο προχωρημένους στην αναζήτηση μιας καινούριας συμπεριφοράς, φαίνεται να κινείται απ' την επιθυμία του αγνώστου, του μυστηρίου πάση θυσία – και, μόλις που χρειάζεται να το τονίσουμε, από μια ασυνήθιστη φιλοσοφική μυωπία – με διάφορες αποκρυφιστικές απολήξεις που άπονται ακόμη και της θεοσοφίας. Η ανάλυση κι

η εξουδετέρωση αυτής της τελευταίας τάσης μας οδήγησαν, έγκαιρα, να θέσουμε τέρμα στη σχετική πολιτική ελευθερία την οποία είχαμε αναγνωρίσει αμοιβαία μέχρι εκείνη τη στιγμή, την αόριστα αναρχίζουσα, κοινή επαναστατική βάση, όντας ευνοϊκό έδαφος για τις χειρότερες θεωρητικές συνήθειες, ιδιαίτερα ενάντια στην υλιστική ψυχογεωγραφία, κι ακόμη ενάντια σε κάθε συνεπή καταστασιακή στάση.

Είναι βέβαιο ότι κάθε κρίση που τερματίστηκε με την εξάλειψη μας απ' αυτές τις τάσεις είχε ως συνέπεια να ενισχύσει την άλλη σε κάποιο βαθμό, ή τελικά μια τρίτη συνηθέστερη στάση, δηλαδή εκείνη ενός βολικού διανοητικού συντηρητισμού, ικανού να εκφράζεται το πολύ πολύ με μερικές φραστικές υπερβολές ή, σπανιότερα, με κάποια ρήξη. Πιστεύουμε καθαρά ότι παρόμοιες πρακτικές προσφέρουν στον αντιλεττρισμό σοβαρότερα επιχειρήματα από εκείνα που βρίσκει στον αναθερμασμένο αισθητισμό ορισμένων απ' τους παλιούς συντρόφους μας πριν το 1952, των οποίων η στάση έκτοτε είναι ολοφάνερα ακαταλόγιστη.

Απ' την άλλη μεριά, όσο αυτά τα συνονθυλεύματα μας νεοκαντιανής αισθητικής δεν αφορούν πια κανέναν, άλλο τόσο η συνειδητή αποχή απ' τη γραφή κι η άρνηση της, καθώς κι η άρνηση οπουασδήποτε μορφής έκφρασης, που βλέπουμε ν' αναπτύσσεται σ' ορισμένους κύκλους που έχουν έρθει βιαστικά σ' επαφή με τα κείμενά μας, συνιστά αχρεία κι αντιδραστική παραίτηση. Διάφοροι καλλιτέχνες, που καταγίνονταν από καιρό με τα στείρα προβλήματα ενός εξαντλημένου τομέα, νομίζουν πως θα εμφανίσουν πιστοποιητικά καινοτομίας με το να τ' απαρνηθούν βίαια. Προφανώς, όποιος είναι ανίκανος να επινοήσει, δηλαδή να συμμετάσχει στην επινόηση μας ανώτερης δραστηριότητας, θα ήταν προτιμότερο να παραμείνει στις προηγούμενες δραστηριότητές του θέτοντάς τες παραδείγματος χάριν στην υπηρεσία προεκλογικών επιταγών. Οι διανοούμενοι που μέσα στην παραζάλη σκέφτονται να γίνουν οικοδόμοι ή ξυλοκόποι, ή το κάνουν πραγματικά για μερικές εβδομάδες, επιτελούν απλώς μια μετάθεση, που αντιστοιχεί στο επίπεδο συνείδησης που φαντάζονται πως κατέχουν, της πιο απεχθούς αλλαξιοπισίας. Η φύρα αυτή είναι φυσιολογική, καθώς μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός ατόμων είναι αυτή τη στιγμή προδιατεθειμένος να ασχοληθεί με τις έρευνές μας, κι ακόμη λιγότερος είναι προικισμένος με το μίνιμου των απαιτουμένων ιδιοτήτων. Δεν πρέπει να εκπλησσόμαστε αν μια ριζική αλλαγή αναγκών και προοπτικών επιφέρει κι εδώ, όπως και σε κάθε άλλο της οικονομίας, αρκετά μεγάλες απώλειες ειδικευμένου προσωπικού.

Ωστόσο, πρέπει να φθάσουμε στη διαλεκτική επίλυση των συγκρούσεων που χαρακτηρίζουν την τωρινή περίοδο, χωρίς να αγνοήσουμε ούτε μια όψη της αλλαγής της ζωής.

Σ' αυτούς που μπορούν να είναι ικανοποιημένοι από τις απολαύσεις που θα τους παραχωρήσει η συνέχιση της παρούσας κατάστασης πραγμάτων, στην διανόηση και στα ήθη σ' αυτούς που δεν μπορούν ν' απαρνηθούν τις σχέσεις τους, τον Ανρί Μισώ ή την οικογενειακή ζωή – δεν έχουμε να πούμε τίποτε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Από τις τόσες ιστορίες στις οποίες συμμετέχουμε, με περισσότερο ή λιγότερο ενδιαφέρον, η υποστασιακή αναζήτηση ενός νέου τρόπου ζωής παραμένει η μόνη συναρπαστική πτυχή. Οι χιοθητικοί και άλλοι τομείς της γνώσης αποδείχτηκαν κατάφωρα ανεπαρκείς από αυτή την άποψη και ως εκ τούτου θα πρέπει να αποδεσμευτούμε όσο το δυνατόν περισσότερο από αυτούς. Επομένως, πρέπει να ορίσουμε κάποια προσωρινά πεδία παρατήρησης, συμπεριλαμβανομένης της παρατήρησης ορισμένων διαδικασιών του τυχαίου και του προβλέψιμου μέσα στους δρόμους.

Η λέξη ψυχογεωγραφία, που προτάθηκε από έναν αγράμματο Καβύλιο για να ορίσει το σύνολο των φαινομένων με τα οποία μερικοί από μας κατατριβόμασταν γύρω στο καλοκαίρι του 1953, είναι αρκετά καλή. Δεν έρχεται σε σύγχρονη με την υλιστική αντίληψη της εξάρτησης της ζωής και της σκέψης από την αντικειμενική φύση. Η γεωγραφία, λόγου χάρη, εξετάζει την αποφασιτική επενέργεια των φυσικών δυνάμεων εν γένει, όπως είναι η σύνταση του εδάφους και οι κλιματολογικές συνθήκες, στις οικονομικές δομές μιας κοινωνίας και επομένως και στην κοινωνική πράξη μιας τέτοιας κοινωνίας. Η ψυχογεωγραφία θα μπορούσε να αναλάβει τη μελέτη της επενέργειας των συγκεκριμένων νόμων και αποτελεσμάτων του γεωγραφικού περιβάλλοντος, διευθετημένου συνειδητά ή όχι, πάνω στη συνασθματική συμπεριφορά των ανθρώπων. Το επίθετο ψυχογεωγραφικός, διατηρώντας μια αρκετά ελκυστική ασφάεια, μπορεί να αποδοθεί στα ευρήματα τα οποία αποφέρουν τέτοιου είδους έρευνες, στα αποτελέσματα της επίδρασης τους πάνω στα ανθρώπινα αισθήματα και ακόμα γενικότερα, σε κάθε κατάσταση ή συμπεριφορά που φαίνεται ότι προκύπτει από το ίδιο πνεύμα ανακαλύψης.

Έχει ειπώθει από παλιά ότι η έρημος είναι μονοθεϊστική. Είναι παράλογη ή ανούσια, η παρατήρηση ότι η συνοικία του Παρισιού, μεταξύ της πλατείας Κοντρεσάρτ και της οδού Αρμπαλέτ, ωθεί μάλλον στην αθεία, τη λήθη και την παράλυση των καθ' ξένιν αντανακλαστικών.

Θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι η έννοια του αφέλιμου είναι σχετική ιστορικά. Το μέλημα να υπάρχουν ακάλυπτοι χώροι που να επιτρέπουν την ταχεία κυκλοφορία των στρατευμάτων και τη χοήση πυροβολικού εναντίον των εξεγέρσεων, ήταν η αρχική αιτία του σχεδίου αστικής ανάπλασης που υιοθέτησε η Δεύτερη Αυτοκρατορία. Άλλα από κάθε άποψη, εκτός από εκείνη της αστυνόμευσης, το Παρίσιο του Haussmann είναι μια πόλη χτισμένη από έναν ηλίθιο, γεμάτη θορύβους και ένταση, εντελώς ανούσια. Σήμερα, το κύριο πρόβλημα που έχει να επιλύσει η πολεοδομία είναι η διασφάλιση της ομαλής κυκλοφορίας ενός ταχύτατα αυξανόμενου αριθμού οχημάτων. Είναι θεμιτό να σκεφτούμε ότι μια μελλοντική πολεοδομία θα βρει εφαρμογή σε εξίσου αφέλιμες κατασκευές που θα λαμβάνουν υπόψη στο έπακρο τις ψυχογεωγραφικές δυνατότητες.

Η σημερινή αφθονία ιδιωτικών αυτοκινήτων είναι αποτέλεσμα της συνεχούς προπαγάνδας με την οποία η καπιταλιστική παραγωγή πείθει τις μάζες – κι αυτή η περίπτωση είναι μια από τις πιο εκπληκτικές επιτυχίες της – ότι η κατοχή ενός αυτοκινήτου είναι από τα προνόμια που η κοινωνία επιφυλάσσει για τα προνομιούχα μέλη της (Ταυτόχρονα, η άναρχη πρόδοση αρνείται τον εαυτό της: έτσι λοιπόν μπορεί να απολαύσει κανείς το θέαμα του Διοικητή της Αστυνομίας του Παρισιού να προτρέπει μέσω ενός διαφημιστικού φίλμ τους ιδιοκτήτες αυτοκινήτων να χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς).

Εφόσον συναντάμε, ακόμη και σε τόσο ασήμαντα ζητήματα, την ιδέα του προνομίου – και γνωρίζουμε με πόση τυφλή μανία τόσο πολλοί μη προνομιούχοι άνθρωποι είναι διατεθειμένοι να υπερασπιστούν τα ασήμαντα προνόμια τους – οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι όλες αυτές οι αισηματότητες συνθέτουν μια ιδέα περί ευτυχίας – που κυριαρχεί μεταξύ των αστών και συντη-

ρείται από ένα διαφημιστικό σύστημα που συμπεριλαμβάνει τόσο την αισθητική του Μαλρό όσο και τις επιταγές της Κόκα-Κόλα, της οποίας την κρίση πρέπει να προκαλούμε σε κάθε ευκαιρία και με κάθε μέσο.

Τα πρώτα απ' αυτά τα μέσα είναι αναμφίβολα η συστηματικά προκλητική διάδοση ενός πλήθους προτάσεων που τείνουν να μετατρέψουν τη ζωή σ' ένα απόλυτα συναρπαστικό παιχνίδι και η συνεχής υποβάθμιση όλων των τωρινών διασκεδάσεων – στο μέτρο φυσικά που δεν μπορούν να μεταστραφούν, χρησιμεύοντας στο να κατασκευαστούν πιο ενδιαφέρουσες ατμόσφαιρες. Η αλήθεια είναι ότι η μεγαλύτερη δυσκολία ενός τέτοιου εγχειρήματος έγκειται στο να εκφράσουμε μέσω αυτών των φαινομενικά τρελών προτάσεων έναν επαρκή βαθμό σοβαρής γοητείας. Για να πετύχουμε κάτι τέτοιο πρέπει να επινόησουμε μια επιδέξια χρήση των μέσων επικοινωνίας που έχουν πέραση στις μέρες μας. Άλλα και ένα είδος προκλητικής αποχής, ή εκδηλώσεων που αποβλέπουν στο να απογοητεύσουν ωιζικά τους λάτρεις αυτών των μέσων επικοινωνίας, θα προωθούσε αναμφισβήτητα με μικρό κόστος μια ενοχλητική ατμόσφαιρα που θα ευνοούσε εξαιρετικά την εισαγωγή μερικών νέων ιδεών περί απόλαυσης.

Η ιδέα ότι η πραγμάτωση μιας επιλεγμένης συναισθηματικής ατμόσφαιρας εξαρτάται αποκλειστικά από τη σχολαστική κατανόηση και την προμελετημένη εφαρμογή ενός ορισμένου αριθμού συγκεκριμένων τεχνικών, ενέπνευσε το «Ψυχογεωγραφικό παιχνίδι της εβδομάδας» που δημοσιεύτηκε, παρ' όλα αυτά, με κάποιο χιούμορ, στο Potlatch No 1: «Ανάλογα με το τι ζητάτε, διαλέξτε μια περιοχή, μια πόλη με μεγαλύτερο ή μικρότερο πληθυσμό, ένα δρόμο με μεγαλύτερη ή μικρότερη κίνηση. Χτίστε ένα σπίτι. Επιπλώστε το. Επωφεληθείτε στο έπακρο από τη διακόσμηση και τον εξωτερικό περίγυρο. Επιλέξτε την εποχή και την ώρα. Συγκεντρώστε τους κατάλληλους ανθρώπους, καθώς και τους δίσκους και τα ποτά που ταιριάζουν στην περίσταση. Ο φωτισμός και η κουβέντα πρέπει προφανώς να είναι κατάλληλα για την περίσταση όπως και ο καιρός ή οι αναμνήσεις σας. Αν δεν έχετε κάνει κανένα λάθος στους υπολογισμούς σας, το αποτέλεσμα θα σας ικανοποιήσει.»

Χρειάζεται να εργαστούμε για να πλημμυρίσουμε την αγορά. – έστω και αν επί του παρόντος πρόκειται απλώς για τη διανοητική αγορά – με ένα πλήθος επιθυμιών των οποίων ο πλούτος δεν θα υπερβαίνει τα τωρινά μέσα επενέργειας του ανθρώπου πάνω στον υλικό κόσμο, αλλά την παλιά κοινωνική οργάνωση. Επομένως, δεν στερείται πολιτικού ενδιαφέροντος το να αντιπαραθέσουμε δημόσια τέτοιες επιθυμίες στις στοιχειώδεις επιθυμίες που αναμασάει ακατάπαυστα η κινηματογραφική βιομηχανία και ψυχολογικά μυθιστορήματα, όπως εκείνα που γράφει το γεροφοίφιμο ο Μωράκι («σε μια κοινωνία που βασίζεται στη φτώχια, τα φτωχότερα προϊόντα έχουν το προνόμιο να χρησιμοποιούνται αναπόφευκτα από τους περισσότερους ανθρώπους, εξηγούντε ο Μαρξ στον φτωχό Προυντόν»).

Ο επαναστατικός μετασχηματισμός του κόσμου, όλων των όψεων του κόσμου, θα επιβεβαιώσει όλες τις ιδέες περί αφθονίας.

Η ξαφνική αλλαγή ατμόσφαιρας σ' έναν δρόμο σε απόσταση λίγων μέτρων, η φανερή διαίρεση μιας πόλης σε ζώνες διακριτών ψυχικών ατμοσφαιρών, η διαδρομή της ισχυρότερης έλξης – ανεξάρτητα από τη φυσική διαμόρφωση του χώρου – που ακολουθείται αντόματα στις άσκοπες περιπλανήσεις, ο έλκυστικός ή απωθητικός χαρακτήρας ορισμένων τόπων, όλα αυτά φαίνεται ότι παραγγωγίζονται. Οπωσδήποτε, δεν θεωρούνται ποτέ ότι εξαρτώνται από αιτίες που μπορεί να αποκαλύψει μια ανάλυση σε βάθος και από τις οποίες θα μπορούσαμε να επωφεληθούμε. Οι ανθρώποι γνωρίζουν καλά ότι άλλες συνοικίες είναι θλιβερές και άλλες ευχάριστες. Άλλα πείθονται εν γένει ότι οι αριστοκρατικοί δρόμοι προκαλούν ένα αίσθημα ικανοποίησης και ότι οι φτωχοί δρόμοι είναι καταθλιπτικοί, σχεδόν χωρίς καμιά άλλη απόχρωση. Στην πραγματικότητα, η ποικιλία των πιθανών συνδυασμών ατμοσφαιρών, ανάλογη με τη διάλυση καθαρών χημικών ουσιών σ'

έναν άπειρο αριθμό μιγμάτων, γεννάει αισθήματα τόσο διαφοροποιημένα και πολύπλοκα όσο εκείνα που προκαλεί οποιαδήποτε άλλη μορφή θεάματος. Και η παραμικρή απομυθοποιημένη έρευνα αποκαλύπτει ότι καμά διάκριση, ποσοτική ή ποιοτική, των επιδράσεων που αισκούν τα διάφορα ντεκόρ που έχουν κατασκευαστεί σε μια πόλη, δεν μπορεί να γίνει στη βάση μιας εποχής ή ενός αρχιτεκτονικού στυλ και ακόμη λιγότερο στη βάση των συνθηκών κατοικίας.

Οι έρευνες λοιπόν που καλούμαστε να κάνουμε πάνω στη διευθέτηση των στοιχείων του πολεοδομικού πλαισίου, σε στενή σχέση με τα αισθήματα που προκαλούν, θα ακολουθήσουν αναπόφευκτα τολμηρές υποθέσεις που θα πρέπει να διορθώνουμε συνεχώς, με την κριτική και την αυτοκριτική, στο φως της εμπειρίας.

Ορισμένοι πίνακες του Κίρικο, που προέκυψαν ολοφάνερα από αισθήματα που προκάλεσε η αρχιτεκτονική, μπορούν να επενεργήσουν με τη σειρά τους πάνω στην αντικειμενική τους βάση, σε σημείο που να τη μετασχηματίσουν: τείνουν να γίνουν οι ίδιοι μακέτες. Συνοικίες με στοές που προέχουν ανησυχία θα μπορούσαν κάποια μέρα να διαιωνίσουν και να ολοκληρώσουν τη γοητεία αυτών των εργών.

Δεν βλέπω τίποτε άλλο εκτός από εκείνα τα δύο λιμάνια κατά τη δύση του ηλίου τα οποία ζωγράφισε ο Κλωντ Λοράιν – τα οποία βρίσκονται στο Λούβρο και αντιπαραβάτεται δύο εξαιρετικά ανόμοιες αστικές ατμόσφαιρες – που να μπορούν να συναγωνιστούν σε ομορφιά τους χάρτες του παρισινού μετρό. Εξυπακούνται ότι μιλώντας εδώ για ομορφιά δεν εννοώ την εικαστική ομορφιά – η νέα ομορφιά δεν μπορεί παρά να είναι καταστασιακή ομορφιά – αλλά απλώς την εξαιρετικά υποβλητική παρουσία την ενός πλήθους δυνατοτήτων και στις δύο περιπτώσεις.

Ανάμεσα σε δυσκολότερα μέσα παρέμβασης, μια ανανεωμένη χαρτογράφηση φαίνεται ότι προσφέρεται για άμεση αξιοποίηση.

Ο σχεδιασμός ψυχογεωγραφικών χαρτών, καθώς και διάφορα τεχνάσματα όπως η, λιγότερο ή περισσότερο, ανθαίρετη αντικατάσταση μιας τοπογραφικής αναπαράστασης από μια άλλη, μπορούν να συμβάλουν στο να φωτιστούν ορισμένες διαδρομές με χαρακτήρα, όχι βέβαια τυχαίο, αλλά απόλυτης μη υποταγής στις συνήθεις παροτρύνσεις (Παροτρύνσεις που εντάσσονται στην κατηγορία τουρισμός, δημοφιλές ναρκωτικό εξίσου ανδιαστικό με τα σπορ ή τις αγορές επί πιστώσει).

Ένας φίλος μού έλεγε πρόσφατα ότι μόλις είχε διατρέξει την περιοχή του Hartz, στη Γερμανία, ακολουθώντας ταυφά τις οδηγίες ενός χάρτη του Αονδίνου. Αυτό το είδος παχνιδιού δεν είναι προφανώς παρά μια ασήμαντη αρχή σε σύγκριση με ολόκληρο το οικοδόμημα της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας, που κάποια μέρα θα βρίσκεται υπό την εξουσία του καθενός. Στο μεταξύ, μπορούμε να διακρίνουμε πολυάριθμα στάδια επιμέρους, λιγότερο δύσκολων, πραγματοποιήσεων, ξεκινώντας από την απλή μετακίνηση των διακοσμητικών στοιχείων που έχουμε εθιστεί να συναντάμε σε θέσεις καθορισμένες εκ των προτέρων.

Λόγου χάρη, στο προηγούμενο τεύχος αυτού του περιοδικού, ο Μαριέν πρότεινε να συγκεντρώθονται – μόλις οι παγκόσμιοι πόροι θα έχουν πάψει να κατασπαταλούνται στις παράλογες επιχειρήσεις που μιας επιβάλλουν σήμερα – σε μια μόνο ερημική πεδιάδα, όλα τα έφιπτα αγάλματα απ' όλες τις πόλεις του κόσμου, πράγμα που θα πρόσφερε στους περαστικούς – το μέλλον τους ανήκει – το θέαμα μιας τεχνητής επέλασης ιππικού, που θα μπορούσαμε μάλιστα ν' αφιερώσουμε στη μνήμη των μεγαλύτερων σφαγέων της ιστορίας, από τον Ταμερόλανο ως τον Ρίτζουνεϊ. Εδώ βλέπουμε να ξεπροβάλλει μια από τις κύριες απαιτήσεις αυτής της γενιάς: η παιδαγωγική αξία.

Στην πραγματικότητα, δεν έχουμε να περιμένουμε τίποτε μέχρι να συνειδητοποιήσουν οι δρώσεις μάζες τις συνθήκες ζωής που τους επιβάλλονται σε όλους τους τομείς και τα πρακτικά μέσα για να τις αλλάξουν.

«Φανταστικό είναι ό,τι τείνει να γίνει πραγματικό», έγραψε κάποιος συγγραφέας του οποίου

το όνομα έχω έκτοτε ξεχάσει, λόγω της περιβόητης ασυνέπειάς του στο επίπεδο του πνεύματος. Μια τέτοια οήση, με τον ακούσια περιοριστικό χαρακτήρα της, θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως ινδιά λίθιος και να αποδώσει δικαιούση σε κάποιες παραδίδεις λογοτεχνικής επανάστασης: αυτό που τείνει να παραμείνει φανταστικό είναι η φλυαρία.

Η ζωή, για την οποία είμαστε υπενθυνοί, συναντά, ταυτόχρονα με σοβαρά κίνητρα αποθάρρυνσης, άπειρους, λίγο ως πολύ χυδαίους, αντιτεροπασμούς και αντισταθμίσεις. Δεν περνάει χρονιά που να μην υποκύψουν σε κάποιο σκανδάλωδη συμβιβασμό άνθρωποι που είχαμε αγαπήσει, επειδή δεν αντιλήφθηκαν ξεκάθαρα τις σημερινές δυνατότητες. Όμως δεν ενισχύουν το στρατόπεδο του εχθρού που αριθμούσε ήδη εκατομμύρια ηλιθίων και στο οποίο είναι κανείς αντικειμενικά καταδίκασμένος να είναι ηλίθιος.

Η πρώτη ηθική ανεπάρκεια είναι η επιείκεια σε όλες τις τις μορφές.

Γκυ-Ερνέστ Ντεμπό
(Les Lèvres Nues No 6, Σεπτέμβριος 1955)

ΔΥΟ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗΣ

I. Συναντήσεις και προβλήματα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια μιας παρεταμένης περιπλάνησης

Το βράδυ της 25ης Δεκεμβρίου 1953, οι λετοιστές G.I., G.D. και G.L., μπαίνοντας σ' ένα αλγεινό μπαρ της οδού Ξαβιέ-Ποιβά – που από καιρό είχαν ονομάσει «Malais de Thomas» – στο οποίο είχαν περάσει ολόκληρη την προηγούμενη νύχτα, έπιασαν κουβέντα μ' έναν Αντιλέο γύρω στα σαράντα, που είχε μια ασυνήθιστη κουφότητα σε σχέση με τους θαμώνες αυτού του μαγαζιού και ο οποίος, μόλις έφτασαν, συζητούσε με τον K., τον ιδιοκτήτη. Ο άνθωπος αυτός ρώτησε τους λετοιστές, αναπάντεχα, αν είναι στο «στρατό». Αφού έλαβε αρνητική απάντηση, στη συνέχεια επέμενε μάταια να μάθει «σε ποια οργάνωση ανήκουν». Συστήθηκε με το προφανώς ψεύτικο όνομα Καμίλ Z. Στη συνέχεια, τα λεγόμενά του ήταν γεμάτα συμπτώσεις (οι διευθύνσεις που ανέφερε, οι έγνοιες του που ήταν ίδιες ακριβώς μ' αυτές των συνομιλητών του εκείνη την εβδομάδα, τα γενέθλια του που συνέπιπταν με τα γενέθλια του G.I.) και φράσεις με διττή σημασία, που έμοιαζαν να είναι σκοπόμοι υπανιγμοί για την περιπλάνηση. Όμως το πιο αξιοπρόσεχτο ήταν το όλο και μεγαλύτερο παραλήρημά του που περιστρέφοταν γύρω από την ιδέα ενός επείγοντος

ταξιδιού: όπως επισήμανε κατ' επανάληψη «ταξιδεύει συνεχώς». Ο Z. συνέχισε να λέει στα σοβαρά ότι γρούζοντας από το Αιθρούργο είχε φάξει τη διεύθυνση του μπαρ όπου βρίσκονταν εκείνη τη στιγμή – είχε ξαναπεράσει κάποτε από εκεί για λίγο και του άρεσε –, αλλά μην μπορώντας να τη βρει. πετάχτηκε μέχρι τη Νέα Υόρκη για να ζητήσει τη διεύθυνση από τη γυναίκα του¹ και καθώς δε βρήκε τη διεύθυνση ούτε στη Νέα Υόρκη, ήταν καθαρά θέμα τύχης το ότι ξαναβοήγη το μπαρ έχοντας μόλις έρθει από το Ορόλύ (ούτε ένα αεροπλάνο δεν είχε προσγειωθεί στο Ορόλύ εδώ και αρκετά μέρες, εξαιτίας μιας απεργίας του προσωπικού ασφαλείας, κατάσταση που είχαν περιπλέξει ακόμη περισσότερο οι άσχημες συνθήκες ορατότητας και ο G.D. το ήξερε επειδή κι αυτός είχε φτάσει στο Παρίσι πριν δύο μέρες με τρένο, αφού είχε παραμείνει επί ένα σαρανταοκτάριο στο αεροδρόμιο της Νίκαιας λόγω ματαίωσης των πτήσεων). Ο Z. ανακοίνωσε στον G.L. με λυπηρή σιγουριά ότι οι τωρινές δραστηριότητές του θα πρέπει να ήταν υπεράνω των ικανοτήτων του (ο G.L. πρόγιαστι θα διαγραφόταν δύο μήνες αργότερα). Ο Z. πρότεινε στους λετοιστές να ξανασυναντηθούν στο ίδιο μέρος την επομένη, για να τους κεράσει ένα εξαισιο δούι «δικής του παραγωγής». Επίσης τους είπε ότι

θα τους γνώριζε τη γυναίκα του, αλλά στη συνέχεια και χωρίς να πέσει σε κάποια φανερή αντίφαση, είπε ότι την επομένη θα «χήρευε» γιατί η γυναίκα του θα έφευγε νωρίς το πρωί με αμάξι για τη Νίκαια.

Μόλις έφυγε ο Ζ., ο Κ. (που αγνοούσε παντελώς τις δραστηριότητες των λετριστών) ερωτώμενος όσον αφορά τον Ζ. δεν είχε να πει τίποτε άλλο εκτός απ' ότι τον είχε δει μια φορά να πίνει ένα ποτό, πριν από λίγους μήνες. Την επομένη ο Ζ. ήρθε στο ραντεβού μαζί με τη γυναίκα του, μια πολύ όμορφη Αντιλέξα της ίδιας περίπου ηλικίας μ' αυτόν. Με το ρούμι του έφτιαξε ένα ασυναγώνιστο παντς. Ο Ζ. και η γυναίκα του ασκούσαν μια μυστηριώδη έλξη σ' όλους τους Αλγερινούς του μπαρ, που ήταν ενθουσιώδεις και ταυτόχρονα γεμάτοι σεβασμού. Ο σαματάς απ' όλες τις κιθάρες, οι κραυγές και οι χοροί προκαλούσαν όλα μαζί ένα πανδαιμόνιο ασυνήθιστης έντασης. Ξαφνικά, ο Ζ. χαλάρωσε την ένταση της παρέας κάνοντας μια απρόσμενη πρόσποιη «σ' αδέρφια μας που πεθαίνουν στο πεδίο της μάχης» (παρόλο που την εποχή εκείνη δεν υπήρχε καμιά σημαντική ένοπλη σύρραξη οπουδήποτε εκτός από την Ινδοκίνα). Η συζήτηση έφθασε στο επίπεδο του παραληρήματος της προηγούμενης βραδιάς, αυτή τη φορά με τη συμμετοχή της γυναίκας του Ζ. Παρατηρώντας ότι το δαχτυλίδι που φορούσε ο Ζ. την προηγούμενη το φορούσε τώρα η γυναίκα του, ο G.L. είπε μάλλον χαμηλόφωνα στον G.I., υπανισόδιμενος τα σχόλιά τους της προηγούμενης βραδιάς που μεταξύ των άλλων είχαν συμπεριλάβει τα ζόμπι και τα σημάδια αναγνώρισης των μυστικών εταιριών: «Το βουντού άλλαξε χέρια». Η γυναίκα του Ζ. άκουσε αυτή τη φράση και χαμογέλασε συνωμοτικά. Αφού μίλησαν ξανά για συναντήσεις και μέρη που τους διεγείρουν, ο Ζ. ανακοίνωσε στους συνομιλητές του ότι δεν ήξερε αν θα τους ξανασυναντούσε κάποια μέρα εφόσον αισθανόταν «μάλλον υπερβολικά ανίσχυρος απέναντί τους». Τον διαβεβαίωσαν για το αντίθετο. Τη στιγμή του αποχωρισμού, ο G.I. προσφέρθηκε να δώσει στη γυναίκα του Ζ. τη διεύθυνση ενός αρκετά ελκυστικού μπαρ στη Νίκαια,

μιας και θα πήγαινε εκεί. Ο Ζ., με τη σειρά του, απάντησε ψυχρά ότι δυστυχώς ήταν πολύ αργά εφόσον είχε φύγει από το πρωί. Φεύγοντας τους διαβεβαίωσε ότι τώρα ήταν σίγουρο ότι θα ξανασυναντούσαν κάποια μέρα «ακόμα κι αν αυτό συμβεί σ' έναν άλλο κόσμο», προσθέτοντας σ' αυτή τη φράση ένα «καταλαβαίνετε τι εννοώ» που απομάκρυνε κάθε υπόνοια μυστικισμού.

Το βράδυ της 31ης Δεκεμβρίου στο ίδιο μπαρ της οδού Ξαβιέ-Πριβά, οι λετριστές βρήκαν τον Κ. και τους θαμώνες τρομοκρατημένους – παρ' ότι η βία ήταν τρόπος ζωής τους – από ένα είδος συμμορίας αποτελούμενος από δέκα Αλγερινούς οι οποίοι είχαν έρθει από την Πιγκάλ και είχαν καταλάβει το χώρο. Αυτή η πολή σκοτεινή ιστορία φαίνεται ότι αφορούσε μια υπόθεση πλαστών χρημάτων και ταυτόχρονα, την πιθανή συνάφεια της τελευταίας με τη σύλληψη ενός φίλου του Κ. – για εμπόριο ναρκωτικών – στο ίδιο ακριβώς μπαρ λίγες εβδομάδες νωρίτερα. Εφόσον ήταν ολοφάνερο ότι το πρότο μέλημα των εισβολέων ήταν να αποφύγουν την εμπλοκή Ευρωπαίων σ' ένα ξεκαθάρισμα λογαριασμών που θα τραβούσε ελάχιστα την προσοχή της αστυνομίας, στο μέτρο που θα γινόταν μεταξύ βορειοαφρικανών κι εφόσον ο Κ. τους ξήτησε επίμονα να παραμείνουν στο μπαρ, ο G.D. κι ο G.I. πέρασαν τη νύχτα πίνοντας στη μπάρα (όπου οι εισβολείς είχαν βάλει ένα κορίτο που είχαν φέρει μαζί τους) μιλώντας ακατάπαυστα και πολύ δυνατά, μπροστά σ' ένα σιωπηλό κοινό, με έναν τρόπο που επέτεινε ακόμη περισσότερο τη γενική ανησυχία. Λόγου χάρη, λίγο πριν τα μεσάνυχτα, ρώτησαν ποιος θα έπρεπε να πεθάνει εκείνο το χρόνο ώταν επόμενο, ή ανέφεραν τα λόγια ενός θανατοποιίης που επρόκειτο να εκτελεστεί την ανηγή μιας πρωτοχρονιάς: «Να και μια χρονιά που ξεκινάει καλά» και είπαν ένα σωρό άλλα παρόμιοι καλαμπούρια που έκαναν όλους να χλωμάσουν. Ακόμα και το πρωί, ενώ ο G.D. ήταν τύφλα στο μεθύσι, ο G.I. συνέχισε μόνος του για μερικές ώρες, με αξιοσημειώτη πάντα επιτυχία. Και η επόμενη μέρα πέρασε με τον ίδιο τρόπο, καθώς οι πολυάριθ-

μες προσπάθειες εκφοβισμού τους και οι καλυμμένες απειλές αποδείχθηκαν ανίσχυρες να πέισουν τους δύο λετριστές να αποχωρήσουν από το μπαρ πριν ξεσπάσει συμπλοκή. Οι τελευταίοι, με τη σειρά τους, δεν κατάφεραν να επικοινωνήσουν με τους φίλους τους δια τηλεφώνου καθώς η ίδια ακριβώς η χρησιμοποίησή του απαιτούσε σημαντική τόλμη. Τελικά, καθώς έπεφτε η νύχτα, οι φίλοι του Κ. κατέληξαν σ' ένα συμβιβασμό με τους ξένους και καθένας πήρε το δρόμο του με βαριά καρδιά (ο Κ. φοβισμένος απέφυγε στη συνέχεια να δώσει κάποια εξήγηση γι' αυτό το γεγονός και οι λετριστές, από διακριτικότητα, έκριναν σκόπιμο να μην κάνουν καμάτα νύξη γι' αυτό).

Την επομένη, λίγο πριν βραδιάσει, ο Γ.Δ. κι ο Γ.Ι., συνειδητοποίησαν ξαφνικά ότι βρίσκονταν κοντά στην οδό Βιέγι ντι Ταμπλ και αποφάσισαν να περάσουν ξανά από ένα μπαρ αυτής της οδού όπου, ξει περιπλάνησε στην περιοχή: «Σίγουρα ήθετε για ένα ποτό» και, μετά την καταφατική απάντηση, συνέχισε «Μας τελειώσανε. Ελάτε αύριο» ενώ ο Γ.Ι. απάντησε μηχανικά «Εντάξει» κι έφυγε και ο Ρ.Σ, αν και αιφνιδιάστηκε από μια τόσο παράλογη αντίδραση, τον ακολούθησε.

Η είσοδος του Γ.Ι. και του Γ.Δ. στο μπαρ έκανε αμέσως να σιωπήσουν δέκα περόπου άντρες που μιλούσαν εβραϊκά και ήταν καθισμένοι σε δυο-τρία τραπέζια, φορώντας όλοι το χαρακτηριστικό σκουφάκι. Ενώ οι λετριστές έπιναν μερικά ποτά στην μπάρα, με την πλάτη στραμμένη στην είσοδο, ένας άντρας, φορώντας κι αυτός σκουφάκι, μπήκε βιαστικά και η σερβιτόρα – την οποία δεν είχαν ξαναδεί ποτέ, τους έκανε νόημα ότι σ' αυτόν έπρεπε ν' απευθυνθούν. Ο άντρας έσυρε μία καρέκλα, την έβαλε σε απόσταση ενός περόπου μέτρου, κάθησε και άρχισε να τους μιλάει μεγαλόφωνα και για πολύ ώρα στα εβραϊκά, με έναν τόνο κάποτε πειστικό και κάποτε απειλητικό χωρίς ωστόσο εσκεμμένη επιθετικότητα και πάνω απ'

όλα χωρίς να δείχνει ότι αντιλαμβάνεται πως μπορεί να μην καταλάβαιναν λέξη. Οι λετριστές παρέμειναν απαθείς και ατένιζαν με τη μέγιστη δυνατή θραυστήτα τους παρευρισκομένους, που δύο τους έδειχναν να περιμένουν την απάντησή τους με κάποια αγωνία. Μετά έφυγαν. Όταν βρέθηκαν ξέω, συμφώνησαν κι οι δύο ότι δεν είχαν αντικρύσει ποτέ μια τόσο παγωμένη ατμόσφαιρα, που συγκριτικά οι γκάνγκστερ της προηγούμενης βραδιάς δεν ήταν παραπλέοντας. Συνεχίζοντας ακόμα λίγο την περιπλάνηση, έφτασαν στη γέφυρα της Νοτρ-Νταμ όπου αντικρύθηκαν ότι τους ακολούθουσαν δύο θαμώνες του μπαρ, σύμφωνα με την παράδοση των γκαγκοτερικών ταινιών. Είχαν την αίσθηση ότι έπρεπε να στηριχτούν σ' αυτή την παράδοση για να τους αποκαλύψουν. Διέσχισαν τη γέφυρα παριστάνοντας τους αδιάφορους κι ύστερα ξαφνικά κατέβηκαν τη δεξιά σκάλα που οδηγούσε στην αποβάθρα της ΙΙ ντε λα Σιτέ, όπου άρχισαν να τρέχουν περνώντας κάτω απ' τη γέφυρα Πον-Νεφ μέχρις ότου να φτάσουν στην πλατεία Βερ-Γκαλάν. Από εκεί, ανέβηκαν ξανά στην πλατεία Πον-Νεφ μέσω μιας σκάλας κρυμμένης πίσω από το άγαλμα του Ερρίκου Δ'. Μπροστά στο άγαλμα έφθασαν τρέχοντας δυο άλλοι άντρες με σκυρόφακια – χωρίς αμφιβολία για να επιτηρούν την όχθη του ποταμού στο Και ντες Ορφέβο, που φαίνεται ότι ήταν η μόνη οδός διαφυγής, αν αγνοούσες την ύπαρξη της σκάλας – και στάθηκαν εκεί περιμένοντας να τους δουν να εμφανίζονται. Οι δύο λετριστές πλησίασαν και μετά προσπέρασαν τους δύο άνδρες, οι οποίοι αιφνιδιασμένοι δεν αντέδρασαν διόλου, κατόπιν οι λετριστές βάδισαν στο πεζοδρόμιο του Πον-Νεφ, προς τη δεξιά όχθη. Τότε αντιλήφθηκαν ότι οι δύο άντρες τους παρακολούθουσαν ξανά και τους φάνηκε ότι ένα αυτοκίνητο πάνω στη γέφυρα – με το οποίο οι δύο άντρες φαίνοταν ότι ανταλλάσσουν σινιάλα – είχε προστεθεί στην καταδίωξη. Ο Γ.Ι. κι ο Γ.Δ. διέσχισαν τότε την αποβάθρα του Λούμπρου την ίδια ακριβώς στιγμή που είχε δοθεί το σήμα να περάσουν τα αυτοκίνητα (η κυκλοφορία σ' αυτό το μέρος είναι ιδιαίτερα πυκνή). Υστερα, επω-

φελούμενοι από αυτό το προβάδισμα, διέσχισαν βιαιτικά το ισόγειο του πολυκαταστήματος «Λα Σαμαρίταιν» για να βγουν στην οδό Ριβολί και να ορμήσουν στο σταθμό του «Λούβρου», στη συνέχεια αλλάζοντας τρένο στο Σατελέ. Οι ελάχιστοι επιβάτες που φορούσαν σκουφάκια τους φαίνονταν ύποπτοι. Ο G.I. ήταν πεπεισμένος ότι ένας Αντιλέξος που έτυχε να βρίσκεται κοντά του τού έκανε ένα σινιάλο αναγνώρισης και ήθελε να πιστεύει ότι επρόκειτο για έναν απεσταλμένο του Z. που θα τους υπερόπτιζε από αυτή την αιφνιδιαστική επίθεση των αντίπαλων δυνάμεων. Κατεβάνοντας στο σταθμό «Μονέ», οι λετροίστες έφτασαν στην οδό Μοντάν-Σαιν-Ζενεβιέβ μέσω της έρημης πλατείας Κοντινάν Κοντρεσάρπ, όπου η νύχτα πέφτει, εν μέσω μιας ατμόσφαιρας ανξανόμενης ανησυχίας.

II. Καταγραφή αστικών ατμοσφαιρών διαμέσου της περιπλάνησης

Την Τρίτη 6 Μαρτίου 1956, ο Γκ.-Ε. Ντεμπόρ και ο Ζιλ Ζ. Βολμάν συναντήθηκαν στις 10 π.μ. στην οδό Ζαργτέν-Πωλ και κατευθύνθηκαν βόρεια προσκευμένου να διερευνήσουν τις δυνατότητες να διασχίσουν το Παρίσι σ' αυτό το γεωγραφικό πλάτος. Παρά τις προθέσεις τους, γρήγορα βρέθηκαν να κατευθύνονται προς τα ανατολικά διασχίζοντας το άνω τμήμα του 11ου διαμερίσματος, μια τυπική εμπορική περιοχή με θλιβερή ομοιομορφία που αποτελεί ένα καλό παράδειγμα αποκρυπτικού μικροαστικού τοπίου. Το μόνο ευχάριστο συναπάντημα ήταν το κατάστημα της οδού Ομπεράκαμπφ 160: «Εδώδιμα-αποκιμακά Α. Μπρετόν». Μόλις έφτασαν στο 20ό Διαμέρισμα, ο Ντεμπόρ και ο Βολμάν μπήκαν σε μια σειρά από στενά δρομάκια που οδηγούν τελικά στη διασταύρωση των οδών Μενιλμοντάν και Κουρόν, μέσω ακάλυπτων χώρων και χαμηλών κτιρίων που έδειχναν ακατόίκητα. Στη βόρεια πλευρά της οδού Κουρόν, μια σκάλα τους οδήγησε σε ένα δίκτυο από δρομάκια παρόμοια με τα προηγούμενα, αλλά που τα διαφοροποιούσε ο ενοχλητικά γραφικός χαρακτήρας τους. Στη συνέχεια, η πορεία τους ακολούθησε βορειοδυτική

κατεύθυνση. Μεταξύ των λεωφόρων Σιμόν Μπολιβάρ και Ματουρέν Μορώ διέσχισαν ένα ύψωμα όπου μπλέκονται μερικοί άδειοι δρόμοι με μια θλιβερή μονοτονία προσόφεων (η οδός Ρεμί ντε Γκουρμόν, η οδός Έντγκαρ Πόε κλπ). Λίγο μετά, βρέθηκαν ξαφνικά στο άκρο του καναλιού Σαιν-Μαρτέν και αντίκρυσαν απρόσμενα την εντυπωσιακή ροτόντα του Κλωντ-Νικολά Λεντού, σχεδόν κατεστραμμένη, παραδομένη σε μια απίστευτη κατάσταση εγκατάλειψης και της οποίας η γοντεία ενισχύεται παραδόξως από την καμπύλη των γραμμών του εναέριου σιδηροδρομού που περνάει σε πολύ κοντινή απόσταση. Αναλογίζεται κανείς εδώ την πετυχημένη πρόβλεψη του στρατάρχη Τσουχατέφου, που είχε αναφερθεί στην επιθεωρηση *La Révolution Surréaliste*, για το πόσο ωραιότερες θα φαίνονταν οι Βερσαλίες αν χτιζόταν ένα εργοστάσιο ανάμεσα στο παλάτι και τη λιμνούλα.

Κάνοντας κατόπτευση του χώρου, οι λετροίστες μπόρεσαν να διακρίνουν την ύπαρξη ενός σημαντικού ψυχογεωγραφικού κόμβου – το κέντρο του οποίου καταλάμβανε η ροτόντα Λεντού – που θα μπορούσε να οριστεί ως ενότητα Ζωρές-Στάλινγκραντ – από όπου έκινούσαν τουλάχιστον τέσσερις σημαντικές ψυχογεωγραφικές αρτηρίες (το κανάλι Σαιν-Μαρτέν, η λεωφόρος Σαπέλ, η οδός Ωμπερβιλέ και το κανάλι Ουρκ) και ίσως περισσότερες. Σε συνάφεια με την έννοια του κόμβου, ο Βολμάν θυμήθηκε το σταυροδρόμι στις Κάνες που το 1952 είχε χαρακτηρίσει ως «το κέντρο του κόσμου». Χωρίς αμφιβολία, θα μπορούσε κανείς να παρομοιάσει την έλξη των εικόνων που βρίσκουμε στα αναγνωστικά του δημοτικού όπου για λόγους διδακτικούς είναι συγκεντρωμένα σε μια μόνο εικόνα: ένα λιμάνι, ένα βούνο, ένας ισθμός, ένα δάσος, ένα ποτάμι, ένα φράγμα, ένα ακρωτήριο, μια γέφυρα, ένα πλοίο κι ένα αρχιπέλαγος. Η τεχνοτροπία των πινάκων λιμανιών του Κλωντ Λοραίν δεν είναι άσχετη μ' αυτή τη μέθοδο.

Ο Ντεμπόρ και ο Βολμάν συνέχισαν να βαδίζουν προς τα βόρεια, διασχίζοντας την ίδια οδό Ωμπερβιλέ. Γευμάτισαν

πρόχειρα. Έχοντας ακολουθήσει τη λεωφόρο Μακντόλαντ μέχρι το κανάλι Σαιν-Ντενί, πήγαν τη δεξιά πλευρά αυτού του καναλιού που οδηγούσε βόρεια, κάνοντας στάσεις άλλοτε για πολύ άλλοτε για λίγο σε διάφορα μπαρ μαουνιέρδων. Άφησαν το κανάλι στο ύψος ενός γνωστού υδατοφράχτη βόρεια ακριβώς της γέφυρας Λαντύ και στις 6.30 μ.μ. έφτασαν σ' ένα σπανιόλικο μπαρ το οποίο αναφερόταν συνήθως από τους εργάτες που σύγχαναν εκεί ως «Ταβέρνα των Εξεγερμένων». Αυτό το μπαρ βρισκόταν στο δυτικότερο σημείο του Ωμπερβίλιέ απέναντι από την τοποθεσία με τ' όνομα Λα Πλαιν που είναι τημήμα του δήμου Σαιν-Ντενί. Περνώντας για μια ακόμα φορά από τον υδατοφράχτη, περιπλανήθηκαν κάμποσο στο Ωμπερβίλιέ, μια περιοχή που είχαν διασχίσει δεκάδες φορές τη νύχτα, αλλά που τους ήταν άγνωστη την ημέρα. Καθώς πύκνωνε το σκοτάδι, αποφάσισαν να τερματίσουν εκεί μια περιπλάνηση, που αυτή καθαυτή τους φαινόταν ελάχιστα ενδιαφέρουσα.

Κάνοντας μια κριτική του εγχειρήματός

τους, διαπίστωσαν ότι μια περιπλάνηση που θα ξεκινούσε από το ίδιο σημείο, θα ήταν καλύτερα να έχει κατεύθυνση βόρεια-βορειοδυτικά κι ότι εφόσον απ' αυτή την άποψη το Παρίσι παρέμενε σε μεγάλο βαθμό άγνωστο, ο αριθμός των περιπλανήσεων αυτού του είδους θα έπρεπε να αυξηθεί. Επίσης διαπίστωσαν ότι η αντίθεση τυχαίας και συνειδητής επιλογής που υπεισέρχεται στην ίδια την περιπλάνηση επανεμφανίζεται σε επόμενα επίπεδα ισορροπίας κι ότι αυτή η διαδικασία επαναλαμβάνεται εσαιεί. Σαν ένα πρόγραμμα για επόμενες περιπλανήσεις ο Ντεμπτό πρότεινε την άμεση σύνδεση του κέντρου Ζωρές-Στάλινγκραντ (ή κέντρου Λεντού) με το Σηκουάνα καθώς επίσης και τη διερεύνηση των διεξόδων του προς τα δυτικά. Ο Βολμάν πρότεινε μια περιπλάνηση που θα ξεκινούσε από την «Ταβέρνα των Εξεγερμένων» και θ' ακολουθούσε το κανάλι βόρεια μέχρι το Σαιν-Ντενί και πέρα απ' αυτό.

Γκυ Ντεμπτόρ

(Les Lèvres Nues No 6, Σεπτέμβριος 1955)

ΟΔΗΓΙΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Όλοι οι σκεπτόμενοι άνθρωποι του καιρού μας, που είναι κάπως ενημερωμένοι, παραδέχονται το ολοφάνερο γεγονός ότι είναι πλέον αδύνατο να διατηρηθεί η τέχνη ως ανώτερη δραστηριότητα, ούτε καν ως βιοποριστική δραστηριότητα στην οποία να μπορεί κανείς να επιδοθεί αξιοπρεπώς. Η αυτία αυτής της παρακμής είναι προφανός η εμφάνιση παραγωγικών δυνάμεων που απαιτούν άλλες παραγωγικές σχέσεις και μια νέα πρακτική της ζωής. Στη φάση του εμφυλίου πολέμου όπου είμαστε στρατευμένοι, και σε στενή συσχέτιση με τον προσανατολισμό που ανακαλύπτουμε για ορισμένες ανώτερες μελλοντικές δραστηριότητες, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι όλα τα γνωστά εκφραστικά μέσα θα συγχωνευθούν σε μια γενική προπαγανδιστική δράση, που οφείλει να αγκαλιάσει όλες τις – ευρισκόμενες σε συνεχή αλληλεπίδραση – όψεις της κοινωνικής πραγματικότητας.

Σχετικά με τις μορφές και την ίδια τη φύση μιας μορφωτικής προπαγάνδας, συγκρούονται πολλές απόψεις, οι οποίες εν γένει εμπνέονται από τις διάφορες ρεφορμιστικές πολιτικές που είναι σημερα της μόδας. Εμείς, αρκούμαστε να διακηρύξουμε ότι, κατά τη γνώμη μας, οι προτάσεις της επανάστασης, τόσο στο πολιτιστικό όσο και στο αυστηρά πολιτικό επίπεδο, δεν είναι απλώς ώριμες, έχουν αρχίσει να σαπίζουν. Όχι μόνο η οπισθοδόμηση, αλλά και αυτή η επιδίωξη των «σύγχρονων» πολιτιστικών στόχων, επειδή εξαρτώνται στην πραγματικότητα από τις ιδεολογικές κατασκευές μιας παρελθούσας κοινωνίας που έχει παρατείνει το ψυχορράγμα της μέχρι σήμερα, δεν μπορούν να έχουν άλλη αποτελεσματικότητα εκτός από αντιδραστική. Μόνο η εξερευνητική καινοτομία δικαιολογείται ιστορικά.

Η φιλολογική και καλλιτεχνική κληρονομιά της ανθρωπότητας, στο σύνολό της, πρέπει να χρησιμοποιηθεί για τους οκοπούς της παρτιζάνικης προπαγάνδας. Πρόκειται φυσικά να ξεπεράσουμε κάθε ιδέα περί σκανδάλου. Η άρνηση της αστικής αντίληψης της μεγαλοφυΐας και της τέχνης έχει ολοκληρώσει τον κύκλο της προ πόλλου, η Τζοκόντα με μουστάκι δεν παρουσιάζει περισσότερο ενδιαφέρον απ' ό,τι η αρχική εκδοχή αυτού του πίνακα. Πρέπει τώρα να ακολουθήσουμε αυτή τη διαδικασία μέχρι την άρνηση της άρνησης. Αποκαλύπτοντας ο Μπέρτολ Μπρεχτ, σε μια συνέντευξη που παραχώρησε πρόσφατα στο εβδομαδιαίο περιοδικό «France-Observateur», ότι έκανε περιποτές στα κλασικά θεατρικά έργα προκειμένου να καταστήσει την παρούσιασή τους επιτυχέστερη, από παιδαγωγική άποψη, βρίσκεται πολύ κοντύτερα σε σχέση με τον Ντυσάν στην επαναστατική συνέπεια που διεκδικούμε. Επιπλέον, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι, στην περίπτωση του Μπρεχτ, οι χρήσιμες αυτές επεμβάσεις κρατήθηκαν σε περιορισμένα πλαίσια εξαιτίας ενός αδικαιολόγητου σεβασμού απέναντι στην κουλτούρα, με τον ορισμό που της δίνει η κυρίαρχη τάξη: ο ίδιος σεβασμός, που διδάσκεται στα δημοτικά σχολεία της αστικής τάξης και στις εφημερίδες των εργατικών κομμάτων, υπαγορεύει στις πιο κόκκινες δημοτικές αρχές των προαστίων του Παρισιού να ζητάνε πάντα, στις περιοδείες του Εθνικού Λαϊκού Θεάτρου, κατά προτίμηση την τραγωδία «Σιντ»¹ παρά το «Μάνα Κουράγιο».

Για να πούμε την αλήθεια, πρέπει να τελειώνουμε με κάθε έννοια ατομικής ιδιοκτησίας σ' αυτό τον τομέα. Η αιφνίδια εμφάνιση νέων αναγκών κάνει τις προγενέστερες «μεγαλοφυές» δημιουργίες ξεπερασμένες. Γίνονται εμπόδια, επικίνδυνες συνήθειες. Το θέμα δεν είναι αν μας αρέσουν ή όχι. Πρέπει να τις αγνοήσουμε.

Κάθε στοιχείο, από οποιδήποτε κι αν προέρχεται, μπορεί να γίνει αντικείμενο νέων προσεγγίσεων. Οι ανακαλύψεις της σύγχρονης ποίησης, σχετικά με την αναλογική δομή της εικόνας, αποδεικνύουν ότι μεταξύ δύο στοιχείων, όση απόσταση κι αν χωρίζει τις ρίζες τους, δημιουργείται πάντα κάποια σχέση. Το να επιμένει κανείς στο πλαίσιο μιας προσωπικής διάταξης των λέξεων είναι εντελώς συμβατικό. Το πάντρεμα δύο συναισθηματικών κόσμων, η συσχέτιση δύο ανεξάρτητων εκφράσεων, υπερβαίνουν τα αρχικά τους στοιχεία για να παραγάγουν μια συνθετική οργάνωση μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας. Όλα μπορούν να φανούν χοήσιμα.

Εννοείται πως μπορεί κανείς, πέρα από το να διορθώσει απλώς ένα έργο ή να ενσωματώσει διάφορα αποσπάσματα παρωχημένων έργων σ' ένα καινούριο, ακόμη και να αλλάξει το νόημα αυτών των αποσπασμάτων και για διαστρεβλώσει με όποιον τρόπο κρίνει πιο πρόσφορο αυτό που οι κρετίνοι επιμένουν να αποκαλούν παράθεμα.

Τέτοιες μέθοδοι παραδίας χρησιμοποιήθηκαν συχνά με σκοπό την πρόκληση κωμικών αποτελεσμάτων. Άλλα, το κωμικό στοιχείο εισάγει μια αντίφαση, επί σκηνής, σε μια δεδομένη κατάσταση που θεωρείται ισχύνουσα. Στη δική μας περίπτωση που η λογοτεχνική κατάσταση πραγμάτων μας φαίνεται σχεδόν το ίδιο ξένη με την «εποχή του ταράνδου», η αντίφαση δεν μας προξενεί γέλιο. Πρέπει λοιπόν να φανταστούμε ένα στάδιο παρωδίας-σοβαρότητας όπου η συστάρευση μετεστραμμένων στοιχείων, χωρίς να επιδιώκει καθόλου να προκαλέσει την αγανάκτηση ή το γέλιο αναφερόμενη στην ιδέα ενός πρωτότυπου έργου, αλλά απεναντίας υποχρηματίζοντας την αδιαφορία μας για ένα ξεχασμένο πρωτότυπο χωρίς νόημα, θα χρησίμευε να αποδοθεί κάτι το μεγαλειώδες.

Γνωρίζουμε ότι ο Λωτρεαμόν προχώρησε τόσο μακριά σ' αυτόν το δρόμο, ώστε ακόμη και σήμερα δεν γίνεται εξολοκλήρου κατανοητός από τους πιο δεδηλωμένους θαυμαστές τουν. Παρόλο τον πρόδολο χαρακτήρα της μεθόδου που εφάρμισε στα «Ποιήματα», με βάση χωρίς την ηθική του Πασκάλ και του Βωβενάρδη, όσον αφορά τη θεωρητική γλώσσα – στο πλαίσιο της οποίας ο Λωτρεαμόν θέλησε να αναγάγει τους συλλογισμούς, μέσω διαδοχικών πυκνώσεων, σε ένα μοναδικό απόφθεγμα – μερικοί έμειναν έκπληκτοι με τις αποκαλύψεις κάποιου Βιρού, πριν από τρία

ή τέσσερα χρόνια, που έκαναν εφεξής ακόμη και τον πιο στενόχεφαλο να αναγνωρίσει στα «'Ασματα του Μαλντορό» το προϊόν μιας εκτεταμένης μεταστροφής του Μπυφόν³ και διαφόρων εγχειριδίων φυσικής ιστορίας, μεταξύ άλλων. Το ότι οι αφθογόραφοι της «Figaro», του Βιρού συμπεριλαμβανομένου, διέκριναν σ' αυτό το γεγονός μια ευκαιρία για να μειώσουν τον Λωτρεαμόν, και ότι κάποιοι άλλοι θεώρησαν χρέος τους να τον υπερασπιστούν πλέκοντας το εγκώμιο της αναίδειάς του, είναι κάτι που εκφράζει τη γεροντική διανοητική ανεπάρκεια που χαρακτηρίζει και τα δύο στρατόπεδα, που μάχονται πολιτισμένα. Το σύνθημα «η λογοκλοπή είναι αναγκαία, η πρόοδος την επιβάλλει» παραμένει εξίσου ακατανόητο, και για τους ίδιους λόγους, με την περίφημη φράση σχετικά με την ποίηση «που πρέπει να γίνεται από όλους».

Αν εξαιρέσουμε το έργο του Λωτρεαμόν – η εξαιρετικά πρόωρη εμφάνιση του οποίου ευθύνεται για το γεγονός ότι δεν έχει ακόμη υποβληθεί στο μεγαλύτερο μέρος του σε μια εμπεριστατωμένη κριτική – οι τάσεις για μεταστροφή, που μπορεί να αναγνωρίσει μια μελέτη της σύγχρονης έκφρασης, είναι ως επί το πλείστον ασυνείδητες ή ευκαιριακές και θα έπρεπε μάλλον να αναζητήσει κανείς τα ωραιότερα παραδείγματά της στη βιομηχανία της διαφήμισης, παρά στην αισθητική παραγωγή που πνέει τα λόισθια.

Μπορούμε κατ' αρχάς να ορίσουμε δυο κύριες κατηγορίες για όλα τα μετεστραμμένα στοιχεία, χωρίς να κάνουμε διάκριση αν η παρουσίασή τους συνοδεύεται ή όχι από διορθώσεις, στις οποίες να έχουν υποβληθεί τα πρωτότυπα. Είναι οι δευτερεύουσες μεταστροφές και οι καταχρηστικές μεταστροφές.

Η δευτερεύουσα μεταστροφή είναι η μεταστροφή ενός στοιχείου που δεν έχει ιδιαίτερη σημασία και επομένως αντλεί όλο το νόημά του από την παρουσίαση που του γίνεται. Για παράδειγμα, αποκόμιμα εφημερίδων, μια ουδέτερη φράση, μια φωτογραφία με ασήμαντο περιεχόμενο.

Η καταχρηστική μεταστροφή είναι αντιθέτως εκείνη που αντικείμενό της είναι ένα καθαυτό χαρακτηριστικό στοιχείο, το οποίο με τη νέα προσέγγιση αποκτά διαφορετική εμβέλεια. Για παράδειγμα, ένα σύνθημα του Σαιν-Ζυστ, μια σεκάνς του Αίζενσταν.

Τα μετεστραμμένα έργα κάποιας σημασίας θα απαρτίζονται λοιπόν τις περισσότερες φορές από μια ή περισσότερες σειρές καταχρηστικών – δευτερεύουσών μεταστροφών.

Εφεξής μπορούν να καθίερωθούν πολλοί νόμοι σχετικά με τη χρήση της μεταστροφής.

Το μετεστραμμένο στοιχείο συμβάλλει εντονότερα στη συνολική εντύπωση, παρά τα στοιχεία που προσδιορίζουν άμεσα τη φύση αυτής της εντύπωσης. Λόγου χάρη, σε μια μεταγραφία σχετική με τον ισταντικό εμφύλιο, η φράση με το πιο ξεκάθαρα επαναστατικό νόημα είναι η παρακάτω ανολοκήρωτη διαφήμιση μιας μάρκας κραγιών: «τα όμορφα χείλη είναι βαμμένα κόκκινα». Σε μια άλλη μεταγραφία (θάνατος του J.H.) εκατόν είκοσι-πέντε μικρές αγγελίες πώλησης κυλικείων εμμηνεύουν σαφέστερα μια αυτοκτονία από τα άρθρα των εφημερίδων που την εξιστορούν.

Οι αλλοιώσεις που προκαλούνται στα μετεστραμμένα στοιχεία πρέπει να απλοποιούνται στο έπακρο, εφόσον η κύρια δύναμη μιας μεταστροφής εξαρτάται άμεσα από τη συνειδητή ή αμυδρή, αναγνώρισή της από τη μνήμη. Αυτό είναι πασίγνωστο. Σημειώνουμε απλώς το γεγονός ότι αν η παραπάνω χρησιμοποίηση της μνήμης προϋποθέτει μια εκ των προτέρων επιλογή του κοινού πριν από τη χρήση της μεταστροφής, αυτό δεν είναι παρά μια ειδική περίπτωση ενός γενικού νόμου που διέπει τόσο τη μεταστροφή όσο και κάθε άλλο τρόπο δράσης πάνω στον κόσμο. Η ιδέα της απόλυτης έκφρασης πέθανε, επιβιώνει προσωρινά μόνο μια καρικατούρα αυτής της πρακτικής, όσο επιβιώνουν οι υπόλοιποι εχθροί μας.

Όσο περισσότερο θυμίζει ορθολογικό αντίλογο, τόσο πιο ατελέσφορη είναι η μεταστροφή. Είναι η περίπτωση ενός αρκετά μεγάλου αριθμού αποφθεγμάτων που επεξεργάστηκε ο Λωτρεαμόν. Όσο πιο προφανής είναι ο ορθολογικός χαρακτήρας του αντίλογου, τόσο περισσότερο συγχέεται με την κοινή ετοιμολογία, που χαρακτηρίζεται από τη χρησιμοποίηση των λόγων του αντι-

πάλου εναντίον του. Αυτό δεν περιορίζεται φυσικά στην προφορική γλώσσα. Με βάση το παραπάνω σκεπτικό, εκφράσαμε αμφιβολίες σχετικά με το σχέδιο κάποιων συντρόφων μας, που σκόπευαν να μεταστρέψουν μια αντισυμβετική αφίσα της φασιστικής οργάνωσης «Ειρήνη και Ελευθερία» – που διακήρυξε, απεικονίζοντας ταυτόχρονα ένα σύμπλεγμα από σημαίες δυτικών χωρών, «η ένωση φέρνει την ισχύ» – προσθέτοντάς της τη φράση «και οι συμμαχίες φέρνουν τον πόλεμο», που θ' αναγραφόταν σ' ένα φυλλάδιο μικρού σχήματος.

Η μεταστροφή μέσω μιας απλής αντιστροφής νοήματος είναι πάντα η πιο άμεση και η λιγότερο δραστική. Αυτό δεν σημαίνει πως δεν μπορεί να έχει προοδευτική άποψη. Για παραδειγμα, η παρακάτω ονομασία ενός αγάλματος κι ενός ανδρός: «Η Τίγρη η επονομαζόμενη Κλεμανσών». Κατά τον ίδιο τρόπο, η τελετή μαύρης μαγείας αντιπαραθέτει στην κατασκευή μιας ατμόσφαιρας βασισμένης σε μια δεδομένη μεταφυσική, μια ατμοσφαιρική κατασκευή στο ίδιο πλαίσιο, αντιστρέφοντας τις αξίες, που διατηρούνται ούτως ή άλλως, αυτής της μεταφυσικής.

Από τους τέσσερις νόμους που διατυπώθηκαν παραπάνω, ο πρώτος είναι θεμελιώδης και εφαρμόζεται καθολικά. Οι άλλοι τρεις ισχύουν πρακτικά για τα στοιχεία της καταχορηστικής μεταστροφής.

Οι πρώτες εμφανείς συνέπειες μιας γενίκευσης της μεταστροφής, εκτός από την ουσιαστική προπαγανδιστική δύναμη που κατέχει, θα είναι η επαναφορά στο προσκήνιο ενός πλήθους κακών βιβλίων, η μαζική συμμετοχή στο παιχνίδι αγνοημένων συγγραφέων, η όλο και πιο πρωθυμένη διάλυση φράσεων ή εικαστικών έργων που θα γίνονται της μόδας και προπάντων μια ευκολία στην καλλιτεχνική παραγωγή που θα ξεπερνάει κατά πολύ, από άποψη ποσότητας, ποικιλίας και ποιότητας, την ανιαρή αυτόματη γραφή του παρελθόντος.

Η μεταστροφή δεν οδηγεί μόνο στην ανακάλυψη νέων πτυχών του ταλέντου, αλλ' επίσης, καθώς έρχεται σε ανοιχτή σύγκρουση με όλες τις κοσμικές και νομικές συμβάσεις, αποδεικνύεται ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την εκλαΐκευση της ταξικής πάλης. Η προσιτή τιμή των προϊόντων της είναι το βαρύ πυροβολικό που βομβαρδίζει με σφοδρότητα τα σινικά τείχη της ευφύνας. Να ένα αληθινό μέσο προλεταριακής καλλιτεχνικής εκπαίδευσης, το προσχέδιο ενός φιλολογικού κομμουνισμού.

Οι προτάσεις και τα επιτεύγματα στο πεδίο της μεταστροφής πολλαπλασιάζονται κατά βούληση. Προς το παρόν, θα περιοριστούμε να περιγράψουμε κάποιες συγκεκριμένες δυνατότητες ξεκινώντας από διάφορους σύγχρονους τομείς της επικοινωνίας, έχοντας υπόψη ότι αυτές οι υποδιαιρέσεις έχουν αξία μόνο σε συνάρτηση με τις τωρινές τεχνικές και τείνουν όλες να εξαφανίσουν προς όφελος ανώτερων συνθέσεων, καθώς προοδεύουν αυτές οι τεχνικές.

Εκτός από τις διάφορες άμεσες χρήσεις μετεστραμμένων φράσεων σε αφίσες, σε δίσκους και σε ραδιοφωνικές εκπομπές, οι δύο κυριότερες εφαρμογές της μετεστραμμένης πρόξεις είναι η μεταγραφία και, σε μικρότερο βαθμό, η επιδέξια διαστρεβλωμένη μυθιστορηματική δομή.

Η μεταστροφή ολόκληρων μυθιστορηματικών έργων είναι εγχείρημα χωρίς πολύ μέλλον, που θα μπορούσε δώμας να αποδειχτεί αποτελεσματικό στη μεταβατική φάση. Μια τέτοια μεταστροφή γίνεται καλύτερη αν συνοδεύεται από εικόνες χωρίς σαφή σχέση με το κείμενο. Παρόλες τις δυσκολίες τις οποίες αναγνωρίζουμε, πιστεύουμε πως είναι εφικτό να επιτευχθεί μια διδακτική ψυχογεωγραφική μεταστροφή του μυθιστορήματος «Κονσουέλο» της Γεωργίας Σάνδης, που θα μπορούσε να ξαναλανσαριστεί διαστρεβλωμένο κατ' αυτό τον τρόπο στη λογοτεχνική αγορά, καλυμμένο κάτω από έναν ανώδυνο τίτλο, όπως «Τα Μακρινά Προάστεια», ή κάτω από έναν τίτλο που να είναι κι αυτός μετεστραμμένος, όπως «Η Χαμένη Περίπολος» (καλό θα ήταν να αξιοποιήσουμε έτοι πολλούς τίτλους ταινιών, απ' τις οποίες δεν έχουμε να αποκομίσουμε τίποτε άλλο, εφόσον δεν μπορούμε να βάλουμε στο χέρι τις παλιές κόπιες πριν από την καταστροφή τους, ή εκείνες που εξακολουθούν ν' αποβλακώνουν τη νεολαία στις ταινιοθήκες).

Η μεταγραφία, όσο οπισθοδρομικό κι αν είναι το εικαστικό πλαίσιο όπου τοποθετείται εκ των πραγμάτων, προσφέρει παρ' όλα αυτά λαμπρότερη προοπτική στη μετεστραμμένη πρόξα, καθώς και στα υπόλοιπα αντικείμενα ή φωτογραφίες που συνδυάζονται μαζί της. Μπορούμε να σχηματίσουμε μια ιδέα από το σχέδιο, που χρονολογείται στα 1951 και εγκαταλείφθηκε ελλείψει επαρκών οικονομικών πόρων, το οποίο προέβλεπε το μετασχηματισμό ενός φλίτερ, έτσι ώστε το παιχνίδισμα των φωτών του και η λίγο ως πολύ προβλέψιμη πορεία που θα ακολουθούσαν οι μπύλιες του να συνέβαλλαν σε μια μεταγραφική – χωρική εφιμνεία που θα έφερε τον τίτλο «θερμικά αισθήματα κι επιθυμίες των ανθρώπων που περνούν μπροστά από τα κάρκελα του μουσείου Κλυνί, μια ώρα περίπου μετά τη δύση του ηλίου το Νοέμβριο». Έκτοτε, βεβαίως, γνωρίζουμε ότι μια καταστασιακή – αναλυτική εργασία δεν μπορεί να προοδεύσει επιστημονικά με τέτοιες μεθόδους. Όμως τα μέσα παραμένουν χρήσιμα για λιγότερο φιλόδοξους στόχους.

Προφανώς, η μεταστροφή αποκτάει τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητά της, και ασφαλώς, για όσους νοιάζονται για κάτι τέτοιο, τη μεγαλύτερη ομορφιά της στο πλαίσιο του κινηματογράφου.

Οι δυνατότητες του κινηματογράφου είναι τόσο πλούσιες κι η έλλειψη συντονισμού αυτών των δυνατοτήτων τόσο εξόφθαλμη, ώστε σχεδόν κάθε ταινία που ξεπερνάει τον αξιοθρήνητο μέσο όρο μπορεί να τροφοδοτήσει ατέρμονες διαμάχες μεταξύ των θεατών ή των επαγγελματιών κριτικών. Να προσθέσουμε εδώ ότι μόνο εξαιτίας του συντηρητισμού τους οι άνθρωποι αυτοί δεν ανακαλύπτουν εξίσου συναρπαστικά χαρίσματα και εξίσου κραυγαλέα ελαττώματα στις υποδεέστερες ταινίες. Για να διαλύσουμε κάπως αντί τη γελοία σύγχυση αξιών, ισχυριζόμαστε ότι η «Γέννηση ενός Έθνους» του Γκρίφιθ είναι μία από τις σημαντικότερες ταινίες στην ιστορία του κινηματογράφου εξαιτίας του πλήθους των καινοτομιών που παρουσιάζει. Από την άλλη, είναι μια ταινία ρατσιστική δεν αξίζει επομένως σε καμιά περίπτωση να προβάλλεται υπό την τωρινή μορφή της. Όμως η ηρητή απαγόρευσή της θα ήταν ατυχής όσον αφορά τον – δευτερεύοντα αλλά πρόσφορο για μια ανώτερη χρήση – τομέα του κινηματογράφου. Είναι πολύ καλύτερα να τη μεταστρέψουμε στο σύνολό της, χωρίς να χρειαστούν καν αλλαγές στο μοντάζ, με τη βοήθεια μιας ηχητικής μπάντας που θα κατήγγελλε δομιώτατα τα δεινά του υπεριαλιστικού πολέμου και τις δραστηριότητες της Κου-Κλουξ-Κλαν οι οποίες, καθώς ξέρουμε, συνεχίζονται μέχρι σήμερα στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Μια τέτοια αρκετά μετριοπαθής μεταστροφή δεν είναι, με λίγα λόγια, παρά το ηθικό ισοδύναμο της συντήρησης των παλαιών πινάκων στα μουσεία. Άλλα οι περισσότερες ταινίες είναι άξεις μόνο για διαμελισμό προκειμένου να δημιουργηθούν άλλα έργα. Προφανώς, αυτός ο μετασχηματισμός προϋπαρχόντων σεκάνς δεν θα εξελιχθεί χωρίς τη συνδρομή και άλλων στοιχείων: μουσικών ή ζωγραφικών, καθώς επίσης και ιστορικών. Ενώ μέχρι σήμερα κάθε παραχάραξη της ιστορίας στον κινηματογράφο προσαρμόζεται λίγο ως πολύ στο κωμικό στυλ των αναπαραστάσεων του Γκιτρί, μπορούμε να βάλουμε το Ροβεστιέρο να λέει πρώτην από την εκτέλεσή του: «Παρά τις τόσες δοκιμασίες, η πείρα μου και το μέγεθος του έργου μου με οδηγούν στην κρίση πως όλα έγιναν σωτάτα». Αν η αρχαία τραγωδία, εύστοχα ανανεωμένη, μας χρησιμεύει στη συγκεκριμένη περίπτωση για να εξυμνήσουμε το Ροβεστιέρο, φανταστείτε επιτέλεον μια σεκάνς νεο-ρεαλιστικού στυλ μπροστά στην μπάρα, λόγου χάρη, ενός μπαρ για φορτηγατζήδες – όπου ένας νταλικέρης λέει σοβαρά σ' έναν άλλο: «Η ηθική υπήρχε στα βιβλία των φιλοσόφων, εμείς τη βάλαμε στη διακυβέρνηση των εθνών». Είναι φανερό πόση αίγλη προσθέτει αυτή η συνάντηση στη σκέψη του Μαξιμιλιανού και στην ιδέα της δικτατορίας του προλεταριάτου.

Το φως της μεταστροφής διαδίδεται ευθύγραμμα. Στο μέτρο που η νέα αρχιτεκτονική φαίνεται ότι πρέπει να ξεκινήσει από ένα πειραματικό στάδιο μπαρόκ, το αρχιτεκτονικό σύμπλεγμα – που το αντιλαμβανόμαστε ως κατασκευή ενός δυναμικού ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος σε συ-

σχέτιση με στυλ συμπεριφοράς – θα χρησιμοποιήσει πιθανότατα τη μεταστροφή γνωστών αρχιτεκτονικών μορφών, και σε κάθε περίπτωση θα επωφεληθεί, εικαστικά και συγκινησιακά, από κάθε λογής μετεστραφμένα αντικείμενα: γερανοί και μεταλλικές εξέδρες επιδέξια προετοιμασμένες θα αντικαταστήσουν επάξια μια νεκρή γλυπτική παράδοση. Κάτι τέτοιο φάνεται σκανδαλώδες μόνο στους φανατικότερους θαυμαστές των γαλλικών κήπων³. Θυμόμαστε ότι ο Ντ' Ανούντσιο, εκείνο το φασίζον κάθαρμα, είχε τοποθετήσει στον κήπο του, κατά το γήρας του, την πλώρη μιας τορπιλακάτου. Αν αγνοήσουμε τα πατριωτικά του κίνητρα, το μνημείο αυτό φαντάζει διασκεδαστικό.

Επεκτείνοντας τη μεταστροφή μέχρι τα επιτεύγματα της πολεοδομίας, κανένας δεν θά 'μενε βεβαίως αδιάφορος αν σε μια πόλη αναπαριστανόταν με κάθε λεπτομέρεια ολόκληρη η συνοικία μιας όλης πόλης. Η ζωή, που πάντα θα βρίσκει τρόπους να σε κάνει να τα χάνεις, θα ομόρφανε πραγματικά.

Οι ίδιοι οι τίτλοι, όπως παρατηρήσαμε ήδη, αποτελούν δραστικό στοιχείο της μεταστροφής. Το γεγονός αυτό απορρέει από δύο γενικές ιδιότητες: από τη μια, όλοι οι τίτλοι είναι εναλλάξιμοι και από την άλλη, έχουν αποφασιστική σημασία σε πολλούς τομείς. 'Όλα τα αστυνομικά μυθιστορήματα της «série poïe» έχουν έντονες ομοιότητες' και η παραμικρή προσπάθεια ανανέωσης όσον αφορά τους τίτλους είναι αρκετή για τη συντήρηση ενός υπολογίσμου κοινού. Στη μουσική, ένας τίτλος ασκεί πάντα μεγάλη επίδραση και τίποτε δεν μπορεί να δικαιολογήσει απόλυτα την επιλογή του. Δεν θά 'ταν άσχημα λοιπόν αν επιφέραμε μια έσχατη διόρθωση στον τίτλο της «Ηρωϊκής Συμφωνίας», ονομάζοντάς την, λόγου χάρη, «Συμφωνία Λένιν».

Ο τίτλος συντελεί αποφασιστικά στη μεταστροφή του έργου, αλλά και η επίδραση του έργου πάνω στον τίτλο είναι αναπόφευκτη. Έτσι, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ευρέως συγκεκριμένους τίτλους επιστημονικών («Βιολογία της παράλιας ζώνης των εύκρατων θαλασσών») ή στρατιωτικών («Νυκτομαχίες μικρών μονάδων πεζικού») δημοσιεύσεων, καθώς και πολλές επικεφαλίδες από παιδικά κόμιξ («Στη θέα των θαλασσοπόρων προσφέρονται εξαίσια τοπία»).

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε εν συντομίᾳ μερικές όψεις αυτού που θα ονομάσουμε υπερ-μεταστροφή, δηλαδή τις τάσεις της μεταστροφής να βρει εφαρμογή στον καθημερινό κοινωνικό βίο. Οι χειρονομίες και οι λέξεις μπορούν να επενδυθούν με διαφορετικά νοήματα, πράγμα που συναντάμε σταθερά στη διάκεια της ιστορίας για πρακτικούς λόγους. Οι μυστικές εταιρείες στην αρχαία Κίνα διέθεταν έναν πολύπλοκο κώδικα αναγνωριστικών σημείων, που περιλάμβανε την πλειονότητα των καθημερινών πρακτικών (τον τρόπο που τακτοποιούσαν τα φλυτζάνια, τον τρόπο που έπιναν, την απαγγελία ποιημάτων την οποία διέκοπταν σε συμφωνημένα σημεία). Η ανάγκη μιας μυστικής γλώσσας, συνθηματικών λέξεων είναι αδιαχώριστη από την τάση για παιχνίδι. Η οριακή ιδέα είναι ότι οποιοδήποτε σημείο, οποιαδήποτε λέξη, μπορεί να μετατραπεί σε κάτι άλλο, ακόμη και στο αντίθετό του. Οι φιλοβασιλικοί εξεγερμένοι της Σφενδόνης, επειδή φορούσαν ένα μιαρό έμβλημα με την καρδιά του Ιησού, ονομάζονταν Κόκκινος Στρατός.

'Όμως στο περιορισμένο λεξιλόγιο της πολιτικής διαιμάχης, η έκφραση αυτή μεταστράφηκε τελείως μέσα σ' έναν αιώνα.

Έκτος από τη γλώσσα, είναι δυνατόν να μεταστραφούν με την ίδια μέθοδο και τα ενδύματα, με όλη τη συναισθηματική σημασία που εμπεριέχει κάτι τέτοιο. Κι εδώ επίσης, συναντάμε την έννοια της μεταμφίεσης σε στενή συσχέτιση με το παιχνίδι. Τέλος, όταν θα φτάσουμε στο σημείο να κατασκευάζουμε καταστάσεις, πράγμα που αποτελεί τον τελικό σκοπό κάθε δραστηριότητάς μας, θα είναι εφικτό για τον καθένα να μεταστρέψει ολόκληρες καταστάσεις αλλάζοντας επί του του την τάση⁴ ή τη δείνα βασική τους συνθήκη.

Οι μέθοδοι που πραγματευτήκαμε συνοπτικά παραπάνω δεν παρουσιάζονται σαν δική μας επινόηση, αλλ' απεναντίας σαν μια ευρύτατα διαδεδομένη πρακτική που σκοπεύουμε να συστηματοποιήσουμε.

Η θεωρία καθαυτής της μεταστροφής δεν μας ενδιαφέρει καθόλου. Όμως θεωρούμε ότι συνδέεται με όλες τις εποικοδομητικές πτυχές της προκαταστασιακής μεταβατικής περιόδου. Ο εμπλούτισμός της, μέσω της πρακτικής, μας φαίνεται λοιπόν αναγκαίος.

Η ανάπτυξη αυτών των θέσεων αναβάλλεται για αργότερα.

Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ, Ζιλ Βολμάν
(Les Lévres Nues, νο8, Μάιος 1956)

Σημειώσεις του μεταφραστή:

1. Σιντ' τραγωδία του Πιέρ Κορνέιγ, με ήρωα έναν ατρόμητο μισθοφόρο. Παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 1636.
2. Μπυφόν, Ζωρτζ Γάλλος φυσιοδίφης (1707-1788). Συνέγραψε τη «Φυσική Ιστορία», ένα ογκώδες έργο 36 τόμων.
3. Γαλλικός κήπος· κήπος με απόλυτα συμμετρική διαρρύθμιση.

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

(Άλμπα, Ιταλία, 1956)

Συγκαλέσαμε εδώ ένα Συνέδριο. Γιατί; Ποιος ο λόγος για τους καλλιτέχνες, τους πιο ελεύθερους και πιο ανεξάρτητους ανθρώπους της κοινωνίας – τους ανθρώπους που ζουν «σαν τα κρίνα στους κάμπους» – να συγκεντρωθούν, να οργανωθούν και να επιχειρήσουν θεωρητικές συζητήσεις;

«Μη μιλάς καλλιτέχνη, δημιουργησε». Αυτή η κουβέντα μάς επιφύλαχθηκε πολύ συχνά από ανθρώπους που θεωρούσαν πως ήταν ικανοί να μιλάνε για λογαριασμό μας, να σκέφτονται για λογαριασμό μας και να δουν για λογαριασμό μας πολιτικούς, διανοούμενους, βιομήχανους, καθηγητές, τεχνοκριτικούς και άλλους. Και πάντοτε προδοθήκαμε.

Δημιουργώ, σκέφτομαι και μιλάω. Άλλά όλες οι σκέψεις δεν βγαίνουν απ' το στόμα, ολόκληρο το σώμα του ανθρώπου σκέφτεται, κι επίσης ολόκληρο το σώμα μιλάει. Μιλάμε με τις χειρονομίες εξίσου καλά με τη γλώσσα, και όπως ο χροευτής κι ο μουσικός, ο ζωγράφος μιλάει με χειρονομίες που τις εκτυπώνει σε μια ύλη ανεξάρτητη απ' αυτόν. Αυτή τη μεταβίβαση της χειρονομίας ονομάζουμε ζωγραφική δημιουργία. Ο καλλιτέχνης στη γλώσσα μας μπορεί να εκφραστεί ως εξής: «δεν ψάχνω, δεν βρίσκω, δημιουργώ».

Αυτή η εξήγηση υποδηλώνει ότι ο καλλιτέχνης δε χρειάζεται να εκφραστεί σε μια γλώσσα διαφορετική από εκείνη της τέχνης του, κι ότι κάθε θεωρητική απόπειρα είναι γι' αυτόν μάλλον χάσιμο χρόνου κι ενέργειας. Αυτό θα σήμαινε προφανώς ότι το Συνέδριο μας είναι τελείως άχρηστο. Άλλα δυστυχώς δεν είναι: η αιτία για την οποία ο καλλιτέχνης είναι σήμερα αναγκασμένος να πάρει το λόγο, δεν είναι ότι το κοινό απαιτεί μια φιλολογική ερμηνεία της οποιασδήποτε καλλιτεχνικής δημιουργίας, είναι ότι δέχεται πάντα λανθασμένες ερμηνείες.

Οι τεχνοκριτικοί, που ισχυρίζονται πως η

ζωγραφική δεν μπορεί να εξηγηθεί με μουσικούς όρους, δεν ενοχλούνται να εξηγούν τόσο τη μουσική όσο και την ζωγραφική με φιλολογικούς όρους. Η ίδια η ύπαρξη μιας κριτικής φαίνεται να 'χει καθιερώσει τους λόγους ύπαρξης της' κι αν καταγγέλλουμε αυτή την έλλειψη λογικής, δεν το κάνουμε για να τελειώνουμε μαζί της ούτε για να πάρουμε τη θέση της, το κάνουμε για να προφύλαχθούμε από πρακτικές που προκαλούν σύγχυση και για να δείξουμε το δόμο μας προς μια ακριβέστερη και πιο επωφελή βάση.

Το σφάλμα του παλιού Μπαουχάους περικλείωταν στο σύνθημα του πρώτου μανιφέστου του Κρατικού Μπαουχάους της Βαϊμάρης: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ, ΓΛΥΠΤΕΣ, ΖΩΓΡΑΦΟΙ, ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΟΛΟΙ ΝΑ ΕΠΙΣΤΡΕΨΟΥΜΕ ΣΤΗ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ.

Το σύνθημα αυτό είχε ίσως εκείνη την εποχή κάποια επικαιρότητα, αλλά σήμερα, αντιθέτως, η χειροτεχνία έχει αποβεί ένας περιορισμένος τομέας, ασήμαντος συγκριτικά μ' αυτόν της βιομηχανίας και της ελεύθερης τέχνης.

Το παλιό Μπαουχάους ήταν ο λογικός μετασηματισμός των χειροτεχνικών σχολών που είχαν προέλθει από ακαδημίες. Το πραγματικό του καθήκον δεν ήταν ν' αντικαταστήσει μόνο τις χειροτεχνικές σχολές αλλά και τις σχολές καλών τεχνών. Το σφάλμα που οδήγησε στην αποτυχία, ήταν ότι έκανε πίσω στον αγώνα ενάντια στην οργάνωση των ακαδημιών οι οποίες, αντίθετα με τις πανεπιστημιακές σχολές, έχουν παραμείνει καθαρά θεωρητικές και φορμαλιστικές επιχειρήσεις.

Αυτή η αποτυχία εκδηλώθηκε με περίτερο τρόπο στην εχθρική στάση του παλιού Μπαουχάους απέναντι στις απόπειρες του ζωγράφου Van Doesburg και της ολλανδικής ομάδας *de Stijl*, σφάλμα που επιδεινώνεται ακόμη περισσότερο απ' τη διεύθυνση του νέου Μπαουχάους

στην Ουλί όταν, σε απάντηση των προσπαθειών μας για προσέγγιση μας πρότεινε συνεργασία με τις ακαδημίες καλών τεχνών, οι οποίες βρίσκονται, κατά τη γνώμη τους, στο ύψος των προβλημάτων που επιβάλλονται στην τέχνη σήμερα – αντίληψη ολοφάνερα παράλογη στον μέγιστο βαθμό.

Αντιθέτως, εμείς παραμένουμε πιστοί στις αντιλήψεις του Γκρόπιους και του Λε Κορμπούζιέ, ότι δηλαδή σήμερα ο ακαδημαϊσμός είναι το χειρότερο απ' όλα σ' αυτόν τον τομέα. Στην επιθεώρηση *Erística*, εκθέτουμε ευκρινώς τους λόγους της αναπόφευκτης αποτυχίας τους και επιμένουμε στο γεγονός ότι η επίλυση των βασικών προβλημάτων του παλιού Μπαουχάους εξαρτάται από ένα ξεπέρασμα του ακαδημαϊσμού στον τομέα των καλών τεχνών, αντιπαραβαλλόμενο με το ξετέρασμα της χειροτεχνίας απ' τον βιομηχανικό κόσμο.

Θα ήταν μέγα σφάλμα να καταταγόμεις στους αυτοδίδακτους αντιακαδημαϊκούς. Δεν είμαστε ούτε ενάντια στις χειροτεχνικές σχολές, ούτε ενάντια στις ακαδημίες καλών τεχνών, ως πρωτοβάθμιες ή και δευτεροβάθμιες σχολές. Αυτό δεν μας αφορά. Θέλουμε απλώς να διευκρινίσουμε ότι η παγκόσμια εξέλιξη στον τομέα της τέχνης και της τεχνικής έχει φθάσει σε τέτοια αδιαμφισβήτητη σύγχυση ώστε η ίδρυση ενός ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΩΝ, στο επίπεδο των επιστημονικών Ινστιτούτων, υπεράνω των επαγγελματικών, καλλιτεχνικών ή βιομηχανικών εκπαιδευτικών προβλημάτων, επιβάλλεται με ασυγκράτητη ορμή. Η ίδρυση αυτού του Ινστιτούτου είναι ο οργώς και άμεσος στόχος μας.

Η σημαία της καλλιτεχνικής Πρωτοπορίας

μον φαινόταν πάντοτε ύποπτη. Ο εξτρεμισμός είναι συνήθως μια κούφια στάση. Πάντοτε απομακρυνόμονταν εσπευσμένα από αυτούς που φέρουν το παράσημο της πρωτοπορίας στο στήθος κι ωστόσο, ποτέ δεν με ενδιέφερε να προχωρώ χωρίς να φθάνω στα άκρα. Πάντοτε προσπάθησα να έχω τη στενότερη δυνατή επαφή με τον λαό και τους κύκλους της διανόησης εν γένει. Γι' αυτό το λόγο είναι για μένα μεγάλη απογοήτευση που είμαι αναγκασμένος να παραδεχτώ ότι το κίνημα μας έχει φθάσει σ' ένα τέτοιο στάδιο, όπου μόνο το όνομα πρωτοποριακού κίνημα μπορεί να του αποδοθεί.

Για να ονομάζεται ένα κίνημα πρωτοποριακό, απαιτούνται δυο προϋποθέσεις. Καταρχήν, πρέπει να είναι απομονωμένο και δίχως άμεση υποστήριξη από τις κατεστημένες δινάμεις, εγκαταλειμμένο σ' έναν αγώνα φαινομενικά ανέφικτο κι ανώφελο. Πιστεύω πως όλος ο κόσμος θ' αναγνωρίσει ότι το κίνημά μας ανταποκρίνεται πλήρως σ' αυτή την προϋπόθεση.

Εν συνεχείᾳ, ο αγώνας αυτής της ομάδας πρέπει να έχει ουσιώδη σημασία για τις δυνάμεις στο όνομα των οποίων αγωνίζεται (στην περίπτωση μας, η ανθρώπινη κοινωνία κι η καλλιτεχνική εξέλιξη) κι η θέση την οποία θα κατακτήσει αυτή η πρωτοπορία να επικυρωθεί αργότερα από μια γενική εξέλιξη.

Μόνο στο μέλλον θα μπορέσουμε να βρούμε μια σαφή αιτιολόγηση αυτής της δεύτερης προϋπόθεσης. Τούτο παραμένει ακόμη στον τομέα της ελπίδας και της πίστης, αν και οι πολυάριθμες εκφράσεις συμπάθειας, καθώς κι η δική μας βεβαιότητα για τα ορθά θεμέλια του εγχειρήματός μας παρέχουν τη σιγουριά της επιτυχίας τουν.

ΑΣΓΚΕΡ ΓΙΟΡΝ

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΒΟΛΜΑΝ, ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΗΣ ΛΕΤΤΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ, ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΑΛΜΠΑ, ΤΟ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 1956

Σύντροφοι,

Σ' όλους τους τομείς της καλλιτεχνικής δημιουργίας εμφανίζονται αυτή τη στιγμή ανάλο-

γες κρίσεις. προσδιοιζόμενες από μια γενική κινητηση και των οποίων η επίλυση δεν θα μπορούσε παρά να αντιμετωπιστεί σφαιρικά.

Η διαδικασία άρνησης και καταστροφής η οποία, με ολοένα επιταχυνόμενο ρυθμό, εκδηλώνεται ως προς όλες τις παραδοσιακές συνθήκες καλλιτεχνικής δημιουργίας, είναι ανεπίστρεψτη: είναι απόρροια της προόδου των δυνατοτήτων δράσης που μπορούμε να διαπιστώσουμε στον κόσμο ολόκληρο.

Εδώ κι έναν αιώνα, αυτές οι δυνατότητες διαφαίνονται με ποικίλους τρόπους στις πολιτικές διαμάχες και στην τεχνική οργάνωση της καθημερινής ζωής. Αυτές οι τελευταίες, βρίσκονται κι οι ίδιες σε μια φάση ταχείας εξέλιξης, όντας το καταφύγιο κι η συντήρηση της παλιάς τάξης πραγμάτων – όσον αφορά σ' όλα τα διανοητικά δόγματα, είναι οριστικά καταδικασμένα σε αποτυχία.

Αλλά, εξαιτίας των οικονομικών αντιστάσεων, η εξέλιξη εκδηλώνεται σε εντελώς διάφορους βαθμούς όσον αφορά ορισμένους τομείς. Παραδείγματος χάριν, είναι εύκολο να καταλάβει κανείς ότι τα πορίσματα των ερευνών στον τομέα της πυρηνικής φυσικής, οι εφαρμογές των οποίων προσφέρουν προς το παρόν πλεονεκτήματα στην άρχουσα τάξη, πρωθυνται με περισσότερο ζήλο απ' τη διερεύνηση μιας ιδέας ή ενός τρόπου ζωής που θ' ανταποκρίνονταν σ' όλες τις τωρινές δυνατότητες, γιατί μια τέτοια έρευνα είναι επιζήμια για την ιθύνουσα τάξη κι αντιτίθεται ανοιχτά στις σαθρές ιδεολογίες που συντηρούνται απ' αυτή την τάξη.

Ωστόσο, όποια κι αν είναι η εκτίμηση που τρέφει σήμερα η αστική τάξη για τις αποσπασματικές ή μάλλον οπισθοδοσιμικές, καλλιτεχνικές απόπειρες, στο εξής η δημιουργία δεν θα μπορούσε να είναι άλλο από μια σύνθεση που αποβλέπει στην ολοκληρωμένη οικοδόμηση του περιβάλλοντος ενός στυλ ζωής. Αυτές οι διαπιστώσεις αποτελούν το σημείο εκκίνησής μας για να δράσουμε στην κατεύθυνση μιας αληθινά σύγχρονης πολεοδομίας που δεν μπορεί να έχει ως αναφορά παρά μερικούς συμπτωματικούς προδούμους. Ξέρουμε ότι οι υλικές μορφές μιας κοινωνίας, που αντανακλώνται στις δομές των πόλεων, εκφράζουν το σύστημα των κυρίαρχων ιδεών. Κι αν οι ναοί, πιο πολύ κι

απ' τους γραπτούς νόμους, ήταν ένα μέσο αναμετάδοσης της παράστασης μιας ιστορικής συλλογικότητας, σε μιας αρμόδει ν' ανεγείρουμε μνημεία που να εκφράζουν, μέσα απ' τον αθεϊσμό μας, τις νέες αξίες ενός τρόπου ζωής του οποίου η νίκη είναι βέβαιη.

Πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να αναλύσουμε το περιβάλλον και τη συμπεριφορά μιας εποχής που μόλις αρχίζει. Η αξιοθόρηνη ένδεια της αυτοαποκαλούμενης προλεταιριακής λογοτεχνίας δεν επιτρέπει πια να διατηρούμε την παραμικρή αμφιβολία για τις ολέθριες συνέπειες της διάκρισης – που είναι αμφίβολη αυτή καθαυτή – ανάμεσα σε μια τέχνη στρατευμένη, μια τέχνη προπαγανδιστική και μια τέχνη προσανατολισμένη προς μια ανανέωση της ζωής. Στην πραγματικότητα, αυτές οι δυο όψεις είναι αναγκαστικά συμπληρωματικές κι η υπερδιόγκωση της μιας ή της άλλης θα πρέπει να θεωρείται αντιδραστική.

Μια ενιαία πολεοδομία – η σύνθεση ανάμεσα στην τέχνη και την τεχνική την οποία επικαλούμαστε – οφείλει να πραγματοποιηθεί σε στενή σχέση με έργα της ζωής που πρόκειται στο εξής ν' αναγνωρίσουμε και να κάνουμε γνωστά.

Πρέπει να κατανοήσουμε πως οτιδήποτε αναλάβουμε από δω και στο εξής στον τομέα της πολεοδομίας, της αρχιτεκτονικής ή αλλού, δεν θα έχει αξία παρά στο μέτρο που θα έχει βρει εκ των προτέρων μια απάντηση στο ζήτημα του στυλ ζωής, και με την προϋπόθεση αυτή η απάντηση να είναι ορθή.

Γιατρό, δεν αξίζει τον κόπο να εξακολουθήσουμε να καταδίκαζουμε την αρχιτεκτονική του Λε Κορμπιζέ που επιδιώκει να θεμελιώσει την οριστική αρμονία ενός χριστιανικού και καπιταλιστικού στυλ ζωής, που έχουν την αναίδεια να μιας παρουσιάζουν σαν κάτι το αναλλοίωτο.

Όταν, ως απόρροια μιας γενικής κι αποφεννακιστικής ανάλυσης της εξέλιξης των κοινωνικών σχέσεων, συνειδητοποιήσμε ότι η οικογένεια όπως την γνωρίζουμε, είναι ευτυχώς προορισμένη να εξαφανιστεί, καταλαβαίνουμε ότι είναι ολέθριο για μια αρχιτεκτονική που

θέλει να στραφεί προς το μέλλον να έχει συνδέσει την τύχη της με την ίδια της τη συντήρηση.

Εφόσον ο Λε Κορμπυζίε έχει κάνει το έργο του να αποτελεί μια διαφώτιση κι ένα αποτέλεσματικό εργαλείο δράσης για τις χειρότερες δυνάμεις καταστολής, αυτό το έργο – του οποίου ορισμένες διδαχές πρόκειται ωστόσο να ολοκληρωθούν – θα εξαφανιστεί εντελώς.

Αυτό που μπορούμε να πούμε, χωρίς να προτρέχουμε, για το μελλοντικό στυλ ζωής του οποίου πρέπει να προβλέψουμε τις συνθήκες ώστε να είμαστε ήδη σε θέση να δώσουμε στο παρόν μια κατεύθυνση, είναι ότι αντίθετα με το τωρινό στυλ, θα προσδιορίζεται απ' την ελευθερία και τη σχόλη.

Η πειραματική πολεοδομία που πρόκειται να θέσσουμε σε πράξη οφείλει να ενταχθεί από τώρα σ' αυτή την πορεία.

«Πρέπει», γράφει ο Α. Γιορν στο τέλος του δοκιμίου του, *Η εικόνα κι η μορφή*, «ν' ανακαλύψουμε καινούριες και χαοτικές ζούγκλες εκτελώντας άχροτα και στερούμενα νοήματος πειράματα». Κι ο Μαρσέλ Μαριέν αναγγέλλει στο No 8 του περιοδικού *Γυμνά Χελή*: «Θα δούμε ότι τα ελικοειδή στενοσόκκακα, τα χωμένα μέσα στις φυλλωσιές μονοπάτια, τ' αδιέξοδα, θα αντικαταστήσουν το μπετόν αρμέ. Οι ακάλυπτες εκτάσεις έξω απ' την πόλη θα γίνουν αντικείμενο εντελώς ιδιόμορφων μελετών και προκηρύσσουμε διαγωνισμούς για την εύ-

ρεση των καλύτερων σχεδίων».

Δεν πρέπει να εναντιωνόμαστε στην πολεοδομία που χαρακτηρίζεται μπαρόκ, τουλάχιστον όχι κατά το διάστημα των πρώτων δοκιμών της, διότι στρέφεται ολοκληρωτικά προς τη ζωή και τοποθετείται στον αντίποδα του λειτουργικού κλασικισμού. Άλλα δεν πρέπει να παραμείνει μπαρόκ, οφείλει να υπερβεί την παλιά αντίθεση μεταξύ μπαρόκ και κλασικού. Η ενιαία πολεοδομία οφείλει, με όλα τα μέσα, ν' αποβεί το πλαίσιο κι η ευκαιρία για ερεθιστικά παιχνίδια.

Όσον αφορά την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία, η Λεττριστική Διεθνής είναι πεπισμένη για την δυνατότητα συμφωνίας (χάρη και σ' άλλες προοδευτικές τάσεις) πάνω σε ένα συγκεκριμένο κοινό πρόγραμμα: είναι εξίσου πεπισμένη ότι αυτή η συμφωνία μπορεί να βασιστεί αυτή τη στιγμή στο διεθνές κίνημα για ένα φαντασιακό Μπαουχάους όπου εκπροσωπούνται οι Λεττριστές από το Μάιο του 1956.

Σε κάθε περίπτωση, η Λεττριστική Διεθνής επιμένει στην αναγκαιότητα μιας συγκεκριμένης συμφωνίας πάνω σ' ένα μίνιμουμ θετικών γεγονότων, αμετάλλητης καταγγελίας των παλιών σκοπών της τέχνης και της λογοτεχνίας και οιζικού αποκλεισμού των οπισθοδομικών οργανώσεων.

Χωρίς αυτά, δεν μπορεί να νοηθεί καμιά κοινή αντίληψη.

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ

1. Σήμερα υπάρχει ένας ελπιδοφόρος Καλλιτεχνικός Επανεξοπλισμός σε αντίθεση με τον Ηθικό Επανεξοπλισμό. Η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη με μια μεγάλη επανάσταση, ένα μοναδικό πολιτιστικό πραξικόπεττα.
2. Η τέχνη είναι η τελευταία σφαίρα της ελευθερίας και θα την υπερασπίσουμε με κάθε μέσο.
3. Τολμάμε να υψώσουμε τη φωνή μας ενάντια στον τερατώδη κολοσσό, την τεχνολογική μηχανή. Είμαστε αντίθετοι με τον λογικό τρόπο σκέψης, γιατί έχει οδηγήσει στην πολιτιστική ισοπέδωση. Η αυτόματη, φονξιοναλιστική στάση έχει οδηγήσει στην άκαμπτη ανοησία, στον ακαδημαϊσμό, στην ατομική βόμβα.
4. Η ανανέωση του κόσμου πέρα απ' τη δημοκρατία και τον κομμουνισμό, μπορεί να επέλθει μόνο διαμέσου μιας αποκατάστασης του ατομικισμού κι όχι διαμέσου της συλλογικής βούλησης.
5. Για να δημιουργηθεί η κουλτούρα, θα πρέπει να καταστραφεί.
6. Όροι όπως κουλτούρα, αλήθεια, αιωνιότητα δεν ενδιαφέρουν εμάς τους καλλιτέχνες. Πρέπει να είμαστε ικανοί να επιβιώσουμε. Η υλική και πνευματική θέση της τέχνης είναι τόσο απελπιστική, ώστε δεν πρέπει να αναμένεται από έναν ζωγράφο να είναι όταν ζωγραφίζει. Αφήστε τους καθιερωμένους
7. Η βασική έρευνα είναι καθαρά σχολαστική κι η πρακτική έρευνα καθαρά τεχνική. Η καλλιτεχνική έρευνα είναι ελεύθερη και δεν έχει καμία σχέση με το σχολαστικό, ούτε με το τεχνικό. Είμαστε αντίθετοι με τη σημερινή τάση μετατροπής της τέχνης σε ψευδοεπιστήμη, όργανο της τεχνολογικής αποβλάκωσης. Η τέχνη αντλεί απ' το ένστικτο, απ' τις στοιχειακές δημιουργικές δυνάμεις. Αυτές οι άγριες, αδέσμεντες δυνάμεις παρακινούν πάντα στη δημιουργία νέων, απρόσμενων μορφών – προς μεγάλη ενόχληση των διανοούμενων θεατών.
8. Η τέχνη είναι ένα ηχηρό χτύπημα του γκογκ, ο αργός της ύχος, οι υψωμένες φωνές των μιμητών που σβήνουν στον αέρα, η μεταφορά της στο τεχνικό απονεκρώνει την καλλιτεχνική δύναμη.
9. Η τέχνη δεν έχει καμία σχέση με την αλήθεια. Η αλήθεια βρίσκεται μεταξύ οντοτήτων. Το να θέλεις να είσαι αντικειμενικός είναι μονόπλευρο. Το να είσαι μονόπλευρος είναι σχολαστικό κι ανιαρό.
10. Είμαστε τελείως γαμημένοι.
11. Πάει πια η κουρασμένη γενιά, η οργισμένη... Ήρθε τώρα η σειρά της κιτς γενιάς. ΔΙΕΚΔΙΚΟΥΜΕ ΤΟ ΚΙΤΣ, ΤΗ ΒΡΩΜΙΑ, ΤΟΝ ΑΡΧΕΓΟΝΟ ΒΟΡΒΟΡΟ, ΤΗΝ ΕΡΗΜΟ. Η τέχνη είναι η κόρη της κλανιάς. Η κόρη είναι νέα και ευωδιάζει, η μητέρα είναι μια παλιόγρια που δέει. Θέλουμε απλώς ένα πράγμα – πρέπει να ξεπαρθενέψουμε το κιτς.
12. Διεκδικούμε το ΛΑΘΟΣ. Οι Κονστρουκτιβιστές κι οι Κομμουνιστές εξαφάνισαν το λάθος και ζουν στην αιώνια αλήθεια. Είμαστε ενάντια στην αλήθεια, ενάντια στην ευτυχία, ενάντια στην ικανοποίηση, ενάντια στην ελεύθερη συνείδηση, ενάντια στο μεγάλο στομάχι, ενάντια στην ΑΡΜΟΝΙΑ. Το λάθος είναι το πιο ένδοξο επίτευγμα της ανθρωπότητας! Για ποιό σκοπό βρίσκεται ο Άνθρωπος εδώ; Για να προσθέτει νέα λάθη στα περασμένα, όχι πια
13. Αντί του αφηρημένου ιδεαλισμού, ζητάμε τον τύμιο μηδενισμό. Τα μεγαλύτερα εγκλήματα του ανθρώπου διαπράττονται στ' όνομα της Αλήθειας, της Εντιμότητας, της Προόδου, για ένα καλύτερο μέλλον.
14. Η αφηρημένη ζωγραφική έχει γίνει κούφιος αισθητισμός, το γήπεδο του ράθυμου πνεύματος, που ζητάει ένα εύκολο πρόσχημα για ν' αναμασήσει εκ νέου ξεπερασμένες εδώ και καιρό αλήθειες.

15. Η αφηρημένη ζωγραφική είναι ΕΚΑΤΟ ΦΟΡΕΣ ΜΑΣΗΜΕΝΗ ΤΣΙΧΛΑ κολλημένη κάτω απ' την άκρη του δοντιού. Σήμερα οι Κονστρουκτιβιστές κι οι στρουκτουραλιστές ζωγράφοι προσπαθούν να μαστήσουν για μια ακόμα φορά αυτήν την από καιρό ξεραμένη τσίχλα.
16. Η αφαίρεση μας έχει δώσει την κοινοτοπία του τετραδιάστατου χώρου. Η ζωγραφική του μέλλοντος είναι ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΗ. Αμέτρητες διαστάσεις μας προσμένουν.
17. Ιστορικοί της τέχνης σκηνοθετούν διανοούμενίστικες συζητήσεις μετά δείπνου για κάθε αναγκαία πνευματική επανάσταση. ΘΑ ΣΤΡΕΨΟΥΜΕ ΕΝΑΝΤΙΑ Σ' ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΜΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΙΑ ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ.
18. Δεν φταίμε εμείς που μπορούμε να ζωγραφίζουμε ωραία. Καταβάλλουμε ακόμα και προσπάθειες για να το κάνουμε αυτό. Είμαστε αλαζονικοί κι εκκεντρικοί. Περιφρονούμε κάθε
19. ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΑΦΗΡΗΜΕΝΟ ΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΤΙΚΟ ΚΥΜΑ.
ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΝΤΑΝΤΑΪΣΤΙΚΟ ΚΥΜΑ.
ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΦΟΥΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΚΥΜΑ.
ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΥΜΑ.
20. ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΥΜΑ. Είμαστε μια θάλασσα κυμάτων (ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣΜΟΣ).
21. Μόνο μέσα από μας θα καθαρίσει ο κόσμος απ' τα ερείπιά του.
ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ.

Spur

H. Prem H.P. Zimmer E. Eisch H. Sturm L. Fischer
A. Jorn D. Rempt G. Britt G. Stadler

Σημείωση

Το μανιφέστο αυτό δημοσιεύθηκε το Νοέμβριο του 1958, λίγο καιρό πριν από την επίσημη προσχώρηση της ομάδας στην Κ.Δ. κατά τη συνδιάσκεψη του Μονάχου το 1959.

ΕΞΟΔΟΣ

ΠΑ ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΜΕ Μ' ΑΥΤΟΥΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΚΑΙ ΝΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΟΥΜΕ ΚΑΤΙ ΆΛΛΟ

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΚΙ Η ΕΞΑΝΤΛΗΣΗ

«Τι σου είναι οι μεγάλοι της λήθης
Ο Χριστόφορος Κολόμβος στον οποίο
Θα οφείλουμε τη λήθη μας ηπείρουν.»
Απολιναίο

Αν έχουμε το θάρρος ν' αποδεχτούμε την εικόνα του σύμπαντος που εξαντλείται, κι αν τη διατηρήσουμε επίσης στην ερμηνεία της βιολογικής κι ανθρώπινης ύπαρξης, θα έχουμε μια εικόνα που υπερβαίνει όλους τους μέχρι στυγμής εκφρασμένους πεσσιμούς, μια εικόνα που δεν είναι ίσως ορθή, αλλά που θα μπορούσε ενδεχομένως να συγκροτήσει μια λογική ενότητα καθαυτή. Έτσι ο κόσμος της ανόργανης ύλης είναι ο τέλειος κόσμος, πράγμα που εκφράζουμε με την τέλεια συμμετρία μιας σφαίρας που πάλλεται συστελλόμενη και διαστελλόμενη. Η ζωή δεν είναι έτοι τίποτ' άλλο από μια γενικευμένη αταξία που εμπλουτίζει με πνοή τον συμπαντικό παλμό. Η δυσσυμετρία στα βιολογικά μόρια δεν είναι έτοι τίποτ' άλλο απ' τον ακρωτηριασμό της συμμετρικής αυτονομίας των ανόργανων μορίων, όπου μια πλευρά της ενέργειας εξαντλείται ώστε να συνέχει το ζωντανό σώμα. Η ζωή δεν είναι έτοι τίποτ' άλλο από έλλειψη ύπαρξης. Αυτή η εικόνα εκφράζει με ενάργεια την αινιγματική διακήρυξη του Du Nouy: «Μπορούμε να πούμε ότι, από εξελικτικής σκοπιάς, η μεγαλύτερη επινόηση της φύσης είναι ο θάνατος», η αποσύνθεση του ατόμου. Αυτό που δημιουργεί τα άτομα, σαφώς περιορισμένα στον χρόνο και τον χώρο, αυτό που κάνει να ξεφεύγει η φυσική ανάπτυξη απ' το στατιστικό καθεστώς που επικρατεί στο ανόργανο σύμπαν, είναι ο θάνατος. Έτσι θάνατος και απομικότητα ταυτίζονται. Μόνο το θνητό, το φθαρτό, είναι ζωντανό.

Ο θάνατος φυλετικοποιεί τον πολλαπλασιασμό των κυττάρων δημιουργώντας την ανα-

παραγωγή με γονιμοποίηση. Η γονιμοποίηση είναι η θελήμενη αυτοκτονία που επιτρέπει τη μεταβίβαση της ζωής σε καινούριες μορφές, προσαρμοσμένες σε μεταβαλλόμενες συνθήκες. Έτσι, ο έρωτας είναι ένα είδος αυτοκτονίας, επειδή αποτελεί τη συνθήκη της ίδιας της ζωής. Η ζωή πρέπει, από μηχανική σκοπιά, να θεωρείται ως ένα φαινόμενο αποσύνθεσης μέσα στο ανόργανο σύμπαν και τίποτ' άλλο. Μένει να εξετάσουμε τη ζωή στις εσώτερες αντιφάσεις της.

Μεταξύ των αναρίθμητων βιολογικών προβλημάτων, μόνο ορισμένα μας ενδιαφέρουν εδώ: το πρόβλημα της κυριαρχίας και το πρόβλημα του περιορισμού των δυνατοτήτων πολυπλοκότητας στα διαφορετικά είδη. Η κρυσταλλογραφία μας δείχνει μια πολύ αναπτυγμένη συμμετρική πολυπλοκότητα στα ανόργανα σώματα, θεωρημένα σ' όλες τις διαστάσεις του χώρου. Στα φυτά, υφίσταται μια κυκλική και πολύπλοκη συμμετρία που κυριαρχεί στο μεγαλύτερο μέρος, αν τα θεωρήσουμε στη διεύθυνση ήλιος-γη, ωστόσο, το στέλεχος και τα φύλλα δεν έχουν τη συμμετρία της γήινης σφαίρας, καθώς αποτελούν σταθμό στη διακίνηση της ακτινοβολίας.

Στα ζώα, εντούτοις, η συμμετρία ελαττώνεται στο ελάχιστο, σε μια περισσότερο ή λιγότερο επακριβώς συμμετρική αντιπαράθεση της δεξιάς κι αριστερής πλευράς, ωστόσο, το σώμα χαρακτηρίζεται απ' την κίνηση, μ' ένα πρόσθιο κι ένα τελικό σημείο. Ο άνθρωπος είναι το μόνο ζώο που έχει απελευθερωθεί απ' αυτόν τον κατασκευαστικό προσδιορισμό διατηρώντας την ικανότητα της χρήγορης μετακίνησης. Η οικονομία των φυτών είναι μια οικονομία συντήρησης ή αφομοίωσης. Η οικονομία των ζώων είναι μια οικονομία αφομοίωσης και κίνησης. Δεν είναι αναγκαίο να μετακινείσαι για να ζήσεις. Το ζώο είναι εκείνο το ζωντανό ον που

διαθέτει ένα πιο οικονομικό και λειτουργικό πεπτικό σύστημα απ' αυτό των φυτών. Ο άνθρωπος είναι εκείνο το ζώο που διαθέτει το πιο οικονομικό μέσο μεταφοράς απ' όλα τα ζώα, κι αυτό θεωρουμένου του ενεργειακού αθροίσματος που διαθέτει ο οργανισμός. Το ζώο είναι το δέντρο μ' ένα όργανο μετακίνησης. Η δυνατή πολυπλοκότητα του ζώου βρίσκεται σε αντίστροφη συνάρτηση με την πολυπλοκότητα αυτού του οργάνου. Ο άνθρωπος είναι το ζώο που διαθέτει ένα μόνο ζεύγος ποδιών.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ THN ΑΘΑΝΑΣΙΑ, ΠΟΥ EINAI ΑΠΟΥΣΙΑ

Το να φεύγεις, σημαίνει να πεθαίνεις κατάτι. Το να ζεις, σημαίνει ν' αποφεύγεις να μετακινείσαι. Η ζωή δημιουργείται αποκλειστικά με την εγκατάλειψη ενός μέρους της υπαρξής, κι η κίνηση των ζώων δεν πραγματοποιείται παραγά με την εγκατάλειψη της ενατένισης που είναι η ζωή, σε κάθε περίπτωση μια ελάττωση διαμέσου της εξοικονόμησης. Άλλα γιατί διαφορετικά είδη σταματούν την ανάπτυξή τους σ' ένα ορισμένο σημείο; Έχουμε την εντύπωση ότι αυτό συμβαίνει τη στιγμή όπου όλη η λανθάνουσα ενέργειά τους έχει κινητοποιηθεί στα πλαίσια της αριτιότερης δυνατής κυκλοφορίας. Η αινανόμενη πολυπλοκότητα των ειδών με τα πιο οικονομικά όργανα προέρχεται απ' το γεγονός ότι δεν είναι σε θέση να δεσμεύσουν την ολότητα του ενεργειακού τους δυναμικού στη συντήρηση του κυκλοφορικού τους συστήματος, πράγμα που τους αφήνει μια ποσότητα ενέργειας διαθέσιμη ώστε να γίνει η ζωή τους πιο πολύπλοκη.

Λένε ότι το ζώο αισθάνεται κι ότι ο άνθρωπος αισθάνεται και σκέφτεται. Σύμφωνα με τη θεωρία μας, αυτό θα έπρεπε να υποδηλώνει ότι τα αισθητήρια όργανα του ανθρώπου είναι πιο οικονομικά από εκείνα των άλλων ζώων, κι ωστόσο τούτο δεν αλληθεύει. Ο λόγος είναι ότι είναι αδύνατο να διαχωριστούν οι αισθήσεις απ' την εκτύλιξη των σκέψεων. Ο Du Nouy γράφει: «Χάρη στη διάνοια και μόνο, ο τομέας των αισθητήριών οργάνων μας έχει αινηθεί ένα

εκατομμύριο φορές, πολύ πέρα κι απ' τα πιο απίθανα όνειρα, έχουμε φέρει την επιφάνεια του φεγγαριού σε απόσταση μερικών χιλιομέτρων από μας, βλέποντας το απείρως μικρό καθώς και το απείρως απόμακρο, ακούμε το ανήκοο, έχουμε παραβιάσει τις αποστάσεις κι έχουμε νικήσει το φυσικό χρόνο. Υποδούλωσαμε δυνάμεις του σύμπαντος πριν ακόμη φθάσουμε στο σημείο να τις κατανοήσουμε αληθινά».

Είναι αλήθεια ότι είναι μάλλον ανέφικτο να παρατηρείς και να στοχάζεσαι, να δρας και να κατανοείς ταυτόχρονα. Είναι αλήθεια ότι η σκέψη δημιουργείται από μια αισθητηριακή ενέργεια αχρησιμοποιήη στο πλαίσιο του ίδιου του κόσμου των αισθήσεων του ανθρώπου, αλλά είναι επίσης αλήθεια ότι πρέπει να υπάρχεις για να είσαι ζωντανός, πρέπει να είσαι ζωντανός για να είσαι ικανός να αισθάνεσαι, κι ότι πρέπει να αισθάνεσαι για να μπορείς να σκέφτεσαι. Ο Du Nouy γράφει: «Όταν μιλάμε για κυριαρχίη της σάρκας, για επιβολή στα ζωικά ένστικτα, δεν θέλουμε σε καμιά περίπτωση να ισχυριστούμε ότι η κανονική ικανοποίηση όλων αυτών των ενστίκτων είναι απαγορευμένη ή κακή. Αυτό που είναι κακό, είναι να επιτρέπουμε στον εαυτό μας να κυριαρχείται απ' αυτά εφόσον κάτι τέτοιο συνιστά περιορισμό της ελευθερίας».

Δίχως αγώνα, η εξέλιξη σταματάει, πράγμα που υποδηλώνει ότι έχει επιτευχθεί μια ισορροπία. Ο άνθρωπος δεν θ' αντιμετώπιζε πλέον καμιά πρόκληση προκειμένου να τελειοποιηθεί. Πιστεύει ότι μπορεί ν' αντικαταστήσει την πάλη για τη ζωή με την πάλη για την ηθικότητα και την πνευματικότητα. Δεν το πιστεύω. Δεν βλέπω παρά ένα μόνο πράγμα το οποίο ανέκαθεν κατάφερε να κινητοποιήσει την πνευματικότητα και τη θέληση για τελειοποίηση στον άνθρωπο: πρόκειται για το αποτέλεσμα της εισβολής ξένων και άγνωστων δυνάμεων στον χώρο του.

ΤΟ ΠΙΟ ΩΡΑΙΟ ΜΕΝΕΙ ΝΑ ΕΙΔΩΘΕΙ

«Η λήθη είναι το κυριαρχό πάθος μας.»

Γκυ-Ερνέστ Ντεμπόρ

(Διακήρυξη σχετικά με την εμπειρία της Περιπλάνησης, 1953).

Μας χρειάζεται μια καινούρια γλώσσα, και να χάσουμε κάθε ανάμνηση απ' τη δράση.

Αυτό που καθιστά τόσο δύσκολη την καλλιτεχνική σπουδή στις μέρες μας, είναι καταρχήν η διανοητική κατεύθυνση που απέδωσε σ' αυτήν η προηγούμενη γενιά. Ο Van Doesburg κάνει διάκριση ανάμεσα σε τρία στάδια σκέψης: 1) σκέψη καθαρά αφηρημένη, σκέψη με κίνητρο το σκέπτεσθαι· 2) σκέψη συγκεκριμένη, σκέψη με κίνητρο την παρατήρηση· 3) ένα ενδιάμεσο στάδιο μεταξύ των δύο - σκέψη παραμορφωτική, πράγμα που θεωρείται αληθές σε σχέση με τις εικαστικές τέχνες ή, ακριβέστερα, στις τέχνες. Αυτή η αντίληψη της καλλιτεχνικής αλήθειας είναι προφανώς τελείως παθητική κι αντικαλλιτεχνική και, θα λέγαμε, πριν απ' όλα αντιπειραματική. Τούτη η λεγόμενη «παραμορφωτική σκέψη» είναι ένα φαινόμενο πολύ πιο αυτόνομο και ισχυρό απ' όσο φαντάζεται ο Van Doesburg. 'Όταν ο John Dewey εξηγεί: «Η εμπειρία γίνεται πρωτίστως υπόθεση της ΠΡΑΞΗΣ. Ο οργανισμός δεν ξεροσταλιάζει, σαν τον Micawber¹, προσμένοντας να εμφανιστεί κάτι. Δεν παραμένει απαθής κι αδρανής προσμένοντας κάτι για να τον διδάξει έξαθεν. Ο οργανισμός επενεργεί στον περίγυρό του σύμφωνα με τη δική του δομή, απλή ή σύνθετη», αισθανόμαστε τον εαυτό μας μπροστά σε αποφάσεις, φαντασίεις, προθέσεις περισσότερο μεταμορφωτικές παρά παραμορφωτικές, δηλαδή καλλιτεχνικές. Αυτό που είναι το πιο γελού στις θεωρίες της ομάδας de Stijl, είναι ότι δεν δίνουν την εντύπωση να παρηχθοσαν για να προκαλέσουν μια καλλιτεχνική δράση, αλλά μάλλον για να πείσουν όλο τον κόσμο ότι μετά τη δραστηριότητά τους δεν θα μένει πλέον τίποτε να γίνει σ' αυτόν τον τομέα. Τα πάντα έχουν διευθετηθεί οριστικά κι αμετάλλητα. Δεν έχουμε πλέον ανάγκη την τέχνη.

Θα έχουμε φθάσει σε μια καθαρή κι απόλυτη διανοητική κατάσταση. Έχω δείξει ότι αυτή η ορθολογική «κατάσταση» είναι ένα φάντασμα και τα γραφτά του Mauduit αποδεικνύουν

καλά ότι η διάνοια δεν είναι κατάσταση αλλά διαδικασία. Η αντίθεση ανάμεσα σε κατάσταση και γίγνεσθαι είναι ταυτόσημη μ' εκείνην που διατηρούν αναμεταξύ τους τ' αυτοματοποιημένα αντανακλαστικά και η διάνοια.

'Όλες οι εξελικτικές ιδέες, τόσο οι θερσκευτικές όσο κι οι υλιστικές, βασίζονται στην αντίληψη ότι η διάνοια κι η πνευματικότητα αποτελούν έκφραση της ενοτικώδους κι αρχέγονης σκέψης. Οι ανακαλύψεις που αναφέρονται απ' τον Mauduit διαφεύδουν αυτή τη χιμαιρα, σχετικά με την αυτόματη ανάπτυξη του ψυχισμού του ανθρώπου χάρη στην πρόσοδο των ανέσεων, κι αυτό διαφεύδει μεγάλο μέρος των δικαιολογιών της κοινωνίας για να μας υποτάξει σε μια κανονικοποιητική πειθαρχία. Η ακριβεία μας νέας θεωρίας γίνεται κυρίως αισθητή απ' τον αριθμό παραδειγμάτων που μας έχονται στο νου, απ' τις ίδιες μας τις εμπειρίες, για να την επιβεβαίωσουν και να την αποσαρφνίσουν, κι όμως, παρά τη θέληση μου, οφείλω να ομολογήσω ότι οι υποθέσεις του Mauduit φαίνονται σωστές.

Οι εξελικτιστές εργάζονται πάντοτε στα πλαίσια της δόμησης μας ανελικτικής σύλληψης απ' την ακατέργαστη κι ανόργανη ύλη μέχρι τον άνθρωπο. Είναι φανερό ότι αυτή η ιδέα, απαραίτητη για την καλλιτεχνική ή δημιουργική ανάπτυξη του ανθρώπου, είναι ασυμβίβαστη με τη θεμελιώδη ιδέα της μηχανικής: «τίποτε δεν δημιουργείται, κάτι χάνεται ακατάπαυστα». Οι μάταιες απόπειρες για να ενοποιηθούν οι δύο αυτές οπτικές καταλήγουν πάντα στο σκεπτικισμό ή ακόμη σ' ένα σύστημα σαν κι αυτό που εκτίθεται απ' τον Lecomte du Noüy στο «Άνθρωπινο πεπρωμένο», όπου όλα τα κενά κι οι αντιφάσεις συμφύνονται με την ιδέα του χαλού θεού, ο οποίος θεωρείται ως «εκείνος που συμβάλλει στην ανελικτική πορεία της εξέλιξης και μας οδηγεί απ' το ζώο προς την ελευθερία».

Ο Du Noüy ισχυρίζεται ότι κάθε βιολογική και φυσιολογική ανάπτυξη, εξίσου και στον άνθρωπο, έχει φθάσει στο σύνολό της στο πέρας των έσχατων δυνατοτήτων της. Η ανθρώπινη εξέλιξη εξαρτάται στο μέλλον απ' τους

καρπούς της διάνοιας μας, αλλά όχι πλέον απ' την ανάπτυξη αυτής της ίδιας. Η διάνοια μοιάζει να έχει φθάσει εδώ και πολύν καιρό στην κορωνίδα της δυνατής ανάπτυξής της. Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν διαθέτει περισσότερη διανοητική ικανότητα από εκείνη που υπήρχε πριν από 10.000 χρόνια. Προσθέτει ότι: «Οι αχρείαστες εκδηλώσεις – η λέξη αυτή νοείται με την έννοια του μη απολύτως αναγκαίου για τη διατήρηση ή την υπεράσπιση της ζωής – σηματοδοτούν την σημαντικότερη περίοδο στην ιστορία της ανθρωπότητας. Οι αρχικά αχρείαστες χειρονομίες του ανθρώπου είναι στην πραγματικότητα οι μόνες που έχουν σημασία. Η εμφάνιση του αισθητικού κριτηρίου, που έφθασε πολύ γρήγορα σ' ένα εξαιρετικά υψηλό επίπεδο, είναι η πρώτη απτή μαρτυρία της καινούριας εξέλιξης, η αληθινή αρχή της καθαρής σκέψης. Το αισθητικό κριτήριο είναι η πρωτογενής πηγή της διάνοιας, του συμβολισμού, της γραφής, όλων των μέσων που θα προσδιορίσουν τη μελλοντική ανάπτυξη».

ΤΟ ΝΑ ΚΥΡΙΑΡΧΕΙΣ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙΣ ΑΙΣΘΗΣΗ

Εδώ τίθεται το πρόβλημα της κυριαρχίας. Είναι τελείως εξωπραγματικό να πιστεύει κανείς ότι ο άνθρωπος θα κυριαρχήσει απ' τη ζωική ύπαρξη, εάν δεν υφίσταται πλέον πρόδοσης. Δεν θα κυριαρχήσει από τίποτε απολύτως, διότι τίποτε δεν θα προσελκύει πλέον την προσοχή του, ούτε καν τα ένοτικά του. Είναι ίσως ευκολότερο να ερμηνεύσουμε το πρόβλημα της κυριαρχίας αναλύοντας ένα όργανο παρά ένα είδος. Ένα όργανο, αναπτυγμένο για να υπερνικά μια οποιαδήποτε αντίσταση, φθάνει σ' έναν εντελώς υπέρμετρο βαθμό ανάπτυξης εάν η αντίσταση ενάντια στην οποία χρησίμευσε το όργανο εξαφανισθεί. Απ' τη στιγμή που το μαμούθ δεν χρησιμοποιεί πλέον αρκετά τα δόντια του, υπερβαίνουν το χρησιμοποιήσμα μέτρο, κι αρχίζουν ν' αναπτύσσονται ανεμπόδιστα και να κυριαρχούν στην πλεονάζουσα εξέλιξη του ζωντανού. 'Όλες οι ωραίες ή φρικώδεις παραμορφώσεις των εντόμων και άλλων ζώων αποτε-

λούν παρόμοια αποθέματα πλεονάζουσας ενέργειας. Έτοι, ένα είδος περνάει σ' ένα στάδιο εναντίωσης κατά άλλων κυριαρχών ειδών, τη στιγμή που φθάνει να κυριαρχήσει στην επιθετική ενέργεια, που παραπένει αχρησιμοποίητη στα πλαίσια της αύξησης των διαστάσεων του είδους, διοχετεύοντάς την στον πειραματισμό απέναντι σ' άλλα είδη. Μόνο το τετράποδο ζώο είναι ικανό να φέρει εσωσκελετό στη θέση ενός εξωσκελετού που περιορίζει αυτομάτως τις διαστάσεις. Είναι τα μόνα ζώα που είναι ικανά να μεγενθύνονται, κατά κάποιον τρόπο, από μόνα τους, απεριόριστα. Τα όρια τίθενται από το περιβάλλον. Στη βιολογία γίνεται πολύ μικρή διάκριση ανάμεσα στις δύο αυτές όψεις της ανάπτυξης.

Ο άνθρωπος είναι το πιο ανοικονόμητο ον, δηλαδή αυτό με την περισσότερη διαθέσιμη ενέργεια απ' όλα τα είδη. Το πραγματικό πρόβλημα είναι να γνωρίζει κανείς πού βρίσκεται το όριο του ενεργειακού δυναμικού του ανθρώπου. Μήπως έχει τελειώσει; Προς τα πού θα μπορούσαμε να το μετατοπίσουμε; Κι αυτή η ενέργεια θα κινητοποιείται πλήρως τη στιγμή που η γη θα έχει κυριαρχηθεί από μια ανθρωπότητα που θα ζει αρμονικά; Θα πει ίσως κανείς ότι κάτι τέτοιο είναι ουτοπία, κι όμως όλα δείχνουν μια ανξανόμενη κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση, και τη στιγμή που όλη η ενέργεια θα έχει «χρησιμοποιηθεί», τίποτε δεν θα μπορεί να δρομολογήσει εκ νέου μια απελευθέρωση ενέργειας, εφόσον δεν θα υπάρχει πλέον εξωτερίκευση ισχύος. Διαβέτουμε, απ' τη ζωή των μελισσών, μια αρκετά σαφή εικόνα του τί μας περιμένει, αν εξαλειφθούν όλες οι πηγές αλλαγής ή έλλειψης προσαρμογής.

Με την εξαφάνιση των συγκρούσεων, η ερωτική ένταση ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα θα εξασθενίσει, και μαζί μ' αυτή θα ελαττωθεί ο αριθμός των γεννήσεων απόμαν αρσενικού φύλου, μέχρι τη στιγμή που θα έρθει ένα οικονομικό στάδιο όπου θα υπάρχει μόλις ένας ικανός αριθμός ανδρών για να συντηρείται η αναπαραγωγή. Αυτή η διαδικασία είναι ήδη στατιστικά ορατή, και ενδεχομένως θα επεκταθεί τεχνητά κατά τον ίδιο τρόπο που μειώνουν τους ταύρους στον αναγκαίο αριθμό για την ε-

κτροφή των αγελάδων. Αυτό ακολουθείται προφανώς από μια μετατόπιση της ερωτικής επιθετικότητας που καθιστά τη γυναίκα κυρίαρχο ον απ' τη σκοπιά της σαρήνης. Η ενδυμασία των αντρών στο σύγχρονο πολιτισμό, συγχρινόμενη μ' εκείνη της γυναίκας, φανερώνει ήδη την αντίθετη τάση απ' αυτή που χαρακτηρίζει τα ζώα και τους «τρωτόγονους» λαούς.

Αν αντικαταστήσουμε τους έντεχνους μύθους που έχει επινόησει ο άντρας για να δικαιολογήσει την κυριαρχία του πάνω στη γυναίκα με τα απλά γεγονότα που μας διδάσκει η βιολογική εξέλιξη, το πρόδοθλο αυτής της διαδικασίας είναι ξεκάθαρο. Το αρσενικό είναι σαφώς ένα ον πολύ πιο αχρείαστο απ' το θηλυκό, λιγότερο ανθεκτικό στον πόνο, πιο τεχνητό στην κατασκευή. Γνωρίζουμε τώρα ότι μια παρθένα μπορεί ν' αποκτήσει παιδί. Άλλα μόνο κάποιοι φαντασιόπληκτοι θα θεωρούσαν τον άντρα ικανό για κάτι τέτοιο. Τα πρώτα αρσενικά είναι μικρά παράσιτα που μεταφέρονται στη ράχη της θηλυκής και καταβροχθίζονται απ' αυτήν μετά τη γονιμοποίηση.

Άλλα πέρα απ' αυτό, το αρσενικό, όντας οικοδομημένο πάνω στο ίδιο μοντέλο με τη θηλυκή, που φαίνεται να έχει τελειοποιηθεί ήδη έτοις ώστε όλη η διαθέσιμη ενέργεια να διοχετεύεται στην αύξηση του αρσενικού, εκτός απ' την πράξη της γονιμοποίησης, δεν έχει να κάνει τίποτε άλλο απ' το να αγωνιστεί όσο το δυνατόν περισσότερο για τη ζωή του πριν καταβροχθίστει, κι αυτό δίχως να μπορεί να επιτεθεί θανάσιμα στη θηλυκή πάνω στην οποία βιώνει την παρασιτική ζωή του. Αυτή η τραγική σύγκρουση του έρωτα υπήρξε το ίδιο το περπωμένο του αρσενικού. Το βλέπουμε στους σκορπιούς να εξελίσσεται σ' ένα μακάβριο χορό, κι αυτό υπήρξε η απαρχή του χορού, εφόσον μια μέρα το αρσενικό έγινε πολύ δυνατό για ν' αφεθεί να καταβροχθίστει από τη θηλυκή. Το αρσενικό είχε γίνει ο κύριος, ο δυνάστης του είδους, χάρη στα επιθετικά προσόντα που του καλλιέργησαν οι καταβροχθιστικές τάσεις της θηλυκής. Έτοις δημιουργήθηκε μια επιθετική μηχανή που η θηλυκή μπορούσε να παρεμβάλλει ανάμεσα σ' αυτήν και τα μικρά της απ' τη

μια και τους εξωτερικούς κινδύνους απ' την άλλη, και το αρσενικό ήταν πολύ υπερήφανο να βρίσκεται επικεφαλής και να προσελκύει την προσοχή και τους κινδύνους πάνω του. Αυτό του προσέδιδε έναν ακόμη λόγο ύπαρξης, εκείνο των κατακτήσεων. Έτσι η τέρψη του άντρα, καθόσον θα υπάρχει, θα είναι η επίθεση κι η δημιουργία. Συχνά, όταν αναγγέλλουν την εξαφάνιση του θεμελιακού στοιχείου αυτής της διαδικασίας, της μαγικής τέχνης, αγνοούν τις συνέπειες. Αγνοούν ότι οι καρποί της διάνοιας, απ' την οποία εξαρτάται η μελλοντική εξέλιξη, εδώ είναι σπαρμένοι.

Έτσι, η παρουσία ρίσκου ή διαφορούς κινδύνου όχι μόνο είναι αναγκαία στην παρουσία και την ανάπτυξη του αρσενικού είδους, αλλ' επίσης στον ιδιαζόντως θηλυκό χαρακτήρα που οφείλεται στην υποταγή στην αρσενική κυριαρχία. Η εθνολογία μας δείχνει ότι η διατήρηση μητριαρχιών οφείλεται σε ένα και μόνο ταμπού: αυτό της εισβολής του καινούργιου μέσα στην κοινότητα. Ενώ η στασιμότητα στις κοινότητες που βρίσκονται υπό αρσενική κυριαρχία οφείλεται στον περιορισμό της επιθετικότητας στους άντρες ως πόλεμοτές και στην θεραπεία της τέχνης και της κουλτούρας απ' τις γυναίκες.

Αυτή η ανάλυση θα θεωρηθεί ασφαλώς άκρως αντιδοσιτική. Άλλα αι είχε έτσι η αλήθεια; Αν δεν υπάρχει εύλογος αντίλογος; Αν οι αντίλογοι κι οι αντίθετες θεωρίες υπαγορεύονταν μονάχα από νωθρότητα και κόπωση; Τότε δεν θα βγει παρά ένα και μόνο συμπέρασμα, ότι η πρόσδοση είναι δικαίωμα του άντρα, το ρίσκο κι ο κίνδυνος είναι δικαίωμα του άντρα. Σε σας μένει να αντείπετε.

ΠΡΟΟΔΟΣ ΔΙΧΩΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΔΕΝ ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ

Σας συμβουλεύω ωστόσο να ξεκινήσετε με ορισμένες σκέψεις πάνω στο σημαντικό γεγονός ότι οι νάζι απευθύνθηκαν σε μια γυναίκα προκειμένου να μεταστρέψουν τη σκέψη του Νίτσε σε στρατιωτική κατεύθυνση. Μιλάω εδώ για τον μιλιταρισμό στην καθαρή του έννοια, ως ε-

πιθετικό και καταστροφικό μέσο, κι όχι για την αστυνομική ή μισοαστυνομική χρησιμοποίησή του για τη διατήρηση μιας κατεστημένης τάξης πραγμάτων. Η στρατιωτική αυτονομία σε σχέση με την αστυνομία δεν έχει κανένα νόημα χωρίς επιθετική, βίαιη δυνατότητα.

Ο ρωμαντικός συναισθηματισμός του περασμένου αιώνα, με την ειρηνιστική θηλική του, μας παρουσίασε όλες τις επιθέσεις που συνέβησαν έκτοτε ως αμυντικές πράξεις. Η ψευδαίσθηση αυτού του λογοπαγήν οξελείφεται ολοένα και περισσότερο. Οι ιταλοί φυτουριστές έλεγαν την αλήθεια βλέποντας στον πόλεμο τη μεγάλη εξυγιαντική δύναμη. Το σφάλμα που διέπραξαν ήταν να τεθούν στην υπηρεσία του. Ο Σπένγκλερ είχε αναγγείλει ωστόσο την αποτυχία του. Άλλ' ο ηρωισμός, ξέρετε, είναι ταυτόχρονα οραματιστής και τυφλός. Ο πόλεμος δεν είναι πλέον εφικτός ως «εξυγιαντικό» μέσο αν η ανθρωπότητα δεν θέλει να ριχτεί στην έσχατη περιπτειά της. Υπάρχει ακόμα και τώρα η δυνατότητα ενός έσχατου καθολικού πολέμου αν η ανθρωπότητα θέλει να παιξει τούτο το τελευταίο χαρτί. Άλλα η έκβαση είναι ήδη βέβαιη. Κανείς δεν μπορεί να κερδίσει. Η έκβαση θα είναι η πλήρης συμμετροποίηση όλων των επίγειων δυνάμεων.

Οι πολιτικοί όλων των πλευρών το ξέρουν πολύ καλά, κι ωστόσο μας πρήζουν μετά το πέρας του τελευταίου πολέμου με τον «ψυχρό πόλεμό» τους, το «σιδηρούν παραπέτασμά» τους κι όλο αυτό το διαφημιστικό παζάρι που υποτίθεται πως εξάπτει τους ανθρώπους. Η αρχή του τέλους του πολέμου ήταν η απαγόρευση που επιβλήθηκε στους ανθρώπους να φέρουν και να χρησιμοποιούν δικά τους όπλα. Για υπόλοιπα ήταν αποκλειστικά θέμα ενός προοδευτικού συντονισμού των κοινωνικών δυνάμεων μέχρι το στάδιο όπου ο πόλεμος γίνεται αυτομάτως παγκόσμιος. Το μοναδικό ον δεν έχει πλέον τη δυνατότητα να εκδηλώνει την αντερότητά του με ένοπλες επιθέσεις. Ο αμερικανικός γκανγκτερισμός είναι ένα αξιοθέρηντο παράδειγμα αυτού του γεγονότος. Ο στρατιωτικός ηρωισμός δεν εκδηλώνεται πλέον ως ανθρώπινη δύναμη. Τα οριστικά αποτελέ-

σματα του τελευταίου πολέμου ήταν εκ των προτέρων υπολογίσμα σαν την κωδονοειδή καμπύλη, και για έναν προσεχή πόλεμο είναι ακόμη πιο βέβαια.

Όλος ο κόσμος το ξέρει κι ο αφοπλισμός είναι εντούτοις η μεγάλη πολυτέλεια ολόκληρης της οικουμένης. Γιατί; Διότι είναι ακόμη το μοναδικό μέσο αποστοπέδωσης των ανθρώπινων ενεργειών που γνωρίζουμε, και το χρησιμοποιούν για να προκαλέσουν και να σηματοδοτήσουν την πρόοδο τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση.

ΠΟΛΛΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΥΦΙΣΤΑΝΤΑΙ ΔΙΧΩΣ ΠΡΟΟΔΟ

Η ανωτερότητα του ανθρώπου προήλθε πάντοτε απ' την ικανότητά του να κατανοεί τα γεγονότα πριν εκδηλωθούν στην καθορισμένη πραγματικότητά τους. Αυτή η προβλεπτικότητα βασίζεται κατά μεγάλο μέρος στη φαντασία. Έτσι οι μύθοι μας κάνουν να υπερβαίνουμε την καθορισμένη πραγματικότητα, αλλοιώνοντας την ανάπτυξή της μέσω της ασυμφωνίας ανάμεσα στη μελλοντική ιδέα και τη μελλοντική πραγματικότητα. Αυτή η ασυμφωνία είναι ό,τι υπάρχει ως πραγματικότητα σ' αυτό που αποκαλούμε ελεύθερη βούληση του ανθρώπου. Η προσέγγιση σε μια μεγαλύτερη ανθρώπινη ελευθερία είναι έτοι φενακισμός αν δεν ανοίξουμε καινούργιους άγνωστους ορίζοντες, όπου αυτή η δυνατότητα επιλογής θα διακυβεύεται. Αν αποδεχτούμε την παλιά νατουραλιστική αντίληψη της τέχνης ως φανταστικού αντιγράφου της πραγματικότητας, η πρόθεσή μας μοιάζει σαν να υπαγορεύει την αντικατάσταση της δράσης πάνω στο πραγματικό από το θέαμα των φαντασιών εντάσεων (που τόσο εκτιμώνται στην εποχή μας ως μέσο φαντασικής διαφυγής).

Ο σκοπός μας δεν είναι ορατός παρά τη στιγμή που γνωρίζουμε την πλάτη σ' αυτή την καλλιτεχνική αντίληψη. Τότε γίνεται κατανοητός ως φαντασιακή δράση.

Μόνο ο καλλιτέχνης που γνωρίζει την πλάτη στο κοινό είναι ικανός να δείξει σ' αυτό το κοι-

νό καινούριες προοπτικές. Ο καλλιτέχνης που στρέφεται προς το κοινό δεν είναι ικανός να του δείξει παρά ένα και μόνο πράγμα, αυτό που βλέπει: τη φάστα του θεατή.

Μέχρι τώρα, η στρατιωτική πειθαρχία, υποστηριζόμενη απ' τη θρησκεία των φανταστικών ή μεταφυσικών καθηκόντων, ήταν η μοναδική γιατριά απέναντι σ' αυτό που αποκαλούσαν κοινωνική παρακμή ή αποσύνθεση. Σήμερα, όπου αυτό το παιχνίδι χρεοκόπησε, εναπόκειται στην τέχνη να ετινούσει νέα φανταστικά καθήκοντα, να δημιουργεί πάντα φαντασιακές ηθικές σε αντίθεση με τη φυσικό κομφορμισμό και τη φυσική ηθική. Η ανθρωπότητα οφείλει να βρει στη ζωή της νέους κινδύνους, νέα ρίσκα.

Κάθε τέχνη εκφράζει και προκαλεί μια επέκταση. Η αστυνομία και οι πολιτικοί αυτό το αποκαλούν διαφυγή γιατί είναι μια δράση που ξεφεύγει απ' τους ελέγχους τους. Είναι η ίδια η δράση του ξεπεράσματος του ελέγχου. Οι τέχνες θεωρήθηκαν πάντα ως μέσο ή όργανο έκφρασης κοινωνικών δυνάμεων, πρόγμα που στην πιο πρωθημένη μορφή του ονομάζεται προπαγάνδα και διαφήμιση. Η μελέτη μου υποδεικνύει ότι η σύγχρονη κοινωνία θα μπορούσε να έχει κάποιο όφελος θεωρώντας τις τέχνες επίσης ως όργανο ανοίγματος προς το άγνωστο. Άλλ' αυτό απαιτεί ορισμένες σκέψεις πάνω στο ίδιο το πρόβλημα της ενοργάνωσης και του πραγματισμού, διότι ακόμα κι αν μπορούμε να εξηγήσουμε την οργανική αξία της τέχνης, η τελευταία αρνείται να περιληφθεί σ' ένα οργανικό σύνολο, παρά μόνο ως στόχος όλων των δυνατών ενοργανώσεων. Αυτός ο στόχος δεν είναι σκοπός αλλ' αντίθετα ένα άνοιγμα ή ξεκίνημα. Είναι ο στόχος που υπερβαίνει τους σκοπούς.

Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΟΠΛΟ ΓΙΑ ΝΑ ΗΤΤΗΘΕΙ Ο ΣΥΓΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Μόνο μια νέα τέχνη μπορεί ν' αποτρέψει το γεγονός να υποβιβαστεί ο μελλοντικός άνθρωπος σ' ένα απλό όργανο μιας κοινωνικής ισορροπίας. Το όργανο είναι ο διακριτικός κι ενερ-

γός δεσμός ανάμεσα στο υποκείμενο και το αντικείμενο, το μέσο που προσδίδει σημασία ή πραγματικότητα στα ενδιαφέροντα και στην τύχη. Η ενοργάνωση είναι μια αυτονομία που προσβάλλει εξίσου το υποκείμενο και το αντικείμενο με τα τεχνικά μέσα της αυτοματοποίησης, ο άνθρωπος έχει απομακρυνθεί τόσο πολύ απ' τη δημιουργία ώστε σκέφτεται τον πλήρη αποκλεισμό του, και με τα επιστημονικά μέσα της έμμεσης παρατήρησης το αντικείμενο γίνεται καθαρή υπόθεση.

Το όργανο είναι για τον καλλιτέχνη ένα μέσο για να προκαλέσει καινούρια αισθήματα, να διαδώσει τις ίδιες τις ικανότητές του, να αναπτύξει τις ανθρώπινες ενδιαφέροντα.

Το όργανο είναι για τον τεχνικό ένα μέσο για να μεταχειριστεί ένα αντικείμενο αντικαθιστώντας την ανθρώπινη ικανότητα.

Το όργανο είναι για τον επιστήμονα ένα μέσο για να γνωρίσει ένα αντικείμενο απαλείφοντας τις επιρροές του ανθρώπινου ενδιαφέροντος. Κάθε εξέλιξη συντελείται με αφετηρία αυτή την τριπλή αντίφαση.

ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ

«Ο Θεός είναι το ακίνητο, γιατί καταλαμβάνει δύο το χρόνο, δύο το χώρο, κι επομένως δεν χρειάζεται να μετακινείται ούτε στο χρόνο ούτε στο χώρο.

Είναι αυτός που δεν τυφλώνει, αυτός που αναγκάζει τους πιο αγέρωχους τυφλωτές να μην τυφλώνουν πια.»

Ρενέ Κρεβέλ, *Το κλειδοκύμβαλο του Ντιντέρο*.

Οι καθολικές εικόνες των παλιών μεταφυσικών συστημάτων έχουν εξαντληθεί, ανίκανες να ανταποκριθούν στις καινούριες επιστημονικές γνώσεις μας. Τούτο τοποθετεί το σύγχρονο επιστήμονα σε μια ιδιάζουσα κατάσταση. Έχει φθάσει σ' ένα τέτοιο σημείο αλήθειας στις παρατηρήσεις στο ατομικό επίπεδο ώστε δεν βρίσκει πλέον εικόνες ικανές να τις παραστήσει. Ο Νιλς Μπρούχνορζεται ότι αυτή η συμφορά θίγει μόνο τις ατομικές λεπτομέρειες, κι ότι η υπόλοιπη κατάσταση στηρίζεται ακόμη στις

παλιές συνθήκες. Αυτό είναι δραματικά ψευδές. Δεν γίνεται ν' ανακατασκευάσουμε μια καθολική εικόνα με βασικά στοιχεία, όσο ελάχιστα και να 'ναι, δίχως να μετασχηματίσουμε σε βάθος την εικόνα ολόκληρου του σύμπαντος, κι αν τα βασικά στοιχεία παραμένουν ασύλληπτα, είναι σκέτη κοροϊδία να μιλάμε για μια καινούρια καθολική εικόνα.

Φαίνεται ωστόσο ότι αυτή η κατάσταση μας επιτρέπει να διακρίνουμε μεταξύ τους τις δυο έννοιες που έχουν επί του παρόντος αποκλειστεί απ' το επιστημονικό λεξιλόγιο, την έννοια της ιδέας και της έννοια της πραγματικότητας. Διαπραγματευτήκαμε ήδη το πρόβλημα της πραγματικότητας ή της παρουσίας, μένει το πρόβλημα της ιδέας που είναι εκείνο της φαντασίας.

Οι επιστήμονες έχουν έλλειψη από εκφράσεις. Άλλα δεν μπορούν να εκφράσουν την αλήθεια παρά με μέσα αντίθετα προς την αλήθεια. Η έκφραση της αλήθειας γίνεται έτοι το αντίθετο της αλήθειας, όπως το αργητικό και το θετικό μιας φωτογραφίας. Η εικόνα γίνεται ταυτόχρονα το αντίθετο της πραγματικότητας, μια ψευδής παρουσία. 'Οσον αφορά τους περιορισμούς που έχουν επιβάλει οι επιστήμονες στην πραγματικότητα και στην ιδέα, μάς είναι λοιπόν επιτρεπτό να τους επεξεργάζόμαστε με σαφήνεια. Αυτό είναι πραφανώς λιγότερο ξεκάθαρο σε ό,τι αφορά ιδέα και πραγματικότητα, δυο εξωπιστημονικές έννοιες.'

Είναι εμφανές ότι αυτό που αποκαλούμε φανταστικό είναι ταυτόσημο μ' αυτό που η παλιά φιλοσοφία αποκαλούσε μεταφυσική. Δεν είναι στις προθέσεις μου να συγκροτήσω μια καινούρια μεταφυσική. Είμαι, αντιθέτως, υποχρεωμένος ν' αποδείξω ότι τίποτε δεν είναι πιο επικινδυνό απ' την εγκαθίδρυση μιας ταυτότητας ανάμεσα στην έννοια του απόλυτου και την έννοια του φανταστικού, δείχνοντας ότι η φαντασία είναι η αληθινή κινητήρια δύναμη του δυναμισμού μας. Μόνο η εικόνα είναι ικανή να συγκρατήσει και να συντηρήσει μια στιγμή, να διαιωνίσει το παρόν. Άλλ' αυτή η διαδικασία είναι καθαυτή μια ορήξη με την πραγματικότητα και το διαρκές γίνεσθαι της, κι εντούτοις απο-

κλειστικά αυτή η ικανότητα ν' απομακρυνόμαστε απ' το παρόν μάς επιτρέπει να συνειδητοποιούμε το γεγονός ότι υπάρχει κάποιο πράγμα που ονομάζεται στιγμή. Αυτό που είναι λυπηρό, είναι ότι είμαστε αναγκασμένοι να επικαλούμαστε παρόμοιες προδηλότητες.

Το να σταθεροποιήσουμε μια εικόνα, σημαίνει να εγκαταστήσουμε ένα σημείο παρατήρησης που να μας επιτρέπει να δούμε και να παρατηρήσουμε ξεκάθαρα την αλήθεια και την πραγματικότητα. Εμείς κάναμε το αντίθετο, προσπαθήσαμε να τοποθετηθούμε στο σημείο παρατήρησης του επιστήμονα και του φιλοσόφου ώστε, απ' αυτές τις οπτικές γωνίες, να κολτάξουμε τη δική μας εικόνα. Ο Roger Caillois γράφει σωστά στη Νέα Γαλλική Επιθεώρηση: «Οι λαοί φθάνουν στην ιστορία και στον πολιτισμό τη στιγμή που αποβάλλουν τη μάσκα, που την απορρίπτουν ως όχημα ενδόμυχου ή συλλογικού πανικού, που της αφαιρούν τη θεσμική λειτουργία της. Ακόμα και με αλλαγμένη λειτουργία, απλό εξάρτημα του καρναβαλιού ή της κοσμικής γιορτής, αναστατώνει και γοντεύει. Η δύναμη σαρήνης της χαλιναγωγείται. Στα 1900, ο Jean Lorrain μιλάει ακόμη για τη μάσκα με αισθαντικότητα. Στα 1948, ο Georges Burauel μιλάει γι' αυτήν με επιστημοσύνη και νοσταλγία. Ο κύκλος έλεισε.»

Η μάσκα είναι το βασικό στοιχείο όλων των ζωγραφικών και γλυπτικών τεχνών και το πεπρωμένο της είναι σημαδιακό γι' αυτές. Ο πολιτισμός εγκαθίσταται εκεί όπου πεθαίνει η κουλτούρα. Η αληθινά μαγική μάσκα του σήμερα είναι η διαπλανητική μάσκα. Μόνο η κατάκτηση του σύμπαντος είναι ικανή να προσπορίσει στον άνθρωπο μια καινούρια δυσσυμετοία, να διευρύνει εκ νέου τη φαντασία και τη διάνοια του. Όταν οι άνθρωποι εγκαταλείψουν τη γη, η ανθρωπότητα θα έχει αποδείξει οριστικά ότι ο άνθρωπος κυριαρχεί στη φύση, γιατί την ξεπεργάει. Έτσι, η εποχή μας μεταμορφώνεται από ατομική σε διαπλανητική. Χωρίς τη βοήθεια της φαντασίας, ο άνθρωπος θα υποκύψει σ' αυτή τη δοκιμασία, αν συμβουλεύεται μονάχα την «ευθυγρασία» του.

Οι μάσκες των «Αρειανών» μας προσελ-

κύουν προς το σύμπαν. Άλλα, για να πετύχει αυτή τη νέα κατάκτηση, η ανθρωπότητα οφείλει ν' αποφασίσει να το κάνει όχι σε συνάρτηση με την πολιτική προπαγάνδα, αλλά για να επιβεβαιώσει την ανθρωπίνη ιδιότητα. Βρισκόμαστε εκ νέου σε μια κατάσταση όπου χρειαζόμαστε μια ξεκάθαρη αντίθεση ανάμεσα στην πραγματικότητα και τη φαινομενικότητα. Η εμφάνιση του σπουτνικ δικαιώνει, κατά κάποιον τρόπο, τον ψυχρό πόλεμο. Άλλα το αντίστροφο δεν αλληθεύει.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η σύγχρονη ανάπτυξη χαράζει διαμέσου της ανθρωπίνης ιστορίας μια παράξενη τραγική γραμμή με τη διαρκή σύγχρονή της ανάμεσα στην κουλτούρα και στον πολιτισμό, θεωρούμενα εδώ η μεν ως μια κατάσταση καλλιτεχνικής ισχύος κι ο δε ως η καλλιτεχνική δράση, με την εξάντληση δηλαδή μιας κατάστασης ισχύος. Αυτός ο δυναμισμός που φαίνεται ότι ξεκίνησε στο σύμπλεγμα των πολιτισμικών ομαδοποιήσεων της Μεσοποταμίας, οθήθηκε απ' τον Ελληνισμό στην τελεότητά του, μεταβιβάστηκε στη Ρώμη διαμέσου των Φοινίκων κι ανασυστάθηκε στην Αναγέννηση ως καθοδισμένο σύστημα, μιας αποκαλύπτει μια μακριά σειρά από κουλτούρες εντελώς κατεστραμμένες κι εξαφανισμένες, σε αντίθεση με τις κουλτούρες της Ινδίας και της Κίνας που αναπτύχθηκαν με πιο οργανικό τρόπο.

Αυτό το πεπρωμένο θα έπρεπε να κάνει σκεπτικές τις πάλαι ποτέ αποικιοκρατικές δυνάμεις της Ευρώπης. Είμαστε ικανοί να ξεπεράσουμε τις παλιές μας δόξες, τα παλιά μας σφάλματα, και να κάνουμε ν' αναγεννηθεί το ευρωπαϊκό πνεύμα πάνω σε μια νέα συναρπαστική βάση; Ή μήπως έχουμε κατανήσει ένας λαός εξαντλημένος και ξεπερασμένος, ένα μουσείο για τον τουρισμό του παρελθόντος; Δεν καταλαβαίνω την ελαφρότητα με την οποία πραγματεύονται αυτά τα προβλήματα και την ευκολία με την οποία πολλοί άνθρωποι προσαρμόζονται σ' αυτόν το ρόλο μέσα στο μου-

σείο-Ευρώπη.

Η Ευρώπη, μετά τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ποντάρει στα φαινόμενα. Αυτός ο παλιός ηθοποιός έχει ανάγκη από θαυμασμό, από χειροχοτήματα, προκειμένου να δραστηριοποιηθεί. Άλλα είμαστε επικίνδυνοι; Η πραγματικότητα των γεγονότων στην Ουγγαρία, στο Σουέζ κι εφεξής, δεν φαίνεται να το αποδεικνύει. Κι ένα παιχνίδι φαινομένων που δεν είναι αρκετά ισχυρό για να είναι επικίνδυνο περνάει στο χώρο των τραγικού ή του κωμικού. Πιστεύω πως είναι καιρός ν' αναθεωρήσουμε τις ίδιες τις προλήψεις μας.

Η κουλτούρα είναι ένας ζωντανός οργανισμός, πλούσιος σε μια αναρίθμητη ποσότητα δυνατοτήτων. Για να ξεπεραστεί η συμβατικότητα σ' αυτή τη μορφή ορίστηκαν οι «απόλυτοι» κι εξωτερικοί στόχοι του πολιτισμού, οι φανταστικοί, ακίνητοι, απερίστατοι στόχοι. Σήμερα, οι εκπολιτιστικές ιδέες συγχέονται με την πραγματικότητα, γίνονται πραγματικότητα κι η καταστροφή αρχίζει. Αυτό που ήταν αποτελεσματικό ως ιδεώδες «επέκεινα», ως δυναμικό μέσο αποστασιοποίησης (η μεταφυσική προοπτική του μη κυριαρχημένου τομέα του κόσμου) γίνεται αποτυχία κι αυτία αποτυχίας. Η εκπολιτιστική δράση είναι λίαν διεγερτική αλλά η πολιτισμένη κατάσταση είναι ανυπόφορη. Ο σύγχρονος πολιτισμός έχει μεταμορφωθεί σε κουλτούρα της οριστικής κατάστασης, γίνεται κατάσταση απουσίας. Οι Αμερικανοί μας έδωσαν ένα καλό μάθημα. Είναι η Ευρώπη ικανή για μια ακόμη φορά να μετατοπιστεί για να πετύχει μια αλλαγή στάθμης;

ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Σήμερα είμαστε ικανοί να τελειώσουμε μια για πάντα με κάθε προγενέστερη τέχνη, να την τοποθετήσουμε στο μουσείο, να την διευθετήσουμε σ' ένα καθαρά φανταστικό μουσείο για να δώσουμε ελεύθερη διέξοδο σε μια καινούρια φαντασιακή ανάπτυξη. Ο André Parinaud στην ανάλυση του βιβλίου *H μεταμόρφωση των θεών του Αντρέ Μαλρό*, εξηγεί πώς ο τελευταίος κατάφερε να αποσαφηνίσει τη διάκριση ανάμεσα

στην αρχέγονη και ανατολική τέχνη και την ελληνοδυτική τέχνη. Κατά τον Μαλρώ, πρόκειται για μα από τις πιο συναρπαστικές μεταστροφές της ιστορίας.

Ο Έλληνας θα αναζητήσει στο εξής «μες στη μυστική τάξη αυτού που συλλαμβάνει ως το θεϊκό μέρος του κόσμου, τη δύναμη για να εξαλείψει το ιερό.»

Η μεγάλη σύγχυση της Δύσης ήταν ότι νόμισε πως οι έλληνες γλύπτες «έιχαν θελήσει να κάνουν τους θεούς να μοιάζουν στους ανθρώπους». Άλλα ολόκληρη η εξέλιξη της ελληνικής τέχνης αποδεικνύει το αντίθετο. Ο έλληνας γλύπτης πηγαίνει απ' τους θεούς στον άνθρωπο, όχι απ' τον άνθρωπο στους θεούς. Το αληθινόν ελληνικό θαύμα «δεν είναι ότι η γλυπτική υποτάσσει στο φαινόμενο τις μορφές που υπέτασσε χθες στο ιερό, είναι ότι επινοεί τις μορφές που εκφράζουν το θεϊκό, όπως οι προκάτοχοί του είχαν επινοήσει τις μορφές που εκδήλωναν το ιερό. Η Ανατολή επιζητούσε στο είναι το μυστικό αυτού που δεν είναι ο κόσμος. Η Ελλάδα επιζητεί στο είναι το μυστικό του κόσμου».

Η Ελλάδα, που δεν γνωρίζει αληθινό ιερό, δεν γνωρίζει αληθινό ανίερο: κάθε ζωή εμπεριέχει το θείο της και κάθε θείο δοξολογεί τη ζωή που το εμπεριέχει, Η υποκατάσταση του θείου ή του ιερού κι όχι ο πολυνθεϊσμός, καθιστά τον Δία μη αναγώγιμο στο Βράχια, διαχωρίζει οιςικά τον Ηρακλή απ' τον Γκιλγκαμές.

Αυτή η έννοια του θείου τρέφεται από άλλες πηγές έξω από το μυστικό πνεύμα. Στηρίζεται στον ενθουσιασμό, «κι δι, τι αγγίζει το ονομάζει Θαυμασμό». Αυτό το αίσθημα αντικαθιστά το ρόλο που έπαιζε η Λατρεία στην Ανατολή. Στην ιεραρχία του απόλυτου, δεν αντιπαραθέτει διόλου το άτομο, που ονομάστηκε άνθρωπος, αλλά την προσαγωγή του φανταστικού.

Άλλα μαζί με τη μυθολογία του μοναδικού θεού δημιουργείται ένα απόλυτο, ένα απερίστατο φανταστικό ο χριστιανισμός μεταβάλλει το θείο σε ιερό κι αυτό καθιστά πραγματικά άχρονη τη γλώσσα του Μαλρώ στην καλλιτεχνική δημιουργία. Ο τελευταίος ερμηνεύει κι αποσαφηνίζει έναν κόσμο με τόση ακρίβεια

που ολόκληρο το θέμα του εξαντλείται εντελώς. Η αξία του ενώπιον των καλλιτεχνών, είναι ότι μας απαλλάσσει απ' το παρελθόν μας. Γ' αυτό και δεν έχει ενδιαφέρον για τους καλλιτέχνες να εμβαθύνουν στο έργο του. Οι λέξεις ιερό και θείο είναι εκφράσεις αξιολογικές. Το ιερό είναι η έκφραση της ακραίας αναγκαιότητας, ενώ το θείο είναι η έκφραση της εντελώς αχρείαστης αξίας, της φανταστικής αξίας. Η διαιώνιση μας φανταστικής αξίας υπήρξε η ευρωπαϊκή προσπάθεια η οποία, διαμέσου της λατρείας του χρυσού, οδήγησε στην καθαρά συμβατική αξία ενός κομματιού χαρτιού που αναγράφει «10.000 φράγκα».

Αυτό που δίνει στον Μοντριάν την ίδια θέση στην τέχνη που κατέχει ο Αἴνοτάιν στην επιστήμη, είναι ότι βίωσε και προσδιόρισε την αντικατάσταση της θρησκευτικής πίστης απ' την διαδικασία της καλλιτεχνικής δημιουργίας, το είναι σε διαφρές γίγνεσθαι, ή αλλιώς στη μεσαιωνική ορολογία, την ιερομαντεία, που επιτρέπει μια αποκατάσταση του δυναμισμού των θυσιών που διακυβεύθηκε απ' τη μεταφυσική και την ψεύτικη δημοκρατία. Περνώντας απ' τον καλβινισμό στη θεοσοφία, που προεβρεύει την πίστη στην ενότητα ύλης και δύναμης, και στο έσχατο στάδιο μιας καθαρά καλλιτεχνικής αντιληψης βασισμένης σε μια ενεργειακή αντινομία, ο Μοντριάν έφθασε να συλλάβει αυτή τη νέα πλατφόρμα που δεν είναι μόνο αναγκαία για μια μελλοντική ανάπτυξη, αλλά και που προσδίδει στην τέχνη ένα νέο χαρακτήρα κοινωνικής αναγκαιότητας, αυτόν της διαφύλαξης του πολύτιμου και της ταυτόχρονης άρνησής του, που είναι η δημιουργία του καινούργιου.

Η κρίση της σύγχρονης τέχνης, απ' αυτήν την εποχή κι ύστερα, και ιδιαίτερα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, είναι η ιστορία των προσπαθειών που έγιναν για μια τυπική εκμετάλλευση αυτού του σταδίου που έχει πια γίνει αποδεκτό, αργούμενες να δουν την κίνηση που οδήγησε τον Μοντριάν και άλλους σ' αυτό το σημείο, και την αναγκαία συνέχεια αυτής της κίνησης. Αυτή η εκ των υστέρων εμπειρία, εδώ και δεκαπέντε χρόνια, προετοίμασε ασυνείδητα

το ριζικό μετασχηματισμό που οφείλουμε τώρα να πραγματοποιήσουμε, ή τη μόνη εναλλακτική επιλογή απέναντι του: την ολική διάλυση της σύγχρονης τέχνης (βλ. τον Νταλί, που είναι πανούργος ή τους οπαδούς του, που είναι ηλίθιοι).

ΟΙ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΚΙ ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στις αντίξεις συνθήκες αυτής της εποχής, πολλές νέες τάσεις έχουν ωστόσο δρομολογηθεί.

Η τέχνη *Cobra* ξεχωρίζει απ' τις άλλες τάσεις της εποχής της εξαιτίας της αφετηρίας της, που παριστάνει μια καινούρια οπτική της αφηρημένης τέχνης. Μπορούμε να πούμε ότι είναι μια αφηρημένη τέχνη που δεν πιστεύει στην αφαίρεση. Η συνειδητοποίηση αυτής της καινούριας οπτικής εκφράζεται με ξεκάθαιρο και σαφή τρόπο στη μελέτη *Symboler i abstrakt Kunst* του Δανού ζωγράφου Vilhelm Bjerke Petersen, όπου αποδεικνύει για πρώτη φορά, με αυθεντικό τρόπο, το συμβολικό περιεχόμενο των αφαιρέσεων. Έτσι, η ιδέα της αφαιρεσης ως ζωγραφικού σκοπού διακυβεύθηκε οριστικά. Από πού αντλούσε ο Bjerke Petersen αυτές τις ιδέες; Απ' το παλιό Μπαουνχάους στο οποίο είχε θητεύσει λίγο πριν το καταστρέψουν οι ναζί. Απ' την άποψη της διάταξης και της σελιδοποίησης, το βιβλίο ήταν ένα καινούριο έργο στη σειρά των *Bauhausbücher* που περιλαμβάνουν θεωρίες των Μοντριάν, Van Doesbourg, Μάλεβιτς, Κλέε, Καντίνον κ.λπ. Όσον αφορά το περιεχόμενο, η φανερή συνέχεια που άφηνε να προβλέψει κανείς ήταν μια καινούρια ανάπτυξη, απ' τη στιγμή ιδίως που θα είχε υιοθετήσει την καινούρια φρούδικη ψυχολογία και τα πορίσματα της συνεαλιστικής ανάπτυξης στο Παρίσι, αν η ανάπτυξη δεν είχε σταματήσει τόσο απότομα.

Η μεγάλη καλλιτεχνική ανάπτυξη στη Δανία, ύστερα από το βιβλίο του Bjerke Petersen στα 1933, και μέχρι το τέλος του πολέμου, είναι έτοι αδιαχώριστη απ' τα πολιτικά τεκταινόμενα που παρέλυναν την πολιτιστική ζωή στη Γερμα-

νία στη διάρκεια της ίδιας εποχής. Άλλα η καινούρια οπτική δεν καθιερώθηκε μ' αυτό το βιβλίο. Έπρεπε να λάβει χώρα μια μαχαρά αντιφατική ανάπτυξη πριν βρεθούν όλα τ' αναγκαία στοιχεία αυτής της οπτικής. Ο Bjerke Petersen δεν είχε καν συνείδηση της επαναστατικής πρωτοτυπίας του έργου του. Δυο χρόνια αργότερα αντιτάχθηκε σ' αυτές τις ιδέες προσχωρώντας στις ιδέες του Μπρετόν και την καινούρια θεωρία που ονομαζόταν συνεαλισμός. Άλλα καλλιτέχνες όπως ο Richardt Mortensen κι ο Ejler Bille, εμπνευσμένοι απ' τις αρχικές ιδέες, αρνήθηκαν να τις αναθεωρήσουν και διέγραψαν τον Bjerke Petersen απ' το *Linjen*, την καλλιτεχνική ομάδα που είχε συγκροτηθεί πάνω στην καινούρια βάση. Αυτή η ανάπτυξη προσέλκυσε στα χρόνια που ακολούθησαν πολλούς νέους καλλιτέχνες και μια καινούρια ανατροπή προετοιμαζόταν με τη μέθοδο του αυτόματου χρωματισμού του Egill Jacobsen. Η προσκόλληση στην αφαίρεση από μέρους του Richardt Mortensen τον έθετε ολοένα και περισσότερο σε αντιπαράθεση μ' αυτήν την καινούρια τάση, και στα 1939 η οργή ήταν αναπόφευκτη. Η εποχή *Linjen* είχε τελειώσει, μια νέα εποχή με πολλές τάσεις ή γραμμές ξεκινούσε γύρω απ' την επιθεώρηση *Helhesten*, ενώ ο Richardt Mortensen συμμετείχε στην ίδρυση της επιθεώρησης *Aarstiderne*, όπως ο Bjerke Petersen στα 1937 αντιπαράθεσε στο *Linjen* τη συνεαλιστική επιθεώρηση *Konkretion*.

Με το τέλος του πολέμου, η προνομιακή κατάσταση των δανών καλλιτεχνών τερματίστηκε. Η προσαρμογή στη διεθνή κατάσταση δημιουργήνεις μια καινούρια κρίση. Η γλώσσα που είχε επιβάλει, με τόση προδηλότητα, το ολλανδικό κίνημα *de Stijl* στις μόρφες του παλιού Μπαουνχάους είχε ήδη φθαρεί σε βάθος στη γενέτειρά της, ώστε κατανούντας άμεσα την ανατροπή της, κάποιοι οι ολλανδοί καλλιτέχνες συγκεντρώθηκαν στην ομάδα *Reflex* στα 1947, για ν' αντλήσουν τις ακραίες συνέπειες της δανέζικης ανάπτυξης, σε σχέση μ' αυτές τις προδιαθέσεις. Αυτό ήταν ένα νέο ξέσπασμα που δημιούργησε καινούριες οργήες μεταξύ των Δανών, όπου μερικοί προσχώρησαν στην καινούρια ανάπτυξη

και ίδρυσαν την *Cobra*, ενώ άλλοι αφνήθηκαν να το κάνουν. Καθώς η θρυαλλίδα είχε καιεί μέχρι τη γόμωση, η έκρηξη ξέσπασε στην έκθεση της *Cobra* στο Άμστερνταμ, στα 1948.

Προσωπικά, δεν ήμουν άμεσα αναμεμιγμένος στις προπαρασκευαστικές αναπτύξεις στη Γερμανία και στη Δανία. Έφυγα απ' τη μικρή επαρχιακή μου πόλη στα 1936 και πήγα κατευθείαν στο Παρίσι, όπου ξεκίνησα τη σταδιοδρομία μου ως καλλιτέχνης. Ήξερα ότι ο Καντίνσκυ ήταν εκεί και είχα φανταστεί ότι είχε σχολή. Άλλα δεν ήταν καν σε θέση να εξασφαλίσει μια ξεχωριστή έκθεση των πινάκων του πριν τον θάνατό του, κι έτσι πήγα στην ακαδημία του Fernand Léger, γεγονός που είχε το πλεονέκτημα ότι με ανάγκασε να ξανάδω τα πράγματα μ' εντελώς καινούριο τρόπο, να προσαρμοστώ στην γαλλική οπτική. Πράγμα που μου έδωσε στη συνέχεια την δυνατότητα να θεωρήσω όλη την ανάπτυξη που εκτίθεται εδώ με κάποια αποστασιοποίηση. Εν πάσῃ περιπτώσει αυτό πιστεύω. Μένει στους άλλους να το κρίνουν.

Το παλιό Μπαουχάους είχε δείξει ότι μια καινούρια καλλιτεχνική ανάπτυξη μπορούσε να έχει τεχνική συνέπεια, πράγμα που ήταν η βασική θέση των Rácsin και Morris. Το παλιό Μπαουχάους απομύζησε τα καλλιτεχνικά πορίσματα της ομάδας *Gulácsios Kaballádó*ς και της ομάδας *de Stijl*, με το να τα εκμεταλλευθεί δίχως ν' αποδώσει τίποτε στους καλλιτέχνες. Επρόκειτο για ένα κατόρθωμα που ήταν ταυτόχρονα σχεδόν εκκαθάριση. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο μοναδικός ζωγράφος που ήταν προικισμένος με μια επαναστατική ενέργεια, και ο οποίος είχε άμεση σχέση με το παλιό Μπαουχάους, δεν ήταν ζωγράφος αλλά φωτογράφος ο οποίος, εν συνεχείᾳ, στο Παρίσι, θα γινόταν ο ζωγράφος Wols.

Αυτή η καταστροφική ανάπτυξη που αντανακλούσε πολλές προγενέστερες, εξίσου ασυνείδητες, αναπτύξεις πάνω στις σχέσεις ανάμεσα στην τέχνη και την τεχνική, έκανε ξεκάθαρα να εξαχθεί το πρόγραμμα μιας καθορισμένης δομής, που επέβαλλε την πιθανότητα μιας παρόμιοις επανάληψης στην καινούρια καλλιτε-

χνική επανάσταση. Άλλα αυτή η συνειδητοποίηση μπορούσε ταυτόχρονα να χρησιμεύσει στο να βρεθεί μια πρόσφορη μέθοδος ώστε ν' αποφευχθεί αυτό το επακόλουθο, με την εγκαθίδρυση ενός συσχετισμού ανάμεσα στην καλλιτεχνική και τεχνική ανάπτυξη ταυτόχρονα. Κάτι τέτοιο διευκολυνόταν απ' το γεγονός ότι η εκ περιτροπής κίνηση επιταχυνόταν με αυξανόμενο ρυθμό, σε σημείο που η αντίδραση προετοιμαζόταν ήδη ταυτόχρονα με την ίδια τη δράση.

Το πρόγραμμα αυτό είχε ήδη προταθεί κι εξηγηθεί σε μια μελέτη πάνω στο στύλ και τη διακόσμηση που είχα δημοσιεύσει στην επιθεώρηση αρχιτεκτονικής *Forum*, στην Ολλανδία, στα 1947.

Ο σκοπός της δραστηριότητας για ένα φαντασιακό Μπαουχάους, που εκτίθεται εδώ, ήταν η εγκαθίδρυση αυτής της μεθόδου-τακτικής ή αν θέλουμε να το εκφράσουμε ειλικρινά της τεχνικής. Εφαρμόζοντας στην τέχνη μια τεχνική, ακόμη κι αν ο σκοπός είναι αντιτεχνικός, καταλήγουμε ίσως σε προδοσία, ή άρνηση της ελεύθερης τέχνης. Άλλα δεν βλέπω κανένα δρόμο για να ξεφύγουμε απ' αυτή την αναγκαιότητα. Δεν πιστεύω ότι η καλλιτεχνική ισχύς θα υποκύψει σ' αυτή την αλλαγή συνθηκών, αλλά είμαι πεισμένος ότι στην περίπτωση που δεν θα γινόταν τίποτε, η τέχνη θα έπαινε να υπάρχει και μαζί κι ο άνθρωπος, με την έννοια που έχουμε δεχτεί εδώ τέλος πάντων την λέξη ύπαρξη, ως έκφραση μιας κατάστασης.

Με την ίδρυση της Πειραματικής Ομάδας *Reflex* στην Ολλανδία, στα 1948, συγχροτήθηκε για πρώτη φορά στην ιστορία της τέχνης ένα κίνημα πάνω σε μια βάση η σημασία της οποίας στη διάρκεια του πολέμου (κυρίως στη Δανία) είχε αποδειχθεί πρωταρχική: μια βάση πειραματική.

Ο H.L.C. Jaffe ισχυρίζεται στο βιβλίο του *De Stijl* ότι η ορήξη ανάμεσα στους Mōntmáν και Van Doesburg προκλήθηκε εξαιτίας της εμπλοκής της πειραματικής μεθόδου στο σύστημα του τελευταίου στα 1923. Παραθέτει σχετικά μια διακήρυξη των Van Doesburg, Van Eesteren και Rietveld: «Μέσα απ' τη συλλογική

εργασία μας εξετάσαμε την αρχιτεκτονική ως πλαστική ενότητα όλων των τεχνών κι αυτό το πόρισμα οφείλει να γεννήσει ένα νέο στυλ. Εξετάσαμε τους νόμους του χώρου (...) κι ανακαλύψαμε ότι όλες οι μεταβολές χώρου μπορούν να διευθετηθούν ως εξισορροπημένη ενότητα». Άλλα το να εξετάζεις και να ανακαλύπτεις είναι εμπειρισμός, και το πόρισμά τους σχετικά με την εμφάνιση ενός νέου στυλ είναι ευθέως αντιπειραματικό. Η άρνηση του Γκρόπιους να δεχτεί αυτή την προφητεία, αντιθέτως, βασίζεται ξεκάθαρα σε μια πειραματική αντίληψη της στυλιστικής ανάπτυξης. Αυτό δεν αποκλείει, ωστόσο, ο πνευματικός δυναμισμός του Van Doesburg να τον είχε οδηγήσει σε μια αληθινή πειραματική αντίληψη της στυλιστικής, αν ο Γκρόπιους είχε προσφερθεί για συνεργασία πάνω σ' αυτό το θέμα, στα πλαίσια του παλιού Μπαουχάους, αντί ν' αρνηθεί κάθε συζήτηση πάνω σ' αυτό το πρόβλημα. Άλλα όλες οι αναπτύξεις απαιτούν χρόνο, κι ο χρόνος που έχει περάσει απ' την ίδρυση της «Διεθνούς των Πειραματικών Καλλιτεχνών» της Cobra δεν έχει ακόμη καταστήσει την κοινή γνώμη πιο ξεκάθαρα ευνοϊκή για μια συζήτηση πάνω σ' αυτό το θέμα.

Την ίδια εποχή που η ομάδα Cobra προσπαθούσε να πετύχει το πειραματικό στάδιο της τέχνης, μια ομάδα και σχεδόν ένα κλίμα αναδύόταν στο Παρίσι, κυρίως στο λογοτεχνικό και κινηματογραφικό τομέα, σε πλήρη επεξεργασία μιας πειραματικής σημαντικής, με τ' όνομα λεττρισμός. Είναι αξιοσημείωτο ότι στην άπληστη για τις παραμικρές ψεύτικες καινοτομίες εποχή μας, αυτή η ανατροπή που συντελούνταν με τη διαγραφή της λέξης τέχνη απ' το λεξιλόγιο και την αντικατάστασή της απ' την

πειραματική δράση, μπόρεσε να συμβεί χωρίς να γίνει ποτέ αντιληπτή η σπουδαιότητά της.

Οι ταραχώδεις συμπεριφορές στο Σαιν-Ζερμαίν-ντε-Πρε κρίθηκαν ως επικίνδυνες υπερβολές, χωρίς να ληφθεί υπόψη ότι μια τέτοια ζύμωση δεν μπορεί να διεκπεραιωθεί χωρίς να συμβεί τίποτε.

Ήταν ολοφάνερο ότι η επιδίωξη των μελλοντικών αναπτύξεων θα έπρεπε να γίνει με αφετηρία την αντιπαραβολή των αποτελεσμάτων που επιτεύχθηκαν απ' τη «Διεθνή των Πειραματικών Καλλιτεχνών» και τη «Λεττριστική Διεθνή». Το αποτέλεσμα ήταν, μετά το Συνέδριο της Άλμπα το καλοκαίρι του 1956 και τη Συνδιάσκεψη του Κόξιο ντ' Αρόσα τον Ιούλιο του 1957, η συγκρότηση μιας *Katastasiakής Διεθνούς*.

ΑΣΓΚΕΡ ΓΙΟΡΝ

(Το παραπάνω κείμενο περιλαμβανόταν στο βιβλίο του Άσγκερ Γιορν *Για τη μορφή/Σκιαγραφία* μιας μεθοδολογίας των τεχνών, που ήταν μια ανθολογία κειμένων του που είχαν δημοσιευθεί σε διάφορες γλώσσες μεταξύ 1953 και 1957. Εκδόθηκε στο Παρίσι τον Ιούνιο του 1958.)

Σημειώσεις:

1. *Micawber*: παροιμιώδης χαρακτήρας από το βιβλίο του Ντίκενς *Νταΐνβιντ Κόππερφιλντ* που παραπέμπει σ' ένα άτομο που μονίμως περιμένει να συμβεί κάτι.

Η ΜΕΤΕΣΤΡΑΜΜΕΝΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Προορισμένο για το ευρύ κοινό.

Διαβάζεται εύκολα.

Συλλέκτες, μουσεία, γίνετε μοντέρνοι.

Αν έχετε παλιούς πίνακες, μην απελπίζεστε.

Διατηρήστε τις αναμνήσεις σας, αλλά μεταστρέψτε τους έτσι ώστε ν' ανταποκρίνονται στην εποχή σας.

Γιατί ν' απορρίπτουμε το παλιό, αφού μπορούμε να το εκμοντερνίσουμε με λίγες πινελιές; Αυτό προσθέτει ένα σύγχρονο αέρα στην παλιά σας κουλτούρα.

Γίνετε μοντέρνοι και ταυτόχρονα ξεχωριστοί. Η ζωγραφική ψυχορραγεί.

Θα μπορούσατε να της δώσετε και τη χαριστική βολή.

Μεταστρέψτε.

Ζήτω η ζωγραφική.

Προορισμένο για ειδήμονες.

Απαιτεί περιορισμένη προσοχή.

'Όλα τα έργα τέχνης είναι αντικείμενα και πρέπει ν' αντιμετωπίζονται ως τέτοια αυτά τα αντικείμενα, όμως, δεν είναι αυτοσκοποί: είναι εγγαλεία με τα οποία επηρεάζονται οι θεατές. Το καλλιτεχνικό αντικείμενο, παρά τον φαινομενικό χαρακτήρα του ως αντικείμενο, παρουσιάζεται ως δεσμός ανάμεσα σε δυο υποκείμενα: το υποκείμενο που δημιουργεί και προκαλεί, απ' τη μια μεριά, και το υποκείμενο που βλέπει από την άλλη. Το τελευταίο δεν αντιλαμβάνεται το έργο τέχνης ως καθαρό αντικείμενο, αλλά ως το σημάδι μιας ανθρώπινης προσονίας.

Για τον καλλιτέχνη, το πρόβλημα δεν είναι να ξέρει αν το έργο τέχνης θα πρέπει να θεωρείται ως αντικείμενο ή υποκείμενο, εφόσον και τα δύο είναι αδιαχώριστα. Το πρόβλημα είναι να συλλάβει και να εκφράσει την επιθυμητή διάστιξη ανάμεσα στο φαινόμενο και στο

σημαινόμενο του έργου.

Η ανακάλυψη της τέχνης που υπονοείται στη «ζωγραφική της κίνησης», υποβιβάζει την τέχνη σε πράξη καθαυτή, στην οποία το αντικείμενο, το έργο τέχνης, είναι ένα απλό ίχνος στο οποίο δεν υπάρχει πια επικοινωνία με το κοινό. Αυτή είναι η στάση του καθαρού δημιουργού που δεν κάνει άλλο απ' το να ολοκληρώνεται διαμέσου των υλικών προς δική του απόλαυση. Αυτή η στάση είναι ασυμβίβαστη με το ενδιαφέρον για το αντικείμενο ως τέτοιο, με το έργο τέχνης στην ανωνυμία του, δηλαδή, το βίωμα της απόλαυσης στην καθαρότητά του, όταν βρίσκεσαι μπροστά σ' ένα γλυπτό του οποίου η χώρα προέλευσης είναι άγνωστη ή η περίοδος που ανήκει αβέβαιη. Εδώ το αντικείμενο περιπλανιέται ελεύθερα στο χωρόχρονο. Η αποκλειστική ενασχόλησή μου με την αντικειμενικότητα και την υποκειμενικότητα τοποθετείται, πάνω απ' όλα, ανάμεσα σ' αυτούς τους δυο πόλους ή, ακριβέστερα, ανάμεσα στη βούληση και την ευφυΐα μου. Πρέπει να παραδεχθώ ότι στο μέτρο που αφορά την τρίτη στάση, εκείνη του θεατή, αυτή δεν μ' ενδιαφέρει πολύ. Είτε έχει κανείς την πρόθεση είτε όχι, του συμβαίνουν τα πάντα.

Η κλασική και λατινική αντίληψη έδινε πάντα την υπεροχή στο αντικείμενο ενώ η ανατολική αντίληψη αποδίδει τα πάντα στο υποκείμενο. Αφότου εδραιώθηκε η εωτερική διάστιξη της Ευρωπαϊκής κουλτούρας, η γοτθική, ή βόρεια, αντίληψη επιχειρεί να παίζει μέσα στη διαλεκτική των δύο αντιθέτων. Συνακόλουθα, δεν περιορίζομαι από μια τέτοια επιλογή που έχει γίνει προηγούμενως.

Το αποτέλεσμα είναι ότι αυτή η προοπτική σε οδηγεί αναγκαστικά να θεωρήσεις ταυτόχρονα όλες τις δημιουργίες ως επανεπενδύσεις, επαναξιοδοτήσεις της πράξης της ανθρωπότητας. Το αντικείμενο, η πραγματικότητα, ή η παρουσία, προσλαμβάνει αξία μόνον ως παράγοντας του γίγνεσθαι. Είναι όμως αδύνατο να

εδραιώσεις το μέλλον δίχως ένα παρελθόν. Το μέλλον δημιουργείται διαμέσου της εγκατάλευψης ή της θυσίας του παρελθόντος. Εκείνος που κατέχει το παρελθόντος ενός φαινομένου, κατέχει και τις πηγές του γίγνεσθαι. Η Ευρώπη θα εξακολουθήσει να είναι η πηγή της σύγχρονης ανάπτυξης. Εδώ, το μόνο πρόβλημα είναι να ξέρεις ποιός πρέπει να έχει το δικαίωμα στις θυσίες και την εγκατάλευψη αυτού του παρελθόντος, δηλαδή, ποιός θα κληρονομήσει τη μελλοντική εξουσία. Θέλω να αναγεννήσω την Ευρωπαϊκή κουλτούρα. Ξεκινώ από την τέχνη. Το παρελθόν μας είναι γεμάτο γίγνεσθαι. Δεν χρειάζεται κανείς παρά να σπάσει το καθούνι. Η μεταστροφή είναι ένα παιχνίδι που γεννήθηκε απ' την ικανότητα απαξιώσης. Μόνο εκείνος που είναι ικανός να απαξιώνει, μπορεί να δημιουργήσει νέες αξίες. Και μόνον εκεί όπου υπάρχει κάτι να απαξιώσεις, δηλαδή, μια ήδη καθιερωμένη αξία, μπορείς ν' ασχοληθείς με την απαξίωση. Σε μας εναπόκειται να αποξιώσουμε ή να απαξιωθούμε, ανάλογα με την ικανότητά μας να επανεπενδύουμε στη δική μας κουλτούρα. Στην Ευρώπη απομένουν μόνο δύο δυνατότητες για μας: να θυσιασθούμε ή να θυσιάσουμε. Σε σας έγκειται να επιλέξετε ανάμεσα στο ιστορικό μνημείο και την πράξη που αξίζει.

Η απόδειξη της προμελέτης.

Το 1939 έγραφα το πρώτο μου άρθρο («Οικείες Κοινοτοπίες») στο περιοδικό *Helhesten*, όπου εξέφρασα την αγάπη μου για τη ζωγραφική του σαλονιού¹, και τα τελευταία 20 χρόνια, ήμουν απορροφημένος απ' την ίδια ν' αποτίσω φόρο τιμής σ' αυτή. Έτσι ενήργησα με πλήρη υπευθυνότητα και ύστερα από πολλή σκέψη. Μόνο η τωρινή μου κατάσταση με κατέστησε ικανό να εκπληρώσω το καθήκον να καταδείξω ότι το προσφορότερο μέσο συντήρησης της ζωγραφικής είναι η ζωγραφική.

Σ' αυτήν την έκθεση αναγείρω ένα μνημείο προς τιμήν της κακής ζωγραφικής. Προσωπικά, μου αρέσει περισσότερο απ' την καλή ζωγραφική. Πάνω απ' όλα, όμως, αυτό το μνη-

μείο είναι απαραίτητο τόσο για μένα, όσο και για οποιονδήποτε άλλον. Είναι θυσιασμένη ζωγραφική. Αυτό το είδος προσφοράς μπορεί να γίνει ευγενικά με τον τρόπο που το κάνουν οι γιατροί, όταν σκοτώνουν τους ασθενείς τους με νέα φάρμακα που θέλουν να δοκιμάσουν. Μπορεί να γίνει επίσης με βάρβαρο τρόπο, δημόσια και επιδεικτικά. Να τι μ' αρέσει. Αναποδογυρίζω μ' επισημότητα το καπέλο μου κι αφήνω να κυλήσει το αύμα των θυμάτων μου, ενώ ψάλω τον ύμνο του Μπωντλάιρ προς την ομορφιά.

ΑΣΓΚΕΡ ΓΙΟΡΝ

Σημείωση.

1. Έγραφα εκεί: «Εκείνοι που προσπαθούν να πολεμήσουν τη ζωγραφική παραγωγή είναι εχθροί της καλύτερης τέχνης του σήμερα. Αυτά τα δάση ή οι λίμνες σε χρωματιστά χαρτιά, που κρέμονται μέσα σε επίχρυσες κορνίζες σε χριλιάδες διαμερίσματα, ανήκουν στις πιο βαθύπνοες καλλιτεχνικές εμπνεύσεις.

Τα μεγάλα αριστουργήματα δεν είναι άλλο από εκπληρωμένες κοινοτοπίες, και το μειονέκτημα της πλειονότητας των κοινοτοπιών έγκειται στο ότι είναι ανολοκλήρωτες. Αυτά τα έργα δεν εξωθούν την κοινοτοπία στο έσχατο δριο του βάθους της, δεν κατορθώνουν να εξερευνήσουν την πλήρη έκταση των συνεπειών της· αντίθετα, στηρίζονται σε μια βάση αισθητισμού και πνευματικότητας. Εκείνο που αποκαλούμε φυσικό, είναι απελευθερωμένη κοινοτοπία, το ολοφάνερο.

Πουθενά άλλού εκτός απ' το Παρίσι δεν μπορείς να βρεις συγκεντρωμένα τόσα πολλά κακόγονα πράγματα. Αυτό είναι το ίδιο ακριβώς το μυστικό που εξηγεί γιατί το Παρίσι παραμένει το μέρος όπου είναι ζωντανή η καλλιτεχνική έμπνευση». (Άσγκερ Γιορν, «Intime banaliteter», *Helhesten: Tidsskrift for Kunst* 1 [May 1941], pp. 33-38 [σημείωση στο πρωτότυπο κείμενο]. Αγγλική μετάφραση αυτού του άρθρου με τίτλο «Κοινοτοπίες», μπορείτε να βρείτε στο *Guggenheim International Award 1964* [New York: The Solomon R. Guggenheim Museum, 1963], σελ. 102-3).

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

1

Η αναγκαιότητα να κατασκευαστούν εσπευσμένα και σε μεγάλο αριθμό, ολόκληρες πολιτείες, αναγκαιότητα που γεννιέται απ' την εξισιμοχάνιση των υποανάπτυκτων χωρών κι απ' την οξυμμένη κρίση κατοικίας μετά τον πόλεμο, το ποθετήσεις την πολεοδομία σε κεντρική θέση μεταξύ των σημερινών προβλημάτων της κοινλούρας. Φθάνουμε μάλιστα μέχρι του σημείου να θεωρούμε αδύνατη κάθε ανάπτυξη στα πλαίσια αυτής της κοινλούρας χωρίς καινούριες συνθήκες του καθημερινού μας περίγυρουν. Τέτοιες συνθήκες οφείλει να εξετάσει η πολεοδομία. Πρέπει ευθύς εξαρχής να διαπιστώσει ότι τα πρώτα πειράματα που ανέλαβαν ομάδες αρχιτεκτόνων και κοινωνιολόγων προσέκρουσαν σε μια αδυναμία της συλλογικής φαντασίας, την οποία θεωρούμε υπεύθυνη για την περιορισμένη κι αυθαίρετη προσέγγιση αυτών των πειραμάτων. Η πολεοδομία, όπως την αντιλαμβάνονται οι σημερινοί επαγγελματίες πολεοδόμοι, περιορίζεται στην πρακτική μελέτη της κατοικίας και της κυκλοφορίας, ως μεμονωμένων προβλημάτων. Η πλήρης έλλειψη παιγνιδών λύσεων στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής εμποδίζει την πολεοδομία να εξυψωθεί στο επίπεδο της δημιουργίας, κι όσο γ' αυτό, η θλιβερή και στείρα όψη της πλειονότητας των νέων συνοικιών αποτελεί αδυσώπητο μάρτυρα.

2

Οι καταστασιακοί, ειδικευμένοι εξερευνητές του παιχνιδιού και του ελεύθερου χρόνου, αντιλαμβάνονται ότι η εμφάνιση των πόλεων έχει αεισία μόνο σε σχέση με τα ψυχολογικά αποτέλεσματα που θα μπορέσει να παραγάγει, και τα οποία θα πρέπει να υπολογιστούν στο σύνολο των προβλεπόμενων λειτουργιών. Η αντίληψή μας για την πολεοδομία δεν περιορίζεται

στην κατασκευή και τις λειτουργίες της, αλλά επεκτείνεται επίσης σε κάθε χρήση που θα μπορεί να της γίνει, ή ακόμα και να φανταστεί κανείς γ' αυτή. Είναι αυτονότητα ότι η χρήση αυτή θα πρέπει να αλλάζει μαζί με τις κοινωνικές συνθήκες που την ευνοούν, κι ότι επομένως η αντίληψή μας για την πολεοδομία είναι ευθύς εξαρχής δυναμική. Απορρίπτουμε επίσης την τοποθέτηση κτιρίων σ' ένα αμετάβλητο τοπίο που παρουσιάζεται σήμερα ως η νέα πολεοδομία. Αντιθέτως, πιστεύουμε ότι κάθε στατικό κι ανάλοιωτο στοιχείο θα πρέπει ν' αποφεύγεται κι ότι ο ευμετάβλητος και κινητός χαρακτήρας των αρχιτεκτονικών στοιχείων αποτελεί την προϋπόθεση μιας ευλύγιστης σχέσης με τα γεγονότα που θα βιώνονται εκεί.

3

Έχοντας συνείδηση ότι οι μελλοντικές διασκεδάσεις κι οι νέες καταστάσεις που αρχίζουμε να κατασκευάζουμε, οφείλουν ν' αλλάξουν σε βάθος την λειτουργική ιδέα που βρίσκεται στην αφετηρία μιας πολεοδομικής μελέτης, μπορούμε να διευρύνουμε από τώρα την γνώση μας για το πρόβλημα μέσω του πειραματισμού με ορισμένα φαινόμενα που συνδέονται με την ατμόσφαιρα των πόλεων: η ζωγόνηση ενός οποιουδήποτε δρόμου, η ψυχολογική επίδραση διαφόρων επιφανειών και κατασκευών, η γοργογρη αλλαγή της όψης ενός χώρου μέσω εφήμερων στοιχείων, η ταχύτητα με την οποία αλλάζει η ατμόσφαιρα των τόπων κι οι εφικτές μεταβολές στην γενική ατμόσφαιρα διαφόρων συνοικιών. Η περιπλάνηση, όπως την ασκούν οι καταστασιακοί, είναι ένα αποτελεσματικό μέσο για τη μελέτη αυτών των φαινομένων στις υπάρχουσες πόλεις, και για την άντληση πρόσκαιρων συμπερασμάτων. Η ψυχογεωγραφική ιδέα που αποκτήθηκε μ' αυτόν τον τρόπο έχει οδηγήσει ήδη στην δημιουργία σχεδίων και προπλασμάτων φαντασιακού τύπου, που θα

μπορούσαμε να τα ονομάσουμε επιστημονική φαντασία της αρχιτεκτονικής.

4

Οι τεχνικές εφευρέσεις που βρίσκονται σήμερα στην υπηρεσία της ανθρωπότητας θα παίξουν σπουδαίο ρόλο στην κατασκευή των μελλοντικών ατμοσφαιρικών πόλεων. Είναι αξιοσημείωτο και χαρακτηριστικό ότι αυτές οι εφευρέσεις, μέχρι σήμερα, δεν έχουν προσθέσει το παραμικρό στις υπάρχουσες πολιτιστικές δραστηριότητες, κι ότι οι καλλιτέχνες-δημιουργοί δεν κατάφεραν να τις αξιοποιήσουν καθόλου. Οι δυνατότητες του κινηματογράφου, του

ραδιοφώνου, των ταχέων μετακινήσεων και επικοινωνιών, δεν έχουν χρησιμοποιηθεί, και η επίδρασή τους στην πολιτιστική ζωή ήταν πολύ πενιχρή. Η διερεύνηση της τεχνικής και η χρησιμοποίησή της για υψηλότερους παιγνιώδεις σκοπούς, είναι ένα απ' τα πιο επιτακτικά καθήκοντα για να ευνοηθεί η δημιουργία μιας ενιαίας πολεοδομίας, στην κλίμακα που απαιτεί η μελλοντική κοινωνία.

KONSTANT

(Potlatch, νέα σειρά, No 1/30,
15 Ιουλίου 1959)

ΟΡΙΣΜΟΙ

κατασκευασμένη κατάσταση: Στιγμή της ζωής συγκεκριμένα και συνειδητά κατασκευασμένη απ' τη συλλογική οργάνωση μιας ενιαίας ατμόσφαιρας κι ενός παιχνιδιού γεγονότων.

καταστασιακό: Εκείνο που αναφέρεται στη θεωρία ή στην πρακτική δραστηριότητα κατασκευής καταστάσεων.

καταστασιακός: Εκείνος που ασχολείται με την κατασκευή καταστάσεων. Μέλος της Καταστασιακής Διεθνούς.

καταστασιμός: Λέξη άνευ νοήματος, που παράγεται καταχρηστικά απ' τον προηγούμενο όρο. Δεν υπάρχει καταστασιμός, πράγμα που θα σήμαινε μια θεωρία ερμηνείας υφιστάμενων καταστάσεων. Η έννοια «καταστασιμός» έχει προφανώς επινοηθεί απ' τους αντικαταστασιακούς.

ψυχογεωγραφία: Μελέτη των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων του, συνειδητά ή μη, διευθετημένου γεωγραφικού περιβάλλοντος, που επιδρά άμεσα πάνω στη συναισθηματική συμπεριφορά των ατόμων.

ψυχογεωγραφικό: Σχετιζόμενο με την ψυχογεωγραφία. Εκείνο που εμφανίζει την άμεση επίδραση του γεωγραφικού περιβάλλοντος πάνω στα συναισθήματα.

ψυχογεωγράφος: Εκείνος που ερευνά και μεταδίδει τις ψυχογεωγραφικές πραγματικότητες.

περιπλάνηση: Πειραματικός τρόπος συμπεριφοράς που συνδέεται με τις συνθήκες της αστεακής (urbaine) κοινωνίας τεχνική του βιαστικού περάσματος μέσα από ποικίλες ατμόσφαιρες. Λέγεται επίσης, ειδικότερα, για να προσδιορίσει τη διάρκεια μιας συνεχούς άσκησης αυτής της εμπειρίας.

ενιαία πολεοδομία: Θεωρία της συνολικής χρήσης τεχνών και τεχνικών που συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη κατασκευή ενός περιβάλλοντος, σε δυναμική σχέση με εμπειρίες της συμπεριφοράς.

μεταστροφή: Χρησιμοποιείται ως σύντμηση της έκφρασης: μεταστροφή προκατασκευασμένων αισθητικών στοιχείων. Ενσωμάτωση σημερινών ή περασμένων καλλιτεχνικών παραγωγών σε μιαν ανώτερη κατασκευή του περιβάλλοντος. Μ' αυτή την έννοια, δεν μπορεί να υπάρχει καταστασιακή ζωγραφική ή μουσική, αλλά καταστασιακή χρήση αυτών των μέσων. Με μια απλούστερη έννοια, η μεταστροφή στο εσωτερικό παλιών πολιτιστικών σφαιρών, είναι μια μέθοδος προπαγάνδας, που μαρτυράει τον μαρασμό και την απώλεια ενδιαφέροντος αυτών των σφαιρών (έχει αποδοθεί στα ελληνικά και ως εκτροπή-οικειοποίηση).

κουλτούρα: Αντανάκλαση και σχεδιασμός, μέσα σε κάθε ιστορική στιγμή, των δυνατοτήτων οργάνωσης της καθημερινής ζωής. Σύμπλεγμα της αισθητικής, των συναισθημάτων και των

ηθών, με το οποίο ένα κοινωνικό σύνολο αντιδρά πάνω στη ζωή που του προσφέρει αντικειμενικά η οικονομία του. (Δίνουμε αυτόν τον ορισμό μόνο μέσα στην προοπτική της δημιουργίας αξιών, όχι της διδασκαλίας τους).

αποσύνθεση: Διαδικασία με την οποία οι παραδοσιακές πολιτιστικές μορφές καταστρέφονται από μόνες τους κάτω απ' την επίδραση της εμφάνισης ανώτερων μέσων κυριαρχίας πάνω στη φύση, τα οποία επιτρέπουν και απαιτούν ανώτερες πολιτιστικές κατασκευές. Κάνουμε μια διάκριση ανάμεσα σε μια ενεργητική φάση της αποσύνθεσης, αποτελεσματική καταστροφή παλιών εποικοδομημάτων – που σταματάει γύρω στα 1930 – και μια φάση επανάληψης, που κυριαρχεί έκτοτε. Η καθυστέρηση του περάσματος απ' την αποσύνθεση σε νέες κατασκευές, συνδέεται με την καθυστέρηση της επαναστατικής εξάλειψης του καπιταλισμού.

(I.S. No 1)

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η αξία καθαυτή κι οι μορφές της αξίας.

Η βάση επαλήθευσης της σοσιαλιστικής κι αντικαπιταλιστικής πολιτικής, βάση που αναγνωρίζοταν πάντοτε ως έγκυρη τόσο απ' τους σοσιαλιστές όσο κι απ' τους κομμουνιστές, είναι η ανάλυση κι η κριτική της καπιταλιστικής μορφής της αξίας: το εμπόρευμα, στοιχειώδης μορφή του πλούτου στις κοινωνίες όπου επικρατεί ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, που εκδηλώνεται ως μια τεράστια συσσώρευση εμπορευμάτων.

Αυτή η ανάλυση έγινε απ' τον Μαρξ στην από μέρους του «κριτική της πολιτικής οικονομίας»: «Το Κεφάλαιο». Ο Μαρξ δεν διαπιστώνει μονάχα ότι η καπιταλιστική μορφή του πλούτου είναι το εμπόρευμα. Αυτή η διαπίστωση μπορεί να γίνει μόνο με την παραδοχή ότι πλούτος κι αξία είναι ταυτόσημα. Εφόσον ο πλούτος υφίσταται ως αντίθεση στη φτώχεια, αυτή την αντίθεση ανάμεσα σε πλούσιο και φτωχό η σοσιαλιστική πολιτική τείνει να την εξαλείψει. Άλλα δεν μπορείς να εξαλείψεις μια αντίθεση χωρίς να καταλήξεις να εξαλείψεις ή να εκμηδενίσεις τα δυο αντίθετα. Ή λοιπόν εξαλείφεις τον πλούτο μαζί με την φτώχεια· ή, αν ο πλούτος εξακολουθεί να υφίσταται, δεν υπάρχει σοσιαλισμός. Η ιδέα ενός σοσιαλιστικού πλούτου δεν είναι καν ουτοπία, είναι παραλογισμός.

Η τωρινή κρίση του σοσιαλισμού προέρχεται σε μεγάλο βαθμό απ' το γεγονός ότι η μαρξιστική ταύτιση ανάμεσα σε εμπόρευμα, πλούτο κι αξία συνεπάγεται ως σοσιαλιστικό στόχο την εξάλειψη της αξίας. Η ίδια η έννοια αξία γίνεται εξ αυτού του γεγονότος παραλογισμός, κι η σοσιαλιστική πολιτική γίνεται μια πολιτική διαρκούς απαξίωσης, μέχρι την πλήρη εξάλειψη κάθε αξίας. Τίποτε μέσα στη μαρξιστική θεωρία της οικονομίας δεν αντιβαίνει σοβαρά σ' αυτόν τον στόχο. Εμφανίζεται μάλιστα αναπόφευκτο αν βασιστεί κανείς στον ορισμό της αξίας που επιβλήθηκε απ' τον Μαρξ, που καθιερώνει έτσι τον βασικό ορισμό του σοσιαλισμού, δικαιολογώντας όλα τα πρακτικά συμπεράσματα που εξάγονται απ' την ανάλυσή του, δηλαδή ολόκληρη τη σοσιαλιστική πολιτική.

Ωστόσο, είναι δυνατό να δεχτούμε από τον Μαρξ την ανάλυση και την κριτική της καπιταλιστικής μορφής της αξίας, του εμπορεύματος, χωρίς να δεχτούμε την ταύτιση αυτής της δύναμης με την αξία καθαυτή. Δηλαδή είναι δυνατό να δεχτούμε την επιστημονική πλευρά του «Κεφαλαίου», χωρίς να δεχτούμε αυτομάτως τα πολιτικά συμπεράσματα που αντλήθηκαν απ' αυτό. Αυτό υποδηλώνει ότι θεωρούμε τη μαρξιανή κριτική ως κριτική μιας μορφής της αξίας κι όχι της αξίας καθαυτής. Για να φθάσουμε σ' αυτή τη νέα κριτική, είναι καταρχάς απαραίτητο να διαβέθουμε μια νέα αντιληψη για την αξία, ανώτερη, πιο καθολική ή αντικειμενική σε σχέση με το μαρξιανό ορισμό. Εν συνεχείᾳ πρέπει να διαβέθουμε μια πιο ξεκάθαρη έννοια για τη μορφή, επομένως να επιχειρήσουμε μια κριτική της «αντικειμενικής ποιότητας», έννοια μάλλον μαγική στη θεωρία του διαλεκτικού υλισμού. Αυτός είναι ο στόχος της παρούσας μελέτης.

Για ν' αποφύγει μια λογική επιχειρηματολογία πάνω στο ζήτημα, ο Μαρξ αποφεύγει το πρόβλημα ολόκληρο υποστηρίζοντας ότι η αξία δεν είναι έννοια αλλά πραγματικό γεγονός – το εμπόρευμα, η ανταλλακτική αξία. Πρέπει να ξέχασε ότι ο ίδιος όρισε την αξία ως υπερφυσικό γεγονός, καθαρά κοινωνικό ή συμβατικό, επομένως τίποτ' άλλο από έννοια.

Άλλα αυτή η άρνηση ακόμη και να μιλήσει για έννοια δεν αποτρέπει την αυξανόμενη απάξιωση που επιφέρει ο σοσιαλισμός. Αντιθέτως, εφόσον ο πραγματικός στόχος του σοσιαλισμού

είναι η πρακτική εξάλειψη της ανταλλακτικής αξίας, ο σοσιαλισμός δεν πορεύεται μονάχα προς την απουσία νέων αξιακών θεωριών, αλλά προς μια κατάσταση στερημένη από πραγματικό αντικείμενο τέτοιων νέων θεωριών, μια κατάσταση δίχως πραγματικές αξίες.

Ο Μαρξ είναι ο πρώτος που συνέλαβε κι επικύρωσε αυτή την εξέλιξη, ισχυριζόμενος ότι ο μαρξισμός είναι η τελευταία φιλοσοφική θεωρία και στήνοντας έτοι την ίδια την οικονομική φιλοσοφία του με μια ακραία οικονομία της φιλοσοφικής προσπάθειας. Στόχος του είναι να καταστήσει άχρηστη κάθε φιλοσοφία, ακόμη και τον μαρξισμό. Έτοι αυτή η προοδευτική απαξιώση των πάντων, ακόμη και του μαρξισμού, δεν είναι μια απρόβλεπτη εξέλιξη. Είναι ο συνειδητός καθώς επίσης και ο ασυνείδητος στόχος του σοσιαλισμού.

Η σύγχυση όρων στον Μαρξ είναι παντού πολύ μεγάλη ώστε αυτός ο στόχος να υποχωρήσει με το πέρασμα του χρόνου. Ένα άστρο που παρατηρείται σε απόσταση σαράντα ετών φωτός είναι τόσο παλιό όσο η απόστασή του. Η παρατήρηση στη βάση του χρόνου κι η παρατήρηση στη βάση του χώρου δεν είναι απλώς συμπληρωματικές, είναι αντίθετες. Η παρατήρηση του χώρου απέδειξε άμεσα αυτό το αποτέλεσμα. Μιλάει για «δυο παραγόντες του εμπορεύματος: την αξία χρήσης (ουσία της αξίας) και την ανταλλακτική αξία ή κυρίως αξία (μέγεθος της αξίας)». Ο Μαρξ φαίνεται έτοι να ταυτίζει την αξία με το μέγεθος της. Αλλά κατόπιν διαιρεί την αξία χρήσης σε δυο νέους παράγοντες λέγοντας: «Κάθε χρήσιμο πρόγμα μπορεί να θεωρηθεί κάτω από μια διπλή σκοπιά, τη σκοπιά της ποιότητας και τη σκοπιά της ποσότητας». Ακόμη, είναι αρκετά παράδοξο ότι ο Μαρξ δεν μπορεί να εξηγήσει το εμπόρευμα μ' αυτές τις ίδιες τις κλασικές όψεις του διαλεκτικού υλισμού. Το γεγονός είναι προφανές: οι θεωρήσεις της αξίας δεν μπορούν, ακόμη κι απ' το μεγαλύτερο διαλεκτικό υλιστή, να συμπεριληφθούν ούτε σε ποσοτικές θεωρήσεις ούτε σε ποιοτικές θεωρήσεις. Κι αυτό επειδή η αξία, όπως το θέλει ο Μαρξ, είναι μια καθαρά μεταφυσική έννοια, ή μήπως επειδή οι μαρξιστικές έννοιες είναι σ' αυτό το σημείο λανθασμένες; Αναφωτείται κανές καταρχήν τι μπορεί να σημαίνουν επακριβώς η ουσία και το μέγεθος, οι δυο παραγόντες της μορφής στη μελέτη του Μαρξ. Θα υπενθυμίσουμε στη συνέχεια ότι κανές δεν μπορεί να κατανοήσει «Το Κεφάλαιο» απομονώνοντάς το, διαχωρίζοντάς το απ' τα λεγόμενα φιλοσοφικά έργα της νεότητας του Μαρξ. Πρόκειται για ένα διαλεκτικό σύστημα το οποίο η επίσημη φιλοσοφία που αποκαλείται διαλεκτικός υλισμός φτώχυνε μονότλευρα.

Η υπόσταση ως διαδικασία.

Για να κατανοήσουμε την έννοια υπόσταση στον Μαρξ, πρέπει να τη συσχετίσουμε μ' αυτό που ο Μαρξ αποκαλεί μορφή. Εφόσον μιλάμε για την ύλη σαν καλοί υλιστές, μπορούμε χονδρικά να βεβαιωθούμε ότι η ύλη, θεωρούμενη ως υπόσταση, εξετάζεται κανονικά κάτω απ' την όψη της ως πρώτη ύλη ή βασική ύλη· ενώ η μορφή της ύλης είναι η όψη της ως διακεκριμένη ή καθορισμένη ύλη, ιδιαίτερον αντικειμένου, σώματος ή μορίου. Έτοι μιλάμε για διαφορετικές μορφές ενέργειας, κ.τ.λ.

Αλλά η έννοια μορφή κατά κάποιο τρόπο δεν συσχετίζεται ποτέ στον Μαρξ με την έννοια υπόσταση. Προτιμάει να μεταχειρίζεται μια άλλη έκφραση: την έννοια περιεχόμενο. Έτοι, μιλάει για τη μορφή και το περιεχόμενο της αξίας. Το περιεχόμενο είναι αυτό που περικλείεται ή περιλαμβάνεται σε μια μορφή. Ο Μαρξ επισημαίνει πολλές φορές ότι το περιεχόμενο της αξίας είναι η εργασία, και προσθέτει ότι η αληθινή μορφή είναι η μορφή του περιεχομένου. Λέει: «Γνωρίζουμε τώρα την υπόσταση της αξίας, είναι η εργασία». Έτοι, στον Μαρξ, υπόσταση και περιεχόμενο είναι ταυτόσημα. Αλλά επισημαίνει επίσης ότι η αξία χρήσης είναι η υπόσταση της (ανταλλακτικής) αξίας και, ωστόσο, ξέγει ότι «η εργασία δεν είναι η μοναδική πηγή αξιών χρήσης που παράγει υλικό πλούτο. Είναι ο πατέρας του, κι η γη η μητέρα του». Για να γίνει μια αξία χρήσης

ανταλλακτική αξία πρέπει λοιπόν να εξαλείψουμε ένα μέγεθος, αν θέλετε ν' αρνηθούμε τη μητέρα, το γήινο χαρακτήρα της αξίας, την αληθινή πληγή της γέννησής της. Το πέρασμα απ' την αξία χρήσης στην ανταλλακτική αξία δεν μπορεί να γίνει λοιπόν παρά διαμέσου της απαξίωσης μιας πλευράς της αξίας χρήσης, της υλικής πραγματικότητάς της.

Αυτό εξηγείται ακόμη πιο ξεκάθαρα αν εξετάσουμε τις μαρξιστικές έννοιες της μορφής. Αποφανόμενος ότι η αξία χρήσης είναι η φυσική μορφή των εμπορευμάτων, ο Μαρξ προσθέτει ότι κατέχουν ωστόσο μια ιδιαίτερη μορφή αξίας που αντιτάσσεται με τον πιο εκτυφλωτικό τρόπο στις διάφορες φυσικές μορφές τους: τη μορφή χορήμα. Αν, ωστόσο, η αξία χρήσης είναι η πραγματική μορφή του εμπορεύματος, και ταυτόχρονα η υπόστασή του, η αξία χρήσης δεν είναι ποτέ μια φυσική μορφή καθαυτή. Σ' αυτήν την περίπτωση ένα ξύλινο τραπέζι θα έπρεπε νάχει τη φυσική μορφή του δέντρου. Είναι προφανές ότι ο Μαρξ, σ' αυτό το σημείο, δεν αντιλαμβάνεται τι είναι αξία χρήσης, ούτε αντικείμενο χρήσης. Μπορούμε να τον συγχωρήσουμε, γιατί οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι εξαίτιας της φτώχειας του αυτός ο τομέας τον ήταν άκρως περιορισμένος. Αυτό που μένει είναι ότι αυτή η έλλειψη γνώσης του ιδιαίτερου χαρακτήρα της επιτήδευσης και του πλούτου στο αντικείμενο χρήσης, περιορίζει την εμβέλεια της μελέτης του Μαρξ σ' ένα ιστορικά καθορισμένο αντικείμενο.

Μπορούμε να δεχτούμε ότι το αντικείμενο χρήσης αναπαριστάνει την υπόσταση ή πρώτη ύλη των εμπορευμάτων, αλλά το αντικείμενο χρήσης είναι περισσότερο από υπόσταση του εμπορεύματος, είναι καθαυτό μια μορφή αξίας, απαξιωμένη στην κατάστασή της ως εμπόρευμα αλλά επαναξιοδοτημένη όταν περατώνεται η ανταλλακτική διαδικασία. Εφόσον αγοραστεί απ' τον πελάτη, το αντικείμενο χρήσης ξαναγίνεται αντικείμενο χρήσης. Αυτός ο καθορισμός είναι αναγκαίος για κάθε εμπόρευμα εκτός απ' το χορήμα.

Ο παραγωγός αντικειμένων χρήσης τα κατασκευάζει για να τα χρησιμοποιήσει, κι αν φτιάξει πάρα πολλά για τη δική του χρήση δημιουργεί υπεραξία με τη μορφή άχοηστων αντικειμένων χρήσης. Αυτό το απαξιωμένο για τον παραγωγό του αντικείμενο χρήσης γίνεται εμπόρευμα αν κάποιος άλλος μπορεί να το χρησιμοποιήσει, κι αν δεν θελήσει κανέίς να το προσφέρει ως δώρο. Ο παραγωγός πουλάει τότε αυτό το εμπόρευμα για ν' αποκτήσει χορήμα, και μ' αυτό το χορήμα επανέρχεται σ' ένα άλλο εμπόρευμα το οποίο αγοράζει επειδή το χρειάζεται ή το επιθυμεί, και το μετατρέπει έτσι εκ νέου σε αντικείμενο χρήσης.

Αλλά όλη αυτή η διαδικασία της δημιουργίας αντικειμένων χρήσης είναι τεχνητή, επινοημένη απ' τον άνθρωπο και η υπόσταση του αντικειμένου χρήσης βρίσκεται στη φύση. Εντούτοις, η φύση δεν υπόσταση καθαυτή. Είναι απλώς υπόσταση για το αντικείμενο χρήσης που κατασκευάζει ο άνθρωπος. Η φύση δεν είναι απλώς ένα μέσο. Είναι η πρωταρχική συνθήκη κάθε παραγωγής. Η φύση παρουσιάζεται σε φυσικές μορφές ή ποιότητες. Πρέπει έτσι να καταναλώνουμε φυσικά αντικείμενα, να καταστρέψουμε τη φυσική τους μορφή για να παραγάγουμε αντικείμενα χρήσης, και εφόσον καταναλωθούν και φθαρούν απ' τον άνθρωπο επιστρέφουν μονάχα στην φύση, ξαναγίνονται φυσικές οξείες, αλλά κατώτερης τάξης. Υφίσταται μια κατανάλωση της φύσης που προηγείται κάθε παραγωγής, και μια απώλεια ενέργειας σε κάθε πέρασμα απ' τη μια μορφή στην άλλη. Αυτή είναι η πρωταρχική και καθολική απαξίωση.

Οι μορφές δεν γίνονται υποστάσεις παρά μέσα στη διαδικασία που τις μετασχηματίζει σε άλλες μορφές· κι η υπόσταση μιας μορφής είναι στην πραγματικότητα, μέσα στον ίδιο της τον χαρακτήρα έξω απ' την διαδικασία, μια άλλη μορφή, διαφορετική από εκείνη στην οποία χρησιμεύει ως υπόσταση. Η έννοια υπόστασης δεν υποδηλώνει έτσι τίποτ' άλλο απ' την διαδικασία, ή το πέρασμα ανάμεσα σε δύο μορφές. Η υπόσταση είναι η διαδικασία. Η υπόσταση είναι η υλική πραγματικότητα του μετασχηματισμού, της αλλαγής.

Ο Μαρξ επισημαίνει ότι η ανταλλαγή του εμπορεύματος συνεπάγεται τις εξής αλλαγές μορφής:

Εμπόρευμα – Χρήμα – Εμπόρευμα
E – X – E

Αλλά αυτή η ίδια η ανταλλαγή συνεπάγεται αναγκαστικά τις εξής αλλαγές μορφής:

Αντικείμενο χρήσης – Εμπόρευμα – Αντικείμενο χρήσης
AX – E – AX

Η χρησιμοποίηση των αντικειμένων χρήσης συνεπάγεται τις εξής αλλαγές μορφής:

Φυσική μορφή – Αντικείμενο χρήσης – Φυσική μορφή
Φ – AX – Φ

Όλη η αναγκαία διαδικασία ακριβώς για να δημιουργηθεί το κεφάλαιο είναι, έτσι, ένας κύκλος αλλαγών μορφής που πρέπει να γραφτεί: Φ – AX – E – X – E – AX – Φ.

Μόνο η μελέτη αυτού του κύκλου σ' όλες τις φάσεις του μπορεί να μας προσφέρει μια επιστημονική άποψη της πραγματικής και της κατανάλωσης.

Ο τρόπος με τον οποίο ο Μαρξ αποφεύγει να εντρυφήσει σε μια επιστημονική μελέτη ολόκληρης της διαδικασίας πραγματικής και κατανάλωσης, για να περιορίσει τις εκτιμήσεις του πάνω στην αξία στο στενό πρόβλημα της ανταλλακτικής αξίας, είναι άκρως απλοϊκός. Αυτές οι εκτιμήσεις ισχύουν εκεί όπου επικρατεί πλήρως το εμπόρευμα: στην καπιταλιστική κοινωνία.

Υπονοεί, στην πραγματικότητα, ότι η αξία χρήσης δεν υφίσταται, ότι αυτό που αποκαλούμε αξία χρήσης δεν είναι παρά το αντικείμενο χρήσης, και τίποτε άλλο. Το να αποδίδει κανείς την λέξη αξία στο αντικείμενο χρήσης είναι τόσο αντιεπιστημονικό και στερείται νοήματος, όσο κι η χρήση της λέξης άλας πριν θεμελιωθεί καν η χημεία, όχι μόνο για όλα τα άλατα αλλ' επίσης και για τη ζάχαρη, επειδή υπήρχε μια εξωτερική ομοιότητα ανάμεσα στη ζάχαρη και τα άλατα.

Αυτό δεν είναι ωτόσο επιστημονικό επιχείρημα, είναι αποκλειστικά και μόνο σοφιστεία. Αν ο Μαρξ πίστευε στ' αλήθεια σ' αυτό που υποστήζει σ' εκείνο το σημείο, θα είχε αλλάξει την έκφραση στο βιβλίο του κάθε φορά που μεταχειρίζοταν την «αξία χρήσης». Άλλα επιφυλάχτηκε πολύ να το κάνει, και κανείς μαρξιστής μετά απ' αυτόν δεν το έκανε, κι ωτόσο εξακολουθούν να καταπίνουν το επιχείρημά του. Είναι μάλιστα αναγκασμένοι ν' αποφύγουν τη συζήτηση. Όταν ο Μαρξ λέει ότι «οι αξίες χρήσης δεν γίνονται αντιληπτές παρά μέσα στην χρήση ή την κατανάλωση», θα ήταν ελάχιστα λογικό να φανταστούμε ότι μιλάει για το αντικείμενο χρήσης. Δεν αντιλαμβανόμαστε ένα ψωμάκι τρώγοντάς το. Η αξία χρήσης ενός ψωμού γίνεται αντιληπτή στην πέψη του, στον καταβολισμό του, στην πεπτική διαδικασία, αυτό είναι όλο. Η αξία χρήσης είναι έτσι ακριβώς το αντίθετο του αντικειμένου χρήσης, η άρνησή του, δηλαδή η διάλυση της πραγματικότητάς του ως αντικειμένου ή μορφής.

Ο Μαρξ διευκρινίζει: «Ως αξία χρήσης, τα εμπορεύματα είναι πριν απ' όλα διαφορετικές ποιότητες, ως ανταλλακτική αξία δεν μπορούν να είναι παρά διαφορετικές ποσότητες». Στο σημείο αυτό επανερχόμαστε στις έννοιες ποιότητα και ποσότητα. Ερχόμαστε να δούμε ότι η αξία χρήσης δεν είναι το αντικείμενο χρήσης, κι αν καταναλώσουμε ένα αντικείμενο χρήσης δεν μπορούμε να το πουλήσουμε. Το αντικείμενο πρέπει να παραμείνει άθικτο, κι επομένως αυτό το άθικτο αντικείμενο αποκαλεί ο Μαρξ ποιότητα.

Συνεπώς, η αξία χρήσης δεν είναι, όπως ισχνοίζονται ορισμένοι ψευδομαρξιστές, η ποιότητα ενός αντικειμένου. Η ποιότητα, είναι απλούστατα το αντικείμενο καθαυτό, το σώμα, η έκτασή του κι η διάρκειά του. Πρόγμα που στο βάθος είναι ένα και το αυτό: η κατάστασή του.

Αν αγοράσω ένα ζευγάρι παπούτσια, η φθορά ή η κατανάλωσή τους δεν μπορεί να είναι η ποιότητά τους. Η καλή ποιότητα, είναι η διάρκειά τους, η σταθερότητά τους ως αντικείμενα, η αντοχή τους στην καταστροφή.

Είναι προφανές ότι αυτά τα παπούτσια θα διατηρήσουν καλύτερα την ποιότητά τους αν δεν τα χρησιμοποιήσω ποτέ, αν τα κλείσω σ' ένα ντουλάπι. Ο έμπορος οφείλει να τα περιποιείται κατ' αυτόν τον τρόπο, αν θέλει να τα μοσχοπούλησει. Κι η παραμικρή χρήση ρίχνει την τιμή τους σε τέτοιο βαθμό που κανένας μαρξιστικός νόμος δεν μπορεί να το εξηγήσει. Ωστόσο, αν δεν χρησιμοποιώ τα παπούτσια μου, είναι για μένα άχρηστα. Η αξία δημιουργείται μέσα στη χρήση όλα όχι μέσα στη φθορά ή την κατανάλωση. Αγοράζω καλή ποιότητα ακριβώς για ν' αποφύγω τη φθορά, την οποία όμως δεν μπορώ να αποφύγω αφού τα παπούτσια φτιάχτηκαν για να με εξυπηρετούν. Έτσι, η χρήση κι η κατανάλωση – η φθορά – δεν είναι ταυτόσημες. Όσο δε για την κατανάλωση ψωμιού το πρόβλημα είναι πιο περίπλοκο. Δεν τρώω για να καταστρέψω το ψωμί, αλλά για να παραγάγω δύναμη μέσα μου. Μόνο το μέρος του ψωμιού που εξυπηρετεί αυτόν τον παραγωγικό σκοπό έχει αξία για μένα.

Το εμπόρευμα είναι ποιότητα ως αντικείμενο χρήσης και ποσότητα ως ανταλλακτική αξία. Αυτή η διατύπωση, που θεωρείται ως ανανέωση των επιστημονικών εννοιών απ' τον διαλεκτικό υλισμό, θα ήταν ωστόσο καθαρά στατική και άχρηστη αν δεν συνυπολογιζόταν το πέρασμα της ποιότητας σε ποσότητα κι αντιστρόφως. Όμως, αυτή η ατέρμονη διαδικασία δεν έχει επιστημονική διατύπωση, κι εξετάζεται απ' τον μαρξισμό με πολύ επιφανειακό και ανεπιστημονικό τρόπο.

Αυτό που διαφέρει απ' τους μαρξιστές σ' αυτή τη διατύπωση, είναι ότι η υποτιθέμενη ανταλλακτική αξία στον Μαρξ δεν είναι αξία όπως κι η αξία χρήσης δεν είναι αντικείμενο. Η μαρξιανή ανταλλακτική ψευδοαξία δεν είναι παρά η εξουδετέρωση των δυο αξιών διαμέσου της ισοδυναμίας, κι αυτή η ισοδυναμία εκφράζεται στην ποιότητα που καλείται χρήμα. Το χρήμα δεν είναι περισσότερο αξία απ' ό,τι το ζευγάρι παπούτσια. Είναι αντικείμενο χρήσης. Είναι μορφή.

Η εμπορική αξία των αντικειμένων χρήσης δεν έγκειται στην ποιότητά τους αλλά στην διαφορά ποιότητάς τους, δηλαδή στη ρευστότητά τους. Έτσι η ανταλλακτική αξία δυν έμπορευμάτων δεν είναι η ισοδυναμία τους, αλλά η διαφορά τιμής τους, διαφορά αποκλειστικά ποσοτική. Αν είχαν όλα την ίδια τιμή, δεν θα υπήρχε τιμή. Η ανταλλακτική αξία είναι η αλλαγή τιμής, ή η ρευστότητά της. Τη μέρα που θα καθηλωθούν όλες οι τιμές, η αγορά δεν θα έχει πλέον αξία και το εμπόρευμα δεν θα υφίσταται πια.

Επομένως είναι λογικό ν' αποφανθεί κανείς ότι αξία και διαδικασία είναι ένα και το αντό, ότι αυτό που ο Μαρξ αποκαλεί υπόσταση της αξίας είναι η αξία καθαυτή, κι όχι το μέγεθος της αξίας, όπως διαβεβαιώνει, διότι το μέγεθος δεν είναι τίποτε άλλο απ' την ποσότητα μιας ποιότητας. Ωστόσο, η αξία είναι μια ποσότητα ποιοτήτων σε διαδικασία, σε αλλαγή.

Ρευστότητα και σταθερότητα.

Αυτές είναι οι συνέπειες του καινούργιου ορισμού της αξίας. Έτσι, η αξία δεν υφίσταται όπως τα αντικείμενα. Δεν κατέχει κανείς αξίες, αλλά μπορεί να κατέχει αντικείμενα με υπολανθάνουνσα αξία. Όλα τα αντικείμενα, αν ο άνθρωπος είναι σε θέση να τα ξεζυμίσει, μπορούν να έχουν αξία. Με άλλη διατύπωση, όλα είναι αξία γιατί όλα είναι διαδικασία. Όλη η ύλη βρίσκεται σε διαρκές γίγνεσθαι κι εξαφάνιση. Άρα η αξία είναι μια αντικειμενική ιδιότητα της ύλης: ο δυναμισμός της. Η αξία μιας μορφής, ή μιας ποιότητας, εξαρτάται έτσι απ' την ευκολία με την οποία μπορεί να διαλένεται και ν' απελευθερώνει τις υπολανθάνουσες ενέργειες της. Η ευκολία αλλαγής μιας ποιότητας σε μια άλλη είναι και η αξία της. Η σοσιαλιστική επίθεση ενάντια στην απομική ιδιοκτησία οφείλεται έτσι στην επιθυμία καταστροφής ενός συστήματος που αποκλείει τις αξίες, τις καθιστά απομικές, δηλαδή στερεί την κοινωνία απ' την χρησιμοποίησή τους.

Χωρίς καμιά αμφιβολία, καθηλωμένη αξία δεν υφίσταται. Όταν ορίζεται, αυτό σημαίνει ακριβώς ότι δεν είναι πλέον αξία, αλλά ποιότητα. Ο Μαρξ δείχνει πως το κεφάλαιο μετασχημα-

τίζεται από ρευστό κεφάλαιο σε σταθερό κεφάλαιο, από αξία σε ποιότητα, για να εδραιώσει την αδυσώπητη αναγκαιότητα του μετασχηματισμού της καπιταλιστικής κοινωνίας σε σοσιαλιστική πάνω σ' αυτό το γεγονός, που είναι προφανώς εύκολο ν' αποδειχτεί επιστημονικά. Η αξία, ως διαδικασία, δεν μπορεί παρά να είναι προοδευτική ή οπισθοδρομική. Δεν υφίσταται επομένως αξία που να μην είναι υπεραξία ή απελευθέρωση αξίας, ή επίσης απαξίωση ή απώλεια αξίας. Η καθήλωση της αξίας σ' ένα αντικείμενο ως ταυτοτική αναπαραγωγή, είναι η εξουδετέρωσή του, ο μετασχηματισμός του σε ποιότητα - ή η πραγματοποίησή του.

Για παράδειγμα, ο Μαρξ παρατηρεί ότι το σταθερό κεφάλαιο είναι η παραγωγική μηχανή. Αυτή καθαυτή η μηχανή είναι ανίκανη για μια διαδικασία, να δημιουργήσει πλούτο ή υπεραξία. Μπορεί μόνο να επαναλαμβάνει την ίδια παραγωγή στον ίδιο χυθό. Όσο περισσότερο η βιομηχανική παραγωγή αναπτύσσει τον τεχνικό εξοπλισμό της, τόσο η παραγωγή της χάνει την αξία της, ως εμπόρευμα, μέχρις ότου μια αυτοματοποίηση καταστήσει τα προϊόντα κατά κάποιον τρόπο δωρεάν.

Ο Μαρξ αποδεικνύει έτσι ότι δεν παράγουν οι μηχανές την αξία (προπάντων όχι την υπεραξία). Η υπεραξία παράγεται μέσα στο ρευστό κεφάλαιο, αυτό που δημιουργείται μαζί με τους ανθρώπους.

Αυτό κάνει τον Μαρξ να πιστεύει ότι την υπεραξία την παράγουν οι εργάτες. Από πού προέρχεται αυτή η υπεραξία, η οποία, κατά τον Μαρξ, είναι προϊόν εκμετάλλευσης του εργάτη; Πού έγκειται η μεταβλητή που επιτρέπει αυτή την αυξήση του κέρδους;

Δεν μπορεί να έγκειται στην εκμετάλλευση της επαγγελματικής ικανότητας και των ατομικών δεξιοτήτων του εργάτη. Αυτό δεν υπολογίζεται στη βιομηχανική παραγωγή. Οι εργάτες δεν υφίστανται εκμετάλλευση ως προς την ποιότητα, αλλά αποκλειστικά ως προς την ποσότητα της εργασίας τους.

Η εργασία του εργάτη μετριέται σε ώρες εργασίας, και εφόσον το κέρδος κι ο πλούτος δημιουργούνται απ' την εκμετάλλευση του ανθρώπου, το περιεχόμενο της αξίας είναι η εργασία, και το μέτρο της είναι μια ώρα ανθρώπινης εργασίας, σύμφωνα με τις καπιταλιστικές και σοσιαλιστικές θεωρίες.

Την εποχή του Μαρξ, μπορούσε να πιστεύει κανείς ότι το κέρδος αυξανόταν επειδή οι εργάτες δούλευαν ολοένα και περισσότερο. Άλλα, αφότου οργανώθηκαν, οι εργάτες μειώνουν συνεχώς τον εργάσιμο χρόνο τους, κι όμως το κέρδος δεν πάνε να αυξάνει. Ποιά είναι η μαρξιστική εμηνεύεια αυτού του γεγονότος; Είναι απλή.

Ο άνθρωπος δικαιούται για τον ίδιο του τον εαυτό ό,τι παράγει. Άλλα, ο εργάτης παράγει περισσότερα απ' όσα χρειάζεται ο ίδιος για να συντηρήσει τη ζωή του, και μαζί με την ανάπτυξη της τεχνικής καταναλώνει ολοένα και λιγότερο χρόνο για να παραγάγει αυτά που αρκούν για τις δικές του ανάγκες. Καθώς ο εργάσιμος χρόνος του σχεδόν δεν μειώνεται πλέον, η εκμετάλλευσή του συνεχώς αυξάνει.

Επομένως είναι η ανάπτυξη της μηχανής που προκαλεί αυτήν την αυξανόμενη εκμετάλλευση της εργασίας του εργάτη, την επιτάχυνση της παραγωγής. Άλλα από πού πηγάζει αυτή η ρευστότητα; Όχι βέβαια απ' τον εργάτη, που εργάζεται σταθερά ως συνήθως. Ούτε απ' τις μηχανές, που εργάζονται με την σταθερότητα ενός ρολογιού. Ούτε ακόμα περισσότερο απ' τον καπιταλιστή ή απ' τον εργοστασιάρχη, που ανέκαθεν έθεταν σε λειτουργία το εργοστάσιο στο μέγιστο δυνατό χυθό. Εκείνοι που προκαλούν αυτή την αλλαγή είναι οι εφευρέτες νέων ταχύτερων μηχανών. Εκείνοι που υφίσταται εκμετάλλευση και δημιουργεί την υπεραξία είναι η ιδέα τους; μια εφεύρεση έχει ήδη την αξία της, ή την ικανότητά της να δημιουργεί υπεραξία, απ' τη στιγμή που υπάρχει σ' όλα τα εργοστάσια.

Αυτό που μπορεί να δειχθεί είναι ότι το κέρδος ή η υπεραξία δεν δημιουργείται μέσα στην

εργασία, αλλά μέσα στην ίδια τη ρευστότητα. Είναι πράγματι αρκετά γνωστό. Η κίνηση, η αλλαγή, και όχι το μέγεθος της τιμής, δημιουργεί το κέρδος.

Εργασία και αξία.

Στην καπιταλιστική βιομηχανία καθώς επίσης και στη σοσιαλιστική, η εργασία είναι μια διαδικασία χωρίς ανθρώπινη ποιότητα. Είναι μια ποσοτική και μηχανική διαδικασία που επιτελείται ολοένα και λιγότερο με τη συμμετοχή του ανθρώπου, ο οποίος αντικαθίσταται απ' τη μηχανή. Έτσι ώστε η μηχανική έννοια της εργασίας να ταιριάζει τέλεια στη βιομηχανική εργασία.

Η μηχανική έννοια της εργασίας είναι ότι η εργασία αποτελεί προϊόν της τάσης και της ποσότητας. Για να υπολογιστεί η εργασία ποσοτικά, η τάση πρέπει να είναι σταθερή. Για να έχουμε το μέτρο της αξίας ενός έργου στα πλαίσια μιας ώρας εργασίας, όλα τα έργα πρέπει να εκτελούνται με την ίδια τάση ή ένταση, προκειμένου μια μονάδα εργασίας να αντιπροσωπεύει την ίδια ενέργεια, που δεν είναι παρά μια άλλη έκφραση της εργασίας. Άλλα, μια ώρα ανθρώπινης εργασίας, ως βάση της αξίας, απαιτεί την εξάλειψη του ρευστού χαρακτήρα στην ένταση της ανθρώπινης εργασίας. Αυτή η εξάλειψη διενεργείται μέσω των μηχανών, οι οποίες καθορίζουν το γενικό ρυθμό της κατασκευής, και συνιστούν τη σταθερά που εξαλείφει την υπεραξία. Έτσι, η μηχανή αντιπροσωπεύει την αδράνεια ή την ανίσταση στις αλλαγές της παραγωγής. Άλλ' εφόσον η μεταφορά ενέργειας διενεργείται μέσω μιας πτώσης τάσης, μέσω της αλλαγής τάσης, κι εφόσον αυτή η μεταφορά δίνει στην ενέργεια την αξία της, η βιομηχανική εργασία δεν μπορεί να δημιουργήσει αξία: είναι δίχως αξία λόγω της σταθερότητας της τάσης της. Αν μια ώρα ανθρώπινης εργασίας είναι ταυτόσημη με μια ώρα ανθρώπινης εργασίας, η ανθρώπινη εργασία είναι δίχως αξία. Αυτή είναι η αδυναμία της μαρξιστικής θεωρίας της αξίας, διότι αν η βιομηχανική εργασία είναι δίχως αξία, ο εργάτης που την επιτελεί δεν αντιπροσωπεύει μια ανθρώπινη αξία ανώτερη απ' τις άλλες τάξεις, εξαιτίας της εργασίας της. Αν κατέχει αυτή την αξία, θα πρέπει να είναι για άλλους λόγους.

Αν υπάρχει κάτι αληθινό στη μαρξιστική θεωρία της αξίας, δεν είναι στην εργασία, αλλά στον χρόνο της εργασίας, μ' άλλα λόγια στον χρόνο. Η αξία πρέπει να είναι ο χρόνος, κι όχι η εργασία. Ο χρόνος δεν είναι άλλο για τον άνθρωπο από μια αλληλουχία φαινομένων σ' ένα σημείο παρατήρησης του χώρου, ενώ ο χώρος είναι η τάξη συνύπαρξης των φαινομένων μέσα στον χρόνο, η διαδικασία. Ο χρόνος είναι η αλλαγή που δεν γίνεται αντιληπτή παρά υπό μορφήν προοδευτικής κίνησης μέσα στον χώρο, ενώ ο χώρος είναι το σταθερό που δεν γίνεται αντιληπτό παρά μέσα στη συμμετοχή σε μια κίνηση. Ούτε ο χώρος ούτε ο χρόνος δεν κατέχουν κάποια πραγματικότητα ή αλήθεια έξω απ' την αλλαγή ή τη διαδικασία, δηλαδή έξω απ' τον ενεργό συννυασμό χώρου-χρόνου. Η δράση του χωροχρόνου είναι η διαδικασία, κι αυτή η διαδικασία είναι η ίδια η αλλαγή του χρόνου σε χώρο και του χώρου σε χρόνο.

Βλέπουμε έτσι ότι η ποιοτική αύξηση, η ανίσταση ενάντια στην αλλαγή, οφείλεται στην ποσοτική αύξηση. Συμβαδίζουν. Αυτή η ανάπτυξη είναι ο στόχος της σοσιαλιστικής προόδου: η αύξηση της ποιότητας μέσω της αύξησης της ποσότητας. Κι αυτός ο στόχος δέχεται ότι αυτή η διπλή αύξηση ταυτίζεται αναγκαστικά με τη μείωση της αξίας, τη μείωση του χωροχρόνου. Αυτή είναι η πραγματοποίηση.

Άλλα η αξία είναι ο κόσμος, η πραγματικότητα, η σχέση χώρος-χρόνος, η στιγμή. Κι αυτή η εξαφάνιση της πραγματικότητας, από τον Χέγκελ κι ύστερα, ονομάζεται πραγματοποίηση. Αυτή η πραγματοποίηση είναι το μάυρο πρόβατο του σοσιαλισμού, γιατί θα ήθελαν να κάνουν τους ανθρώπους να πιστέψουν ότι ο σοσιαλισμός είναι ικανός να καταναλώνει τις αξίες και ταυτόχρονα να τις διατηρεί – πράγμα που δυστυχώς ισοδυναμεί μ' αυτό που αποκαλείται αδύνατο, ενώ ο

μαρξισμός λογαριάζει μόνο το πιθανό. Αυτή η οπτική δεν οδηγεί παρά σ' έναν άλλο τρόπο να ειπωθεί αυτό που έχουμε ήδη αποσαφηνίσει, εφόσον η αλλαγή του χρόνου σε χώρο είναι η αλλαγή της ποσότητας σε ποιότητα.

Η ακαμψία, η αδράνεια, η σταθερότητα ή η ποιότητα της ύλης οφείλεται στο τάχος της κίνησης, η οποία μέσα στο αντικείμενο είναι τάση αλλά που, απελευθερωνόμενη, μετασχηματίζεται σε ταχύτητα. Μια ταχύτητα είναι καθαντή αδράνεια, ποιότητα και η αξία βρίσκεται μόνο στη μεταβολή της ταχύτητας, στην επιτάχυνση¹ αλλά, εφόσον η επιτάχυνση ελαττώνει τη δυνατότητα αλλαγής, η απελευθέρωση της αξίας είναι ταυτόχρονα απαξίωση. Αυτό δεν επαναλαμβάνεται, η διαδικασία είναι ανεπίστρεπτη, είναι η πρόδοση.

Το μέγεθος που καθορίζει την αξία, είναι ο χωρόχρονος, η στιγμή ή το γεγονός. Ο χωρόχρονος που επιφύλασσεται στην ύπαρξη του ανθρώπινου είδους πάνω στη γη εκδηλώνει την αξία του σε γεγονότα. Χωρίς γεγονότα, δεν υπάρχει ιστορία. Ο χωρόχρονος μιας ανθρώπινης ζωής είναι η ατομική της ιδιοκτησία. Αυτή είναι η μεγάλη μαρξιανή ανακάλυψη στην προοπτική της ανθρώπινης απελευθέρωσης, αλλά ταυτόχρονα η αφετηρία των σφαλμάτων των μαρξιστών, γιατί μια ιδιοκτησία δεν γίνεται αξία παρά μόνο απραγματωθεί, μόνο απελευθερωθεί και χρησιμοποιηθεί, κι αυτό που κάνει το χωρόχρονο μιας ανθρώπινης ζωής πραγματικότητα είναι η ρευστότητά της. Κι αυτό που κάνει το άτομο κοινωνική αξία, είναι η ρευστότητα της συμπεριφοράς του αναφορικά με τους άλλους. 'Όταν αυτή η ρευστότητα γίνεται ατομική, αποκλεισμένη απ' την κοινωνική καταξίωση, όπως συμβαίνει στον εξουσιαστικό σοσιαλισμό, ο χωρόχρονος του ανθρώπου δεν μπορεί να πραγματωθεί. Έτσι, ο ατομικός χαρακτήρας των ανθρώπινων ιδιοτήτων (τα «χόμπυ») συνιστά μια ακόμα μεγαλύτερη απαξίωση της ανθρώπινης ζωής σε σύγκριση με την ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, εφόσον το αχρείαστο, στον σοσιαλιστικό ντετεμπινισμό, είναι ανύπαρκτο. Ο σοσιαλισμός, αντί να καταργήσει τον ατομικό χαρακτήρα των ιδιοτήτων, τον αυξήσει υπέρμετρα, καθιστώντας τον ίδιο τον άνθρωπο αχρείαστο και κοινωνικά ανύπαρκτο.

Ο στόχος της καλλιτεχνικής ανάπτυξης είναι η απελευθέρωση των ανθρώπινων αξιών, διαμέσου του μετασχηματισμού των ανθρώπινων ιδιοτήτων σε πραγματικές αξίες. Κι εδώ αρχίζει η καλλιτεχνική επανάσταση στη σοσιαλιστική ανάπτυξη, η καλλιτεχνική επανάσταση που συνδέεται με το κομμουνιστικό πρόταγμα.

Σπατάλη και οικονομία.

Ο μαρξισμός είναι η πρώτη φιλοσοφία που ανέδειξε τα οικονομικά προβλήματα ως ουσιώδη, απ' τα οποία εξαρτάται η συμπεριφορά του ανθρώπου. Γιαυτό υπάρχει βάσιμος λόγος. Η οικονομία παίζει, μετά την εκβιομηχάνιση, έναν αυξανόμενο ρόλο στη ζωή των ανθρώπων. Άλλα τι είναι αυτό το ολοένα και σημαντικότερο νέο φαινόμενο;

Αν ιχνηλατήσουμε τις απαρχές των οικονομικών συλλογισμών, θα διαπιστώσουμε ότι αρχικά περιορίζονται να υποδηλώνουν το μέγεθος της δαπάνης, στα πλαίσια της διαχείρισης ενός νοικοκυριού. Μόνο κατόπιν, το νόημα του όρου οικονομία μετατοπίζεται κι υποδηλώνει την αποταμίευση που επιτυγχάνεται πάνω στα έξοδα. Το οικονομικό πρόβλημα των εσόδων δεν έχει μελετηθεί. Το αποκαλούν πλούτο, κι απ' τη στιγμή που εγκαθίσταται η σχέση ανάμεσα σε έσοδο, αποταμίευση και δαπάνη αναπτύσσεται η επιστήμη που ονομάζεται πολιτική οικονομία, και πραγματεύεται την παραγωγή, την κατανομή και την κατανάλωση του πλούτου.

Άλλα, ο πλούτος, το φαινόμενο με το οποίο ξεκινήσαμε την ανάλυσή μας, δεν φανερώνει αναγκαιότητα αλλά την αφθονία, το πλεόνασμα, την υπεραξία ή την ποικιλία.

Αν αυτός ο πλούτος δαπανιόταν με φυσικό τρόπο, αφειδώς, ανοικονόμητα, μ' άλλα λόγια αν κατασπαταλιόταν και διασπαθιζόταν, δεν θα είχαν υπάρξει ποτέ οικονομικά προβλήματα. Αυ-

τά τίθενται τη στιγμή που ο πλούτος αποθηκεύεται, συσσωρεύεται ή αποταμιεύεται, παίρνοντας τη μορφή αποθέματος-συσσώρευσης πλούτου που επιβάλλει οικονομίες. Αυτό είναι αποκλειστικά ζήτημα κατανάλωσης ή μη κατανάλωσης (αποταμιεύσης). Το οικονομικό ζήτημα απασχολεί τους ανθρώπους κατά κύριο λόγο.

Ο Μαρξ μετατοπίζει το κέντρο του οικονομικού ενδιαφέροντος από τον άξονα του εσόδου και των παραγωγικών πόρων, υποστηρίζοντας ότι η συσσώρευση αποταμιεύσεων είναι, απ' την αρχαιότητα, η πηγή όλων των δεινών του ανθρώπου¹ κι ότι η ισοδυναμία ανάμεσα σε παραγωγή και κατανάλωση θα ήταν η συνταγή της ευτυχίας. Σ' αυτή την περίπτωση, περισσότερη συσσώρευση πλούτου.

Δημιουργείται έτσι μια τέλεια εξισορροπημένη οικονομία, και μια νέα οικονομική επιστήμη, που δεν υποδηλώνει πλέον τα πλούτη, αλλ' απλώς την αρμονία των διάφορων μερών ενός συνόλου, μιας ενότητας ή μιας ποιότητας. Η ανθρώπινη και κοινωνική οικονομία ταυτίζεται με τη βιολογική οικονομία, την ουκολογία. Η βιολογική ή η σοσιαλιστική οικονομία της αρμονικής ισορροπίας αντικαθιστά έτσι την πολιτική οικονομία που αγνοεί τις πηγές του πλούτου.

Για να κατανοήσουμε αυτήν την ανάπτυξη, πρέπει να συλλάβουμε τι είναι αντικείμενικά η πολιτική, απ' τις απαρχές της. Αυτό που, στην ελληνική πόλη, ονομάζεται πολιτική είναι η δράση μιας κοινότητας θεμελιωμένης στην πλήρη άγνοια των οικονομικών θεωρήσεων. Είναι η σπάταλη κοινότητα: η αντι-οικονομική δράση μιας κοινωνικής ενότητας, η ρευστότητα στη συμπεριφορά μιας ενότητας. Η πολιτική είναι έτσι το γενικό μέσο εισαγωγής του καινούργιου και του απροσδόκητου στη συμπεριφορά ολόκληρης της ομάδας. Είναι η ιστορική ανάπτυξη.

«Το Κεφάλαιο, κριτική της πολιτικής οικονομίας», δεν κρίνει στην πραγματικότητα την οικονομία, αλλά το γεγονός του μετασχηματισμού της σε πολιτική. Ο Μαρξ προτείνει ως φάρμακο ενάντια στις συνέπειες της πολιτικής (την κοινωνική και παραγωγική αβεβαιότητα, αστάθεια, ανασφάλεια) μια σοσιαλιστική πολιτική, ή μια αληθινά οικονομική πολιτική, ακριβέστερα, ένα οικονομικό σύστημα που θα εξάλειφε κατ' ανάγκην, στο τέλος, κάθε δυνατότητα και κάθε χρησιμότητα ν' ασκεί κανείς πολιτική.

Βλέποντας πως το Κράτος χρησιμοποιείται ως όργανο για την άσκηση πολιτικής, το σοσιαλιστικό κίνημα σκέφτηκε να φθάσει στη διάλυση του Κράτους εξαλείφοντας την τάξη που εξουσιάζει την πολιτική.

Ο πολιτικός στόχος του μαρξισμού είναι να αντικαταστήσει το Κράτος με μια αβλαβή κι αυτόματη διοίκηση του συνόλου των υποθέσεων που αφορούν το κοινό συμφέρον. Κι εφόσον κάτι τέτοιο, στη σοσιαλιστική γλώσσα, σημαίνει όλες τις υποθέσεις, ένας τέτοιος μηχανισμός αποφασίζει για τα πάντα. Οι στατιστικοί-ρομπότ, κατευθυνόμενοι από αποτελεσματικές σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης, υπολογίζοντας σύμφωνα με την επιθυμία ή τη μη επιθυμία της πλειοψηφίας, μπορούν να μιας εξασφαλίσουν μια τέλεια κι αποτελεσματική δικτατορία της πλειοψηφίας στη μελλοντική κοινωνία, χωρίς καμία δυνατότητα απάτης, δηλαδή άσκησης πολιτικής, κυριαρχίας ανθρώπου πάνω σε άνθρωπο.

Αλλά, το γεγονός ότι αυτή η τεχνική διοίκηση, που συγχροτείται ήδη σ' ολόκληρο τον κόσμο, εξαλείφει κάθε δυνατότητα για πολιτικές απόπειρες, δεν εξαλείφει ωστόσο το Κράτος. Αντιθέτως, τα ίδια γίνονται Κράτος. Αυτό σημαίνει ότι το Κράτος δεν ήταν ένα όργανο για την άσκηση πολιτικής. Αντιθέτως, ήταν ένα όργανο για να αποτρέπει ή να ελαττώνει τις φθορές της πολιτικής. Το Κράτος δημιουργήθηκε για να εγκαθίδρυθει μια σταθερότητα προς όφελος της κυριαρχησης τάξης, κι αυτή η σταθερότητα είναι ακριβώς η οικονομική σταθερότητα. Ο πολιτικός δεν εμφανίζεται υπό μορφήν αυτοκράτορα, βασιλιά, ευγενούς, καπιταλιστή. Παρουσιάστηκε με τα χαρακτηριστικά του «μαγιορδόμου», του οικονόμου, ως γραφειοκράτης, αρχέτυπο του στατιστικού ρομπότ.

Το καθαρό Κράτος είναι αυτό που περιγράψαμε ήδη ως ποιότητα, ενότητα ή τέλεια μορφή, μορφή χωρίς αξία, σταθερά χωρίς γίγνεσθαι. Αυτός ο σοσιαλιστικός στόχος έρχεται σε κατάφωρη αντίθεση με την προοδευτική πολιτική της εργατικής τάξης.

Το ενδιαφέρον είναι η αξία.

Πρέπει σήμερα να θεωρήσουμε την οικονομία ως τον εκμηδενισμό μιας μεταβλητής, εκείνης που κυμαίνεται μεταξύ της φτώχειας και του πλούτου. Η οικονομία είναι η σταθερά (ή ποιότητα) κατανάλωση-παραγωγή.

Στο μέτρο που η κοινωνική οικονομία βρίσκει την ισορροπία της, την αυτονομία της, αντικαθιστά την πολιτική, που χάνει τη σπουδαιότητά της. Η πολιτική υποδηλώνει τη σπουδαιότητα των κοινωνικών σχέσεων, η οικονομία υποδηλώνει τις αναγκαίες σχέσεις.

Αυτό που αγορούν προθυμότατα οι μαρξιστές, είναι ότι καθετί που γίνεται αναγκαίο χάνει επίσης τη σπουδαιότητά του, το ενδιαφέρον του, γιατί δεν υπάρχουν πια προβλήματα. Δεν είναι πια σπουδαίο, είναι απαραίτητο. Δεν οφείλει να το σκέφτεται πια κανείς. Η απουσία σπουδαιότητας κι ενδιαφέροντος ενός φανερού πράγματος είναι αναγκαία, είναι η αχρηστία της συνειδητοποίησης, της προσοσχής. Τίποτε άλλο.

Το «ενδια-» είναι αυτό που υπάρχει ανάμεσα στα πράγματα (έχοντας καθαυτό ένα ποιοτικό κι ένα ποσοτικό χαρακτήρα), είναι η διαδικασία, η αξία.

Η αφετηρία του μαρξισμού, καθώς έχουμε πει, είναι η διαπραγμάτευση της αξίας, ή του ενδιαφέροντος. Κι η αδυναμία του μαρξισμού είναι ότι δεν συνέλαβε το ενδιαφέρον από επιστημονική σκοπιά. Οι μαρξιστές συνέλαβαν ωστόσο την επιστημονική ανάπτυξη ως αντανάκλαση ενδιαφερόντων. Άλλ' αυτό οφείλεται στην έλλειψη διάκρισης από μέρους τους ανάμεσα σε επιστήμη και τεχνική.

Ο δικός μας ορισμός της αξίας επιτρέπει τη διαύγαση αυτού του σκόπιμα συσκοτισμένου απ' όλους τους πολιτικούς τομέα, του τομέα των ενδιαφερόντων.

Ο αστικός ιδεαλισμός επιβιώνει στον μαρξισμό με την πεποίθηση ότι αυτό που δεν συλλαμβάνεται απ' τον άνθρωπο δεν υπάρχει.

Μόνο η συνειδητοποίηση επιβεβαιώνει την ύπαρξη ενός φαινομένου. Άλλα μόνο τα φαινόμενα που ενδιαφέρουν τον άνθρωπο ως αισθητηριακά φαινόμενα, μόνο αυτά που προκαλούν την προσοσχή του εισχωρούν στη συνείδησή του. Έτσι ώστε να πιστεύεται ότι η άγνοια των ατομικών γεγονότων ισοδυναμεί με την εξαφάνισή τους.

Αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα είναι η πραγμοποίησή τους. Η πραγμοποίηση των γεγονότων είναι η απομάκρυνσή τους απ' την ανθρώπινη προσοσχή, η μείωση του ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν για τον άνθρωπο. Άλλα η διαδικασία καθαυτή παραμένει η ίδια.

Ο επιστημονικός ιδεαλισμός

Ο ορθολογικός ντετερμινισμός είναι η αρχή σύμφωνα με την οποία τα πάντα είναι γνωστά ή αναγνωρίσιμα, και ό,τι είναι αναγνωρίσιμο οφείλει να είναι γνωστό. Πράγμα που συνεπάγεται αυτομάτως ότι κάθε παραγωγή δεν είναι παρά αναπαραγωγή, ότι το υπάρχον είναι το γίγνεσθαι, και αντιστρόφως. Πράγμα που σημαίνει, μεταφερμένο στη γλώσσα μας, ότι ποιότητα και αξία ταυτίζονται.

Η ταυτότητα ανάμεσα στο υπάρχον και το γίγνεσθαι είναι η ταυτότητα ανάμεσα στην ακινησία και την πρόσδο, ανάμεσα στο επιστρεπτό και το ανεπίστρεπτο, πράγμα που δικαιολογείται αντικειμενικά απ' το γεγονός ότι η αδράνεια ταυτίζεται με την κανονική κίνηση.

Αλλά, καθώς είναι αδιαμφισβήτητο ότι δεν υπάρχουν συνειδησιακές αντιδράσεις παρά μόνο αν προκαλούνται από άγνωστα φαινόμενα, κι εφόσον η αξία της συνειδησης εξαρτάται απ' τη ρευστότητα των συνειδησιακών αντιδράσεων, η οποία συναρτάται απ' τη ποικιλότητα των άγνωστων παραγόντων στους οποίους προσκρούει η συνειδηση, η διάνοια ως διαδικασία έρχεται σε αντίθεση με την ορθολογική μορφή.

Η ορθολογικοποίηση σκοτώνει τη συνειδητοποίηση, που είναι η ίδια η μέθοδος του συλλογισμού. Ο ορθολογισμός ως στόχος, η ποιότητα, σκοτώνει την ορθολογική μέθοδο. Έτσι, ο ορθολογισμός καθιερώνεται ως απόλυτος ιδεαλισμός, η υποχρέωση να περάσουμε διαμέσου των εννοιών του επιστημονικού ιδεαλισμού εξαλείφοντας τη δημιουργία ιδεών (την φανταστική, καλλιτεχνική δράση).

Η εξοικονόμηση της συνειδησης συντελείται διαμέσου της ελεγχόμενης συστηματοποίησης των εκπαιδευτικών μεθόδων. Στις τελευταίες, οι άγνωστοι παράγοντες κατανέμονται λεπτομερώς για να καταλάβουν ολόκληρη την προσοχή του εκπαιδεύμενου υποκειμένου. Ο εκπαιδευτής που επιτελεί αυτή την κατανομή, γνωρίζει εκ των προτέρων αυτά τα φαινόμενα και τα χρησιμοποιεί για να επιτύχει κανονικές, γνωστές και επιθυμητές αντιδράσεις. Αυτή η διαδικασία συνειδητοποίησης γίνεται κοινωνικό καθήκον, καθιερώνοντας ποιότητες γνώσεων και κανόνες συμπεριφοράς αρκετά περιπλοκους για ν' ανταποκρίνονται στις ικανότητες πρόσληψης κάθε απόμου: ένα φροτίο αδρανών ιδεών που αποκλείει κάθε συνειδησιακή ρευστότητα έξω απ' το καθιερωμένο σύστημα. Ο μόνος τρόπος να διαφυλάξει κανείς τη διαύγεια του, μέσα σ' αυτή τη διαδικασία του μετασχηματισμού του απόμου σε όργανο, είναι να κάνει τον κοντό αποφεύγοντας να εξιχνιάζεται. Πράγμα που καθίσταται ολόενα και δυσκολότερο.

Η υπεραξία ως μέρος του βιολογικού συστήματος.

Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι κανένα ενδιαφέρον δεν δικαιολογείται επιστημονικά ή αντικειμενικά περισσότερο απ' όποιοδήποτε άλλο. Μια διαδικασία δεν είναι έγκυρη παρά σε σχέση με τα ενδιαφέροντα που προκαλεί. Το να δίνει κανείς σπουδαιότητα σε μια διαδικασία καταργώντας μια άλλη, δικαιολογείται μόνο σε σχέση με ένα ενδιαφέρον, για το οποίο η διαδικασία είναι δημιουργία μιας αξίας, μιας προόδου.

Η δημιουργία μιας αξίας συντελείται πάντα διαμέσου της απαξίωσης μιας άλλης. Ωστόσο είναι δυνατό να φθαρεί μια αξία χωρίς να δημιουργηθεί μια άλλη. Είναι δυνατό να συνδυαστεί η κατασπατάληση με την αξιοποίηση: πρόκειται για το πειραματικό σύστημα.

Η απαξίωση μιας αξίας μπορεί να είναι πλήρης (καταστροφή της πηγής)· ή η απαξίωση μπορεί να είναι οικονομική: η αναγωγή της στην αναγκαία μονάδα δαπάνης για μια επακριβή και μοναδική αποτελεσματικότητα. Η αναγωγή μιας διαδικασίας στην οικονομική της κατάσταση είναι η πραγματοποίηση. Είναι η αναγωγή της αξίας σε μια λειτουργική ενοργάνωση. Η αξιοποιητική ανάπτυξη συναντά την άρνηση της σε μια σταθερή ποιότητα.

Η εξοικονόμηση μπορεί να δικαιολογηθεί με την τεμπελιά, σύμφωνα με το νόμο της ελάχιστης προσπάθειας. Ή, ακόμη, μπορεί να είναι απαίτηση της εξουσίας να διαθέτει αποδεσμευμένη ενέργεια για να παρέμβει σε καινούργιους τομείς. Στην τελευταία περίπτωση, υπάρχει υπεραξία. Η υπεραξία δεν είναι, όπως λένε οι μαρξιστές, ένα καθαρά καπιταλιστικό φαινόμενο. Υπάρχει, με διάφορες μορφές, σ' όλα τα βιολογικά και κοινωνικά στάδια. Η εξάλειψη του καπιταλισμού δεν είναι η εξάλειψη της υπεραξίας, παρεκτός σ' ένα συγκεκριμένο και περιορισμένο τομέα.

Η οικονομία, περικλείοντας όλα τα προβλήματα των σχέσεων ανάμεσα σε έσοδα και έξοδα, δεν είναι ένα σύστημα που αφορά ειδικά τον καπιταλισμό, αλλά την ανθρώπινη κοινωνία εν γένει.

Είναι μια ιδιαίτερη διαδικασία ολόκληρης της βιολογίας. Η ανθρώπινη οικονομία, σοσιαλιστική και καπιταλιστική, δεν διακρίνεται στο γενικό της πνεύμα, απ' τις οικονομικές αρχές όλων των άλλων βιολογικών συστημάτων.

Το έργο τέχνης ως πηγή αντιαξίας.

Υπάρχουν οι πηγές ανόργανης ενέργειας που αποτελούν τη βάση της βιομηχανίας. Εξαντλούνται οριστικά, με την χρησιμοποίησή τους. Η μορφή τους είναι η μορφή του περιεχομένου ή της υπόστασης, και καταστρέφεται μαζί με την υπόσταση.

Υπάρχουν κι άλλες φυσικές πηγές: αυτές που ανανεώνονται συμμετέχοντας σε μια αένατη επιστροφή. Αυτός ο κύκλος μπορεί να είναι εκείνος της ίδιας της φύσης (ήλιος, βροχή, άνεμος, κ.τ.λ.) και μπορεί να είναι επίσης μια επιστροφή αξίας της ανθρώπινης εργασίας, όπως στη γεωργία. Εδώ η μορφή μοιάζει να προηγείται της υπόστασης, και να επιβιώνει έπειτα απ' αυτή. Και μόνο η επινόητη μορφών που να διακρίνονται από εκείνες της υπόστασης, που να αντιτίθενται σ' αυτήν, είναι ικανή να χρησιμοποιηθεί τέτοιες δυνάμεις. Η βιομηχανία είναι η εκμετάλλευση της ανόργανης ύλης, ενώ η γεωργία είναι η εκμετάλλευση της φύσης, ή της βιολογικής ύπαρξης.

Τέλος, υπάρχει μια μορφή που αποδίδει το περιεχόμενό της χωρίς ν' αδειάζει ποτέ (επαναφροτιζόμενη από μόνη της) είναι η τέχνη, η πνευματική δημιουργία, που διατηρεί τις ιδιότητές της ενώσω διαδίδει τις αξίες της. Το μυστικό αυτής της ιδιότητας, που ορισμένοι την αποκαλούν υπερφυσική και μεταφυσική, και κάποιοι άλλοι αρνούνται την ύπαρξή της, είναι ότι η απελευθερωμένη δύναμη δεν πρέπει να αναζητηθεί στο έργο τέχνης: υπάρχει σ' αυτόν που την αντιλαμβάνεται – αν είναι ικανός να την αντιληφθεί. Η αξία δεν πηγάζει απ' το έργο, αλλά απελευθερώνεται μέσα στον ίδιο τον θεατή. Αυτή είναι η απλή, και υλική, εξήγηση της αξίας των καλλιτεχνών έργων και, άλλωστε, όλων των λεγόμενων πνευματικών αξιών.

Η αξία της τέχνης είναι έτοι μια αντιαξία σε σχέση με τις πρακτικές αξίες, και μετριέται με αντίστροφη έννοια από αυτές. Η τέχνη είναι προτροπή σε μια ενεργειακή δαπάνη, δίχως καθορισμένο σκοπό παρεκτός αυτόν που της προσδίδει ο θεατής. Είναι η σπατάλη. Όσοι είναι υπερβολικά φιλάργυροι, ή εξολοκλήρου ανίκανοι για μια τέτοια προσπάθεια, απεχθάνονται την τέχνη. Έτοιμος ούτε η καλλιτεχνική αξία είναι ταυτόχρονα μια αξία ασύλλογη στις και, επίσης, η εκδήλωση της ελευθερίας δράσης του ατόμου. Αυτό δεν σημαίνει ότι κάθε θεατής μπορεί να αντιμετωπίσει το έργο όπως θέλει, αλλά ότι διαβέτει μέσα του, κυριαρχικά, νέες απελευθερωμένες ενέργειες. Κανένας δεν μπορεί να τις ελέγχει. Κι αν δεν διαβέτει κανείς ενέργεια για ν' απελευθερώσει σ' αυτόν τον τομέα, δεν βλέπει τίποτε. Να γιατί η τέχνη είναι κοινωνικά ανησυχητική και πολιτικά τόσο σημαντική: στο αντικείμενο καθαυτό. Όμως, το έργο τέχνης δεν είναι άλλο απ' την επικύρωση, είναι η ίδια η πηγή της πολιτικής, της έμπνευσης.

Ωστόσο, νόμισαν ότι η αξία της τέχνης βρισκόταν στη διάφορεια της, στην ποιότητά της. Και πίστεψαν ότι ο χρυσός κι οι πολύτιμοι λίθοι ήταν καλλιτεχνικές αξίες, ότι η καλλιτεχνική αξία ήταν μια έμφυτη ποιότητα του ανθρώπου ως ουσιώδους πηγής αξιών.

Πρόσδοση και βαρύτητα.

Γίνονται σήμερα πολλές συζητήσεις υπέρ ή εναντίον των προοδευτικών ιδεών στον πολιτιστικό τομέα. Πριν αποφανθούμε σχετικά με την αλήθεια και το δίκιο της, ας εξετάσουμε το σύγχρονο περιεχόμενο της έννοιας πρόσδοσης. Η ιδέα της πρόσδοσης είναι συνδεδεμένη με την ιδέα της ανόδου, της ανόρθωσης, με την κίνηση από ένα κατώτερο προς ένα ανώτερο στάδιο.

Είναι αδύνατο να ταυτίσουμε αυτήν την κίνηση, όπως κάνει ο ιδεαλιστικός ενθουσιασμός

τόσων «προοδευτικών», με μια σταθερή κίνηση, όπου η τελευταία είναι ταυτόσημη με την αδράνεια. Για να μιλήσουμε για πρόσδο, είμαστε δυστυχώς αναγκασμένοι να μιλήσουμε για μη ομοιόμορφες κινήσεις και, ακριβέστερα, για επιταχυνόμενες κινήσεις. Διαπιστώνουμε καταρχήν, μαζί με τον Αϊνστάιν, ότι αυτή η πρόσδος δεν είναι απόλυτη, αναγκαία ή ιδεώδης¹ και διαπιστώνουμε ακολούθως ότι η δράση των επιταχυνόμενων κινήσεων, στον χώρο, εκτός των πεδίων παγκόσμιας έλξης, θα έδινε ακριβώς το ίδιο αποτέλεσμα που παράγουν στη ζωή μας, πάνω στην επιφάνεια της γης, οι δυνάμεις της παγκόσμιας έλξης. Αυτό μας κάνει να σκεφτούμε.

Χωρίς επιτάχυνση δεν είναι δυνατή καμιά συνειδητή συμπεριφορά, κι οι επιταχυνόμενες πρόσδοι εναρμονίζουν την καθολική μας σχέση με τις αρχέγονες συνθήκες μας. Οι συνέπειες αυτής της ανακάλυψης είναι υπερβολικά πολυσύνθετες για να εμβαθύνουμε σ' αυτές εδώ. Άλλ' αυτό δείχνει ότι, ακόμη κι αν έχει εγκαταλευφθεί η θηικο-ιδεαλιστική ιδέα της προόδου, παραμένει πάντοτε το πρόβλημα της σπουδαιότητας της προόδου κι η σιγουριά ότι οι συζητήσεις σχετικά με το θέμα θα πρέπει στο μέλλον να παίρνουν ως αφετηρία τους τις νέες θεωρήσεις της κίνησης και της βαρύτητας, τα προβλήματα της δημιουργίας των πεδίων βαρύτητας.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να περάσουμε στην εξέταση ενός συγγενούς προβλήματος: της συμπληρωματικότητας. Η ανακάλυψη των κιβάντα ή η σταθερά του Πλανκ – θεωρούμενη από μας ως ποιότητα, ορολογική διευκόλυνση ύψιστης σημασίας – οδήγησε τον Νιλς Μπορ στη θεωρία του της συμπληρωματικότητας. Η τελευταία ήταν φαινομενικά ασυμβίβαστη με τον διαλεκτικό υλισμό, αλλά αυτό απέρριε απ' την κυριαρχία ενός εσφαλμένου υποπροϊόντος του διαλεκτικού υλισμού, κι απ' την έλλειψη συνέπειας στις θεωρίες του Νιλς Μπορ.

Το παράδοξο των συμπληρωματικών καταστάσεων φαίνεται ότι μπορεί να εμφανείθει ως εξής: έχετε ένα κιβώτιο και θέλετε να το τοποθετήσετε σ' ένα ράφι. Δεν μπορείτε να φτάσετε το ράφι χωρίς να σκαρφαλώσετε πάνω στο κιβώτιο. Έτσι ώστε να μην μπορείτε ποτέ να έχετε ταυτόχρονα και το κιβώτιο και το ράφι. Άλλ' αυτές οι πράξεις δε συνιστούν απλώς καταστάσεις που αλληλοαποκλείονται – είναι αντίθετες. Ας πάρουμε ένα άλλο παραδειγμα: όταν παρατηρώ ένα άστρο, το βλέμμα μου που τρέχει διαμέσου του χώρου με τον ίδιο ρυθμό προς τον χρόνο κι από τον χρόνο, είναι η εκλογή ενός από τους παράγοντες ως οργάνου, και του άλλου ως αντικείμενου. Ο Μπορ δεν ανακάλυψε ότι το δργανό δεν είναι ούτε αντικείμενο ούτε υποκείμενο, αλλά την εξουδετέρωση του ενός και του άλλου.

Υπάρχει δυσυμμετρία ανάμεσα στον χρόνο και τον χώρο, και μόνο μια καινούρια επιστημονική μελέτη, που θα κάνει αφαίρεση εκ των προτέρων των επακριβών σχέσεων μεταξύ συμμετρίας και δυσυμμετρίας, θα είναι ικανή να μας δώσει μια ικανοποιητική άποψη των σχέσεων μεταξύ ποιότητας, ποσότητας και αξίας. Άλλα, όπως και νά 'χει, η αρχή της διαλεκτικής αντίφασης περικλείει την αρχή της συμπληρωματικότητας κι επικρατεί επάνω της.

Το εμπόρευμα είναι το κοινωνικοποιημένο αντικείμενο χρήσης.

Πρέπει να σημειώσουμε, σ' αυτήν την έκθεση, ότι ο σοσιαλισμός δεν επιτέθηκε ποτέ στον πλούτο (την ασωτία) της κατανάλωσης μεσούντος του καπιταλισμού. Ως προς αυτό, δεν θυμίζει σε τίποτε την οργισμένη στάση που πυροδοτεί την αστική επανάσταση ενάντια στην αριστοκρατία. Αυτό φωτίζει τον λόγο για τον οποίο η σοσιαλιστική επανάσταση επιθυμεί να προηγηθεί αυτό που ονομάζει αστική επανάσταση ή ολοκλήρωση του καπιταλισμού. Υπάρχουν πολιτικοί λόγοι για ν' αποσιωπηθεί το πρόβλημα του πλούτου: δεν επαναστατεί κανές για να γίνει φτωχός. Άλλα ο κύριος λόγος αυτής της αποσιώπησης είναι ότι η καπιταλιστική επανάσταση ήταν ουσιαστικά μια κοινωνικοποίηση της κατανάλωσης. Η καπιταλιστική εκβιομηχάνιση προσφέρει στην ανθρωπότητα μια εξίσου βαθιά κοινωνικοποίηση μ' εκείνη που προτείνουν οι σοσιαλιστές – την κοινω-

νικοποίηση των μέσων παραγωγής. Η σοσιαλιστική επανάσταση είναι η ολοκλήρωση της καπιταλιστικής επανάστασης. Το μοναδικό στοιχείο που μένει να καταργηθεί στο καπιταλιστικό σύστημα είναι η αποταμίευση, διότι ο πλούτος της κατανάλωσης έχει ήδη εξαλειφθεί απ' τους ίδιους τους καπιταλιστές. Το να βρεθεί σήμερα ένας καπιταλιστής του οποίου η κατανάλωση ξεπερνάει τις πιο ευτελείς απαιτήσεις, είναι πολύ σπάνιο. Η διαφορά στη διαβίωση μεταξύ ενός άρχοντα του 17ου αιώνα κι ενός μεγαλοκαπιταλιστή της εποχής του Ροκφέλερ φαντάζει γελοία, και διαρκώς επιτείνεται.

Ο πλούτος που υπάρχει στη ρευστότητα της κατανάλωσης εξοικονομήθηκε απ' τον καπιταλισμό, επειδή το εμπόρευμα δεν είναι τίποτε άλλο από κοινωνικοποιημένο αντικείμενο χρήσης. Γι' αυτό οι σοσιαλιστές αποφεύγουν ν' ασχοληθούν με το αντικείμενο χρήσης.

Η κοινωνικοποίηση του αντικειμένου χρήσης, που επιτρέπει να το θεωρήσουμε ως εμπόρευμα, έχει τρεις κύριες όψεις:

α) Μόνο το αντικείμενο χρήσης που είναι κοινού ενδιαφέροντος, που το επιθυμεί ένα αρκετά μεγάλο πλήθος ανθρώπων, μπορεί να χρησιμεύσει ως εμπόρευμα. Το ιδεώδες εμπόρευμα είναι το αντικείμενο που όλοι επιθυμούν. Για να ανοίξει το δρόμο στη βιομηχανική παραγωγή προς μια τέτοια κοινωνικοποίηση, ο καπιταλισμός όφειλε να υπονομεύσει την ιδέα της ατομικής και χειροτεχνικής παραγωγής, να τη βαφτίσει «φορμαλισμό».

β) Για να μπορούμε να μιλάμε για εμπόρευμα, πρέπει να έχουμε ένα πλήθος πανομοιότυπων αντικειμένων. Η βιομηχανία ασχολείται αποκλειστικά με αντικείμενα που κατασκευάζονται σε σειρά, σε ολόνα αιχανόμενο αριθμό.

γ) Η καπιταλιστική παραγωγή χαρακτηρίζεται από έναν προπαγανδισμό της λαϊκής κατανάλωσης που φθάνει σε απίστευτη ισχύ και ένταση. Η διαφήμιση μιας σοσιαλιστικής παραγωγής δεν είναι παρά η λογική συνέπεια της διαφήμισης μιας κοινωνικοποιημένης κατανάλωσης.

Το χρήμα είναι το πλήρως κοινωνικοποιημένο εμπόρευμα, που υποδεικνύει το κοινό μέτρο αξίας σ' ολόκληρο τον κόσμο. Έτοι μότε το χρήμα να είναι ικανό να μετράει μόνο κοινωνικές αξίες. Η αξία απ' την ατομική πλευρά της δεν είναι μετρήσιμη σε χρήμα κι η αξία του χρήματος – από τότε που εγκαταλείφθηκε ο χρυσούς κανόν – βασίζεται καθαρά στην κοινωνική σύμβαση. Αυτή είναι η χρήση του χρήματος σε μια κοινωνικοποιημένη κοινωνία.

Αλλά ποιά είναι τέλος πάντων αυτή η κοινωνική σύμβαση που μετριέται με το χρήμα; Δεν είναι η εργασία ούτε η χρησιμότητα των πραγμάτων. 'Όλα δείχνουν ότι το χρήμα είναι το μέτρο του χρόνου μέσα στον κοινωνικό χώρο.

Οι Αγγλοσάξωνες λένε σωστά ότι ο χρόνος είναι χρήμα. Αλλά μόνο ο χρόνος που είναι ενταγμένος στην κοινωνική ατιμόσφαιρα μπορεί να μετρηθεί με το χρήμα. 'Έχω απ' αυτόν τον χρόνο, το χρήμα δεν έχει απολύτως καμιά αξία. Το χρήμα είναι το μέσο επιβολής της ίδιας ταχύτητας σ' έναν δοσμένο χώρο, αυτόν της κοινωνίας. Τη στιγμή που η κοινωνία εκτείνεται σε παγκόσμια κλίμακα, δεν υπάρχει πλέον δυνατότητα διάκρισης ανάμεσα σε χρόνο και σε χώρο, κι η ιστορία είναι πλέον αδύνατη.

Η επινόηση του χρήματος βρίσκεται στη βάση του «επιστημονικού» σοσιαλισμού, κι η καταστροφή του χρήματος θα βρίσκεται στη βάση του ξεπεράσματος του σοσιαλιστικού μηχανισμού. Το χρήμα είναι το έργο τέχνης μεταμορφωμένο σε αριθμούς. Ο πραγματωμένος κομμουνισμός θα είναι το έργο τέχνης μεταμορφωμένο σε ολότητα της καθημερινής ζωής.

H αρχή του δοχείου.

Είδαμε τον σοσιαλισμό να εξαλείφει απ' τον καπιταλισμό το σύστημα κατανάλωσης και παραγωγής, καταργώντας την αποταμίευση. Αυτό είναι μάλλον προπαγανδιστική θέση παρά γεγο-

νός, διότι η κοινωνικοποίηση αποτελεί στην πραγματικότητα ένα σύστημα θεμελιωμένο πάνω στην απόλυτη αποταμίευση.

Ας θεωρήσουμε στ' αλήθεια το αντικείμενο χρήσης. Δείξαμε ότι το αντικείμενο χρήσης γίνεται εμπόρευμα τη στιγμή που γίνεται ευθέως άχρηστο, που σπάζει ο αιτιακός δεσμός μεταξύ κατανάλωσης και παραγωγής. Μόνο ένα αντικείμενο χρήσης μεταμορφωμένο σε αποταμίευμα, αποθεματοποιημένο, γίνεται εμπόρευμα, κι αυτό μόνο στην περίπτωση που υπάρχει ένα πλήθος αντικειμένων χρήσης σε απόθεμα. Το σύστημα αυτό της αποθήκευσης, που είναι η ρίζα του εμπορεύματος, δεν καταργείται απ' τον σοσιαλισμό, τουναντίον: το σοσιαλιστικό σύστημα βασίζεται στην αποθεματοποίηση ολόκληρης της παραγωγής ανεξαιρέτως, πριν τη διανομή της, με στόχο την εξασφάλιση ενός τέλεου ελέγχου αντίς της διανομής.

Μέχρι σήμερα, δεν έχει αναλυθεί ποτε η συσσώρευση – το απόθεμα ή το αποταμίευμα – στην καθαυτή μορφή της, που είναι εκείνη τον δοχείον. Το απόθεμα σχηματίζεται σε συνάρτηση με τη σχέση ανάμεσα σε δοχείο και περιεχόμενο. Επισημάνουμε στην αρχή ότι η υπόσταση, που συχνά ονομάζεται περιεχόμενο, δεν είναι τίποτ' άλλο απ' την διαδικασία, και με τη μορφή περιεχομένου σημαίνει μια ύλη σε απόθεμα, μια υπολανθάνουσα δύναμη. Άλλα τη θεωρήσαμε πάντοτε ξεκινώντας απ' την καθαυτή σταθερή μορφή της. Η μορφή ενός δοχείου είναι μια μορφή αντιφατική προς τη μορφή του περιεχομένου του: η λειτουργία του είναι να εμποδίζει το περιεχόμενο να τεθεί σε διαδικασία, παρεκτός κάτω από ελεγχόμενες και περιορισμένες συνθήκες. Η μορφή δοχείου είναι έτοι κάτι αρκετά διαφορετικό απ' τη μορφή της ύλης καθαυτής, όπου δεν υπάρχει ποτέ τίποτ' άλλο απ' τη μορφή του περιεχομένου. Εδώ ο ένας όρος βρίσκεται σε απόλυτη αντίφαση με τον άλλο. Μόνο στον βιολογικό τομέα το δοχείο γίνεται στοιχειώδης λειτουργία. 'Όλη η βιολογική ύπαρξη εξελίχθηκε σαν να λέμε, αντιταραθέτοντας μορφές-δοχεία στις μορφές της ύλης. Κι η τεχνική ανάπτυξη ακολουθεί τον ίδιο δρόμο, και όλα τα συστήματα μέτρησης και επιστημονικού ελέγχου, είναι συσχετίσεις αντικειμενικών μορφών με μορφές-δοχεία.

Οι μορφές-δοχεία συνιστούν αντίφαση των μετρούμενων μορφών. Η μορφή-δοχείο κρύβει κανονικά τη μορφή του περιεχομένου, και διαθέτει έτοι μια τρίτη μορφή: εκείνη της φαινομενικότητας. Οι τρεις αυτές μορφές δεν διακρίνονται ποτέ ξεκάθαρα στις συζητήσεις περί της μορφής. Και οι τρεις είναι πραγματικές μορφές, αποτελώντας αναπόσπαστο τμήμα της αντίληψής μας για την ύλη και συνιστούν μια κλίμακα αντιφάσεων που μας επιτρέπει να κάνουμε διάκριση μεταξύ του κόσμου της ανόργανης ύλης, του κόσμου της βιολογικής φύσης και τέλος του κόσμου των αισθήσεών μας. Άλλα σ' αυτές τις αποκαλούμενες πραγματικές μορφές προστίθενται οι φανταστικές μορφές που γεννά η σκέψη – οι συμβολικές μορφές.

Τα επιστημονικά και φιλοσοφικά συστήματα διακρίνονται αναμεταξύ τους απ' τον τρόπο με τον οποίο συσχετίζουν μορφές που δεν έχουν καμία σχέση η μια με την άλλη ως μορφές, αν θεωρήσουμε αυτή τη λέξη με μια σαφή έννοια, χωρίς εσωτερική αντίφαση.

Αν μπορεί να πει κανείς ότι η μορφή είναι ενότητα, κι η ποσότητα ισότητα και ότι υφίσταται πλήρης αντίφαση ανάμεσα στις δύο αυτές όψεις της ύλης, το δοχείο είναι ακριβώς η συσκευή που επιτρέπει – εν πάσῃ περιπτώσει φαινομενικά – να εξαλειφθούν οι αντιθέσεις μεταξύ ενότητας και ισότητας διαμέσου της ενότητας της μορφής (του δοχείου) και διαμέσου της εξίσωσης του περιεχομένου, της εξουδετέρωσης των μορφών του περιεχομένου μέσω του πλήθους τους· οι αντιθέσεις αυτές εξουδετερώνονται διαμέσου της αύξησης σύμφωνα με τους νόμους των πιθανοτήτων. Αυτή είναι η αρχή του αποθέματος, του ταμείου, της αποταμίευσης, της ασφάλισης, καθώς επίσης και των κονσερβοκουτιών. Για να φθάσει κανείς σε όλο και πιο ίσες, όλο και πιο ακριβείς ενότητες, αρκεί να αναπτύξει την ενότητα του δοχείου, να μεγενθύνει το δοχείο εφόσον η μορφή του μπορεί ν' αλλάξει ανεξάρτητα απ' το περιεχόμενο, επειδή η μορφή του δοχείου δεν έχει καμία σχέση με τη μορφή του περιεχομένου του. Αυτή είναι η αρχή τόσο της καπιταλιστικής όσο και

της σοσιαλιστικής ανάπτυξης, κι όλες οι θεωρίες τους πάνω στις σχέσεις της μορφής και του περιεχομένου δεν είναι παρά κοροϊδία.

Mia νέα ορμή.

Οι σοσιαλιστές, για να πάρουν την εξουσία, επεξεργάστηκαν πολιτικά προγράμματα. Οδηγήθηκαν έτσι στην αποδοχή της πολιτικής έννοιας του Κράτους, που αντιτίθεται απόλυτα στις μαρξιανές προοπτικές, που βασίζονται όλες στον γρήγορο μαρασμό του Κράτους. Χρησιμοποίησαν το Κράτος, κι έπραξαν το αντίθετο απ' αυτό που νόμιζαν ότι πράττουν. Θα χρειαστεί να ξαναπιάσουμε τη μελέτη της Πρώτης Διεθνούς για να διακρίνουμε τον δυνατό πλούτο του εργατικού κινήματος στο μέλλον αυτό, παράλληλα με τη μελέτη των προγραμματικών σχεδίων για την καθημερινή ζωή ορισμένων ουτοπικών ρευμάτων όπως ο φουριερισμός, και υποβάλλοντας σ' αυτή τη νέα οπτική τις απόπειρες του Ruskin και του Kristen Kold. Στη Διεθνή Ένωση Εργαζομένων, οι διαφωνίες σχετικά με το Κράτος και την εξουσία εξελίχθηκαν γρήγορα σε απόλυτες αντιθέσεις. Η διάσπαση του εργατικού κινήματος δεν τερματίστηκε έκτοτε, ούτε με τη Δεύτερη Διεθνή, που ήταν αληθινά σοσιαλιστική, με την έννοια που χρησιμοποιούμε εδώ τον όρο, ούτε με την Τρίτη Διεθνή, που ήθελε να είναι «κομμουνιστική» χωρίς να μπορεί να διαχωριστεί απ' τους σοσιαλιστικούς στόχους, εκτός απ' το ζήτημα των μέσων για την προσέγγιση του σοσιαλισμού. Πολλές αντιθέσεις απωθήθηκαν σ' ένα αόριστο μέλλον, με την παραδοχή ότι η σοσιαλιστική κοινωνία θα μετασχηματίζοταν σε κομμουνιστική. Άλλ' αυτό το πέρασμα είχε προβλεφθεί χωρίς να συνειδητοποιεί κανείς ότι ένα τέτοιο ποιοτικό άλμα, σύμφωνα με τους νόμους της διάλεκτικής, όταν λάβει χώρα, θα πρέπει να αποκαλύψει τον κομμουνισμό ως αντίθετο του σοσιαλισμού.

Οι περιβόητες πανουργίες της ιστορίας έδειξαν έκτοτε σκληρά ότι καμιά αλλαγή δεν είναι τόσο γραμμική, εξελικτική, ειδυλλιακή, όπως θα τό θέλαν οι εμπνευστές της. Σήμερα που οι μορφές κοινωνικοποίησης που αναπτύσσονται τόσο στην Ανατολή όσο και στην Δύση έχουν απαλλάξει τους επαναστάτες απ' τις αυταπάτες τους, είναι καιρός να ξαναπιάστε, σ' όλο του το εύρος, το κομμουνιστικό σχέδιο ως άρνηση αυτής της κοινωνικοποίησης και μοναδικό ξεπέρασμα των τωρινών αλλοτριώσεων.

Η γραφειοκρατία εμφανίζεται παντού όπου εκδηλώνεται (στον καπιταλισμό, στον ρεφορμισμό, στη λεγόμενη «κομμουνιστική» εξουσία) ως η πραγμάτωση της κοινής αντεπαναστατικής κοινωνικοποίησης, κατά κάποιο τρόπο, στους διάφορους ανταγωνιστικούς τομείς του τωρινού κόσμου. Η γραφειοκρατία είναι η μορφή-δοχείο της κοινωνίας: παρεμποδίζει την εξελικτική πορεία, την επανάσταση. Στο όνομα του ελέγχου της οικονομίας, η γραφειοκρατία εξοικονομεί ανεξέλεγκτα (για δικούς της σκοπούς, για τη συντήρηση του υπάρχοντος). Έχει όλες τις εξουσίες, εκτός απ' την εξουσία ν' αλλάξει τα πράγματα. Και κάθε αλλαγή γίνεται καταρχήν εναντίον της. Αυτή τη στιγμή, η κατασκευή των σπουδών είναι καθαυτή το αντίθετο της παραγωγής ατομικών βομβών. Άλλα η κοινωνική τους δικαιολόγηση είναι η ίδια. Ο αληθινός κομμουνισμός θα είναι άλμα στον χώρο της ελευθερίας και των αξιών, της επικοινωνίας. Η καλλιτεχνική αξία, αντίθετη της ωφελιμιστικής αξίας (που ονομάζεται κοινώς υλική), είναι η προσδετική αξία γιατί είναι η καταξίωση του ίδιου του ανθρώπου, μέσα από μια διαδικασία πρόκλησης.

Η οικονομική πολιτική φανέρωσε, απ' την εποχή του Μαρξ, τις αδυναμίες και τα πισωγρήσματά της. Μια υπερπολιτική θα πρέπει να τείνει στην άμεση πραγμάτωση του ανθρώπου. Το τέλος της οικονομίας θα οδηγήσει έτσι στην πραγμάτωση της τέχνης. Πρέπει οι μάζες να γνωρίσουν αρκετά συναρπαστικούς στόχους, ώστε αποφασίζοντας να πετύχουν αυτούς τους στόχους που τους αφορούν, να πάρουν την τύχη τους στα χέρια τους. Πρέπει να αναζητήσουμε νέους καλλιτεχνικούς στόχους δίνοντας στη ζωή καινούριο ενδιαφέρον, προσφέροντας στον άνθρωπο την

απόλαυση ανώτερων καταστάσεων. Η ανάγκη κι η απουσία τέτοιων προοπτικών αποτέλεσαν τον τελευταίο καιρό το φόντο της γενικευμένης μετριότητας. Γιατί καμιά ιδέα δεν είχε ποτέ την επαναστατική ισχύ του μαρξισμού, και δεν απώλεσε την ορμή της τόσο γρήγορα.

ΑΣΓΚΕΡ ΓΙΟΡΝ

[Το παραπάνω κείμενο εκδόθηκε υπό μορφή μπροσσούρας στο Παρίσι, το Μάιο του 1960].

Σημείωση του μεταφραστή

(*)Μαγιορδόμος: αρχηγός των οίκου των υπηρετών ή και των βασιλικών υπαλλήλων αρχιτοκόλλος σε πλούσια οικία.

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΟΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

I. Ο καπιταλισμός, κοινωνία χωρίς κουλτούρα.

1. Μπορούμε να ορίσουμε την κουλτούρα ως το σύνολο των μέσων με τη βοήθεια των οποίων μια κοινωνία συλλογίζεται τον εαυτό της και εμφανίζεται στον εαυτό της, επιλέγοντας έτσι όλες τις όψεις χρησιμοποίησης της διαθέσιμης υπεράξιας της, δηλαδή, την οργάνωση όλων όσων υπερβαίνουν τις άμεσες ανάγκες αναπαραγωγής της.

Όλες οι μορφές καπιταλιστικής κοινωνίας, σήμερα, εμφανίζονται σε τελευταία ανάλυση θεμελιωμένες στη σταθερή – σε μαζική κλίμακα – και γενικευμένη διάρρεος ανάμεσα σε διευθύνοντες και εκτελεστές. Αν μεταφέρουμε αυτόν τον χαρακτηρισμό στο επίπεδο της κουλτούρας, σημαίνει το διαχωρισμό του «νοείν» από το «πράττειν», την ανικανότητα να οργανωθεί (στη βάση της μόνιμης εκμετάλλευσης) η συνεχώς επιταχυνόμενη κίνηση κυριαρχίας πάνω στη φύση, αναφορικά με οποιονδήποτε σκοπό.

Πράγματι, για την καπιταλιστική τάξη, το να κυριαρχεί στην παραγωγή σημαίνει υποχρεωτικά να μονοπωλείς την κατανόηση της παραγωγικής δραστηριότητας της εργασίας. Για να επιτευχθεί αυτό, από τη μια πλευρά, η εργασία κατακερματίζεται ολοένα και περισσότερο, δηλαδή καθίσταται ακατανόητη για εκείνον που την εκτελεί, και από την άλλη, η ενότητα της ανασυγκροτείται μέσω ενός εξειδικευμένου οργάνου σχεδιασμού. Άλλα το όργανο αυτό με τη σειρά του, υπάγεται απένθετα στη διεύθυνση, τη μόνη που κατέχει θεωρητικά τη συνολική κατανόηση, εφόσον αυτή επιβάλλει το νόημα της παραγωγής υπό μορφή γενικών στόχων. Όμως η κατανόηση και οι στόχοι αυτοί υπόκεινται με τη σειρά τους, στο αυθαίρετο, εφόσον είναι αποκομιδένα από την πρακτική καθώς και από κάθε θεαλιστική γνώση, που κανείς δεν έχει συμφέρον να μεταδώσει.

Η συνολική κοινωνική δραστηριότητα χωρίζεται έτσι σε τρία επίπεδα: το εργαστήρι, το γραφείο, τη διεύθυνση. Η κουλτούρα, με την έννοια της ενεργητικής και πρακτικής κατανόησης της κοινωνίας, διασπάται εξίσου στις τρεις αυτές στιγμές. Η ενότητα της δεν ανασυγκροτείται στην πραγματικότητα παρά με τη μόνιμη παραβίαση, από μέρους των ανθρώπων, των ορίων της σφαίρας όπου τους περιορίζει το κοινωνικό οργανόγραμμα, δηλαδή, με τρόπο λαθραίο και αποσπασματικό.

2. Ο μηχανισμός συγκρότησης της κουλτούρας ανάγεται έτσι σε μια πραγμοποίηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, που εξασφαλίζει την απολίθωση του ζώντος και τη μεταβίβασή του κατά τα πρότυπα μεταβίβασης των εμπορευμάτων¹ πραγμοποίηση που προσπαθεί να εγγυηθεί την κυριαρχία του παρελθόντος πάνω στο μέλλον. Μια τέτοια πολιτισμική λειτουργία έρχεται σε αντίφαση με την πάγια ανάγκη του καπιταλισμού, που έχειται στο να εξασφαλίζει τη συγκατάθεση των ανθρώπων και να υποκινεί ανά πάσα στιγμή τη δημιουργική τους δραστηριότητα, μέσα στο στενό πλαίσιο όπου τους φυλακίζει. Εν ολίγοις, η καπιταλιστική τάξη πραγμάτων επιβιώνει με την προϋπόθεση ότι προβάλλει ακατάπαυστα μπροστά της ένα νέο παρελθόν. Αυτό επαληθεύεται ιδιαίτερα στον καθαυτό πολιτιστικό τομέα, όπου όλη η διαφήμιση που του γίνεται κατά περιόδους βασίζεται στη διάδοση ψεύτικων νεωτερισμών.

3. Η εργασία τείνει έτσι να αναχθεί σε καθαρή εκτέλεση, να γίνει, δηλαδή, παράλογη. Στο μέτρο που η τεχνική συνεχίζει να εξελίσσεται και επεκτείνεται, η εργασία απλοποιείται, ο παραλογισμός της βαθαίνει.

Όμως αυτός ο παραλογισμός εξαπλώνεται εξίσου στα γραφεία και στα επιστημονικά εργαστή-

ρια: οι τελικές αποφάσεις όσον αφορά τη δραστηριότητά τους παίρνονται αλλού, στην πολιτική σφαίρα της συνολικής διεύθυνσης της κοινωνίας.

Από την άλλη μεριά, στο μέτρο που η δραστηριότητα των γραφείων και των επιστημονικών εργαστηρίων εντάσσεται στη συνολική λειτουργία του καπιταλισμού, η ανάγκη εκμετάλλευσης αυτής της δραστηριότητας, τον επιβάλλει να εισαγάγει και σ' αυτή, την καπιταλιστική διαίρεση της εργασίας, δηλαδή τον καταχειματισμό και την ιεράρχηση. Έτσι λοιπόν, το λογικό πρόβλημα της επιστημονικής σύνθεσης συμπίπτει με το κοινωνικό πρόβλημα του συγκεντρωτισμού. Το αποτέλεσμα αυτών των μετασχηματισμών είναι, παρά τα φαινόμενα, μια γενικευμένη έλλειψη κουλτούρας σε όλα τα επίπεδα της γνώσης: η επιστημονική σύνθεση δεν πραγματοποιείται πια, η επιστήμη δεν κατανοεί πια τον ίδιο της τον εαυτό. Η επιστήμη δεν αποτελεί πια για τον σημερινό άνθρωπο μια αληθινή και έμπρακτη αποσαφήνιση της σχέσης του με τον κόσμο. Κατέστρεψε τις παλιές παραστάσεις, χωρίς να είναι ικανή να προσφέρει καινούριες. Ο κόσμος δεν μπορεί να συλληφθεί ως ενότητα, μόνο κάποιοι ειδικοί κατέχουν μερικά θραύσματα ορθολογικότητας, αλλά αποδεικνύονται ανίκανοι να τα μεταδόσουν ο ένας στον άλλο.

4. Αυτή η κατάσταση γεννάει εκ των πραγμάτων ορισμένες συγκρούσεις. Καταρχάς υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στην τεχνική, την καθαυτή λογική της ανάπτυξης των υλικών μεθόδων (και μάλιστα, σε μεγάλο βαθμό, την καθαυτό λογική της ανάπτυξης των επιστημών) και στην τεχνολογία, που αποτελεί μια εφαρμογή της τεχνικής, αυστηρά καθορισμένη από τις ανάγκες εκμετάλλευσης των εργαζομένων και με σκοπό τη διάλυση των αντιτάσεών τους. Υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στις καπιταλιστικές απαίτησεις και στις στοιχειώδεις ανάγκες των ανθρώπων. Ετοι, ο απόηχος της αντίθεσης ανάμεσα στις τρέχουσες πρακτικές της πυρηνικής φυσικής και στη θέληση για ζωή, που παραμένει ακόμη ευρύτατα διαδεδομένη, φτάνει ως τις ηθικολογικές διαμαρτυρίες κάποιων φυσικών. Οι τροποποιήσεις που μπορεί στο εξής να επιφέρει ο άνθρωπος στην ίδια τον τη φύση (από την πλαστική χειρουργική μέχρι τις κατευθυνόμενες γενετικές μεταλλάξεις) απαιτούν επίσης μια κοινωνία που να ελέγχει η ίδια τον εαυτό της και την κατάργηση κάθε εξειδικευμένου ιθύνοντος.

Παντού, το τεράστιο μέγεθος των νέων δυνατοτήτων θέτει επιτακτικά το δίλημμα: επαναστατική λύση ή βαρβαρότητα επιστημονικής φαντασίας. Ο συμβιβασμός που αντιπροσωπεύει η σημερινή κοινωνία δεν μπορεί να επιβιώσει παρά μέσα σ' ένα καθεστώς που διαφεύγει διαρκώς από τον έλεγχό της.

5. Το σύνολο της σημερινής κουλτούρας μπορεί να χαρακτηριστεί αλλοτριωμένο, με την έννοια ότι το νόημα κάθε δραστηριότητας, κάθε στιγμής της ζωής, κάθε ιδέας, κάθε συμπεριφοράς βρίσκεται έξω από τον εαυτό της, κάπου αλλού κι επειδή το μέρος αυτό δεν είναι πια ο ουρανός, όποιος προσπαθεί να το εντοπίσει σήμερα τρελαίνεται ακόμη περισσότερο: μια ουτοπία, στην κυριολεξία, εξουσιάζει στην πραγματικότητα τη ζωή του σύγχρονου κόσμου.

6. Ο καπιταλισμός, αφού εξάλειψε κάθε αυτοτελή σημασία από την παραγωγική δραστηριότητα, από το εργαστήριο μέχρι το επιστημονικό εργαστήριο, προσπάθησε να τοποθετήσει το νόημα της ζωής στη σχόλη και από εκεί να αναπροσανατολίσει την παραγωγική δραστηριότητα. Σύμφωνα με την επιχρωτούσα ηθική, αφού η παραγωγή είναι η κόλαση, η αληθινή ζωή είναι η κατανάλωση, η χρήση αγαθών.

Άλλ' αυτά τα αγαθά, ως επί το πλείστον, δεν έχουν καμιά χρησιμότητα, εκτός από την ικανοποίηση κάποιων ιδιωτικών αναγκών που έχουν διογκωθεί προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαίτησεις της αγοράς. Η καπιταλιστική κατανάλωση επιβάλλει ένα μηχανισμό περιστολής των επιθυμιών μέσω της τακτικής ικανοποίησης πλασματικών αναγκών, που παραμένουν ανάγκες χωρίς να ήταν ποτέ επιθυμίες, ενώ οι αυθεντικές επιθυμίες εξαναγκάζονται να παραμένουν στο στάδιο της μη πραγμάτωσής τους (ή αντισταθμίζονται από θεάματα). Από ηθική και ψυχολογική

άποψη, ο καταναλωτής στην πραγματικότητα καταναλώνεται από την αγορά. Επιπλέον, τα αγαθά αυτά δεν έχουν κοινωνική χρησιμότητα, πάνω απ' όλα επειδή ο κοινωνικός ορίζοντας καλύπτεται εξ' ολοκλήρου από το εργοστάσιο. Έχω από το εργοστάσιο, τα πάντα είναι διαρρυθμισμένα σαν να είναι έρημος (οι πόλεις-υπνωτήρια, οι αυτοκινητόδρομοι, τα πάρκινγκ...). Ο τόπος της κατανάλωσης είναι η έρημος.

'Όμως, η κοινωνία που συγχροτείται μέσα στο εργοστάσιο κυριαρχεί αποκλειστικά σ' αυτή την έρημη. Στην πραγματικότητα, τα αγαθά χρησιμένουν απλά ως σύμβολα κύρους, όλα τα σημεία γονήτρου και διάκρισης που αγοράζονται, εξάλλου, γίνονται ταυτόχρονα υποχρεωτικά για όλους, ως αναπόφευκτη τάση του βιομηχανικού εμπορεύματος. Το εργοστάσιο αναπαράγεται συνεχώς στη σχόλη υπό μορφή σημείων, μ' ένα περιθώριο βέβαια ενδεχόμενης μετάθεσής τους, αρκετό ώστε να επιτρέψει το αντιστάθμισμα κάποιων απογοητεύσεων. Ο κόσμος της κατανάλωσης είναι στην πραγματικότητα ο κόσμος όπου ο καθένας γίνεται θέαμα για τον άλλον, δηλαδή ο κόσμος του διαχωρισμού, της αποξένωσης και της μη συμμετοχής των πάντων. Η διευθυντική σφαίρα είναι ο αυστηρός σκηνοθέτης αυτού του θεάματος, το οποίο σχηματίζεται αυτόματα αξιοθρηγνητά σε συνάρτηση με απαιτήσεις ξένες προς την κοινωνία, που εκφράζονται υπό μορφή παράλογων αξιών (και οι ίδιοι οι διευθυντές, ως ζωντανοί άνθρωποι, μπορούν να θεωρηθούν θύματα αυτού του σκηνοθέτη-ρυμπτότ).

7. Έχω από το χώρο της εργασίας, το θέαμα είναι ο κυρίαρχος τρόπος με τον οποίο σχετίζονται οι άνθρωποι μεταξύ τους. Μόνο διαμέσου του θεάματος οι άνθρωποι λαμβάνουν κάποια – διαστρεβλωμένη – γνώση ορισμένων συνολικότερων όψεων της κοινωνικής ζωής, από τα επιστημονικά ή τεχνικά επιτεύγματα μέχρι τα κυρίαρχα πρότυπα συμπεριφοράς, συμπεριλαμβανομένων των συναντήσεων των ισχυρών της γης. Η σχέση μεταξύ δημιουργών και θεατών δεν είναι παρά μια μεταφορά της θεμελιώδους σχέσης μεταξύ διευθυνόντων και εκτελεστών. Ανταποκρίνεται τέλεια στις ανάγκες μιας πραγματοιημένης και αλλοτριωμένης κοιντούρας: η σχέση που δημιουργείται με την ευκαιρία του θεάματος είναι, από μόνη της, ο ακατανίκητος φορέας της καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων. Το διφορούμενο κάθε «επαναστατικής τέχνης» έγκειται στο ότι ο επαναστατικός χαρακτήρας ενός θεάματος παραμορφώνεται πάντοτε από την αντιδραστική ουσία που ενυπάρχει σε κάθε θέαμα.

Γ' αυτό και η τελειοποίηση της καπιταλιστικής κοινωνίας είναι συνόνυμη, σε μεγάλο βαθμό, με την τελειοποίηση του μηχανισμού θεαματικοποίησης. Μηχανισμός περίπλοκος, προφανώς, διότι αν και οφείλει να είναι πάνω απ' όλα ο διεκπεραιωτής της καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων, οφείλει επίσης να μην εμφανίζεται στο κοινό σαν το παραλήρημα του καπιταλισμού: οφείλει να απευθύνεται στο κοινό, ενωματώνοντας στοιχεία παραστάσεων που ανταποκρίνονται – αποσπασματικά – στην κοινωνική ορθολογικότητα. Οφείλει να μεταστρέφει τις επιθυμίες, την ικανοποίηση των οποίων απαγορεύει η κυρίαρχη τάξη πραγμάτων. Για παράδειγμα, ο σύγχρονος μαζικός τουρισμός παραδίνει σε κοινή θέα τις πόλεις και τα τοπία, όχι για να ικανοποιήσει την αυθεντική επιθυμία του να ζει κανείς στο τάδε ή στο δείνα (ανθρώπινο γεωγραφικό) περιβάλλον, αλλά για να τα εκθέσει σαν καθαρό θέαμα, σύντομο και επιφανειακό (και τελικά για να επιτρέψει στους τουρίστες να αναβαθμιστούν κοινωνικά, κάνοντας μνεία αυτών των θεαμάτων). Το στριπτις είναι η πιο εξόφθαλμη μορφή ερωτισμού που έχει υποβαθμιστεί σε απλό θέαμα.

8. Η εξέλιξη και η διατήρηση εν ζωή της τέχνης διέπονται από τις εξής κατευθυντήριες γραμμές. Στον ένα πόλο, η τέχνη αξιοποιείται απλούστατα από τον καπιταλισμό ως μέσο υποβολής του πληθυσμού. Στον άλλο πόλο, επωφελείται της παραχώρησης από τον καπιταλισμό ενός μόνιμου προνομίου: εκείνου της καθαρής δημιουργικής δραστηριότητας ως άλλοθι στην αλλοτρίωση κάθε άλλης δραστηριότητας (πράγμα που την καθιστά το πλέον περιεζήτητο σύμβολο κύρους). Άλλα ταυτόχρονα, η σφαίρα που προορίζεται για την «ελεύθερη δημιουργική δραστηριότητα» είναι

η μόνη στην οποία τίθενται πρακτικά, σε όλη τους την έκταση, το ζήτημα της ουσιαστικής χρήσης της ζωής και το ζήτημα της επικοινωνίας. Εδώ θεμελιώνονται οι ανταγωνισμοί, στα πλαίσια της τέχνης, ανάμεσα στους υπέρμαχους και στους αντίπαλους των σκοπών της ζωής που υπαγορεύονται επίσημα. Στο καθεστώς της έλλειψης νοήματος και του διαχωρισμού αντιστοιχεί η γενική κρίση των παραδοσιακών καλλιτεχνικών μέσων, κρίση που συνδέεται με την εμπειρία ή με τη διεκδίκηση της πειραματικής εφαρμογής διαφορετικών χρήσεων της ζωής. Οι επαναστάτες καλλιτέχνες καλούν σε επεμβαση και επεμβαίνουν οι ίδιοι στο θέαμα για να το διαταράξουν και να το καταστρέψουν.

Π. Η επαναστατική πολιτική και η κουλτούρα.

1. Το επαναστατικό κίνημα δεν μπορεί να είναι τίποτε λιγότερο από τον αγώνα του προλεταριάτου για την πραγματική κυριαρχηση και τον αποφασιστικό μετασχηματισμό όλων των όψεων της κοινωνικής ζωής και πρώτα απ' όλα, για τη διαχείριση της παραγωγής και τη διεύθυνση της εργασίας από τους εργαζόμενους που θα αποφασίζουν άμεσα για τα πάντα. Μια τέτοια αλλαγή προϋποθέτει, ανυπερθέτως, το ριζικό μετασχηματισμό του χαρακτήρα της εργασίας και τη δημιουργία μιας νέας τεχνολογίας που θα τείνει να εξασφαλίσει την κυριαρχία των εργατών πάνω στις μηχανές. Πρόκειται για μια αληθινή ανατροπή της σημασίας της εργασίας που θα επισύρει ένα πλήθος συνεπειών, από τις οποίες η κυριότερη είναι αναμφίβολα η μετατόπιση του κέντρου ενδιαφέροντος της ζωής, από την παθητική σχόλη στην παραγωγική δραστηριότητα νέου τύπου. Αυτό δεν σημαίνει ότι, από τη μια μέρα στην άλλη, όλες οι παραγωγικές δραστηριότητες θα γίνουν αυτόματα συναρπαστικές. 'Ομως το να εργάζεται κανείς για να τις κάνει συναρπαστικές, μέσω μιας γενικής και αδιάκοπης αναπροσαρμογής των σκοπών και των μέσων της βιομηχανικής εργασίας, θα είναι σε κάθε περίπτωση το ελάχιστο πάθος μιας ελεύθερης κοινωνίας.

'Όλες οι δραστηριότητες θα τείνουν να συγχωνεύσουν σε μία ενιαία – αλλά απεριόριστα ποικιλότροπη – πορεία τη μέχρι τότε διαχωρισμένη σε εργασία και σε ελεύθερο χρόνο ύπαρξη. Η παραγωγή και η κατανάλωση θα καταργηθούν στα πλαίσια της δημιουργικής χρήσης των αγαθών της κοινωνίας.

2. Ένα τέτοιο πρόγραμμα δεν προτείνει κανέναν άλλο σκοπό στη ζωή των ανθρώπων παρά να είναι δημιουργοί της ίδιας τους της ζωής. Αυτό προϋποθέτει, όχι μονο ότι οι άνθρωποι θα είναι αντικειμενικά απελευθερωμένοι από τις πραγματικές ανάγκες (πείνα κλπ), αλλά κυρίως ότι θα αρχίσουν να προβάλουν επιθυμίες – στη θέση των σημερινών αντισταθμίσεων – ότι θα αρνούνται όλες τις υποβολιμαίες συμπεριφορές ώστε να επινοούν πάντα εκ νέου τη μοναδική τους ολοκλήρωσή ότι δεν θα θεωρούν πλέον πως η ζωή είναι η διατήρηση μιας ορισμένης ισορροπίας, αλλά θα στοχεύουν σ' έναν απεριόριστο εμπλουτισμό των πράξεών τους.

3. Η βάση τέτοιων διεκδικήσεων δεν είναι μια οποιαδήποτε ουτοπία. Είναι καταρχάς ο αγώνας του προλεταριάτου σε όλα τα επίπεδα και όλες οι μορφές ηγητής άρνησης ή βαθιάς αδιαφορίας, τις οποίες είναι υποχρεωμένη να καταπολεμά συνεχώς και με κάθε μέσο η ασταθής κυριαρχηση κοινωνία. Είναι επίσης το δίδαγμα από την ουσιαστική αποτυχία κάθε απόπειρας για λιγότερο ριζικές αλλαγές. Είναι τέλος η απαίτηση που ξεπροβάλλει στις μέρες μας, μέσα από ορισμένες ακραίες συμπεριφορές της νεολαίας (της οποίας το «στρώσιμο» αποδεικνύεται λιγότερο αποτελεσματικό) και μερικών καλλιτεχνικών κύκλων.

'Όμως, αυτή η βάση εμπεριέχει επίσης την ουτοπία, ως επινόηση και πειραματισμό όσον αφορά τις λύσεις των σημερινών προβλημάτων, χωρίς να νοιάζεται κανείς αν οι συνθήκες υλοποίησης τους είναι δοσμένες άμεσα (πρέπει να σημειώσουμε ότι η σύγχρονη επιστήμη χρησιμοποιεί εφεξής συστηματικά αυτό τον ουτοπικό πειραματισμό). Αυτή η προσωρινή, ιστορική ουτοπία, είναι δι-

καιολογημένη και είναι απαραίτητη γιατί στα πλαίσια της πυροδοτείται η προβολή των επιθυμιών, χωρίς την οποία η ελεύθερη ζωή θα ήταν κενή περιεχομένου. Είναι αδιαχώσιτη από την αναγκαιότητα να διαλυθεί η παρούσα ιδεολογία της καθημερινής ζωής, δηλαδή τα δεσμά της καθημερινής κατατίεσης, ώστε η επαναστατική τάξη να ανακαλύψει με αποφενακισμένο βλέμμα τις υπαρκτές εμπειρίες και τις εφικτές ελευθερίες.

Η πρακτική της ουτοπίας δεν μπορεί, ωστόσο, να έχει νόημα αν δεν είναι στενά συνδεδεμένη με την πρακτική της επαναστατικής πάλης. Κι αυτή η τελευταία, με τη σειρά της, δεν μπορεί να στερηθεί μια τέτοια ουτοπία χωρίς να περιπέσει σε κατάσταση στειρότητας. Οι ερευνητές μιας πειραματικής κούλτούρας δεν μπορούν να ελπίζουν ότι θα την πραγματοποιήσουν χωρίς το θρίαμβο του επαναστατικού κινήματος, αλλά και αυτό το τελευταίο δεν θα μπορέσει να εγκαθιδρύσει αυθεντικές επαναστατικές συνθήκες χωρίς να νιοθετήσει τις προσπάθειες της πολιτιστικής πρωτοπορίας για την κριτική της καθημερινής ζωής και την ελεύθερη ανοικοδόμησή της.

4. Το περιεχόμενο της επαναστατικής πολιτικής είναι, επομένως, το σύνολο των προβλημάτων της κοινωνίας. Η μορφή της επαναστατικής πολιτικής είναι μια πειραματική πρακτική της ελεύθερης ζωής μέσω της οργανωμένης πάλης ενάντια στην καπιταλιστική τάξη πραγμάτων. Το επαναστατικό κίνημα οφείλει επομένως να γίνει το ίδιο ένα πειραματικό κίνημα. Ήδη από τώρα, εκεί όπου υφίσταται, οφείλει να αναπτύσσει και να επιλύει όσο το δυνατόν βαθύτερα τα προβλήματα μιας επαναστατικής μικροκοινωνίας. Αυτή η ολοκληρωμένη πολιτική φτάνει στο αποκορύφωμά της τη στιγμή της επαναστατικής δράσης, όταν οι μάζες επεμβαίνουν αιφνιδιαστικά για να δημιουργήσουν την ιστορία και ανακαλύπτουν επίσης τη δράση τους ως άμεση εμπειρία και γιορτή. Αναλαμβάνουν τότε τη συνειδητή και συλλογική οικοδόμηση της καθημερινής ζωής, που μια μέρα δεν θα μπορεί πια να τη σταματήσει τίποτε.

20 Ιουλίου 1960

Π. KANZER, ΓΚΥ-ΕΡΝΕΣΤ ΝΤΕΜΠΟΡ

ΟΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Το καταστασιακό κίνημα εμφανίζεται ταυτόχρονα ως μία καλλιτεχνική πρωτοπορία, ως μία πειραματική έρευνα στην κατεύθυνση μιας ελεύθερης κατασκευής της καθημερινής ζωής και τέλος ως μία συνεισφορά στη θεωρητική και πρακτική οικοδόμηση μιας νέας επαναστατικής αμφισβήτησης. Εφεξής, κάθε θεμελιώδης πολιτιστική δημιουργία, καθώς επίσης και κάθε ποιοτικός μετασχηματισμός της κοινωνίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την πρόοδο αυτής της ενιαίας προσέγγισης.

Η ίδια κοινωνία της αλλοτρίωσης, του ολοκληρωτικού ελέγχου της παθητικής-θεαματικής κατανάλωσης κυριαρχεί παντού, παρά τις ενδεχόμενες διαφορές στις ιδεολογικές και νομικές της μεταμφιέσεις. Δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τη συνοχή αυτής της κοινωνίας χωρίς μια συνολική κριτική, φωτισμένη από το αντίπαλο σχέδιο μιας απελεύθερωμένης δημιουργικότητας, δηλαδή το σχέδιο της κυριαρχίας όλων των ανθρώπων πάνω στην ίδια τους την ιστορία και σε όλα τα επίπεδα.

Το να εντάξουμε στο παρόν αυτό το σχέδιο και αυτή την κριτική – τα οποία είναι αδιαχώριστα εφόσον το ένα συνεπάγεται το άλλο – προϋποθέτει μια άμεση αναβίωση όλου του ριζοσπαστισμού του οποίου υπήρξαν πρωταγωνιστές το εργατικό κίνημα, η μοντέρνα ποίηση και τέχνη και η σκέψη της εποχής του ξεπεράσματος της φιλοσοφίας, από τον Χέγκελ μέχρι τον Νίτσε. Γ' αυτό, πρέπει πρώτα να αναγνωρίσουμε, χωρίς να διατηρούμε καμιά καθησυχαστική αυταπάτη, το πλήρες μέγεθος της αποτυχίας του όλου επαναστατικού σχεδίου κατά τις τρεις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, και την επίσημη αντικατάστασή του, σε κάθε μέρος του κόσμου και σε κάθε πεδίο, από φτηνές απομιμήσεις που επαναφέρουν και επανεγκαθιδρύουν την παλιά κοινωνική τάξη πραγμάτων.

Μια τέτοια αναβίωση του ριζοσπαστισμού προϋποθέτει φυσικά και μια ουσιώδη και σφαιρική μελέτη όλων των προηγούμενων απελευθερωτικών εγχειρημάτων. Μια κατανόηση του πώς απέτυχαν αυτά τα εγχειρήματα εξαιτίας της απομόνωσής τους, ή μεταστράφηκαν σε καθολική μυθοποίηση, μας καθιστά ικανούς να συλλάβουμε καλύτερα τη συνοχή του κόσμου που πρέπει ν' αλλάξουμε. Μέσω της εκ νέου ανακάλυψης αυτής της συνοχής, μπορούμε με τη σειρά μας να διασώσουμε τα αποτελέσματα των αμέτοχων μερικών αναζητήσεων που επιχειρήθηκαν στο πρόσφατο παρελθόν, τα οποία προσεγγίζουν έτσι τη δική τους αλήθεια. Η αντίληψη της αντιστρέψιμης συνοχής του κόσμου – όπως είναι και όπως θα μπορούσε να είναι – αποκαλύπτει τον παραπλανητικό χαρακτήρα των ημιμέτρων, καθώς και το γεγονός ότι τέτοια ημίμετρα υπάρχουν όταν το πρότυπο λειτουργίας της κυριαρχησης κοινωνίας – με τις κατηγορίες της ιεραρχίας και της εξειδίκευσης, με τις συνήθειες και τα γούστα που αποδέουν απ' αυτές – ανασυστάται στους κόλπους των ίδιων των δυνάμεων της άρνησης.

Επιπλέον, η υλική ανάπτυξη του κόσμου έχει επιταχυνθεί. Συσσωρεύει όλο και περισσότερες δυνατότητες, ενώ οι ειδικοί που διευθύνουν την κοινωνία, από το ίδιο ακριβώς το γεγονός του ρόλου τους ως συντηρητών της παθητικότητας, είναι αναγκασμένοι να αγνοούν τη χρήση τους. Αυτή η ανάπτυξη γεννάει ταυτόχρονα μια γενικευμένη δυσαρέσκεια και αντικειμενικούς θανάσιμους κινδύνους, που κανένας τους δεν μπορεί να ελέγχεται επ' άπειρον από τους ειδικευμένους διευθύνοντες.

'Όταν συνειδητοποιηθεί ότι αυτή είναι η προοπτική μέσα στην οποία οι καταστασιακοί επιζητούν το ξετέρασμα της τέχνης, θα γίνει ξεκάθαρο πως όταν μιλάμε για μια ενιαία θεώρηση της

τέχνης και της πολιτικής, αυτό δεν σημαίνει σε καμιά περίπτωση ότι προτείνουμε οποιοδήποτε είδος υποταγής της τέχνης στην πολιτική. Για εμάς και για όσους αρχίζουν να βλέπουν αυτή την εποχή με απομιθοποιημένο τρόπο, δεν υπάρχει πια μοντέρνα τέχνη, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που δεν υπάρχει πουθενά και συγχροτημένη επαναστατική πολιτική – μετά τα τέλη της δεκαετίας του '30. Η αναβίωσή τους τώρα δεν μπορεί να είναι παρά το ξεπέρασμά τους, δηλαδή η πραγμάτωση αυτού που ήταν η πιο θεμελιώδης τους απαίτηση.

Η νέα αμφισβήτηση, για την οποία μιλούν οι καταστασιακοί, εκδηλώνεται ήδη παντού. Στους μεγάλους χώρους της μη επικοινωνίας και της απομόνωσης που οργανώνει η παρούσα τάξη πραγμάτων, εμφανίζονται σήματα, μέσω σκανδάλων νέου τύπου, από τη μια χώρα στην άλλη κι από τη μια ήπειρο στην άλλη ή ανταλλαγή τους έχει αρχίσει.

Οπουδήποτε βρεθεί η πρωτοπορία, το έργο της είναι να συνδέει αυτές τις εμπειρίες κι αυτούς τους ανθρώπους, δηλαδή να ενοποιεί αυτές τις ομάδες και ταυτόχρονα να θεμελιώνει τη συνοχή του σχεδίου τους. Οφείλουμε να γνωστοποιήσουμε, να εξηγήσουμε και να αναπτύξουμε αυτές τις πρώτες χειρονομίες της επερχόμενης επαναστατικής εποχής, που χαρακτηρίζονται από το συνδυασμό νέων μορφών αγώνα μ' ένα νέο έκδηλο ή λανθάνον περιεχόμενο της κριτικής του υπάρχοντος κόσμου. Έτσι, η κυριαρχη κοινωνία, που καυχάται τόσο για το συνεχή της εκσυγχρονισμό, θα βρει έναν άξιο αντίταλο, γιατί παρήγαγε επιτέλους μια εκσυγχρονισμένη άρνηση.

'Οσο σθεναροί υπήρξαμε στην άρνηση να συμμετάσχουν στο καταστασιακό κίνημα φιλόδοξοι διανοούμενοι ή καλλιτέχνες ανίκανοι να μας καταλάβουν αληθινά, απορρίπτοντας και καταγέλοντας διάφορες διαστρεβλώσεις (το πιο πρόσφατο παράδειγμα των οποίων είναι ο λεγόμενος νασικός «καταστασισμός»), άλλο τόσο είμαστε αποφασισμένοι να αναγνωρίσουμε ως καταστασικούς, να υποστηρίξουμε και ποτέ να μην απαρνηθούμε, τους φορείς αυτών των νέων ριζοσπαστικών χειρονομιών, ακόμη και αν πολλές από αυτές τις χειρονομίες δεν είναι ακόμη εντελώς συνειδητές, άλλα βρίσκονται απλώς στην κατεύθυνση της συνοχής του σημερινού επαναστατικού προγράμματος.

Θα περιοριστούμε σε μερικά παραδείγματα χειρονομιών που επιδοκιμάζουμε απόλυτα. Στις 16 Ιανουαρίου, κάποιοι επαναστάτες φοιτητές στο Καράκας έκαναν μια ένοπλη επίθεση σε μια έκθεση γαλλικής τέχνης και άρπαξαν πέντε πίνακες τους οποίους στη συγένεια πρότειναν να επιστρέψουν με αντάλλαγμα την απελευθέρωση πολιτικών κρατουμένων. Οι δυνάμεις ασφαλείας ανέκτησαν του πίνακες μετά από μια ένοπλη σύγκρουση με τους Winston Bermudes, Luis Monselvē και Gladys Troconis. Λίγες μέρες αργότερα, κάποιοι άλλοι σύντροφοι έριξαν δύο βόμβες στο φορτηγό της αστυνομίας που μετέφερε τους ανευρεθέντες πίνακες. Δυστυχώς δεν κατάφεραν να το κατεστρέψουν. Αυτός είναι ξεκάθαρα ένας υποδειγματικός τρόπος να μεταχειρίζεται κανείς την τέχνη του παρελθόντος, να τη χρησιμοποιεί για ό,τι πραγματικά μετράει στη ζωή. Μετά το θάνατο του Γκωγκέν («Προσπάθησα να κατοχυρώσω το δικαίωμα να τολμάς τα πάντα») και του Βαν Γκογκ, το έργο τους, αφομοιωμένο από τους εχθρούς τους, δεν δέχτηκε ίσως ποτέ έναν φόρο τιμής τόσο πιστό στο πνεύμα τους, όσο η ενέργεια αυτών των Βενεζούαλεανών. Κατά τη διάρκεια της εξέγερσης της Δρέσδης το 1849, ο Μπακούνιν είχε προτείνει, ανεπιτυχώς, στους εξεγερμένους να αφαιρέσουν τους πίνακες από τα μουσεία και να τους τοποθετήσουν σ' ένα οδόφραγμα που βρισκόταν στην είσοδο της πόλης, για να δουν αν αυτό θα εμπόδιζε τα επιτιθέμενα στρατεύματα να συνεχίσουν να πυροβολούν. Μπορούμε λοιπόν να δούμε πώς αυτή η υπόθεση στο Καράκας συνδέεται με μια από τις σημαντικότερες στιγμές του επαναστατικού ξεσηκωμού στον περασμένο αιώνα και την υπερβαίνει.

Όχι λιγότερο δικαιολογημένη μας φάίνεται η δράση των Δανών συντρόφων που τις τελευταίες εβδομάδες, προσέφυγαν πολλές φορές στην εμπρηστική βόμβα ενάντια στα πρακτορεία που οργανώνουν τουριστικά ταξίδια στην Ισπανία, όπως και σε παράνομες ραδιοφωνικές εκπομπές για να

αφυπνίσουν την κοινή γνώμη ενάντια στο θερμοπυρηνικό εξοπλισμό. Μέσα στο πλαίσιο του άνετου και ανιαρού «κοινωνικοποιημένου» καπιταλισμού των σκανδιναβικών χωρών, είναι πολύ ενθαρρυντικό να βλέπεις την ξαφνική εμφάνιση ανθρώπων, των οποίων η βία εκφράζει ορισμένες όψεις της άλλης βίας που υπάρχει στη βάση αυτής της «εξανθρωπισμένης» τάξης πραγμάτων: λόγου χάρη, το μονοπάλιο στην πληροφόρηση, ή την οργανωμένη αποδένωση της σχόλης ή του τουρισμού. Η φρικιαστική όλλη πλευρά αυτής της άνετης πλήξης, την οποία πρέπει να αποδεχτεί κανείς ως μέρος της συναλλαγής, δεν είναι μόνο μια ειρήνη που δεν είναι ζωή, αλλά και μια ειρήνη που στηρίζεται στην απελή του πυρηνικού θανάτου· όχι μόνο ο τουρισμός δεν είναι απλώς ένα μίζερο θέαμα που αποκύρβει τις πραγματικές χώρες στις οποίες ταξιδεύει κανείς, αλλά και η πραγματικότητα της χώρας, που έχει μεταμορφωθεί μ' αυτό τον τρόπο σε ουδέτερο θέαμα, είναι η αστυνομία του Φράνκο.

Τέλος, η δράση των Άγγλων συντρόφων που γνωστοποίησαν τον Απρίλη την τοποθεσία και τα σχέδια του «Κυβερνητικού Καταφυγίου της Έκτης Περιοχής» έχει την τεράστια αξία της αποκάλυψης του βαθμού στον οποίο έχει ήδη φτάσει η κρατική αρχή στην οργάνωση του εδάφους, τον προωθημένο σχεδιασμό μιας ολοκληρωτικής λειτουργίας της εξουσίας, που δεν συνδέεται μόνο με την προοπτική του πολέμου. Πολύ περισσότερο, η πανίσχυρη απειλή ενός θερμοπυρηνικού πολέμου, τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση, χρησιμεύει στη διατήρηση της υποταγής των μαζών, στην οργάνωση των καταφυγών της εξουσίας και στην ενίσχυση της ψυχολογικής και υλικής υπεράσπισης της εξουσίας της άρχουσας τάξης. Η υπόλοιπη, επιφανειακά μοντέρνα, πολεοδομία εξυπηρετεί τις ίδιες ανάγκες. Ήδη τον Απρίλιο του 1962, στο 7ο τεύχος της γαλλικής καταστασιακής επιθεώρησης *Internationale Situationniste*, γράφαμε τα ακόλουθα σχετικά με τα ιδιωτικά καταφύγια που κατασκευάστηκαν τον περασμένο χρόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες: «Αλλά εδώ, όπως και σε κάθε εκβιασμό, η προστασία δεν είναι παρά ένα πρόσχημα. Η αληθινή χρήση των καταφυγίων είναι να μετρήσουν και επομένως να ενισχύσουν τη δουλικότητα των ανθρώπων και να χειριστούν αυτή τη δουλικότητα μ' ένα τρόπο ευνοϊκό για την κυρίαρχη κοινωνία. Τα καταφύγια, ως δημιουργία ενός νέου καταναλώσιμου αγαθού μέσα στην κοινωνία της αφθονίας, αποδεικνύουν περισσότερο από κάθε προηγούμενο προϊόν ότι οι άνθρωποι μπορούν να υποχρεωθούν να εργάζονται για να ικανοποιήσουν υπερβολικά τεχνητές ανάγκες, ανάγκες που οπωσδήποτε «παραμένουν ανάγκες χωρίς να υπήρξαν ποτέ επιθυμίες» (βλ. *Προκαταρκτικά* της 20ης Ιουλίου 1960). Η νέα κατοικία διαμορφώνεται τώρα στα πλαίσια των μεγάλων οικοδομικών συγκροτημάτων, δεν διαφέρει πραγματικά από την αρχιτεκτονική των καταφυγών. Δεν αντιτροσπεύει παρά ένα κατώτερο στάδιο της αρχιτεκτονικής εκείνης, αν και σχετίζονται στενά. Η τύπου στρατοπέδου συγκέντρωσης οργάνωση της επιφάνειας της γης είναι η φυσιολογική κατάσταση μιας αναπτυσσόμενης κοινωνίας, η υπόγεια σύνοψη της οποίας αντιπροσωπεύει την παθολογική υπερβολή της κοινωνίας εκείνης. Αυτή η αρρώστια αποκαλύπτει με τον καλύτερο τρόπο την αληθινή φύση της επιφανειακής της υγείας.

Οι Άγγλοι έχουν μόλις συνεισφέρει αποφασιστικά στη μελέτη αυτής της αρρώστιας και επομένως και στη μελέτη της «φυσιολογικής» κοινωνίας. Αυτή καθαυτή η μελέτη είναι αδιαχώριστη από έναν αγώνα που δεν φοβάται να αψηφήσει τα παλιά εθνικά ταμπού περί «προδοσίας», παραβιάζοντας τη μυστικότητα που είναι ζωτική, σε τόσο πολλά θέματα, για την ομαλή λειτουργία της εξουσίας στη σύγχρονη κοινωνία, μυστικότητα που προστατεύει το πυκνό προπέτασμα του «πληροφοριακού» πληθωρισμού της εξουσίας. Το σαμποτάς στη συνέχεια επεκτάθηκε – παρά τις προσπάθειες της αστυνομίας και τις αμέτρητες συλλήψεις – με αιφνιδιαστικές επιδρομές σε μυστηκές στρατιωτικές βάσεις, διασκορπισμένες στην επαρχία (όπου μερικοί αξιωματούχοι φωτογραφήθηκαν παρά τη θέλησή τους) ή με το συστηματικό μπλοκάρισμα σαράντα τηλεφωνικών γραμμών που ανήκουν σε βρετανικά κέντρα ασφάλειας, μέσω συνεχών τηλεφωνικών κλήσεων άκρως απορρήτων αριθμών που είχαν επίσης ανακαλυφθεί.

Αυτή την πρώτη επίθεση ενάντια στην κυρίαρχη οργάνωση του κοινωνικού χώρου θελήσαμε να χαιρετίσουμε και να επεκτείνουμε, οργανώνοντας στη Δανία την εκδήλωση «καταστροφή του K.K.G.P». Με αυτή την ενέργεια δεν επιδιώκαμε μόνο τη διεθνή εξάπλωση αυτής της πάλης, αλλά εξίσου και την επέκτασή της σε ένα ακόμη μέτωπο του ίδιου σφαιρικού αγώνα, το καλλιτεχνικό πεδίο.

Η πολιτιστική δράση που θα ονομάζαμε καταστασιακή αρχίζει με τα σχέδια της ενιαίας πολεοδομίας ή της κατασκευής καταστάσεων μέσα στη ζωή και η πραγματοποίηση αυτών των σχεδίων είναι αδιαχώριστη από την ιστορία του κινήματος της πραγμάτωσης του συνόλου των επαναστατικών δυνατοτήτων που συνεχίζεται στην παρούσα κοινωνία. Ωστόσο, όσον αφορά την άμεση δράση που πρέπει να αναληφθεί μέσα στο πλαίσιο που θέλουμε να καταστρέψουμε, μια κριτική τέχνη μπορεί να δημιουργηθεί ήδη από τώρα με τα μέσα της υπάρχουσας πολιτιστικής έκφρασης, από το σινεμά έως τη ζωγραφική. Είναι αυτό που οι καταστασιακοί συνόψισαν με τη θεωρία τους περί μεταστροφής. Μια τέτοια τέχνη, κριτική στο περιεχόμενό της, θα πρέπει να είναι εξίσου κριτική και στη μορφή της. Ένα τέτοιο έργο αποτελεί ένα είδος επικοινωνίας που, αναγνωρίζοντας τους περιορισμούς της εξειδικευμένης σφαίρας της κυρίαρχης επικοινωνίας, «θα εμπεριέχει τώρα την ίδια την κριτική».

Σχετικά με το «K.K.G.P», δημιουργήσαμε πρωτ' απ' όλα μια αιτιστροφικού καταφύγιου, ως τον πρώτο χώρο που απέβλεπε στο να κάνει κάποιον να σκεφτεί, στη συνέχεια συναντούσες μια ζώνη που παρίσταντε τη θεναρή άρνηση αυτού του είδους αναγκαιότητας. Η τέχνη που χρησιμοποιήθηκε εδώ με κριτικό τρόπο είναι η ζωγραφική.

Ο επαναστατικός ρόλος της μοντέρνας τέχνης, που κορυφώθηκε στο ντανταϊσμό, υπήρξε η καταστροφή όλων των συμβάσεων στην τέχνη, τη γλώσσα ή τις συμπεριφορές. Αφού προφανώς ότι, καταστράφηκε στην τέχνη και στη φιλοσοφία δεν έχει ακόμη εξαφανιστεί από τις εφημερίδες και τις εκκλησίες και αφού η κριτική των όπλων δεν ακολούθησε τότε ορισμένες προσδόους των όπλων της κριτικής, ο ίδιος ντανταϊσμός έγινε ένα αποδεκτό καλλιτεχνικό στυλ. Πράγματι, η ντανταϊστική μορφή μετατράπηκε πρόσφατα σε αντιδραστική διαφήμιση από νεοντανταϊστές που κάνουν καιριέρα υιοθετώντας το στυλ που είχε επινοηθεί πριν από το 1920 και εκμεταλλεύομενοι κάθε λεπτομέρεια με υπερβολικά τραβηγμένο τρόπο, κάνοντας έτοι αυτό το στυλ να εξυπηρετεί την αποδοχή και τον εξωραϊσμό του σημερινού κόσμου.

Μολοντούτο, η αρνητική αλήθεια που εμπεριέχει η μοντέρνα τέχνη υπήρξε ανέκαθεν μια δικαιολογημένη άρνηση της κοινωνίας που την περιβάλλει. Το 1937 στο Παρίσι, όταν ο ναζιστής πρεσβευτής Otto Abertz ωρτήσε τον Πικάσο μπροστά στον πίνακα της Γκουέρνικα, «εσείς το κάνατε αυτό;», ο Πικάσο απάντησε δικαιολογημένα: «Όχι. Εσείς το κάνατε».

Η άρνηση, καθώς επίσης και το μαύρο χιούμορ, που τόσο διαδεδομένα υπήρξαν στην ποίηση και τη μοντέρνα τέχνη ύστερα από την εμπειρία του πρώτου παγκόσμιου πολέμου, αξίζουν σίγουρα να επανεμφανιστούν στο φως του θεάματος των τρίτων παγκοσμίου πολέμου, του θεάματος μέσα στο οποίο ζόμε. Ενώ οι νεο-ντανταϊστές μιλάνε για φόρτιση της προγενέστερης εικαστικής άρνησης του Μαρσέλ Ντυσάν με (αισθητική) θετικότητα, είμαστε βέβαιοι πως ο, τιδήποτε μας προσφέρει ο σημερινός κόσμος ως θετικό δεν μπορεί παρά να επαναφορτίζει απεριόριστα την αρνητικότητα των αποδεκτών σήμερα μορφών έκφρασης και με αυτό τον τρόπο συνιστά τη μόνη αντιπροσωπευτική τέχνη των καιρού μας. Οι καταστασιακοί γνωρίζουν ότι η πραγματική θετικότητα θα προέλθει από αλλού και ότι για την ώρα, αυτή η αρνητικότητα θα συμβάλει σ' αυτό.

Πάνω και πέρα από κάθε εικαστικό προβληματισμό – και ελπίζουμε, ακόμα και πέρα από ο, τιδήποτε θα μπορούσε να θυμίζει υποταγή σε κάποια μορφή αισθητικής ομορφιάς (η οποία έχει ξεπεραστεί εδώ και πολύ καιρό) – έχουμε χαράξει μερικά ξεκάθαρα σημεία.

Οι «κατευθυντήριες γραμμές», που εκτέθηκαν σε λευκό καμβά ή σε ένα «μετεστραμμένο» πίνα-

κα αφηρημένης ζωγραφικής, πρέπει να εκληφθούν ως συνθήματα που θα μπορούσαμε να δούμε γραμμένα στους τοίχους. Οι τίτλοι ορισμένων πινάκων ζωγραφικής, με τη μορφή πολιτικής διακήρυξης, αποτνέονταν προφανώς την ίδια αίσθηση γελοιότητας που χαρακτηρίζει τον ακαδημαϊσμό του συρμού που υιοθετήσαμε και ο οποίος επιχειρεί να στηριχθεί σε μια ζωγραφική μη επικοινωνήσιμων «καθαρών σημείων».

Οι «θερμοπουρηνοί χάρτες» ξεπερνούν εντελώς κάθε επίπονη αναζήτηση μιας «νέας απεικόνισης» στη ζωγραφική της κίνησης με μια αναπαράσταση, που μπορεί να προσεγγίζει διαδοχικά τη ρεαλιστική τελειότητα πολλών περιοχών του κόσμου σε διάφορες στιγμές του επόμενου παγκοσμίου πολέμου.

Η σειρά «Νίκη» – που αναμειγνύει εδώ ξανά τη μέγιστη υπερομοντέρνα έλλειψη σεβασμού με το σχολαστικό ζεαλισμό ενός Horace Vernet – συμβάλλει σε μια αναβίωση της ζωγραφικής μαχών, αλλά με έναν τρόπο ακριβώς αντίθετο με εκείνο του Georges Mathieu και την αναδρομική ιδεολογική αντιστροφή στην οποία στήριξε τα διαφημιστικά του μικροσκάνδαλα. Η αντιστροφή την οποία επιδιώκουμε εδώ διορθώνει την ιστορία του παρελθόντος, καθιστώντας την καλύτερη, επαναστατικότερη και επιτυχέστερη απ' όσο υπήρξε ποτέ.

Οι «νίκες» συνεχίζουν την αισιόδοξη και απόλυτη μεταστροφή με την οποία ο Λωτρεαμόν, πολύ τολμηρά, αμφισβήτησε ήδη την ισχύ όλων των εκδηλώσεων της δυνστυχίας καθώς και τη λογική της: «Δεν αποδέχομαι το κακό. Ο άνθρωπος είναι τέλειος. Η ψυχή είναι αδιάφθορη. Η πρόδοση υπάρχει... Μέχρι τώρα, έχουν περιγράψει τη δυνστυχία για να εμπνεύσουν τον τρόμο και τον οίκτο. Εγώ θα περιγράψω την ευτυχία για να εμπνεύσω το αντίθετό τους. Όσο οι φίλοι μου είναι ζωντανοί, δεν θα μιλάω για θάνατο».

Ιούνιος 1963

ΓΚΥ-ΕΡΝΕΣΤ ΝΤΕΜΠΟΡ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ

Η Καταστασιακή Διεθνής ιδρύθηκε το 1957 σε μια συνδιάσκεψη που έγινε στην Ιταλία και στην οποία συμμετείχαν αρχετοί καλλιτέχνες από διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες. Μερικοί απ' αυτούς προέρχονταν από εκείνα τα πρωτοποριακά κινήματα που είχαν εμφανισθεί γύρω στα 1950, αλλά ήταν ακόμα σχεδόν εντελώς άγνωστα την εποχή εκείνη: την *Cobra* στη Βόρεια Ευρώπη και τον *Λεττρισμό* στο Παρίσι.

Αρχικά, σκόπευαν να υπερβούν την καλλιτεχνική εξειδίκευση – την τέχνη ως διαχωρισμένη δραστηριότητα – και να ερευνήσουν σε βάθος ολόκληρο εκείνο το κίνημα καταστροφής της γλώσσας και διάλυσης των μορφών που συνιστούσαν τη σύγχρονη τέχνη στην πιο αιθεντική της έκφραση. Αποφάσισαν ότι το πρώτο πεδίο της μελλοντικής τους δημιουργικότητας θα περιλάμβανε πειράματα στη συμπεριφορά, την κατασκευή ολοκληρωμένων περιβαλλόντων, ελεύθερα δημιουργημένων στιγμών ζωής.

Καθώς οποιοσδήποτε ορισμός τέτοιων ερευνών είναι απλά ένας άλλος τρόπος κριτικής όχι μόνον του συνόλου της τωρινής κοινωνικής μας ζωής αλλά και οποιουδήποτε ιεραρχικού κοινωνικού προτύπου, οι καταστασιακοί απέρριπταν ταυτόχρονα την αναποτελεσματικότητα και τη μυθοτόηση της πολιτικής εξειδίκευσης ως μέσου μετασχηματισμού του κόσμου. Υποστηρίζουν ότι οι δημιουργικές δραστηριότητες που εγκανίασαν σ' ολόκληρη την ποικιλία της καθημερινής ζωής είναι η μία και μοναδική βάση για ένα νέο ορισμό του επαναστατικού ιδεώδους στην εποχή μας.

Το εγχείρημα στο οποίο είχαν αφοσιωθεί οι καταστασιακοί ήταν τόσο ευρείας κλίμακας, ώστε αρχικά το κίνημα επικεντρώθηκε κυρίως στη διαμόρφωση μιας νέας συνεκτικής θεωρίας του σύγχρονου κόσμου, όπως την επεξεργάστηκαν για πρώτη φορά στις επιθεωρήσεις *Internationale Situationniste* (9 τεύχη μέχρι σήμερα), *Situationnistisk Revolution* και *Der Deutsche Gedanke*. Αυτή η θεωρία αμέσως εκθέτει την τάση της κοντούρας μας – και της επιτίθεται – προς την οργάνωση παθητικών «θεαμάτων» και όλες τις άλλες πλευρές της ζωής της καταναλωτικής κοινωνίας, περιγράφοντας νέες αντι-μορφές απ' τη διαστρέβλωση της καλλιτεχνικής μας γλώσσας – «επικοινωνία που εμπεριέχει την ίδια την κριτική» – μέχρι την ενιαία πολεοδομία, «η οποία δεν είναι ένα δόγμα της πολεοδομίας, αλλά μια κριτική της πολεοδομίας.» Η Διεθνής μας, η Κ.Δ., ακολουθώντας την ανάπτυξη τόσο της φιλοσοφίας μας όσο και της τέχνης μας, αρνείται να διακηρύξει οποιοδήποτε είδος δόγματος και ταυτόχρονα απορρίπτει τον όρο «καταστασιμός», ως χρησιμοποιούμενο μόνον από εχθρούς του καταστασιακού προγράμματος.

Η επεξεργασία αυτής της θεωρίας συμβαδίζει με την πρακτική οργάνωση της συλλογικής δραστηριότητας. Οι καταστασιακοί αργούνται να δεχθούν οπαδούς επιμένουν στην στρατολόγηση μόνον ευφύων ανθρώπων για το πρωτοποριακό καθήκον που έχουν θέσει οι ίδιοι απορρίπτουν κάθε συμβιβασμό κι ακόμα οποιαδήποτε επαφή με τον κομφορμισμό ή με το μονότονο ψευδο-μοντερνισμό της υπάρχουσας κοινοτύρας.

Οι καταστασιακοί αποκλείουν αμέσως απ' τις τάξεις τους εκείνους που αποτυχαίνουν, στην πράξη, να διατηρήσουν οποιεσδήποτε απ' τις αυστηρές τοποθετήσεις του κανήματος: συχνά επικρίνονται γι' αυτό ως ένδειξη ότι παίρνουν πολύ στα σοβαρά τις ίδιες τους τις διακηρύξεις. Ως αποτέλεσμα, η επικέτα «καταστασιακός» μερικές φορές υφαρπάχθηκε από ορισμένους διανοούμενους οι οποίοι εκδιώχθηκαν απ' την Κ.Δ. ή και δεν ήταν ποτέ μέλη της: π.χ., τους οπαδούς του Ναζ στη Σουηδία, τους Γερμανούς που εξέδωσαν το περιοδικό *Spur*, τους Ολλανδούς Νασιστές που συσπειρώθηκαν γύρω απ' το *Situationist Times* ή τους τεχνοκράτες πολεοδόμους, του είδους του αρχιτέκτονα Κόνσταντ. Οι αληθινοί καταστασιακοί αντιτίθενται πολύ πιο οθεναρά στον όλο

κνοίαρχο μηχανισμό της κουλτούρας και της πληροφόρησης και μέχρι τώρα εκπλήρωσαν το κύριο μέρος του έργου τους κχνφά.

Σημαντικά εγχειρήματα της Καταστασιακής Διεθνούς είναι προς το παρόν σε φάση ολοκλήρωσης. Υπάρχουν τρία βιβλία υπό έκδοση: η *Πραγματεία σαφονάρ-βιβρ προς χρήση των νέων γενεών*, του Ραούλ Βανεγκέμ, η *H Κοινωνία του Θεάματος*, του Γκυ Ντεμπόρ και η *H Αρχιτεκτονική και η Μεταστροφή*, του Ρούντι Ρενσόν. Υπάρχει επίσης η μεταστροφή της «πολ-αρτ» απ' τον τυπογράφο Γ.Β. Μάρτιν στη σειρά του *pouvel irréalistes*, και μερικά πειραματικά ντοκυμανταίρ. Ταυτόχρονα, οι καταστασιακοί καυχώνται ότι επηρεάζουν ριζοσπαστικές μειονότητες σε ορισμένες επαναστατικές αναταραχές, ιδίως στην Ισπανία, το Κογκό, τη Σκανδιναβία και την Ιαπωνία.

Όταν ο χώρος είναι περιορισμένος, είναι εμφανώς αδύνατο ν' αναπτύξουμε κάποιο επιχείρημα για τις καταστασιακές αρχές ή ακόμα και να τις εξηγήσουμε με την απαραίτητη ακρίβεια. Η ανάγκη να δειχθεί η αλληλεξάρτησή τους και η σχέση τους με το όλο, απαγορεύει οποιαδήποτε σύνοψη με λίγες απομονωμένες απόψεις. Ανάμεσα στις πρώτες ομάδες διανοούμενων που είχαν ως τώρα την ευκαιρία να γνωρίσουν αντές τις θέσεις, η συνήθης αντίδραση ήταν να ωρτάνε αν οι καταστασιακοί είναι σοβαροί ή αν είναι εντελώς λαθεμένοι ή προορισμένοι για απαράμιλλα επίπεδα ηλιθιότητας. Οι καταστασιακοί μπορούν να εγγυηθούν ότι καμία από αντές τις αμφιβολίες γι' αυτούς δεν θα είναι βάσιμη ύστερα από εκατό χρόνια.

ΜΙΣΕΛ ΜΠΕΡΝΣΤΑΙΝ
(Ειδική έκδοση του *Times Literary Supplement*,
Σεπτέμβριος 1964)

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ Η ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Η κρίση της μοντέρνας τέχνης: Νταντά και Σουργεαλισμός

«Ποτέ στο παρελθόν», έγραψε ο Αρτώ, «δεν έχει γίνει τόσος πολύς λόγος για τον πολιτισμό και την κουλτούρα όσο σήμερα, όπου εξαφανίζεται η ίδια η ζωή. Και υπάρχει ένας περίεργος παραλληλισμός ανάμεσα στη γενική κατάρρευση της ζωής, που κρύβεται πίσω από κάθε συγκεκριμένο σύμπτωμα εξαχρείωσης και σ' αυτή την ψύχωση με μια κουλτούρα που έχει σχεδιαστεί για να κυριαρχεί πάνω στη ζωή». Η μοντέρνα τέχνη βρίσκεται σε αδιέξοδο. Το να μη βλέπεις αυτό το γεγονός σημαίνει πλήρη άγνοια των πλέον ωιζοσπαστικών θέσεων της ευρωπαϊκής πρωτοπορίας κατά τη διάρκεια των επαναστατικών αναταραχών του 1910-25: το ότι η τέχνη πρέπει να πάψει να είναι μια εξειδικευμένη και φανταστική μεταμόρφωση του κόσμου και να γίνει η πραγματική μεταμόρφωση της ίδιας της βιωμένης εμπειρίας. Η άγνοια αυτής της απότελεσας αναδημουργίας της φύσης της ίδιας της δημιουργικότητας και, πάνω απ' όλα, των μεταλλαγών της στο Νταντά και τον Σουργεαλισμό, έχει καταστήσει την όλη ανάπτυξη της μοντέρνας τέχνης μη συνεκτική, χαοτική και ακατανόητη.

Με τη Βιομηχανική Επανάσταση άρχισε να συντελείται μια αλλαγή ολόκληρου του ορισμού της τέχνης-αρχά, συχνά ασυνείδητα, μεταβλήθηκε από εγκώμιο της κοινωνίας και των ιδεολογιών της σε σχέδιο ολικής ανατροπής. Από εστία και εγγύηση του μόθου, η «υψηλή» τέχνη έγινε μια έκρηξη στο κέντρο του μυθικού αστερισμού. Από το μυθικό χωρόχρονο παρήγαγε μια ωιζοσπαστική ιστορική συνείδηση που απελευθέρωσε και συγκέντρωσε εκ νέου τις πραγματικές αντιφάσεις του αστικού «πολιτισμού».

Ακόμη και το παλιό έγινε ανατρεπτικό – μέσα σε 50 χρόνια η τέχνη ξέφυγε από τις βεβαιότητες των Αυγουστιανών αξιών και δημιουργήσει το δικό της επαναστατικό μύθο μιας πρωτόγονης κοινωνίας. Για τους Νταβίντ και Λεντού, το ουσιώδες ήταν η σύλληψη των μορφών της ζωής και της αυτοσυνείδησης που είχαν παράγει την κουλτούρα του αρχαίου κόσμου, η αναδημουργία μάλλον παρά η μίμηση. Ο 19ος αιώνας δεν θα προσέδιδε σ' αυτή την πρόταση παρά μόνο μια πιο δαιμονική και Διονυσιακή λάμψη.

Το σχέδιο της τέχνης – για τον Μπλέικ και για τον Νίτσε – έγινε η επανεκτίμηση όλων των αξιών και η καταστροφή όλων όσων την εμποδίζουν. Η τέχνη έγινε άρνηση: στον Γκόγια, στον Μπετόβεν ή στον Ζερικώ, μπροστεί να δεις την αλλαγή απ' το εγκωμιαστικό στο ανατρεπτικό μέσα στο χρονικό διάστημα μιας ζωής. «Όμως, μια αλλαγή στον ορισμό της τέχνης απαιτούσε και μια αλλαγή στις μορφές της και ο 19ος αιώνας σημαδεύτηκε από μια επιταχυνόμενη και απεγνωσμένη προσπάθεια για τον αυτοσχεδιασμό νέων μορφών καλλιτεχνικής επίθεσης. Ο Κουρμέ ξεκίνησε περιφερόμενος στην επαρχία και εκθέτοντας τους πίνακές του μέσα σε μια σκηνή και κατέληξε στην Κομμούνα να επιβλέπει την καταστροφή του στύλου της Βαντόμ (η ωιζοσπαστική καλλιτεχνική πράξη του αιώνα, που ο δημιουργός της την αποκήρυξε αμέσως).

Μετά την Κομμούνα, οι καλλιτέχνες υπέστησαν συλλογική απώλεια τόλμης. Ο μυθικός χρόνος ξαναγεννήθηκε μέσα στη μήτρα της ιστορικής συνέχειας, ήταν όμως ο μυθικός χρόνος μιας απομονωμένης και οριστικά εξαφανισμένης απομικότητας. Στο μυθιστόρημα, ο Τολσόν και ο Κόνραντ προστάθησαν να διατηρήσουν μια αίσθηση μηδαμινότητας. Η ειρωνεία έπεισε τρεκλίζοντας στην απέλπισία, ο χρόνος σταμάτησε και ανέλαβε η παράνοια.

Για τους Συμβολιστές, η απόδραση από την Ιστορία απετέλεσε αρχή: εγκατέλειψαν τον αγώνα

για νέες επαναστατικές μορφές υπέρ μιας καθαρά μυθικής λατρείας της απομονωμένης καλλιτεχνικής χειρονομίας. Αν ήταν αδύνατον να ζωγραφίσεις το προλεταριάτο, ήταν εξίσου αδύνατον να ζωγραφίσεις ο, τιδήποτε άλλο. Έτσι, η τέχνη έπρεπε να έχει ως θέμα της το τίτατα· η ζωή πρέπει να υπάρχει για χάρη της τέχνης· η άσχημη και ανυπόφορη αλήθεια, είπε ο Μαλαρμέ με απόλυτη περιφρόνηση, είναι η «δημοφιλής μορφή της ομορφιάς». Οι Συμβολιστές συνέχισαν να ζουν στο βασιλείο μιας απέραντα κομψής αλλά τελικά αποτυπωτικής ταυτολογίας. Στον ίδιο τον Μαλαρμέ, το αναπόδραστο θέμα της ποίησης είναι ο θάνατος του όντος και η γέννηση της αφηρημένης συνείδησης: μιας συνείδησης ταυτόχρονα πολύμορφης, τέλειας, μεγαλειώδως αντιδιαλεκτικής και οι-ζικά ανίσχυρης.

Τελικά, παρόλη την οργή της (οι Συμβολιστές και οι αναρχικοί συνεργάζονταν στενά κατά τη δεκαετία του 1890) η επαναστατική τέχνη παγιδεύτηκε σε αντιφάσεις. Δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να απελευθερωθεί από τις μορφές της αστικής κοινωνίας ως σύνολο. Το περιεχόμενο και η μέθοδος της μπορούσαν να γίνουν μεταμορφώσεις του κόσμου, όσο όμως η τέχνη παρέμενε εγκλωβισμένη μέσα στα πλαίσια του κοινωνικού θεάματος, οι μεταμορφώσεις της παρέμεναν φανταστικές. Αντί να περάσει στην άμεση κοινωνική σύγκρουση με την πραγματικότητα που έκρινε, μετέφερε μάλλον το όλο πρόβλημα σε μια αφηρημένη και ακίνδυνη σφαίρα, όπου λειτουργούσε αντικειμενικά ως μία δύναμη που εδραίωνε όλα όσα ήθελε να καταστρέψει. Η εξέγερση ενάντια στην πραγματικότητα έγινε απόδοση από την πραγματικότητα. Η αρχική κριτική του Μαρξ πάνω στη γένεση του θρησκευτικού μύθου και της ιδεολογίας ισχύει λέξη προς λέξη για την ανταρσία της αστικής τέχνης. Και αυτή επίσης «είναι ταυτόχρονα η έκφραση της πραγματικής δυσφορίας και η διαμαρτυρία ενάντια στην πραγματική δυσφορία. Είναι ο αναστεναγμός του καταπιεσμένου πλάσματος, η καρδιά ενός άκαρδου κόσμου, όπως ακριβώς είναι και το πνεύμα μιας αντιπνευματικής κατάστασης. Είναι το όπιο του λαού».

Ο διαχωρισμός και η εχθρότητα ανάμεσα στον «κόσμο» της τέχνης και τον «κόσμο» της καθημερινής ζωής πυροδότησαν τελικά το Νταντά: «Η ζωή και η τέχνη είναι ένα», διακήρυξε ο Τζαρά, «ο σύγχρονος καλλιτέχνης δεν ζωγραφίζει, δημιουργεί άμεσα». Όμως αυτή η έκρηξη της αληθινής άμεσης δημιουργικότητας είχε τις δικές της αντιφάσεις. Όλες οι πραγματικές δημιουργικές δυνατότητες της εποχής εξαρτιώνταν από την ελεύθερη χρήση των πραγματικών παραγωγικών της δυνάμεων, από την ελεύθερη χρήση της τεχνολογίας της, στην οποία οι Ντανταϊστές, όπως και οι άλλοι, δεν είχαν πρόσβαση. Μόνο η δυνατότητα της ολικής επανάστασης θα μπορούσε να απελευθερώσει το Νταντά. Χωρίς αυτήν, το Νταντά ήταν καταδικασμένο στον βανδαλισμό και τελικά, στο μηδενισμό – ανίκανο να ξεπεράσει το στάδιο της απόρριψης μιας αποξενωμένης κοινωνίας και των αυτοκαταστροφικών μορφών έκφρασης που επέβαλε τόσο στους καλλιτέχνες της, όσο και στο κοινό τους. Έκανε αντίγραφα της Μόνα Λίζα, αντί να ξεσηκώσει το Λούθρο. Το Νταντά ανεφλέγη και απανθρακώθηκε ως μια τέχνη που σαμποτάρει την τέχνη εν ονόματι της πραγματικότητας και την πραγματικότητα εν ονόματι της τέχνης. Ένα αποκόρωφα της μηδενιστικής ευθυμίας. Η ποικιλία, η ζωντάνια και η θρασύτητα της παιγνιώδους δημιουργικότητας που απελευθερώσε, αρκετά ζωτική για να μεταστοιχείωνε το πιο κοινότοπο αντικείμενο ή γεγονός σε κάτι ζωηρό και πρωτόγνωρο, ανεκάλυψε την πραγματική του κλίση μόνο στον επαναστατικό αναβρασμό της Γερμανίας στα τέλη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Στο Βερολίνο, όπου η έκφρασή του υπήρξε πιο συνεκτική, το Νταντά προσέφερε τη σύντομη αναλαμπή μιας νέας πράξης πέρα τόσο από την τέχνη όσο και από την πολιτική: της επανάστασης της καθημερινής ζωής.

Ο Σουρρεαλισμός ήταν αρχικά μια απόπειρα να σφυρηλατηθεί ένα θετικό κίνημα μέσα απ' την εργήμαση που άφησε πίσω του το Νταντά. Η αρχική σουρρεαλιστική ομάδα κατάλαβε αρκετά καθαρά, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της ακμής της, ότι η κοινωνική καταπίεση είναι συνεκτική και επαναλαμβάνεται σε κάθε επίπεδο της εμπειρίας και ότι το ουσιαστικό νόημα της επανάστα-

σης δεν θα μπορούσε να είναι παρά η απελευθέρωση και η άμεση ικανοποίηση της καταπιεσμένης θέλησης για ζωή καθενός – η απελευθέρωση μιας υποκειμενικότητας που σφύζει από εξέγερση και αυθόρυμη δημιουργικότητα, από αποτελεσματικές επανεπινόησεις του κόσμου με δρους της υποκειμενικής επιθυμίας, την ύπαρξη της οποίας τους είχε αποκαλύψει ο Φρόντ (της οποίας δύμας την απώθηση και την εξειδανίκευση ο Φρόντ, ως ειδικός που αποδεχόταν τη μονιμότητα της αισικής κοινωνίας ως σύνολο, δεν μπορούσε παρά να θεωρεί αναπόφευκτη). Είδαν αρκετά σωστά, πως ο ζωτικότερος ρόλος που θα μπορούσε να παίξει μια επαναστατική πρωτοπορία ήταν να δημιουργήσει μια συνεκτική ομάδα πουν θα πειραματίζόταν μ' ένα νέο τρόπο ζωής και θα ζωγράφιζε με νέες τεχνικές, οι οποίες θα εξέφραζαν το δημιουργό και συνάμα θα προκαλούσαν κοινωνικές αναταραχές, επεκτείνοντας την περιόμετρο της βιωμένης εμπειρίας. Η τέχνη ήταν μια σειρά ελευθέρων πειραματισμών για την κατασκευή μιας νέας ελευθεριακής τάξης πραγμάτων.

Όμως, η σταδιακή τους επιστροφή σε παραδοσιακές μορφές έκφρασης – τις ίδιες ακριβώς μορφές των οποίων τους περί αθανασίας ισχυρισμούς οι Ντανταϊστές είχαν ήδη γελοιοποιήσει αμείλικτα, μια για πάντα – αποδείχθηκε πως ήταν η πτώση τους· ή εκ μέρους τους αποδοχή μιας θεμελιωδώς ρεφορμιστικής θέσης και η ενσωμάτωσή τους στο θέαμα. Προσπάθησαν να εισαγάγουν την υποκειμενική διάσταση της επανάστασης στο κομμούνιστικό κίνημα, την ίδια ακριβώς στιγμή κατά την οποία η σταλινική του ιεραρχία είχε τελειοποιηθεί. Προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν συμβατικές καλλιτεχνικές μορφές, την ίδια ακριβώς στιγμή κατά την οποία η αποσύνθεση του θεάματος, για την οποία αυτοί οι ίδιοι ήταν εν μέρει υπεύθυνοι, είχε μετατρέψει τις πιο σκανδαλώδεις χειρονομίες θεαματικής εξέγερσης σε κατεξοχήν εμπορεύσιμα αγαθά. Καθώς όλες οι αληθινές επαναστατικές δυνατότητες της περιόδου είχαν εκλείψει, πνιγμένες απ' το γραφειοκρατικό ρεφορμισμό ή δολοφονημένες από το εκτελεστικό απόστασμα, η συνορεαλιστική απόπειρα ξεπεράσματος της τέχνης και της πολιτικής μέσω ενός εντελώς νέου τύπου επαναστατικής αυτοέκφρασης εκφύλιστηκε σταθερά σε μια παρωδία των αρχικών της στοιχείων: την πιο ξεκάθαρα θεική τέχνη και τον πιο αξιοθρήνητο κομμούνισμο.

Η μεταμόρφωση της φτώχειας και η μεταμόρφωση του επαναστατικού σχεδίου

Από τότε ως τώρα... τίποτα. Για σχεδόν μισό αιώνα η τέχνη επαναλάμβανε τον ειυτό της: κάθε επανάληψη πιο αδύναμη, πιο κενή από την τελευταία. Μόνο σήμερα, με τα πρώτα σημάδια μιας ανώτερα εξελιγμένης εξέγερσης μέσα σ' έναν ανώτερα εξελιγμένο καπιταλισμό, μπορεί το οιζοσπαστικό σχέδιο της μοντέρνας τέχνης να αναληφθεί εκ νέου και να αναληφθεί πιο συνεκτικά. Δεν αρκεί η τέχνη να αναζητήσει την πραγμάτωση της στην πρακτική, αλλά και η πρακτική ν' αναζητήσει την τέχνη της. Οι αυτοί καλλιτέχνες, εξεγειρόμενοι ενάντια στη μετριότητα της απλής επιβίωσης, που ήταν το μόνο που η τάξη τους μπορούσε να εγγυηθεί, ήταν ανέκαθεν τραγικά αντίθετοι με το παραδοσιακό επαναστατικό κίνημα. Ενώ οι καλλιτέχνες, από τον Κητς έως τους αδερφούς Μαρξ, προσπαθούσαν να επινοήσουν την πλουσιότερη δυνατή εμπειρία μιας απούσας ζωής, η εργατική τάξη – τουλάχιστον στο επίπεδο της επισήμης θεωρίας και οργάνωσής της – αγωνιζόταν για την ίδια ακριβώς επιβίωση που οι καλλιτέχνες απέρριπταν. Μόνον τώρα, με το Κράτος Πρόνοιας, με τη σταδιακή πρόσβαση όλου του προλεταριάτου σε, αισικά ως τώρα, επίπεδα άνεσης και σχόλης, μπορούν τα δύο κινήματα να συγκλίνουν και να αποβάλλουν την παραδοσιακή τους εχθρότητα. Όπως σε μια μηχανική ακολουθία, τα προβλήματα της υλικής επιβίωσης επιλύνονται και όπως η ζωή, σε μια εξίσου μηχανική ακολουθία, γίνεται όλο και πιο αποκρούστική, όλη η εξέγερση γίνεται ουσιαστικά μια εξέγερση ενάντια στην ποιότητα της εμπειρίας. Κάποιος γνωρίζει ελάχιστους ανθρώπους που πεθαίνουν απ' την πείνα. Όμως ο καθένας γνωρίζει

ότι πεθαίνει απ' την πλήξη.

Μέχρι τώρα έχει γίνει οδυνηρά φανερό στον καθένα – με εξαίρεση μια γηρασμένη ωρίωσπαστική αριστερά – ότι εκείνο που προκαλεί φρίκη δεν είναι η μια ή η άλλη μεμονωμένη πλευρά του σύγχρονου πολιτισμού, αλλά οι ίδιες μας οι ζωές ως σύνολο, όπως βιώνονται σε καθημερινό επίπεδο. Η ολοσχερής πανωλεθρία της αριστεράς σήμερα έγκειται στην αποτυχία της να παρατηρήσει, για να μην πούμε να κατανόησει, τη μεταμόρφωση της φτώχειας που είναι το βασικό χαρακτηριστικό της ζωής σε όλες τις υπερεκβιομηχανισμένες χώρες. Η φτώχεια γίνεται ακόμη αντιληπτή μάλλον με όρους του προλεταριάτου του 19ου αιώνα, του σκληρού αγώνα του να επιβιώσει σε πείσμα του ψύχους, της λιμοκτονίας και της αρρώστειας – παρό με όρους της ανικανότητας να ξήσει, του ληθάργου, της πλήξης, της απομόνωσης, του άγχους και της αισθητης μιας παντελούς έλλειψης νοήματος που κατατρώγουν σαν καρκίνος το αντίστοιχο του του 20ου αιώνα. Η αριστερά αποδέχεται χαρούμενα όλες τις μυθοποιήσεις της θεαματικής κατανάλωσης. Δεν μπορεί να δει ότι η κατανάλωση δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια απόρροια της σύγχρονης παραγωγής – λειτουργώντας τόσο ως οικονομική της σταθεροποίηση όσο και ως ιδεολογική δικαιολόγησή της – και ότι ο ένας τομέας είναι εξίσου αλλοτριωμένος με τον άλλο. Δεν μπορεί να δει ότι όλη η ψευδοποικιλία του ελεύθερου χρόνου κρύβει μία και μοναδική εμπειρία: τον υποβιβασμό του καθένα στο φόλο του παθητικού και απομονωμένου θεατή, αναγκασμένου να παραδώσει τις ίδιες τις προσωπικές του επιθυμίες και να αποδεχθεί ένα καθαρά φανταστικό και μαζικά παραγόμενο υποκατάστατο. Στα πλαίσια αυτής της προοπτικής, η αριστερά δεν έχει γίνει τίποτα περισσότερο από την πρωτοπορία του διαιρούντος φερόμισμού στον οποίον είναι καταδικασμένος ο νεοκαπιταλισμός. Η επανάσταση, αντίθετα, απαιτεί μια ολική αλλαγή και αυτή σήμερα δεν μπορεί παρά να οημαίνει το ξεπέρασμα του σημερινού συστήματος εργασίας και σχόλης συλλήβδην.

Το επαναστατικό σχέδιο, όπως το ονειρεύονται (οι επαναστάτες) ανάμεσα στα σκοτεινά, σατανικά γρανάζια της κατανάλωσης κοινωνίας δεν μπορεί παρά να είναι η δημιουργία μιας νέας προοπτικής της ζωής ως σύνολο και η υποταγή των παραγωγικών δυνάμεων σ' αυτό το σκοπό. Η ζωή πρέπει να γίνει το παιχνίδι που η επιθυμία παίζει με τον εαυτό της. 'Ομως η επανανακάλυψη και η πραγμάτωση των ανθρώπινων επιθυμιών είναι αδύνατη χωρίς μια κριτική της φανταστικής μορφής μέσα στην οποία οι επιθυμίες αυτές έβρισκαν πάντα την ψευδαισθησιακή πραγμάτωση που επέτρεπε τη συνέχιση της αληθινής τους καταπλεόσης. Σήμερα, αυτό οημαίνει ότι η «τέχνη» – η φαντασία δομημένη σε συστηματική κουλτούρα – έχει γίνει Δημόσιος Κίνδυνος υπ' αριθμόν ένα. Σημαίνει επίσης ότι ο παραδοσιακός φιλιστισμός της αριστεράς δεν είναι πλέον απλώς μια περιστασιακή σύγχυση. Έχει γίνει θανάσιμος. Στο εξής, η δυνατότητα μιας νέας επαναστατικής κρυτικής της κοινωνίας εξαρτάται από τη δυνατότητα μιας σεξουαλικής επαναστατικής κρυτικής της κουλτούρας και αντιστρόφως. Δεν τίθεται ζήτημα υποταγής της τέχνης στην πολιτική ή της πολιτικής στην τέχνη. Το ζήτημα είναι το ξεπέρασμα και των δύο στο βαθμό που είναι διαχωρισμένες μορφές.

Κανένα σχέδιο, όσο φανταστικό κι αν είναι, δεν μπορεί πλέον να απορριφθεί ως «ουτοπικό». Η ισχύς της βιομηχανικής παραγωγικότητας έχει αυξηθεί απέιδως ταχύτερα απ' όσο προέβλεπαν όλοι οι επαναστάτες του 19ου αιώνα. Η ταχύτητα με την οποία αναπτύσσεται και εφαρμόζεται η αυτοματοποίηση, προαγγέλει τη δυνατότητα της πλήρους κατάργησης της εξαναγκαστικής εργασίας – της απόλυτης προϋπόθεσης της αληθινής ανθρώπινης χειραφέτησης και ταυτόχρονα, της δημιουργίας ενός νέου, καθαρά παιγνιάδους, τύπου ελεύθερης δραστηριότητας, η επίτευξη της οποίας απαιτεί μια κριτική της αλλοτρίωσης της «ελεύθερης» δημιουργικότητας στο έργο τέχνης. Η τέχνη πρέπει να βραχυκυλωθεί. 'Όλη η συσσωρευμένη δύναμη των παραγωγικών δυνάμεων πρέπει να τεθεί άμεσα στην υπηρεσία της ανθρώπινης φαντασίας και θέλησης για ζωή. Στην υπηρεσία των αμέτρητων ονείρων, επιθυμιών και ημιδιαμορφωμένων σχεδίων που είναι η κοινή μας

εμμονή και η ουσία μας και που όλοι μας βουβά εγκαταλείπουμε με αντάλλαγμα το ένα ή άλλο ευτελές υποκατάστατο. Οι πιο ακραίες φαντασιώσεις μας είναι τα πλουσιότερα στοιχεία της πραγματικότητάς μας. Πρέπει να απαιτήσουν αληθινές και όχι αφηρημένες δυνάμεις. Δυναμίτης, μεσαιωνικά κάστρα, ζούγκλες, ποτά, ελικόπτερα, εργαστήρια... τα πάντα και ακόμη περισσότερα πρέπει να περάσουν στην υπηρεσία τους. «Ο κόσμος από παλιά έχει βρει καταφύγιο στο όνειρο κάποιου πράγματος. Σήμερα, απλώς και μόνον αν το συνειδητοποιήσει, μπορεί να το αποκτήσει αληθινά» (Μαρξ).

Η πραγμάτωση της τέχνης και η διαρκής επανάσταση της καθημερινής ζωής

«Ο σκοπός των Καταστασιακών είναι η άμεση συμμετοχή σε μια πολυποίκιλη και παθιασμένη ζωή, μέσω στιγμών που είναι τόσο εφήμερες όσο και συνειδητά ελεγχόμενες. Η αξία αυτών των στιγμών δεν μπορεί παρά να έχειται στο πραγματικό τους αποτέλεσμα. Οι Καταστασιακοί βλέπουν την πολιτιστική δραστηριότητα, από τη σκοπιά της ολότητας, ως μια μέθοδο πειραματικής κατασκευής της καθημερινής ζωής, που μπορεί να αναπτυχθεί απεριόριστα με την επέκταση του ελεύθερον χρόνου και την εξάλεψη της διαίρεσης της εργασίας (και, κύρια και πρωταρχικά της καύλιτεχνικής διαίρεσης της εργασίας). Η τέχνη μπορεί να πάψει να είναι μια ερμηνεία των αισθήσεων και να γίνει η άμεση δημιουργία ανώτερα εξελιγμένων αισθήσεων. Το πρόβλημα είναι πώς να παράγουμε τους εαυτούς μας και όχι τα πράγματα που μας υποδύουμενούν».

(Internationale Situationniste no 1, 1958)

Δεν αρκεί να κάψουμε τα μουσεία. Πρέπει και να τα μεταστρέψουμε. Η δημιουργικότητα του παρελθόντος πρέπει να απελευθερωθεί από τις μορφές στις οποίες έχει απολιθωθεί και να επανέλθει στη ζωή. Ο, τιδήποτε αξίζει στην τέχνη πάντοτε επιζητούσε κραυγαλέα να γίνει πραγματικό και να βιωθεί. Αυτή η «μεταστροφή» της παραδοσιακής τέχνης είναι, προφανώς, μέρος μόνον της όλης τέχνης της μεταστροφής, την οποία πρέπει να κατέχουμε τέλεια (βλ. Δέκα Μέρες πον Συγκλόνισαν το Πανεπιστήμιο). Η δημιουργικότητα, από την εποχή του Νταντά, δεν αφορούσε το να παράγουμε κάτι παραπάνω αλλά το να μάθουμε να χρησιμοποιούμε αυτά που έχουν ήδη παραχθεί.

Η σύγχρονη έρευνα των παραγόντων που «διαμορφώνουν» την ανθρώπινη ζωή, θέτει ανεπιφύλακτα το ζήτημα του *ex médiis του ανθρώπου συνολικού καθορισμού της ιδιαί του της φύσης*. Αν τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας συγκεντρωθούν και συντεθούν υπό την αιγίδα των κυβερνητικολόγων, τότε ο άνθρωπος θα καταδικασθεί σε μια Νέα Εποχή Παγετώνων. Μια πρόσφατη «Επιτροπή του Έτους 2000» ήδη συζητά χαιρέκακα τις δυνατότητες «προγραμματισμένων ονείρων και απελευθέρωσης του ανθρώπου για ιατρικούς σκοπούς» (Newsweek, 16/10/67). Εάν, αντιθέτως, αυτά τα «μέσα υποβολής» καταληφθούν από τις, επαναστατικές μάζες, τότε η δημιουργικότητα θα έχει βρει τα πραγματικά της εργαλεία: οι δυνατότητες να διαμορφώνει κανείς ελεύθερα την ίδια του την εμπειρία, θα καταστούν κυριολεκτικά κοσμογονικές. Στο εξής, η Ουτοπία δεν είναι μόνον ένα κατεξοχήν πρακτικό σχέδιο, αλλά και ζωτικά αναγκαίο.

Η κατασκευή καταστάσεων είναι η δημιουργία του πραγματικού χωρόχρονου και το ευρύτερο ολοκληρωμένο πεδίο προτού πάρει τη μορφή της πόλης. Η πόλη εκφράζει συνεκτικά την κυριαρχία οργάνωση της καθημερινής ζωής. Ο εφιάλτης της σύγχρονης μεγαλούπολης – ο χώρος και ο χρόνος οργανωμένοι έτσι ώστε να μας απομονώνουν, να μας εξαντλούν και να μας αποπρασανατολίζουν – έχει προσφέρει ξεκάθαρο δίδαγμα στον καθένα και η ίδια του η απονία έχει αρχίσει να δημιουργεί μια νέα ουτοπική συνείδηση. «Αν ο άνθρωπος διαμορφώνεται από τις συνθήκες, τότε και οι συνθήκες αυτές θα πρέπει να διαμορφώνονται απ' τον άνθρωπο» (Μαρξ). Αν όλοι οι παράγοντες που μας διαμορφώνουν συντονίζονται και ενοποιούνται από τη δομή της πόλης, τότε το ζήτημα της κυριαρχίας πάνω στην ίδια μας την εμπειρία γίνεται ζήτημα κυριαρχίας πάνω στα

μέσα διαμόρφωσης που είναι εγγενή στην πόλη και επαναστατικοποίησης της χρήσης τους. Αυτό είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο άνθρωπος μπορεί να αρχίσει, πειραματικά, να δημιουργεί τις συνθήκες που τον δημιουργούν: να δημιουργεί την ίδια την άμεση εμπειρία του. Αυτά τα «πεδία βιωμένης εμπειρίας» θα ξεπεράσουν τον ανταγωνισμό πόλης-υπαίθρου που έχει κυριαρχήσει στη ζωή του ανθρώπου μέχρι τώρα. Θα υπάρχουν περιβάλλοντα που μεταμορφώνουν την ατομική και την ομαδική εμπειρία και ως αποτέλεσμα θα μεταμορφώνονται και αυτά: θα είναι πόλεις των οποίων η δομή παρέχει συγκροτημένα τα μέσα πρόσβασης σε κάθε δυνατή εμπειρία και, ταυτόχρονα, κάθε δυνατή εμπειρία αυτών των μέσων πρόσβασης. Δυναμικά αλληλεξαρτώμενα και εξελισσόμενα σύνολα. Πόλεις-παιχνίδια. Σ' αυτή τη συνάφεια, η ρήση του Φουκύε ότι «η εξισορρόπιση των παθών βασίζεται στη συνεχή αντιπαράθεση των αντιθέτων», πρέπει να γίνει κατανοητή ως μια αρχή της αρχιτεκτονικής (το ξεπέρασμα της κοντούρας του παρελθόντος ως σύνολο βρίσκεται το στόχο του στις πόλεις. Τόσα πολλά παραμελημένα θέματα – ο λαβύρινθος, λόγου χάρη, απομένει να εξερευνηθούν). Τι σημαίνει σήμερα Ουτοπία; Να δημιουργήσουμε τον πραγματικό χωρόχρονο μέσα στον οποίο όλες μας οι επιθυμίες μπορούν να πραγματωθούν και όλη μας η πραγματικότητα να γίνει επιθυμητή. Να δημιουργήσουμε το συνολικό έργο τέχνης.

Η ενιαία πολεοδομία είναι μια κριτική των πόλεων και όχι ένα δόγμα. Είναι η ζωντανή κριτική των πόλεων από τους κατοίκους τους: η διαρκής ποιοτική αξιολόγηση της μεταμόρφωσης, του κοινωνικού χωρόχρονου που γίνεται απ' όλους. Έτοι, απ' το να πούμε ότι η Ουτοπία είναι το συνολικό έργο τέχνης, θα ήταν μάλλον ακριβέστερο να πούμε ότι η Ουτοπία είναι το πλουσιότερο και πλέον περίπλοκο πεδίο που υπήρχεται τη συνολική δημιουργικότητα. Αυτό σημαίνει επίσης ότι όλες οι συγκεκριμένες προτάσεις που μπορούμε να κάνουμε σήμερα έχουν καθαρά κριτική αξία. Σε ένα άμεσο πρακτικό επίπεδο, ο πειραματισμός με μια νέα, θετική διανομή του χωρόχρονου δεν μπορεί να αποσυνδεθεί απ' τα γενικότερα προβλήματα οργάνωσης και τακτικής που αντιμετωπίζουμε. Ολοφάνερα, ένας συνολικός αντάρτης των πόλεων θα πρέπει να είναι επινοητικός. Πρέπει να μάθουμε να μεταστρέψουμε τις υπάρχουσες πόλεις, να αρπάζουμε όλες τις πιθανές και τις λιγότερο αναμενόμενες, χρήσεις του χωρόχρονου που εμπεριέχουν. Η υποβολή πρέπει να αναπτυχθεί αντίστροφα: μέσα απ' αυτά τα πειράματα, μέσα απ' την όλη ανάπτυξη του επαναστατικού κινήματος, μπορεί ν' αναπτυχθεί μια πραγματική επαναστατική πολεοδομία. Σ' ένα στοιχειώδες επίπεδο, τα φλεγόμενα γκέττο των Η.Π.Α. ήδη μεταδίδουν κάτι απ' το πρωτόγονο μεγαλείο, την επικινδυνότητα και την ποίηση των περιβαλλόντων που απαιτούνται από το νέο προλεταριάτο. Το φλεγόμενο Ντητρόϊτ ήταν μια καθαρά Ουτοπική επαλήθευση. Μια πόλη καμμένη για να γίνει θέρετρο των νέγρων... Προμηνύματα των πιο τρομακτικών, αλλά ωστόσο μεγάλων και ένδοξων επερχόμενων γεγονότων...

Το έργο τέχνης: ένα θεαματικό εμπόρευμα

Δυστυχώς, δεν είναι μόνον η πρωτοπορία της επαναστατικής τέχνης και πολιτικής που έχει μια διαφορετική αντίληψη για το ρόλο που πρέπει να παίξει η καλλιτεχνική δημιουργικότητα. «Το ξήτημα είναι μάλλον να φέρουμε τον καλλιτέχνη στον πάγκο του εργαστηρίου ανάμεσα σε άλλους ερευνητές, παρά έξω από μια βιομηχανία που παράγει γλυπτά», παρατηρεί η Επιτροπή της Ομάδας για την Τοποθέτηση της Τέχνης που χρηματοδοτείται, μεταξύ άλλων, από την Γκαλλερί Τέητ, το Ινστιτούτο Διευθυντών και το Ινστιτούτο Σύγχρονων Τεχνών (*Evening Standard*, 1/2/67). Στην πραγματικότητα, η βιομηχανοποίηση της τέχνης είναι ήδη τετελεσμένο γεγονός. Η μη αναστρέψιμη επέκταση της σύγχρονης οικονομίας την αναγκάζει να συμβιβάζεται με μια ανξανόμενα σημαντική θέση, εδώ και πολύ καιρό. Ήδη η ουσία των τριτογενούς τομέα της οικονομίας – εκείνου που επεκτείνεται ταχύτερα – είναι σχεδόν αποκλειστικά «πολιτισμική». Η αλλο-

τριωμένη κοινωνία, αποκαλύπτοντας τον τέλειο εναρμονισμό της με το έργο τέχνης και την αυξανόμενη εξάρτησή της απ' αυτό, έχει εκθέσει την αλλοτρίωση της τέχνης στο τραχύτερο δυνατό και ελάχιστα κολακευτικό φως. Η τέχνη, όπως και το υπόλοιπο θέαμα, δεν είναι τίποτα περισσότερο απ' την οργάνωση της καθημερινής ζωής με μια μορφή όπου η αληθινή της φύση μπορεί, στην κατάλληλη περίπτωση, να αγνοηθεί και να μετατραπεί στην εμφάνεια του αντιθέτου της: όπου ο αποκλεισμός μπορεί να φαίνεται ως συμμετοχή, όπου η μονόδρομη μετάδοση μπορεί να φαίνεται ως επικοινωνία, όπου η απώλεια της πραγματικότητας μπορεί να φαίνεται ως πραγμάτωση.

Τα περισσότερα σκατά που περνάνε σήμερα ως κούλτούρα, δεν είναι τίποτα περισσότερο από κατακερματισμένα θραύσματα μηχανικά αναπαραγόμενα χωρίς το παραμικρό ενδιαφέρον για την αρχική τους σημασία – από τα ερείπια που άφησε η κατάρρευση κάθε κούλτούρας του κόσμου. Αυτά τα σκουπίδια μπορούν να πουληθούν απλώς ως ιστορικοασθητικά μπιμπελό ή, εναλλακτικά, διάφορα στύλ και στάσεις του παρελθόντος μπορούν να αναμειχθούν, να εκσυγχρονιστούν και να σοβατιστούν αδιακρίτως, για να παραχθεί μια ολοένα ευρύτερη ποικιλία προϊόντων, όπως οι τυχαίες και αυτοκαταστροφικές μόδες. Όμως η σημασία της τέχνης σήμερα μέσα στο θέαμα, δεν μπορεί να υποβαθμιστεί στο απλό γεγονός ότι προσφέρει μια σχετικά ανεκμετάλλευτη συσώρευση εμπορευμάτων. Ο Μάρσαλ Μακλούναν παρατηρεί: «Η τεχνολογία μας είναι κι αυτή μπροστά από την εποχή της, κρίνοντας στη βάση της ικανότητάς μας να την αναγνωρίσουμε για αυτό που είναι. Για να εμποδίσει μια υπερβολική ερείπωση στην κοινωνία, ο καλλιτέχνης τείνει τώρα να μετακομίσει απ' τον φιλντισένιο² πύργο στον πύργο ελέγχου της κοινωνίας. Όπως ακριβώς η ανώτατη εκπαίδευση δεν είναι πλέον στολίδι ή πολυτέλεια, αλλά η κατάφωρη ανάγκη για παραγωγή και επιχειρηματικό σχεδιασμό στην ηλεκτρική εποχή, έτσι και ο καλλιτέχνης είναι εντελώς απαραίτητος για τη μορφοποίηση και την κατασκευή, που δημιουργεί η ηλεκτρική τεχνολογία». Και ο Γκαλμπραίθ, ακόμη σαφέστερα, μιλά για τη «μεγάλη ανάγκη να υποτάξουμε τους οικονομικούς σκοπούς στους αισθητικούς» (*Guardian*, 22/2/67).

Η τέχνη έχει να παίξει ένα συγκεκριμένο ρόλο μέσα στο θέαμα. Η παραγωγή, απ' τη στιγμή που δεν ικανοποιεί πλέον καμμά απολύτως πραγματική ανάγκη, δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον εαυτό της παρά μόνο με καθαρά αισθητικούς όρους. Το έργο τέχνης – το εντελώς ανώφελο προϊόν με μια καθαρά μορφική συνοχή – προσφέρει σήμερα την ισχυρότερη δυνατή ιδεολογία καθαρής ενατένισης ως τέτοιο, είναι το πρότυπο εμπόρευμα. Μια ζωή που δεν έχει κανένα νόημα εκτός από την ενατένιση της ίδιας της αιώρησης στο κενό, βρίσκει την έκφρασή της στο γκάτζετ: ένα διαρκώς ξεπερασμένο προϊόν που το μόνο του ενδιαφέρον έγκειται στην αφηρημένη τεχνικοασθητική του ιδιοφθία και η μόνη του αξία, στο κύρος που προσδίδει σε όσους καταναλώνουν την πλέον πρόσφατη εκδοχή του. Η παραγωγή ως σύνολο θα γίνει αυξανόμενα «καλλιτεχνική» στο μέτρο που χάνει κάθε άλλο λόγο ύπαρξης.

Κατατασσόμενο λίγο παραπάνω απ' τους μέσους καταναλωτές της παραδοσιακής κούλτούρας, υπάρχει ένα είδος μαζικής πρωτοπορίας των καταναλωτών, που τα μέλη της δεν θα έχαναν ούτε ένα επεισόδιο απ' την τελευταία «εξέγερση» που προκαλεί το θέαμα: το τελευταίο βαρύγδυουπο 80λεπτο φίλμ με 360 ποικιλόχρωμους γυμνούς κώλους, το τελευταίο εγχειρίδιο που εξηγεί πως να φυιάρεις χωρίς κλάμματα, τα τελευταία μοντέλα νατάλιμ, στροβιλίζοντα τέρατα του αέρα, που εμφανίζονται στο τοπικό θέατρο της αλήθειας. Κάποιος αυξάνει την αντίσταση στο θέαμα και, όπως συμβαίνει με κάθε άλλο ναρκωτικό, η διαρκής δραστικότητα του απαιτεί αυξανόμενα αυτοκαταστροφικές δόσεις. Σήμερα, καθώς όλοι δεν είναι παρά νεκροί απ' την πλήξη, το θέαμα είναι ουσιαστικά θέαμα της εξέγερσης. Η λειτουργία του έγκειται απλούστατα στο να αποσπά την προσοχή από τη μόνη αληθινή εξέγερση: την εξέγερση ενάντια στο θέαμα. Ξέχωρα απ' αυτό, όσο πιο ακραίο είναι το σκάνδαλο τόσο το καλύτερο. Κάθε εξέγερση μέσα στα πλαίσια των θεαματικών μορφών, όσο ειλικρινής κι αν ήταν υποκειμενικά, από τους Who έως τους Μαρά/Σαντ, αφομοώ-

νεται και λειτουργεί στην ακριβώς αντίθετη προοπτική απ' αυτή για την οποία προοριζόταν. Μια συγχρημένη «ψήφος διαμαρτυρίας» γίνεται, όλο και πιο ανοιχτά, μηδενιστική. Λογοκοισία. Χασίς. Βιετνάμ. Ο ίδιος, παλιός καριερισμός με τις ίδιες παλιές κομπίνες. Σήμερα, ο συνήθης τρόπος συντήρησης του κομφοδιμού είναι μέσω ψευδο-εξεγέρσεων εναντίον του. Η τελευταία μορφή που υιοθετήθηκε από τους Πρόσθιο, ταραχές του Σαββατόβραδου προστατευμένες απ' την αστυνομία, τοποθετημένες σε καραντίνα, λειτουργώντας ως η πρώτη πρωτοποριακή τουριστική ατραξιόν της Ευρώπης – απεικονίζει ξεκάθαρα πόσο προσαρμοστικό είναι το θέαμα.

Πέρα απ' αυτό, υπάρχουν κάποια πρόσφατα πολιτιστικά κινήματα που διαφημίζονται ως μια συνετής μετεξέλιξη των θεμελίων της μοντέρνας τέχνης, ως μία σύγχρονη πρωτοπορία – και πον, στην πραγματικότητα, δεν είναι τίποτα περισσότερο απ' την πλαστογράφηση των μεγάλων στιγμών της μοντέρνας τέχνης και την αφομίωσή τους. Δύο μορφές φαίνονται ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικές: ο ρεφορμισμός και ο μηδενισμός.

Η πλαστή πρωτοπορία

Οι απόπειρες ν' αναμορφωθεί το καλλιτεχνικό θέαμα, να γίνει συνεκτικότερο και, αδιαχώριστα, ν' αναστηθεί η αυταπάτη συμμετοχής σ' αυτό, δεν αξίζουν δεκάρα. Για ένα διάστημα, διαχωρισμένες μορφές – ήχος, φως, τέξας, χορός, ζωγραφική, σινεμά, ποίηση, πολιτική, θέατρο, γλυπτική, αρχιτεκτονική χλπ – ενοποιήθηκαν σε διάφορες αντιπαραθέσεις, στα μεικτά σώου και τα σώου πολυμέσων. Στην κινητική τέχνη³ μας υπόσχονται την αποθέωση της διαδικασίας. Ένα τωρινό ρωσικό μουσικό συγκρότημα δηλώνει: «σκοπεύουμε να εκμεταλλευτούμε όλες τις δυνατότητες, όλα τα αισθητικά και τεχνικά μέσα, όλα τα φυσικά και χημικά φαινόμενα, ακόμη κι όλα τα είδη τέχνης, ως μέσα της καλλιτεχνικής μας έκφρασης» (Form, No 4). Ο ειδικός πάντοτε ονειρεύεται να «διευρύνει το πεδίο του». Το ίδιο και οι μανιώδεις προσπάθειες να κάνουν το «ακροατήριο» να «συμμετέχει». Κανένας δεν ενδιαφέρεται να επισημάνει ότι οι δύο έννοιες είναι κατάφωρα αντικρουόμενες, ότι κάθε καλλιτεχνική μορφή, όπως και κάθε άλλη κυρίαρχη κοινωνική μορφή, είναι σαφώς σχεδιασμένη για να εμποδίζει ακόμη και την παρέμβαση, για να μη μιλήσουμε για τον έλεγχο, της συντριπτικής πλειοψηφίας των ανθρώπων. Αναρίθμητα παραδείγματα θα μπορούσαν να παρατεθούν. Τον περασμένο χειμώνα, είδαμε τις «Βιετναμέζικες Ελεύθερες Εκλογές» να διαφημίζονται ως πείραμα για τη δημιουργία «ολικής εμπλοκής» στην κατάσταση του Βιετνάμ μέσω μιας συγχώνευσης της πολιτικής και της δοματικής μορφής, χλπ. «Δεν ξητάμε ηθοποιούς» ανακοινώθηκε, «αυτή είναι μια νέα άσκηση συμμετοχής του κοινού» έγραφε το εισιτήριο, «Αν θέλεις να μιλήσεις, σήκωσε το χέρι σου. Όταν σου δώσει το λόγο ο πρόεδρος, πρέπει να δώσεις το πραγματικό σου όνομα και τη φανταστική σου απασχόληση, που καταχωρείται στο δελτίο στοιχείων σου... Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, λειτουργείς σαν φανταστικός χαρακτήρας και όχι σαν εκφραστής των προσωπικών σου πεποιθήσεων» (δική τους ή έμφαση). Το χάπτενιγκ είναι η γενική μήτρα της συμμετοχικής τέχνης – και το χάπτενιγκ υπάρχει εκεί όπου γίνεται φανερό ότι δεν συμβαίνει ποτέ τίποτε. Ο καθένας έχει χάσει τον εαυτό του τόσο ολικά όσο ολικά έχει χάσει και οποιονδήποτε άλλο. Χωρίς τα ναρκωτικά, θα μπορούσε να ήταν εκρηκτικό.

Μπάτσικη τέχνη, μπάτσοι καλλιτέχνες. Όλο αυτό το συνάρι φινείται προς μια συγχώνευση μορφών μέσα σ' ένα ολικό περιβαλλοντικό θέαμα, συμπληρωμένο με διάφορες μορφές προκατασκευασμένης και ελεγχόμενης συμμετοχής. Δεν είναι παρά ένα αναπόσπαστο τμήμα της συνολικής αναμόρφωσης του σύγχρονου καπιταλισμού. Πίσω του εμφανίζεται απειλητικό όλο το βάρος μιας κοινωνίας που προσπαθεί να συσκοτίσει τον αιξανόμενα διάφανο αποκλεισμό και την καταπίεση που επιβάλλει στον καθένα, να επαναπροσδώσει κάποια επίφαση χρώματος, ποικιλίας και νοή-

ματος στη σχόλη και την εργασία, να «οδγανώσει τη συμμετοχή σε κάτι στο οποίο είναι αδύνατο να συμμετέχεις». Ως τέτοιοι, αυτοί οι καλλιτέχνες θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως οι ψυχίατροι του αστυνομικού κράτους, οι κυβερνητικοί λόγοι και οι σύγχρονοι αρχιτέκτονες. Ελάχιστη έκπληξη προκαλεί το ότι τα πρωτοποριακά πολιτιστικά τους «συμβάντα» αστυνομεύονται τόσο πολύ.

Ο τιδήποτε μπορεί να κάνει η τέχνη, η ζωή μπορεί να το κάνει καλύτερα. Ένας δημοσιογράφος περιγράφει την αίσθηση του απόλυτως πραγματικού που είχε κατά την οδήγηση ενός στατικού αγωνιστικού αυτοκινήτου σε μια ατμόσφαιρα που αποτελούνταν αποκλειστικά από ένα έγχωμο φίλμ, που ανταποκρινόταν κάθε φορά που άγγιζε το τιμόνι και το γκάζι, σαν να έτρεχε πραγματικά μια αγωνιστική πίστα. Ακόμη κι οι αισθήσεις σε μια σύγχρονη με ταχύτητα 120 χλμ. την ώρα μπορούσαν ν' αναπαραχθούν τεχνητά (*Daily Express*, 18/1/66). Η Expo '67, η Μέχκα της επιστημονικής φαντασίας, κομπάζει για ένα «Γύροτροπον» κόστους τριών εκατομμυρίων δολλαρίων, σχεδιασμένο «ν' ανεβάζει τους επιβάτες σ' ένα αντίγραφο του μακρινού διαστήματος και μετά να τους βινθίζει σ' ένα φλεγόμενο ηφαίστειο... θέτουμε σε τροχιά έναν αόρατο ελικοειδή διάδρομο. Φεγγοβολώντας γύρω μας υπάρχουν περιστρεφόμενοι πλανήτες, κομήτες, γαλαξίες... τεχνητοί δορυφόροι, τηλεοπτικοί δορυφόροι, σεληνάκατοι... στα οχήματά μας, βονιζόντας υπάρχουν ηλεκτρονικά κυματοδεύματα, υπόκωφοι, επαναλαμβανόμενοι ήχοι σημάτων και αστοικά ροχαλήτα». Τελικά, οι «συμμετέχοντες» κατακρημνίζονται σ' έναν «χόκινο χλίβανο, περιβαλλόμενο από απομίμηση λάβας, απιούς και δαιμονικές χρωμάτες» (*Life*, 15/5/67). Ενισχυμένες από το είδος υποβολής που έγινε εφικτό με τις ανακαλύψεις των καλλιτεχνών της κινητικής τέχνης, τέτοιες τεχνικές θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν ένα άνευ προηγουμένου βαθμό ελέγχου. Η Sutavision, μια ιδεώδης μορφή έγχωμως τηλεόρασης που ήδη κυκλοφορεί μαζικά στην αγορά, εμφανίζεται να παράσχει «θαυμάσιες δυνατότητες χαλάρωσης» προσφέροντας «μια ευρεία σειρά φαντασιώσεων» και λειτουργώντας ως «τμήμα ενός κανονικού σπιτιού ή στοιχηματικού γραφείου». «Φωτεινά χρώματα που κινούνται μ' έναν σχέδιον υπνωτικό ρυθμό πάνω στην οθόνη... όπου μπορεί κανείς να δεί αναριθμητα συναρπαστικά θεάματα». Το Box three, μια παραπέρα βελτίωση της τηλεόρασης, μπορεί να υποβάλει βασικές αλλαγές στην ψυχική διάθεση μέσω των ρυθμών και της συχνότητας των φωτεινών σχεδίων που χρησιμοποιούνται (*Observer Magazine*, 23/10/66). Ακόμη πιο δυσοιωνός είναι ο συνδυασμός ολοκληρωμένων «κινητικών» περιβαλλόντων με μια ισχυρή δόση ναρκωτικού». Προσπαθούμε να εξαερώσουμε το μυαλό, λέει ένας ψυχεδελικός καλλιτέχνης, «βομβαρδίζοντας τις αισθήσεις»... Οι καλλιτέχνες της USCO⁴ αποκαλούν το ευχάριστο περιτύλιγμά τους «ενύπαρξη», γιατί ο θεατής προορίζεται να υπάρχει μέσα στο σόου μάλλον παρά να το κοιτάξει. Το ακροατήριο χάνει από την κανονική του αίσθηση του χρόνου και τις προκαταλήψεις του... ο θεατής αισθάνεται ότι μεταφέρεται σε μυστικιστικά ύψη». Κι αυτό εισβάλλει όχι μόνον στα μουσεία και τα κολλέγια, αλλά και στα πολιτιστικά φεστιβάλ, τις ντισκοτέκ, τους κινηματογράφους και τις επιδείξεις μόδας» (*Life*, 3/10/66). Μέχρι σήμερα, ο Λήγον είναι ο μόνος που προσπάθησε να ενοποιήσει όλα αυτά. Έχοντας υποβαθμίσει τον καθένα σε μια κατάσταση υπερευεπηρέαστης πλαστικότητας, ενσωμάτωσε έναν απλούχο μύθο της μοντέρνας επιστημονικής αλήθειας, που βρίσκεται πίσω απ' όλες τις θρησκείες του κόσμου, μια κατήχηση χρετίνου που μεταδίδεται πειστικά την ίδια ώρα που εκφράζεται με τη συνδυασμένη χρήση των πληροφοριών των αισθήσεων. Η προσωπική χυδαίότητα του Λήγου δεν πρέπει να τυφλώνει κανέναν ως προς τις δυνατότητες που εμπεριέχονται σ' αυτό. Μια χονδροειδής χειραγώγιση της υποκειμενικής επιτελίας γίνεται εκστατικά δεκτή ως μυστικιστική αποκάλυψη.

«Όλη αυτή η τέχνη είναι ξαφλήμενη... τετράγωνα στον τοίχο. Σχήματα στο πάτωμα. Κενότητα. 'Άδεια δωμάτια» – ο Γουώρχολ σ' έναν ρεπόρτερ του *Vogue*. Ο μηδενισμός είναι η δεύτερη πιο διαδεδομένη μορφή της σύγχρονης «πρωτοποριακής» κουλτούρας: ο βάλτος εξαπλώνεται από θεα-

τρικούς συγγραφείς όπως ο Ιονέσκο και σκηνοθέτες όπως ο Αντονιόνι, μέσα από νοβελίστες όπως ο Ρομπ-Γκριγέ και ο Μπάροους, ως τη ζωγραφική και τη γλυπτική των καταστροφικών και αυτοκαταστροφικών pop καλλιτεχνών. Όλοι νιοθετούν εκ νέου μια Ντανταϊστική αντίσταση στη σύγχρονη ζωή – όμως η εξέγερσή τους ως τέτοια, είναι καθαρά παθητική, θεατρική και αισθητική, απογμνωμένη από κάθε παθιασμένη οργή, τρόδο μή απελπισία που θα οδηγούσε σε μια αληθινά καταστροφική πράξη. Το Νεονταντά, παρά τις μορφικές του ομοιότητες με το Νταντά, εμψυχώνεται από ένα πνεύμα διαμετρικά αντίθετο μ' εκείνο των αρχικών Ντανταϊστικών ομάδων. «Τα μόνα αληθινά απδιαστικά πράγματα», είπε ο Πικαμπιά, «είναι η Τέχνη και η Αντιτέχνη. Οπουδήποτε ξεπροβάλλει η τέχνη, η ζωή ξεφανίζεται». Το Νεονταντά, απέχοντας πολύ απ' το να είναι μια τρομοκρατημένη διαμαρτυρία ενάντια στη σχέδιον πλήρη εξαφάνιση της ζωής, είναι αντίθετα, μια απότειρα να προσδοθεί μια καθαρά αισθητική αξία στην απουσία της και στη σχίζοφρενική έλλειψη συνοχής των εξαπατήσεών της. Μας καλεί να παρατηρήσουμε την ερείπωση, την καταστροφή και τη σύγχυση που μας περιβάλλουν, να εξεγερθούμε μέσα στην ευθυμία της υπονόμευσης, της λεηλασίας και της ολικής ανατροπής του κόσμου. Η κουλτούρα τους του παραλόγου δεν αποκαλύπτει παρά μόνον τον παραλογισμό της κουλτούρας τους.

Ο καθαρά ενατενιστικός μηδενισμός δεν είναι ο ειδικός τομέας δράσης των καλλιτεχνών περισσότερο απ' ότι ο μοντέρνος ρεφορμισμός. Στην πραγματικότητα, το Νεονταντά υπολείπεται κατά πολύ των αιτυχών περιπτειών της ίδιας της εμπορευματικής οικονομίας – κάθε πλευρά της ζωής σήμερα θα μπορούσε να θεωρηθεί ως η ίδια η παρωδία της. Το Γυμνό Γεύμα³ ωχριά μπροστά σ' οποιοδήποτε απ' τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η πραγματική του σημασία είναι εντελώς διαφορετική. Γιατί η pop art δεν είναι μόνον, όπως παρατηρεί η *Black Mask*, η αποθέωση της καπιταλιστικής πραγματικότητας είναι η έσχατη αμυντική προσπάθεια να ανακοπεί η απούνθεση του θεάματος. Η παρακμή έχει φθάσει στο σημείο όπου πρέπει να γίνει ελκυστική για αυτό που είναι. Αν τίποτε δεν έχει αξία, τότε τίποτα δεν πρέπει να αποκτήσει αξία. Κι έτσι, τα κόμιξ της Marvel γίνονται τόσο ευάλωτα όσο και ο *Πάτας*. Η λειτουργία του Νεονταντά είναι να προσφέρει ένα αισθητικό και ιδεολογικό άλλοθι στην επερχόμενη περίοδο, στην οποία είναι καταδικασμένο το σύγχρονο εμπόριο, των ανξανόμενα άσκοπων και αυτοκαταστροφικών προϊόντων: η κατανάλωση-αντικατανάλωση της ζωής-αντιζωής. Η ιδέα του Γκαλμπρέιθ περί υποταγής των οικονομικών σκοπών στους αισθητικούς, συνοψίζεται τέλεια στο «Κούτι του Μυστηρίου». «Πατήστε το „ανοικτό“. Το κουτί μουνγρίζει και το καπάκι σηκώνεται αργά, ένα χέρι ξεπροβάλλει και πατάει το „κλειστό“. Το χέρι ξεφανίζεται καθώς το καπάκι κλείνει με θόρυβο. Δεν κάνει απολύτως τίποτα, εκτός από να το κλείσει». Ο μηδενισμός της μοντέρνας τέχνης είναι απλώς μια εισαγωγή στην τέχνη των μοντέρνου μηδενισμού.

Ο διχασμός της διανόησης

Αυτά τα δύο κινήματα – η απότειρα αναμόρφωσης του θεάματος και η απότειρα αναχαίτισης της κρίσης του ως καθαρά ενατενιστικού μηδενισμού – είναι ξεχωριστοί αλλά διόλου αντίθετοι ελιγμοί. Και στις δύο περιπτώσεις, η λειτουργία του καλλιτέχνη αφορά μόνο τον αισθητικό καθαγιασμό εκείνου που έχει ήδη συμβεί. Η δουλειά του είναι καθαρά ιδεολογική. Ο ρόλος που παίζει σήμερα το έργο τέχνης έχει διαχωρίσει ο, τιδήποτε αφύπνιζε, μέσα στην τέχνη, την αληθινή δημιουργικότητα και εξέγερση απ' ο, τιδήποτε επέβαλε την παθητικότητα και τον κομφορμισμό. Τα επαναστατικά και τα αλλοτριωμένα στοιχεία της έχουν χωριστεί τελείως και έχουν γίνει το ένα η ζωντανή άρνηση του άλλουν. Η τέχνη ως εμπόρευμα έχει γίνει ο υπ' αριθμόν ένα εχθρός κάθε πραγματικής δημιουργικότητας.

Η σταθερότητα του διφορούμενου χαρακτήρα της κουλτούρας είναι επίσης και σταθερότητα

του διφορούμενου χαρακτήρα της διανοήσης. Το παρόν πολιτιστικό σκηνικό είναι εν δυνάμει διασπασμένο σε δύο οξείτατα αντιτιθέμενες φράξεις. Η πλειοψηφία των διανοούμενων έχει, αρκετά χυδαία, ξεπούληθεί. Ταυτόχρονα, τα αληθινά αντιφρονούντα και δημιουργικά στοιχεία της έχουν αρνηθεί κάθε συνεργασία και τείνουν, όλο και περισσότερο, να γίνουν αξεχώριστα απ' το υπόλοιπο νέο λούμπεν προλεταριάτο, λόγω της απροκάλυπτης ειρωνίας και περιφρόνησής τους απέναντι στις «αξίες» της καταναλωτικής κοινωνίας. Ενώ ο τρόπος ζωής της δουλικής διανόησης είναι η ζωτανή άρση ο, τιδήποτε θυμίζει αχνά είτε τη δημιουργικότητα είτε την ευφύΐα, η εξέγερμένη διανόηση αρχίζει να εγκλωβίζεται στην πραγματικότητα της δυσαρέσκειας και της εξέγερσης αρνούμενη να εργαστεί και, αναπόφευκτα, βρίσκεται άμεσα αντιμέτωπη με μια οιζική επανεκτίμηση της σχέσης μεταξύ δημιουργικότητας και καθημερινής ζωής. Συναναστρέφομενοι το λούμπεν προλεταριάτο, θα μάθουν να χρησιμοποιούν και άλλα όπλα εκτός απ' τη φαντασία τους. Μια απ' τις πρώτες μας κινήσεις πρέπει να είναι να επιτείνουμε τη λανθάνουσα εχθρότητα ανάμεσα σ' αυτές τις δύο φράξεις. Δεν πρέπει να είναι πολύ δύσκολο. Η εξαχρείωση της δουλικής διανόησης είναι ήδη παρομιώδης. Οι αντιθέσεις ανάμεσα στην ψευδο-αίγλη και την πραγματικότητα της δουλικής τους φήμης, είναι υπερβολικά κραυγαλέες για να διαφύγουν της αντίληψης ακόμη και εκείνων που είναι, αναμφισβήτητα, οι βλακωδέστεροι άνθρωποι της σημερινής κοινωνίας.

Η εξέγερση, το θέαμα και το παιχνίδι

Η αληθινή δημιουργικότητα του καιρού μας βρίσκεται στον αντίποδα αυτού που αναγνωρίζεται επίσημα ως «τέχνη». Η τέχνη έχει γίνει ένα αναπόσπαστο τμήμα της σύγχρονης κοινωνίας και μια «νέα» τέχνη μπορεί να υπάρξει μόνον ως ξεπέρασμα της σύγχρονης κοινωνίας ως σύνολο. Μπορεί να υπάρξει μόνον ως δημιουργία νέων μορφών δραστηριότητας. Ως τέτοια, έχει αποτελέσει αναπόσπαστο τμήμα κάθε ξεπάσματος αληθινής εξέγερσης κατά την τελευταία δεκαετία. Όλα τα τελευταία έχουν εκφράσει την ίδια οργισμένη και διαψευσμένη θέληση για ζωή, να βιώσουν στο έπακρο κάθε εφικτή εμπειρία, η οποία, στα πλαίσια μιας κοινωνίας που κατατίνει τη ζωή σ' όλες τις μορφές, δεν μπορεί παρά να σημαίνει την κατασκευή εμπειριών και μάλιστα, την κατασκευή τους ενάντια στη δοσμένη τάξη πραγμάτων. Η δημιουργία άμεσης εμπειρίας ως καθαρά δηνοιτικής και πειραματικής απόλαυσης της ίδιας, μπορεί να εκφραστεί μόνο με μια κοινωνική μορφή – το παιχνίδι – και είναι αυτή η επιθυμία για παιχνίδι που κάθε αληθινή εξέγερση έχει διακηρύξει ενάντια στην ομοιόμορφη παθητικότητα αυτής της κοινωνίας της επιβίωσης και του θεάματος. Το παιχνίδι είναι ο αυθόρυμπος τρόπος με τον οποίο η καθημερινή ζωή εμπλουτίζει και αναπτύσσει τον εαυτό της, το παιχνίδι είναι η συνειδητή μορφή του ξεπεράσματος της θεαματικής τέχνης και πολιτικής. Είναι η συμμετοχή, η επικουνωνία και η αυτοπραγμάτωση που αναστήθηκαν με την επαρχή μορφή τους. Είναι τα μέσα και ο σκοπός της οιλικής επανάστασης.

Η υποβάθμιση κάθε βιωμένης εμπειρίας στην παραγωγή και κατανάλωση εμπορευμάτων είναι το κυριό σύστημα απ' το οποίο γεννήθηκαν όλες οι εξεγέρσεις και το παλιρροϊκό κύμα που υψώνεται σ' όλες τις υπερεκβιομηχανισμένες χώρες, δεν μπορεί παρά να ριχτεί όλο και πιο βίαια ενάντια στην εμπορευματική μορφή. Επιπλέον, αυτή η αντιπαράθεση δεν μπορεί παρά να γίνει αυξανόμενα οξύτερη, καθώς η αφομοίωση που επιτυγχάνει η εξουσία αποκαλύπτεται, όλο και πιο ξεκάθαρα, πως είναι η μετατροπή της εξέγερσης σε θεαματικό εμπόρευμα (βλ. τη διαφάνεια του συμβιβασμένου αντικομφοιδισμού που σερβίρεται στη σύγχρονη νεολαία). Η ζωή αποκαλύπτεται σαν ένας πόλεμος ανάμεσα στο εμπορευματικό και το παιχνιώδες, σαν ένα αμείλικτο παιχνίδι, και υπάρχουν μόνο δύο τρόποι για να υποτάξουμε το εμπόρευμα στην επιθυμία για παιχνίδι: είτε καταστρέφοντάς το, είτε μεταστρέφοντάς το.

Η πραγματική πρωτοπορία: το παιχνίδι-εξέγερση της παρανομίας, το μικροέγκλημα και το νέο λούμπεν προλεταριάτο.

Οι νεαροί παράνομοι – όχι οι ρορ καλλιτέχνες – είναι οι αληθινοί κληρονόμοι του Νταντά. Κατανοώντας ενοτικωδώς τον αποκλεισμό τους απ' το σύνολο της κοινωνικής ζωής, έχουν καταγγείλει τα προϊόντα της, τα έχουν γελοιοποιήσει, εξευτελίσει και καταστρέψει. Ένας σπασμένος τηλεφωνικός θάλαμος, ένα καμμένο αυτοκίνητο, ένα τρομοκρατημένο σκουλήκι είναι η ζωντανή άρνηση των «ξειών» που εν ονόματι τους εξαλείφεται η ζωή. Η παράνομη βία είναι είναι μια αυθόρυμη ανατροπή του αφηρημένου και ενατενιστικού ρόλου που επιβάλλεται στον καθένα, αλλά η ανικανότητα των παράνομων να αντιληφθούν κάποια δυνατότητα για ν' αλλάξουν αληθινά τα πράγματα μια για πάντα, τους αναγκάζει, όπως τους Ντανταϊστές, να παραμείνουν καθαρά μηδενιστές. Δεν μπορούν ούτε να κατανοήσουν ούτε να βρουν μια συνεκτική μορφή άμεσης συμμετοχής στην πραγματικότητα που έχουν ανακαλύψει, για τον ενθουσιασμό και την αίσθηση σκοπού που νιώθουν, για τις επαναστατικές αξίες που ενσαρκώνουν. Οι ταραχές της Στοκχόλμης, οι Άγγελοι της Κόλασης, οι ταραχές των Μοντ και των Ρόκερ – ολ' αυτά είναι η επιβεβαίωση της επιθυμίας για παιχνίδι σε μια κατάσταση όπου αυτό είναι εντελώς αδύνατον. Όλα αυτά αποκαλύπτουν αρκετά ξεκάθαρα τη σχέση ανάμεσα στην καθαρή καταστροφικότητα και την επιθυμία για παιχνίδι: για την καταστροφή του παιχνιδιού μπορεί κανείς να εκδικηθεί μόνον με την καταστροφή. Η καταστροφικότητα είναι η μόνη παθιασμένη χρήση στην οποία μπορεί κανείς να θέσει ο, πιό ποτε παραμένει αθεραπέατα διαχωρισμένο. Είναι το μόνο παιχνίδι που μπορεί να παίξει ο μηδενιστής· το λουτρό αίματος απ' τις 120 ημέρες στα Σόδομα, προλεταριοποιημένο μαζί με τα υπόλοιπα.

Η τεράστια κλιμάκωση του μικροεγκλήματος – το αυθόρυμη, καθημερινό έγκλημα σε μαζικό επίπεδο – σηματοδοτεί ένα ποιοτικό νέο στάδιο της σύγχρονης ταξικής σύγκρουσης: το πέρασμα απ' την καθαρή καταστροφή του εμπορεύματος στο στάδιο της μεταστροφής του. Οι κλοπές στα καταστήματα, λογουχάρη, πέρα απ' το ότι είναι μια άρνηση της ιεραρχικά οργανωμένης διανομής, είναι και μια ζιζική αυθόρυμη αντίκρουση της χρήσης τόσο του προϊόντος όσο και της παραγωγικής δύναμης. Οι κοινωνιολόγοι και οι επόπτες των σούπερ μάρκετ που αιχολύθηκαν – καμμιά απ' τις δύο κατηγορίες δε φημίζεται για μια ιδιαίτερα παιγνιώδη στάση απέναντι στη ζωή – δεν κατάφεραν να επισημάνουν είτε ότι οι άνθρωποι απολαμβάνουν την πράξη της κλοπής είτε, μέσα από ένα ακόμη σκοτεινότερο δείγμα διαλεκτικής μπαμπεσιάς, ότι οι άνθρωποι αρχίζουν να κλέψουν επειδή το απολαμβάνουν. Η κλοπή είναι, στην πραγματικότητα, μια συνοπτική ανατροπή όλης της δομής του θεάματος· είναι η καθυπόταξη του άψυχου αντικειμένου, απ' του οποίου την ελεύθερη χρήση είμαστε αποκλεισμένοι, στις ζωντανές αισθήσεις που μπορεί να αφυπνίσει όταν γίνεται δημιουργικά αντικείμενο παιχνιδιού στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης κατάστασης. Και η συστολή σ' ότι αφορά ένα πράγμα τόσο μικρό όσο οι κλοπές στα καταστήματα είναι απατηλή. Μια τινέιτζερ από την οποία πήραν πρόσφατα συνέντευξη παρατήρησε «Συχνά μου όχεται η ιδέα ότι ο κόσμος μένει ακίνητος για μια ώρα και τότε πηγαίνω σ' ένα μαγαζί και βρουτάω ό,τι θέλω» (*Evening Standard*, 16/8/66). Ζωντανή, σε εμβριακή μορφή, είναι η όλη αντίληψη μας περὶ μεταστροφής: η πρόσδωση μιας ολόκληρης νέας αξίας χρήσης σε αυτόν τον άχρηστο κόσμο και εναντίον αυτού, υποτασσόμενη στην υπέρτατη απόλαυση της υποκειμενικής δημιουργικότητας.

Η διαμόρφωση του νέου λούμπεν προλεταριάτου προεικονίζει μερικά χαρακτηριστικά μιας μεταστροφής που περικλείει τα πάντα. Από τη μια μεριά το λούμπεν προλεταριάτο είναι η σφαίρα της πλήρους κοινωνικής κατάρρευσης, της απάθειας, της αρνητικότητας και του μηδενισμού – όμως ταυτόχρονα, στο μέτρο που ορίζει τον εαυτό του με βάση την άρνησή του να εργασθεί και την προσπάθειά του να χρησιμοποιήσει την κρυφή σχάλη του για την επινόηση νέων τύπων ελεύ-

θερης δραστηριότητας, ψηλαφεί, αν και αδέξια, το πλέον ευαίσθητο δυνατό, σήμερα, σημείο του επαναστατικού ξεπέρασματος. Ως τέτοιο, θα μπορούσε να γίνει κοινωνικός δυναμίτης. Δεν χρειάζεται παρά να συνειδητούσε τη δυνατότητα μεταμόρφωσης της καθημερινής ζωής, αντικειμενικά, για να χάσουν τη δύναμή τους οι τελευταίες ψευδαισθήσεις, π.χ. η μάταιη προσπάθεια να αναζωγονηθεί η άμεση εμπειρία υποκειμενικά, με τη διεύρυνση της αντίληψής της με ναοκωτικά κτλ. Το κίνημα των Πρόδρομο το 1966, ήταν η πρώτη διστακτική προσπάθεια αυτής της νέας, κι ωστόσο ετερογενούς εν μέρει, κοινωνικής δύναμης να αυτοοργανωθεί σε μαζικό κίνημα που να αποβλέπει στην ποιοτική μεταμόρφωση της καθημερινής ζωής. Στο ζενίθ του, το ξέσπασμα της διαλυτικής αυτοέκφρασής του ξεπέρασε τόσο την παραδοσιακή τέχνη όσο και την παραδοσιακή πολιτική. Κατέρρευσε εξαιτίας όχι κάποιας ουσιώδους έλλειψης συνάφειας των κοινωνικών δυνάμεων που αντιπροσώπευε, αλλά εξαιτίας της εκ μέρους τους παντελούς έλλειψης κάποιας πραγματικής πολιτικής συνείδησης: εξαιτίας της ανικανότητάς τους να δουν τη δική τους ιεραρχική οργάνωση κι εξαιτίας της αποτυχίας τους να συλλάβουν την πλήρη έκταση της κρίσης της σύγχρονης κοινωνίας και τις εκπληκτικές ελευθεριακές δυνατότητες που κρύβει.

Αρχικά, το νέο λούμπεν προλεταριάτο θα είναι ίσως το σημαντικότερο πεδίο των επιχειρήσεων μας. Πρέπει να εισχωρήσουμε σ' αυτό ως μια δύναμη εναντίον του και να επιταχύνουμε την κρίση του. Τελικά, αυτό δεν μπορεί παρά να σημαίνει το ξεκίνημα ενός νέου κινήματος μέσα στο λούμπεν και το υπόλοιπο προλεταριάτο: η ένωσή τους θα καθορίσει την επανάσταση. Από την πλευρά του ίδιου του λούμπεν προλεταριάτου το πρώτο που πρέπει να γίνει είναι να αποσυνδεθεί η βάση απ' τις απίστευτες μαλακίες που ψώνουν, σαν δισκοπότηρο, οι νηγέτες της και οι ιδεολόγοι της Η ψευδής διανόηση – από τον επιδοτούμενο από τη CIA λήθαργο της νεώτερης Νέας Αριστεράς έως τους υποκριτές φωχομπινέδες των *International Times* – είναι ένα Νέο Κατεστημένο που ο χρόνος ζωής του εξαρτάται από την επιτυχία με την οποία μπορεί ν' αντιμετωπίζει το πιο πρωτοφριακό σημείο της κοινωνικής και διανοητικής εξέγερσης. Η παρωδία που σκηνοθετούν μπορεί μόνον να προκαλέσει έναν αιξανόμενο φίλοσοπατισμό και οργή εκ μέρους όσων ισχυρίζονται ότι αντιπροσωπεύουν. Ο *Los Angeles Free Press*, διυλίζοντας την εξεγερσιακή του εμπειρία σ' ένα άρθρο με τον ταιριαστό τίτλο, «Για να επιβιώσεις στους δρόμους», μπορούσε με κάθε σοβαρότητα να συμπεράνει: «Ανακεφαλαίωνοντας: Ντυθείτε ζεστά, διατηρηθείτε καθαροί και υγιείς, ακολουθείτε ένα ισορροπημένο διαιτολόγιο, μη βγαίνετε από τα σπίτια σας και αποφύγετε το έγκλημα. Η ζωή στους δρόμους μπορεί να έχει πλάκα αν μελετήσετε προσεκτικά τους κανόνες του παιχνιδιού» (ανατυπωμένο στο *East Village Other*, 15/6/67). Οι χίτπηδες κακοποιοί θα πρέπει οπωδήποτε να κρατηθούν μακριά απ' τους δημόσιους χώρους, όταν έρθει η μέρα. *Η ποίηση που γίνεται απ' όλους*, ήταν γνωστή από το παρελθόν ως κατά κάποιο τρόπο πολεμοχαρής.

Η επανάσταση ως παιχνίδι

Το νέο επαναστατικό κίνημα δεν μπορεί να είναι τίποτα περισσότερο από την οργάνωση της λαϊκής εξέγερσης στη συνεκτικότερη, την πλουσιότερη μορφή της. Και δεν υπάρχει μέχρι σήμερα καμμία οργάνωση που δε θα την επρόδιδε απολύτως. 'Όλες οι προηγούμενες πολιτικές κριτικές της καταπιεστικής ιεραρχίας που προέκυψαν από το επαναστατικό επιχείρημα του παρελθόντος – εκείνο της Αλληλεγγύης, λογουχάρη – ξέφυγαν εντελώς από το στόχο τους: δεν ήταν εστιασμένες στο τι ακριβώς ήταν εκείνο που η ιεραρχία αυτή καταπίεζε και διέστρεφε με τη μορφή του παθητικού μιλιταντισμού. Στο πλαίσιο της φιλοσοπατικής «θηβικής», η οποία, παραμένει ακόμη παγιδευμένη σε ασυνήθιστα απεχθείς μορφές υπο-χριστιανικού μαζοχισμού, οι παιγνιώδεις πλευρές της επανάστασης δεν μπορούν να υπερτονιστούν. Η επανάσταση είναι ουσιαστικά ένα παιχνίδι και το παιζεί κανείς για την απόλαυση που προσφέρει. Η δυναμική της είναι μια υποκειμενική

έκρηξη της θέλησης για ζωή και όχι ο αλτρουϊσμός. Αντιτίθεται απόλυτα σε κάθε μορφή μιας στηριζόμενης από την αυτοθυσία υποταγής κάποιου σ' ένα σκοπό, στην Πρόδοδο, στο Προλετεαριάτο, στους Άλλους Ανθρώπους. Κάθε τέτοια στάση είναι εκ διαμέτρου αντίθετη με την επαναστατική εκτίμηση της πραγματικότητας: δεν είναι τιποτα περισσότερο από μια ιδεολογική πρόσκταση της θρησκείας προς χρήση της «επαναστατικής» ηγείας, προκειμένου να δικαιολογήσει την εξουσία της και να καταπνίξει κάθε εκδήλωση λαϊκής δημιουργικότητας.

Το παιχνίδι είναι η καταστροφή του ιερού – είτε πρόκειται για την ιερότητα του Ιησού, είτε για την ιερότητα του ηλεκτρικού μίξερ και του Wonderloaf. Η τραγωδία, είπε ο Λούκατς, είναι ένα παιχνίδι που παίζεται ενώπιον της αθείας. Η αληθινή μορφή αθείας θα είναι το έσχατο επίτευγμα της επανάστασης – το τέλος των ψευδαισθησιακού και όλων των μορφών του, η απαρχή της αληθινής ζωής και της άμεσης αυτοσυνείδησής της.

Το επαναστατικό κίνημα πρέπει να είναι παιχνίδι όσο και η κοινωνία που προεικονίζει. Οι σκοποί και τα μέσα δεν μπορούν να αποσυνδεθούν. Ασχολούμαστε πρώτα και κύρια με την κατασκευή της ίδιας μας της ζωής. Σήμερα, αυτό δεν μπορεί να σημαίνει παρά την ολική καταστροφή της εξουσίας. Έτσι, το κρίσιμο επαναστατικό πρόβλημα είναι η δημιουργία μας πράξης στην οποία αυτοέκφραση και κοινωνική αναταραχή είναι ένα και το αυτό: η δημιουργία ενός τρόπου αυτοπραγμάτωσης που δεν μπορεί να σημαίνει παρά μόνον την καταστροφή όλων όσων εμποδίζουν την ολική πραγμάτωση. Από μια άλλη άποψη, αυτό είναι το πρόβλημα της δημιουργίας της συνεκτικής κοινωνικής μορφής αυτού που είναι αρχικά και ουσιαστικά παραμένει μια ατομική και υποκευμενική εξέγερση. Μόνον το αρχικό σχέδιο του Μαρξ, η δημιουργία του συνολικού ανθρώπου, ενός απόμονου που επανοικειοποιείται ολόκληρη την εμπειρία του είδους, μπορεί να ξεπεράσει τον δυσμό «άτομο εναντίον κοινωνίας», με τον οποίο η ιεραρχική εξουσία κρατιέται ενωμένη ενώ κρατά εμάς χωρισμένους. Αν αποτύχει σ' αυτό, τότε το νέο επαναστατικό κίνημα θα οικοδομήσει απλώς μιαν ακόμη πιο δαιδαλώδη φανταστική κοινότητα: ή, εναλλακτικά, θα καταχειματιστεί σε μια απομονωμένη και τελικά αυτοκαταστροφική αναζήτηση συγκινήσεων. Αν πετύχει, τότε θα διαποτίσει την κοινωνία ως παιχνίδι που ο καθένας μπορεί να παίξει. Δεν έχει απομείνει σήμερα τίποτα που να μπορεί να αντισταθεί σε μια συνεκτική αντίθεση, απ' τη στιγμή που αυτή έχει επιβεβαίωσει τον εαυτό της ως τέτοιο. Η ζωή και η επανάσταση θα επινοηθούν μαζί ή καθόλου.

Όλη η πραγματική δημιουργικότητα της εποχής θα αναδυθεί μέσα απ' αυτό το κίνημα και σ' αυτή την προοπτική τα πειράματα μας θα γίνονται και θα πρέπει να κατανοηθούν. Το τέλος αυτής της διαδικασίας δε θα είναι απλώς το, ήδη καθυστερημένο τέλος, αυτού του τρελού, αποσυντιθέμενου πολιτισμού. Θα είναι το τέλος της ίδιας της προϊστορίας. Ο άνθρωπος στέκεται στο κατώφλι του μεγαλύτερουν άλματος που έγινε ποτέ στην ανθρώπινη οικειοποίηση της φύσης. Ο άνθρωπος είναι ο κόσμος του ανθρώπου κι ένας νέος πολιτισμός δεν μπορεί παρά να βασιστεί στην ελεύθερη και πειραματική δημιουργία του ίδιου του κόσμου και της ίδιας του της δημιουργίας από τον άνθρωπο. Αυτή η δημιουργία δεν θα επιδέχεται πλέον καμιά εσωτερική διαίρεση ή διαχωρισμό. Η ζωή θα είναι η δημιουργία της ίδιας της ζωής. Το όλον θα βρεθεί αντιμέτωπο μόνον με την εκ μέρους του διαρχώς αυξανόμενη οικειοποίηση της φύσης, της ίδιας του της φύσης, εμφανιζόμενο τελικά μ' όλη την ομορφιά και τον τρόμο της, ως «άξιος αντίπαλος» μας σε μια παιγνιώδη σύγκρουση όπου όλα είναι δυνατά.

ΑΓΓΛΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΚΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ

Σημειώσεις

1. (Σ.τ.Μ.) Ζερικώ Τεοντόρ (1791-1824): Γάλλος τυπογράφος και γλύπτης. Με την πρωτοτυπία

- και την πηγαία του έμπνευση επηρέασε τη γαλλική ζωγραφική του 19ου αιώνα.
2. (Σ.τ.Μ.) Αμετάφραστο λογοταύγνιο με τις φράσεις «ionog tower» και «control tower». Η πρώτη φράση σημαίνει την εθελουσία απομόνωση του καλλιτέχνη.
 3. (Σ.τ.Μ.) Η τέχνη που εμπεριέχει κίνηση, πραγματική ή φαινομενική (η ζωγραφική και κυρίως η γλυπτική).
 4. (Σ.τ.Σ.) Η U.S. Company – μια κομμούνα ζωγράφων, ποιητών, σκηνοθετών, δασκάλων και υφαντουργών, οι οποίοι ζούσαν και εργάζονταν μαζί σε μια εγκατατελειμένη εκκλησία στην Γκράμβιλ των ΗΠΑ.
 5. (Σ.τ.Μ.) *Naked Lunch*, το σημαντικότερο μυθιστόρημα του Μπάροονς.

ΜΑΗΣ - ΙΟΥΝΗΣ

Το σκάνδαλο στο πανεπιστήμιο του Στρασβούργου, στα τέλη του 1966, μπορεί να εκληφθεί ως προανάκρουσμα των όσων συνέβησαν στα οδοφράγματα του Μάη. Η σημασία εκείνου του μικροσυμβάντος ήταν η έμπρακτη απόδειξη της ευθραστότητας του κατεστημένου συστήματος όταν του επιτέθηκαν εκείνοι που ήξεραν ακριβώς τι ήθελαν και τι στέκεται εμπόδιο στο δρόμο τους.

Στη Νάντη, η επίθεση στην UNEF – το φοιτητικό συνδικαλιστικό όργανο – επαναλήφθηκε το Νοέμβριο του 1967: το Φεβρουάριο, το πανεπιστήμιο κατελήφθη (τελικά, 1500 φοιτητές κατέλιψαν και το δημιαρχείο της πόλης).

Στη Ναντέρ, σε ένα campus που θυμίζει ιδιαίτερα – στη δίχως ζωή, γραφειοκρατική μοντερνικότητά του – τα μεγάλα κρατικά πανεπιστήμια της Αμερικής, μια ολιγομελής ομάδα «λυσσασμένων» ξεσηκώθηκε και εναντιώθηκε μαχητικά στην εκεί αστυνομική παρουσία. Το φιλελεύθερο πανεπιστήμιο αντέδρασε και εκεί όπως αντιδρά εδώ: κουβαλώντας περισσότερη αστυνομία! Οι «λυσσασμένοι», σε συμφωνία με την Καταστασιακή Διεθνή, προχώρησαν σε βίαιες διακοπές παραδόσεων και μαθημάτων. Όλος ο «αριστερός» χώρος κινητοποιήθηκε και, το Φεβρουάριο, κατελήφθησαν οι εγκαταστάσεις του πανεπιστημίου. Μετά τη σύλληψη έξι «αντιμπεριαλιστών» αγωνιστών στο Παρίσι, οι αριστερότικες ομάδες της Ναντέρ συγκάλεσαν μια γενική συνέλευση. Ο Ρενέ Ριεζέλ, εκπροσωπώντας τους «λυσσασμένους», απαίτησε να εκδιωχτούν πάραντα από εκεί δύο παρατηρητές της διοίκησης και δύο οι παρόντες σταλινικοί. Αφού ένας αναρχικός, συνεγάτης του Ντανιέλ Κον Μπεντίτ, υποστήριξε πως «οι σταλινικοί που είναι απόφει εδώ, δεν είναι πια σταλινικοί», οι «λυσσασμένοι» αποχώρησαν αμέσως από τη συνέλευση, διαμαρτυρόμενοι για εκείνη τη δειλή ψευδαίσθηση. Κατόπιν, από εκείνη τη συνέλευση, σχηματίστηκε το «Κίνημα της 22 του Μάρτη» – ένα συνονθύλευμα από αναρχικούς, τροτσιστές, μαοϊκούς και ούτω καθεξής – δίχως τους «λυσσασμένους» και, τελικά, εναντίον τους.

Η δράση στη Ναντέρ εντάθηκε, το ίδιο και η καταστολή. Ένας «λυσσασμένος» τιμωρήθηκε με ποινή απολεισμού από όλα τα πανεπιστήμια της Γαλλίας για πέντε χρόνια, δίχως αυτό το μέτρο να συγκινήσει ιδιαίτερα τους «επαναστάτες» του «Κινήματος της 22 του Μάρτη». Όταν, όμως, «έξι από τους προεξάρχοντες αγωνιστές» – ανάμεσα στους οποίους οι Ριεζέλ και Κον Μπεντίτ – αντιμετώπισαν επίσης την ποινή του απολεισμού, το «Κίνημα της 22 του Μάρτη» και η UNEF κάλεσαν τους φοιτητές σε συγκέντρωση διαμαρτυρίας στο προαύλιο της Σορβόννης, στις 3 του Μάη.

Τότε αποφασίστηκε από τον πρύτανη Ρος το κλείσιμο της Σορβόννης ανάμεσα στις 3 και 9 του Μάη. Ακολούθησαν επεισόδια και τέσσερις φοιτητές καταδικάστηκαν σε δίμηνη φυλάκιση. Κηρύχτηκε απεργία διαμαρτυρίας ενάντια στις δύο συλλήψεις και το κλείσιμο της Σορβόννης. Στις 6 του Μάη οργανώθηκαν διαδηλώσεις και ακολούθησαν βίαιες συμπλοκές, που παρατάθηκαν έως αργά τη νύχτα. Συνελήφθησαν 422 άτομα. Την επόμενη μέρα, οι ταραχές επεκτάθηκαν και στην επαρχία. Η Σορβόνη άνοιξε, αλλά λίγο αργότερα έκλεισε και πάλι. Η νύχτα της 10ης του Μάη είναι η «Νύχτα των Οδοφραγμάτων». Πλάκες από το λιθόστρωτο και κοκτέιλ Μολότωφ ενάντια στα δακρυγόνα, τα κλομπ και τις εμπορηστικές χειροβομβίδες. 367 τραυματίες, 460 συλληφέντες, 188 κατεστραμμένα οχήματα. Στις 11 του Μάη, τα συνδικάτα, κάτω από την πίεση των εργατών, κήρυξαν εικοσιτετράωρη γενική απεργία διαμαρτυρίας ενάντια στην αστυνομική βία και υποστήριξης στους φοιτητές. Στις 13, η Σορβόνη κατελήφθη από τους εξεγερμένους. Στις 15, οι εργαζόμενοι κατέλαβαν το εργοστάσιο της αυτοκινητοβιομηχανίας Ρενώ και, καθώς λένε, το κίνημα των καταλήψεων απλώθηκε γρήγορα σαν τη φωτιά...

Στην πρώτη γενική συνέλευση της κατεύλημμένης Σορβόννης, ο Ριεζέλ πρόβαλε δημοσίως τα αιτήματα που ήδη ήταν σιωπηρώς δεκτά στην έμπρακτη άμεση δημοκρατία που επικράτησε εκεί και συνεπώς εκλέχτηκε στην Επιτροπή Κατάληψης. Αυτό το όργανο, αποτελούμενο από δεκαπέντε ανακλητούς αντιπροσώπους, επιφορτίστηκε με τα καθήκοντα της οργάνωσης και της συνέχισης της κατάληψης. Ωστόσο, από τη στιγμή σχεδόν της συγκρότησής του, το έργο του εμποδίστηκε από τους γραφειοκρατίσκους της UNEF και τους αγαπημένους τους απεισαλίστες της χειραγώγησης. Στις 16, μπροστά στο αναπτυσσόμενο με γρούγις ρυθμούς κίνημα καταλήψεων των εργοστασίων, η Επιτροπή Κατάληψης της Σορβόννης κάλεσε τον πληθυσμό σε «άμεση κατάληψη όλων των εργοστασίων της Γαλλίας και σχηματισμό εργατικών συμβούλιων». Το κάλεσμα αυτό σκανδάλισε – και ένωσε – όλους τους γραφειοκρατίσκους και τους αριστερούς γηγετίσκους που, συσπειρωμένοι και χειραγωγούντες, κατάφεραν να οδηγήσουν στην ανάληση της Επιτροπής Κατάληψης, στις 17 Μάη. Η τέως επιτρόπη ανακοίνωσε πως, καθώς η δημοκρατία είχε χειραγωγηθεί για μια ακόμα φορά από τους τεχνικούς της εξουσίας και, καθώς η Σορβόνη είχε ουσιαστικά διαχωρίσει τη θέση της από το κίνημα των εργατών, τα μέλη της επιτροπής δεν είχαν πια κανένα ενδιαφέρον εκεί μέσα και, συνεπώς, αποχωρούν.

Η μισθωτή εργασία σταμάτησε και μάλιστα με πρωτοβουλία των ίδιων των εργαζομένων. Έως τις 20 του μηνός, το κίνημα αγκάλιασε έξι εκατομμύρια εργαζομένους. Τα συνδικάτα, των οποίων η γραφειοκρατική νοοτροπία δεν αναγνωρίζει παρά μονάχα την ποσότητα, αντιλήφθηκαν τελικά την ευθραυστότητα της κυριότητάς τους πάνω στο «εργατικό κίνημα» και κινητοποιήθηκαν προκειμένου να αντιμετωπίσουν την πρόκληση. Με τις ανακοινώσεις τους αναγνώρισαν «επισήμα» τις καταλήψεις, αλλά, βέβαια, ως διαχωρισμένες. Οι εκπρόσωποι των γραφειοκρατών κάθε εργοστασίου ή κάθε τομέα της βιομηχανίας, πρόβαλαν συγκεκριμένα αιτήματα (ανέγκειας των μισθών και άλλα παρεμφερή) και ξεχωρίστες σε κάθε κατάληψη διεκδικήσεις. Μονάχα τα συνδικάτα (και ιδιαίτερα οι σταλινικοί της GGT μπροστάναν να κάνουν πειστική μια τέτοια απάτη, μια τέτοια κοροϊδία, γιατί – αντίθετα με το κράτος και την αυτοκή τάξη – οι καταφερτζήδες τους και οι μπράβοι τους βρίσκονταν ήδη ανάμεσα στους εργάτες. Πάνω απ' όλα, ήταν απαραίτητο και επιτακτικό να κρατήσουν τους εργαζομένους διαχωρισμένους μεταξύ τους και μακριά από όλους εκείνους που θεωρούσαν λόγω θέσεως τους εαυτούς τους προλετάριους. Έτσι, κλείδωσαν τις πύλες των εργοστασίων και χρησιμοποίησαν τα στελέχη των συνδικάτων σαν φρουρούς. Και τότε, μπροστάνε πλέον να αρχίσει η αναμόρφωση – δηλαδή, η εσκεμμένη εξασθένιση του κινήματος των εργαζομένων.

Στις 17 του Μάη, συγκροτήθηκε το Συμβούλιο για τη Συνέχιση των Καταλήψεων (CMDO), από μέλη της πρώην Επιτροπής Κατάληψης και άλλα άτομα, κάνοντας έκκληση για την επέκταση των καταλήψεων και την άμεση δημοκρατία των Συμβούλιων. Στις 30 του Μάη, το CMDO κυκλοφόρησε το «Μήνυμα προς όλους τους εργαζόμενους», όπου, μεταξύ άλλων, έλεγε: «Το παρόν κίνημα δεν «πολιτικοποιήθηκε» και προχώρησε πέρα από τις μίζερες συνδικαλιστικές διεκδικήσεις για τους μισθών και τις συντάξεις, που παρουσιάζονται αυθαίρετα ως «κοινωνικά ζητήματα». Το κίνημα αυτό βρίσκεται πέρα από την πολιτική: θέτει το κοινωνικό ζήτημα σε όλη την την αλήθεια... Σήμερα, με την εξουσία που έχουν στα χέρια τους και με το γνωστό ρόλο των κομμάτων και των συνδικάτων, οι εργαζόμενοι έναν μόνο δρόμο έχουν μπροστά τους: την άμεση ανάληψη της οικονομίας και όλων των όψεων της ανοικοδόμησης της κοινωνικής ζωής από ενιαίες επιτροπές της βάσης, που θα επιβεβαιώσουν την αυτονομία τους απέναντι σε όλες τις πολιτικούσυνδικαλιστές ηγεσίες, θα εξασφαλίσουν την αυτοάμυνά τους και θα ομοσπονδοποιηθούν σε τοπική και εθνική κλίμακα. Ακολουθώντας αυτό το δρόμο, θα πρέπει να γίνουν η μόνη πραγματική εξουσία στη χώρα, η εξουσία των Συμβούλιων των Εργαζομένων...».

Το CMDO έκανε πράξη την άμεση δημοκρατία, έγγυωμένο την ισότιμη συμμετοχή όλων στις

συζητήσεις, τις αποφάσεις και τις εκτελέσεις των αποφάσεων. Περιλαμβάνοντας περί τους σαράντα εργαζόμενους, φοιτητές και μαθητές λυκείων, «λυσσασμένους» και καταστασιακούς, λειτουργησε ως μια απερίσπαστη και διαρκής γενική συνέλευση. Η συνεκτικότητά του, γεννημένη αβίαστα, ενισχύθηκε από τη γενική συμφωνία με τις βασικές θέσεις της Καταστασιακής Διεθνούς. Στη διάρκεια της λειτουργίας του, που κράτησε λιγότερο από ένα μήνα, το CMDO δημοσίευσε μια σειρά από κείμενα και πάντα άρθρων αυτό που ήταν ρευστό και αυτό που δεν ήταν παρά τα ελάχιστα απαραίτητα βήματα για να προωθηθεί η επικρατούσα κατάσταση στην επικράτεια της μετασχηματιζόμενης καθημερινής ζωής. Το CMDO, που δεν ήταν συμβούλιο αλλά λειτουργησε για να υποθάλψει την ανάπτυξη των συμβούλιών, διαλύθηκε ταυτόχρονα με το ουσιαστικό τέλος του κινήματος των καταλήγεων.

Ωστόσο τα γεγονότα του Μάη, αποκάλυψαν φυσικά την εγκατάλευψη των δύο μαζικών οργανώσεων (συνδικάτα και μαζικό κόμμα) που σφετερίζονταν τους αγώνες του προλεταριάτου στον αιώνα μας. Αποκάλυψαν, επίσης, τα απομεινάρια της ιδέας των «ηγετών» ως τέτοια. Τέλος, έδειξαν τι ήταν απαραίτητο για την προώθηση του κινήματος μέσα στο προλεταριακό σχέδιο. Υπήρξαν συζητήσεις, προτάσεις, απαρχές κινήσεων προς την αυτοδιεύθυνση, σκιαγραφήσεις αυτού που πρόκειται να έρθει. Τα συμβούλια δεν αναδύθηκαν. Αυτό που τελικά επικράτησε ήταν η (αντι)κλιμακωτή και σιωπηρή επιστροφή στην εργασία, τις εκλογές και τις επιλεκτικές καταπιέσεις.

Οι δυνατότητες που αναφάντηκαν στη Γαλλία θα ανακύψουν, το δίχως άλλο, ξανά – και όχι μόνο στη Γαλλία.

(SITUATIONIST INTERNATIONAL No 1, Ιούνιος 1969, αμερικανικό τμήμα της Καταστασιακής Διεθνούς)

Μετάφραση: Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης

ΕΝΑΣ ΑΜΠΕΛΟΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Ποιός είναι ο Μαρκούζε; Ποιός είναι αυτός που λατρεύουν όλοι οι κύκλοι της Αμφιθήτης;

Μας λέει, στο βιβλίο του *O Μονοδιάστατος Άνθρωπος*, ότι η αστική τάξη και το προλεταριάτο εξακολουθούν να είναι οι βασικές τάξεις του καπιταλιστικού κόσμου. 'Όμως, οι πρώην ανταγωνιστές είναι τώρα ενωμένοι, στη βάση του συμφέροντός τους να συντηρήσουν και να βελτιώσουν τη σύγχρονη κοινωνία. Το προλεταριάτο έχει αποποιηθεί τον ιστορικό του ρόλο. Η ταξική πάλλη έχει τερματιστεί μέσα στην ταξική κοινωνία. 'Όχι μόνο η αστική συνείδηση απορροφάει το προλεταριάτο, αλλά κι οι δυο τάξεις, που στην ουσία είναι τώρα μία, δεν εμφανίζονται πια ως φορείς ιστορικού μετασχηματισμού. Η λέξη εμφανίζονται όπως την χρησιμοποιεί ο φιλόσοφος είναι περιέργη: θα πρέπει να υποθέσουμε ότι η ανάλυση της αναπτυγμένης βιομηχανικής κοινωνίας βασίζεται σε μια φαινομενικότητα;

Έχοντας όμως ξεφορτωθεί το προλεταριάτο, καταλαμβάνεται από θίλψη, προς το τέλος του βιβλίου του, ακόμα και για την πιο ισχυρή συνείδηση η οποία είναι ανίσχυρη όταν στερείται την υλική δύναμη μετασχηματισμού της ζωής. Εφόσον η επαναστατική συνείδηση είναι αδύνατη δίχως μιαν επαναστατική τάξη, εκλαμβάνουμε την ισχυρή συνείδηση ως κάτι διαφορετικό απ' την επαναστατική (ως αστική, δίχως αμφιβολία).

'Οταν λέει ότι «η διαλεκτική αντίληψη αναγέλλει την ίδια της την αδυναμία», επιστέφει τους φενακισμούς του. Έχει θέσει εξαρχής τους όρους της δικής του αδυναμίας, που μεταφέρεται ύστερα στην αδυναμία της διαλεκτικής αντίληψης και, ευρύτερα, στην αδυναμία του απελευθερωτικού ιστορικού σχεδίου. Μετά απ' αυτό, όταν κάνει αναλύσεις που τείνουν ν' αποσαφηνίσουν τις πραγματικές σχέσεις μέσα στην «αναπτυγμένη βιομηχανική κοινωνία», οι αναλύσεις αυτές δεν αποσαφηνίζουν την ανα-

γκαιότητα ξεπεράσματος αυτής της κοινωνίας, αλλά ενισχύουν τη γενική αδυναμία κι οι αναλύσεις, ως τέτοιες, γίνονται λόγοι προσαρμογής στην κυριάρχη πραγματικότητα.

Στερημένος από μια τάξη που θα καταργήσει την ταξική κοινωνία, έναν «από φορέα ιστορικής αλλαγής», ο Μαρκούζε επιδιώκει την πραγμάτωση (την ανάδυση του δυναμικού του προλεταριάτου) της αστικής κοινωνίας όχι διαμέσου ενός ξεπεράσματος των συνθηκών της, αλλά με μια επιτάχυνση του κυριάρχου προτοτές. 'Όχι πως το σύστημα θα έπρεπε να είναι διαφορετικό, αλλά ότι θα έπρεπε να γίνει περισσότερο αυτά που ήδη είναι. Σ' αυτό συναντάται με τον Μαξ Βέμπερ, που είδε την γραφειοκρατία ν' αναδύεται για να ορθολογικοποιήσει (η λέξη του Μαρκούζε είναι «ειρηνεύσει») την ύπαρξη.

Σκιαγραφεί στο βιβλίο του *O Μονοδιάστατος Άνθρωπος*, την εναλλακτική λύση του στον αστικό ανορθολογισμό.

Παραδόξως, η αντίληψη των νέων κοινωνικών θεσμών δεν φαίνεται να είναι εκείνη που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη δυσκολία στην απόπειρα να απαντηθεί αυτό το ερώτημα. Οι ίδιες οι κατετημένες κοινωνίες, αλλάζουν ή έχουν ήδη αλλάζει τους βασικούς θεσμούς προς την κατεύθυνση του αιχανόμενου σχεδιασμού. Εφόσον η ανάπτυξη κι η αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων για την καθολική ικανοποίηση των βασικών αναγκών, αποτελεί προϋπόθεση της ειρήνευσης, είναι αυσμβίβαστη με την υπεροχή επιμέρους συμφερόντων που εμποδίζουν την επίτευξη αυτού του στόχου. Η ποιοτική αλλαγή εξαρτάται απ' τον σχεδιασμό υπέρ του συνόλου κι ενάντια στα συμφέροντα αυτά και μόνο σ' αυτή τη βάση μπορεί ν' αναδυθεί μια ελεύθερη κι ορθολογική κοινωνία.

Οι θεσμοί με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί ο κατευνασμός, περιφρονούν την παραδοσιακή διάχρονη ανάμεσα σε εξουσιολογική και δημοκρατική, συγκεντρωτική και φιλελεύθερη

διοίκηση. Σήμερα, η αντίθεση απέναντι στον κεντρικό σχεδιασμό εν ονόματι μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας, που στην πραγματικότητα απορρίπτεται, χρησιμεύει ως ιδεολογικό στήριγμα των καταπιεστικών συμφερόντων. Ο στόχος του αιθεντικού αυτοκαθορισμού των ατόμων, στηρίζεται στον αποτελεσματικό κοινωνικό έλεγχο πάνω στην παραγωγή και διανομή των αναγκαίων αγαθών (απ' την άποψη του κατηγημένου επιπέδου υλικής και πνευματικής κουλτούρας).

Εδώ, η τεχνολογική ορθολογικότητα, απογυμνωμένη απ' τα εκμεταλλευτικά της χαρακτηριστικά, αποτελεί το μοναδικό πρότυπο στον σχεδιασμό και την ανάπτυξη των διαθέσιμων πόρων για όλους. Ο αυτοκαθορισμός στην παραγωγή και τη διανομή των ζωτικών αγαθών κι υπηρεσιών θα ήταν περιττός. Το έργο είναι τεχνικού χαρακτήρα και ως αληθινά τεχνικό έργο, συμβάλλει στη μείωση του σωματικού και πνευματικού μόχθου. Σ' αυτόν τον τομέα, ο συγκεντρωτικός έλεγχος είναι ορθολογικός, αν εδραιώνει τις προϋποθέσεις για έναν ουσιαστικό αυτοκαθορισμό. Ο τελευταίος, μπορεί, συνακόλουθα, να γίνει ουσιαστικός στον δικό του τομέα – στις αποφάσεις που αφορούν την παραγωγή και διανομή του οικονομικού πλεονάσματος και στην ατομική ύπαρξη.

Οπωσδήποτε, ο συνδυασμός της συγκεντρωτικής εξουσίας και της άμεσης δημοκρατίας υπόκειται σε άπειρες παραλλαγές...

Τα άτομα των οποίων «ο αιθεντικός αυτοκαθορισμός στηρίζεται στον αποτελεσματικό κοινωνικό έλεγχο», είναι τα ίδια άτομα «τα ιδιαίτερα συμφέροντα των οποίων είναι ασυμβίβαστα με την ποιοτική αλλαγή».

Η αισική τάξη εξορθολογισμένη (ειρηνευμένη) από μια τεχνολογική ορθολογικότητα, ασκεί κεντρικό έλεγχο (γιατί να μην χρησιμοποιήσουμε εδώ, σαν τον Μαξ Βέμπερ, τη λέξη γραφειοκρατία;) αφήνοντας τα άτομα να πάγκουν «ουσιαστικά» στο περιθώριο, με την ατομική τους ζωή και το οικονομικό πλεόνασμά τους...

Εδώ λοιπόν υπάρχει ένα πρόγραμμα για μια κοινωνική δημοκρατία, συμπληρωμένο με σχε-

διαστές στην κορυφή – τεχνοκράτες ή γραφειοκράτες – που είναι αρκετά καλοί ώστε να επιτρέπουν στο άτομο ν' αποφασίζει για το δευτερεύον: την ατομική του ζωή ως πλεόνασμα.

Ο Μαρκούζε προειδοποιεί (σε άλλο μέρος του βιβλίου του) για τον τεχνολογικό φετιχισμό – κι υπέρεια σπεύδει να συνηγορήσει υπέρ αυτού, σε ό,τι θα ήθελε να πιστεύουν οι άλλοι ότι είναι «η ευκαιρία των εναλλαγών». Αν το ξέρει, δεν καταλαβαίνει ότι κάθε πρόσδος της τεχνολογικής γνώσης είναι μια πρόσδος της θεαματικοποίησης της ύπαρξης, της υποδούλωσης; Όχι επειδή η γνώση είναι υποδούλωση, αλλά επειδή τα κυρίαρχα στρώματα – αστικά ή γραφειοκρατικά και γραφειοκρατικά μετά τα αστικά – χρησιμοποιούν την γνώση μόνο γι' αυτόν το σκοπό. Η απελευθερωτική δυνατότητα του κατιταλισμού – να αποστέλει τους ανθρώπους απ' τη σφαίρα της ολοκληρωτικής υποταγής τους στη φύση – μετατρέπεται στο αντίθετό της.

Οι τεχνοκράτες βρίσκονται πιο κοντά απ' ό,τι φαίνεται να πιστεύει. «Ολόκληρο το εικοσιτετράριθρο, ο Υπουργός βρίσκεται αντιμέτωπος με μια σύγκρουση ανάμεσα στο εθνικό συμφέρον και το στενό συμφέρον επιμέρους βιομηχανιών, βιομηχανιών υπηρεσιών και τοπικών περιοχών. Δεν μπορεί ν' αποφύγει την διένεξη σ' ολόκληρη την κλίμακα των θεμάτων που κυριαρχούν στα κύρια άρθρα των εφημερίδων, αν προτίθεται να θέσει τα συμφέροντα των πολλών υπεράνω των συμφερόντων των ολίγων. Κι ακόμα, το εθνικό συμφέρον, υπεράνω όλων, είναι εκείνο που έχει χρέος να υπηρετεί». (Η Ουσία της Ασφάλειας, Ρ.Σ. Μακναμάρα). (Η ίδια η δήλωση του Μακναμάρα εκφράζει μιαν αντίφαση. Το «εθνικό συμφέρον» είναι το συμφέρον της άρχουσας τάξης, οι ολίγοι, τα στενά συμφέροντα, το ταυτίζει όμως εδώ με τα συμφέροντα των πολλών, καθώς εναρμονίζεται άριστα με την ιδεολογία ενός γραφειοκρατικά ελεγχόμενου κράτους. Αυτή η αντίφαση είναι ο όρος ύπαρξης της γραφειοκρατίας: είναι η βάση του διλήμματός της, μέσα στο οποίο ανακαλύπτει όλες τις ηθικές, ιδεαλιστικές ή άλλες

κρίσεις της, ενώ συνεχίζει η πάλη με την κρατική εξουσία για την ειρήνευση – ορθολογικοπόιηση – της ύπαρξης).

Κάτω απ' το μανδύα ενός αμπελοφιλόσοφου, κρύβεται ένας σοσιαλδημοκράτης (κάποιος που επιθυμεί να εισαγάγει τέτοιες θεσμοκέτες τροποποιήσεις ώστε να επιτρέψει στον καπιταλισμό να αυτοσυντηρηθεί).

Νωρίτερα – στο *Έρως και Πολιτισμός* – ο Μαρκούζε είχε επισημάνει το συμπέρασμα της Φρούδικής θεωρίας περί του ανατόφευκτου της πάλης ενάντια στην επιθυμία. Η πρακτική δυνατότητα εξάλειψης της επιθυμίας κατέστησε περιττό τον Φρούδικό μηχανισμό ως αντανάκλαση μιας οντολογικής ουσίας του ανθρώπου και τον εισήγαγε εκ νέου ως μια στιγμή της σκέψης που συνδέεται με μια στιγμή της ιστορίας. Στο φως αυτής της ανακάλυψης, η κριτική στιγμή της Φρούδικής θεωρίας επηρέασε βαθιά την αντίληψη για την καταπιεστική φύση της αστικής κοινωνίας. Αυτό ήταν πον θεμελίωσε την επίθεσή του ενάντια στους αναθεωρητές της Φρούδικής θεωρίας, αναγκασμένους να καταστρέψουν το κριτικό περιεχόμενο της θεωρίας, προς όφελος της αστικής τάξης πραγμάτων.

Κι ο ίδιος ο Μαρκούζε, όμως, βρισκόταν σε επικίνδυνη θέση. Μιλώντας περί διαστροφών, παρατήρησε ότι «φαίνεται να συνδέονται με τη γενικότερη διαστροφή της ανθρωπίνης ύπαρξης σε μια καταπιεστική κουλτούρα, όμως οι διαστροφές έχουν μιαν ενοτικώδη ουσία διαφορετική απ' αυτές τις μορφές κι αυτή η ουσία μπορεί κάλλιστα να εκφράζεται με άλλες μορφές που συμβιβάζονται με την ομαλότητα σ' ενναν ανώτερο πολιτισμό.» Η υπό όρους διατήρηση είναι κάτι περισσότερο απ' την επιφύλαξη ενός προσεκτικού φιλόσοφου της σπέκουλας: υποδηλώνει ότι ο Φρόντ, στο κάτω-κάτω, μπορεί να είχε όντως ανακαλύψει κάτι για την οντολογική ουσία του ανθρώπου.

Είναι συζητήσιμο αν η «αχρονικότητα είναι το ιδώδες της ηδονής», εκείνος, όμως, επιβεβαιώνοντας δίχως την κάλυψη της φαινομενικότητας, χρησιμοποιεί αυτήν την αντίληψη για να εισαγάγει εκ νέου μια «πρωτογενή διάψευ-

ση», έτοι ώστε να εμφανισθεί ξανά η απώθηση για να κάνει «την ίδια την ηδονή οδυνηρή».

Επιβεβαιώνει, επίσης, ότι η εξάλειψη της αλλοτριωμένης εργασίας είναι αδύνατη (ξεχνώντας, προς το παρόν, ότι η αλλοτριωμένη εργασία στην αστική κοινωνία αντικατοπτρίζει την «πάλη ενάντια στην επιθυμία»), έτοι ώστε, συνακόλουθα, να κατακτήσει εκ νέου το περιεχόμενο της Φρούδικής θεωρίας ως οντολογικής θεώρησης. Γιατί, στην πραγματικότητα, το πρόβλημα είναι να περιορίσεις στο ελάχιστο, να αμβλύνεις, τα πιο επιβλαβή ίχνη της αστικής κυριαρχίας, υπέρ μιας πιο ορθολογικής και πιο ειρηνευμένης οργάνωσης της επιβίωσης, ώσπου κι ο ίδιος ο θάνατος, «όπως κι οι άλλες αναγκαιότητες, να μπορεί να γίνει πιο ορθολογικός – ανάδυνος». Ορίστε, λοιπόν, νά τη.

Στο καθημερινό επίπεδο είναι λιγότερο περιφραστικός:

«Ποτέ δεν υπαίνιχθηκα ούτε υπερασπίστηκα ή υποστήριξα την καταστροφή των κατεστημένων πανεπιστημίων και την οικοδόμηση στη θέση τους νέων αντι-ιδρυμάτων. Πάντοτε έλεγα ότι, ανεξάρτητα απ' το πόσο ριζοσπασικά είναι τα αιτήματα των φοιτητών, κι άσχετα απ' το πόσο δίκαια είναι, θα πρέπει να προωθηθούν μέσα στα υφιστάμενα πανεπιστήμια και να υλοποιηθούν μέσα στα υφιστάμενα πανεπιστήμια».

Το πανεπιστήμιο είναι το έσχατο προπύργιο της ελευθερίας. Δεν είναι δυνατόν να τα βγάλουμε πέρα δίχως μια ελίτ. Η εργατική τάξη που είναι απαραίτητη για την κοινωνική επανάσταση που φαντάζεται αυτός, είναι εκείνη που είναι απαραίτητη για την εγκαθίδρυση ενός νέου κυριαρχού στρώματος. Μπορούμε να κατανοήσουμε την επιθυμία του για επιλεκτική καταστολή – γιατί αυτός δεν σκέφτεται μιαν επανάσταση. Σκέφτεται την εφαρμογή ενός σοσιαλδημοκρατικού μεταρρυθμιστικού προγράμματος μέσα στα πλαίσια του καπιταλισμού και σκέφτεται την αναδρομική αντίσταση σ' αυτήν την μεταρρύθμιση.

Στις πρώτες αψιμαχίες στους δρόμους, ανακάλυψε εκ νέου άθικτο το σοσιαλδημοκρατικό του παρελθόν, συμπληρωμένο με «μη εκρηκτι-

κή εξέλιξη» και «προοδευτικές καταπιεστικές δυνάμεις».

Ο πεσσιμισμός των χρόνων της απομόνωσής του, του επέτρεψε να δει ότι η αναπτυγμένη βιομηχανική κοινωνία, όπως την ονομάζει, είναι τηματική, μια ενότητα θεμελιωμένη στον κατακερματισμό της υπαρξής. Άλλα δεν το αντιλήφθηκε. Ανακαλύπτοντας εκ νέου, άθελά του, την αισιοδοξία, ανακάλυψε εκ νέου την αποσπασματική αμφισβήτηση του παρελθόντος του. Να καταστρέψουμε το αστικό πανεπιστήμιο; Ποτέ! Πώς τολμάς; Πώς μπορούμε λοιπόν να συμμετάσχουμε στη διοίκησή του;

Το προτέσης της πραγματοίησης δεν εξαίρεσε τη φαντασία του. Παρατηρούμε (απ' τις ίδιες ανακοινώσεις των εφημερίδων) ότι εντυπωσιάστηκε από συνθήματα που γράψαμε ή εμπνεύ-

σαμε στη Γαλλία (Μάης-Ιούνης 1968) – ‘Όλη η εξουσία στη φαντασία, Γίνετε ρεαλιστές, απαιτείστε το αδύνατο. ’Όμως, ανάμεσα στ’ άλλα, υπήρχε και κάποιο που ποτέ δεν ανέφερε: Η ανθρωπότητα θα ευτυχήσει όταν ο τελευταίος γραφειοκράτης στραγγαλιστεί με τα έντερα των τελευταίουν καπιταλιστή. ’Όσο για τους αμπελοφιλόσοφους θα εξαφανισθούν κι αυτοί.

Στο μεταξύ, ένας εύστροφος καθηγητής, που είναι όμως και σοσιαλδημοκράτης, μοιάζει σαν χρυσός χαλκάς στη μύτη μιας γουρούνας.

[Αντή η προκήρυξη, ελαφρά συντετμημένη και με τίτλο «Η αφομοίωση των Μαρκούζε», μοιράστηκε στις 5 Δεκέμβρη 1968, σε μια φιλανθρωπική παράσταση που έδωσε ο Μαρκούζε υπέρ του Guardian (μικρό ιδεολογικό χωνευτήριο)].

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Σύντροφοι,

Αυτό που κάνει το ιταλικό προλεταριάτο τούτη τη στιγμή στα εργοστάσια και στο δρόμο δεν είναι ακόμη η επανάσταση, αλλά είναι σίγουρα ήδη επαναστατικό. Η Ιταλία βρίσκεται στο επίκεντρο της κρίσης που επιτίθεται απ' όλες τις μεριές στον αστικό και γραφειοκρατικό καπιταλισμό, και που εξαπολύει τη δεύτερη έφοδο των προλετάριων όλων των χωρών ενάντια σ' όλες τις εξουσίες. Αλλά σήμερα ακόμη, γνωρίζουμε προπάντων την αλήθεια του κινήματος που δηλώνεται περισσότερο απ' το φόρο των εχθρών του παρά απ' τη βεβαιωμένη θέληση των άμεσων πρωταγωνιστών του. Πρόκειται από δω και στο εξής για μια ανατόφευκτη διαδικασία, απ' την οποία δεν λείπει παρά μόνο η συνείδηση αυτού που έχει ήδη κάνει σε ορισμένες περιστάσεις για να ξέρει αυτό που μπορεί να κάνει και να το κάνει παντού.

Για πρώτη φορά έτειτα από πολύ καιρό, η επιστροφή της ταξικής πάλης βρίσκεται το αληθινό ξεκίνημά της στο αυθόρυμπο κίνημα των εργατικών εξεγέρσεων. Το γεγονός ότι η λήξη των συλλογικών συμβάσεων κι οι απεργίες συμπαράστασης που εξαπολύθηκαν απ' τα συνδικάτα στη διάρκεια των τελευταίων μηνών πρόσφεραν μερικές φορές μια ευκαιρία επιπλέον για να εκδηλωθούν παντού παράνομοι αγώνες αποφασισμένοι απ' τους εργάτες και, σποραδικά, οι απαρχές μιας εξεγερσης, αποκαλύπτει σε ποιό βαθμό ήταν ήδη παρούσες οι υποκειμενικές και αντικειμενικές συνθήκες. Οι συλλογικές συμβάσεις ήταν μια κατάκτηση του εργατικού κινήματος, αλλά ποτέ δεν του στάθηκαν αρκετές και, σήμερα, αποτελούν για την εργοδοσία την εγγύηση μιας κοινωνικής εκεχειρίας, το νόμμιμο τύπο της αγοράς εργασίας, την αλυσίδα που προσδένει την τάξη των εργαζομένων στην τάξη των καπιταλιστών και των υπαλλήλων τους. Άλλα τώρα οι πραγματικοί αγώνες δεν έχουν πια ανάγκη από διεκδικήσεις για να ξεκινήσουν, γιατί δεν πρόκειται πια για διεκδικήσεις, αλλά για ένα βαθύ κίνημα που θέτει το κοινωνικό ζήτημα στην απλή αλήθεια του και που κανένα διοικητικό μέτρο δεν θα μπορέσει να το διαλύσει.

Καθώς οι συλλογικές συμβάσεις δεν είναι η αφετηρία αυτών των αγώνων, κανείς δεν περιμένει σ' αλήθεια να σταματήσουν με την ανανέωση των συμβάσεων. Τουναντίον, είναι μοιραίο να πολλαπλασιαστούν όταν θα είναι πλέον αδύνατο να συγκαλυφθεί ότι καταρχήν καταστέλλονται από τα συνδικάτα που προσπαθούν με όλα τα μέσα να τους χαλιναγγήσουν. Στην παρούσα κατάσταση, κάνοντας απεργίες-έκπληξη, απροειδοποίητα, οι εργάτες αντιτάσσονται ήδη στα συνδικάτα, εξαναγκάζοντάς τα σε μια ολόενα και δυσκολότερη αφομοίωσή και ξέρουν ήδη ότι, στην καινούρια τους εξέγερση, θα πρέπει να αγωνιστούν εξαρχής εναντίον τους. Οι ριζοσπαστικές ενέργειες που έγιναν – στην Ιταλία για πρώτη φορά στην ιστορία – από τους εργάτες της Φίατ και της Πιρέλι το Σεπτέμβριο, οι σύγχρονες και καταστροφικές για το εμπόρευμα και την εργασία εξεγέρσεις είναι επίσης, προς το παρόν, ενέργειες απομονωμένες που δεν διαδίδονται παρά διαμέσου της παραδειγματικότητάς τους. Με την τρόμοκρατία της διαστρέβλωσης και της μονοπάλησης των επαφών, τα συνδικάτα απομονώνουν κάθε αγώνα απ' όλους τους άλλους, απομονώνουν τους εργάτες από τους άλλους εργάτες, και κάνουν αποδεκτούς σε κάθε τομέα επιμέρους αγώνες, των οποίων κατέχουν τους στόχους και τον αστυνομικό έλεγχο. Μ' αυτόν τον τρόπο, θέλουν εντελώς ξεκάθαρα ν' αποκοιμίσουν τους εργάτες διαμέσου μιας ατέρμονης ακολουθίας αγώνων που δεν θ' αλλάζουν τίποτε και προσπαθούν να γίνουν αποδεκτά από τους εργαζόμενους αποδεχόμενα κατά το ήμισυ, ως τετελεσμένο γεγονός, αλλά δίχως ποτέ να τις παραδεχθούν, ακόμη και τις πιο βίαιες ενέργειες. Αν το εργατικό κίνημα θέτει σήμερα να υπερισχύσει σε όλα τα μέτωπα των διεκ-

δικήσεων – πράγμα που δίνει προς το παρόν κάποια δύναμη στα συνδικάτα – είναι επειδή θέλει, διαλύοντας εύκοι αχρόνια ψευδαισθήσεων, ν' αποδείξει στον εαυτό του ότι μπορεί να πάει παραπέρα. Κι αυτό εμπειριέχει ήδη το λόγο της ήττας όλων των συνδικάτων.

Η κατάσταση είναι αρκετά προχωρημένη ώστε τα συνδικάτα να είναι συχνά αναγκασμένα να μην ακολουθούν πια τους εργάτες στο πεδίο τους, αρνούμενα απλά την ύπαρξη των πράξεων τους, αλλά δεν είναι ακόμη αρκετά επαναστατική ώστε αυτές οι πράξεις να εκδιώξουν τα συνδικάτα απ' το ίδιο τους το πεδίο, αρνούμενες σ' αυτά κάθε εξιστοσία και κάθε αντιτροσωπευτική εξουσία. Μια παρόμοια κατάσταση δεν μπορεί σε καμά περίπτωση να διαρκέσει και βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα να εξαπλωθεί ή να εξαφανιστεί (με τη συνδυασμένη δύναμη της καταστολής και των διακανονιστικών διαποραγματεύσεων, εξουθενώντας την πλειοψηφία των εργαζομένων με εξαντλητικούς αγώνες και ολοένα και μεγαλύτερες παραχωρήσεις και, ενδεχομένως επίσης, με την δύναμη μιας «λαϊκής κυβέρνησης», υποστηριζόμενης από το λεγόμενο κομμουνιστικό κόμμα: θα μπορούσε κι αυτή επίσης να προσπαθήσει να υπερασπιστεί τον παλιό κόσμο, αν ήταν σε θέση ν' αποδείξει στην αυτική τάξη ότι της είναι πιστή). Στο μέτρο που υφίσταται ακόμη μια προσωρινή ειρηνική κατάσταση, οι εργαζόμενοι μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τα συνδικάτα ως απλούς οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης, χωρίς ανταπάτες αλλά, στο μέτρο που αυτή η κατάσταση διοιλοθαίνει αναπόφευκτα προς τον εμφύλιο πόλεμο, η πρωτοβουλία περνάει αποφασιστικά στους εργαζόμενους. Δε μαθαίνουν μονάχα πόσο εύθραυστο είναι το σύστημα ημιαυτοματοποιημένης παραγωγής, αλλά ανακαλύπτουν ξανά οι ίδιοι την τάξη τους, τη συνείδησή τους και, μαζί με την συνείδησή τους, την πρακτική τους δύναμη. Στο ένα εργοστάσιο μετά το άλλο, οι εργάτες δίνουν το σινιάλιο με το οποίο εμφανίζονται έτοιμοι για άμεση και γενική επίθεση, κι αναζητούν συμμάχους μεταξύ των νέων στρωμάτων προλεταριοποιημένων εργαζομένων. Καθώς στερούνται επικοινωνίας, οι προλετάριοι αναγνωρίζονται μέσα από τις πράξεις τους. Κι οι συνέπειες των πράξεων τους τους άθούν προς τα εμπόδια.

Η βαθύτερη σημασία των σημερινών αγώνων, αυτών στους οποίους οι εργάτες επιδιώκουν να πολεμήσουν ανοιχτά τους εχθρούς τους αλλά τις περισσότερες φορές βρίσκονται αντιμέτωποι με τα συνδικάτα «τους», έγκειται στο γεγονός ότι θραύσουν την ψυχοροπολεμική ισορροπία ανάμεσα στους εργαζόμενους και στις συνδικαλιστικές γραφειοκρατίες. Για να τελειοποιήσουν την κοινωνική οργάνωση της φαινομενικότητας, της οποίας γίνονται στη σημερινή κατάσταση το καλύτερο υλικό στήριγμα, τα συνδικάτα ζητούν να είναι χρυσμένη η «προκλητική» παρουσία της αστυνομίας στις «ειρηνικές συγχρούσεις της εργασίας».

Στα όνειρά τους φαντάζονται, μαζί με το λεγόμενο κομμουνιστικό κόμμα, να «καταστήσουν άχρηστη» την αστυνομία γινόμενα τα ίδια αστυνομικοί, και θέλουν να εξαγοράσουν στο Κοινοβούλιο, «στο όνομα των εργαζομένων», τον αφοπλισμό της αστυνομίας προσφέροντας σε αντάλλαγμα τον αφοπλισμό του προλεταριάτου.

Για τη δράση τους, τα συνδικάτα χρειάζονται την ύπαρξη του κεφαλαίου και του Κράτους, ενώ το συμφέρον των εργαζομένων έγκειται στην κατάργησή τους, γιατί αυτοί είναι οι παραγωγοί όλου του κοινωνικού πλούτου κι επομένως οι νόμιμοι ιδιοκτήτες του. Προσποιούμενα τους «εξτρεμιστές» απέναντι σ' ένα κίνημα πολύ πιο εξτρεμιστικό απ' αυτά, τα συνδικάτα μπορεί να πιστεύουν μάλιστα ότι απαίτησαν έτσι το μέγιστο που μπορεί να ζητήσει κανέις απ' το κεφάλαιο, αλλά δίχως ποτέ ν' αμφισβητήσουν την ύπαρξη του. Ρεφορμιστικό από τη φύση του, το συνδικάτο παρασένει το καλύτερο στήριγμα μιας εργοδοσίας που έγινε ρεφορμιστική με τη σειρά της. Οι πολιτικές και συνδικαλιστικές γραφειοκρατίες δεν είναι, επομένως, ξεπεσμένες ή δήθεν προδοτικές εργατικές οργανώσεις, αλλά ένας μηχανισμός ενσωμάτωσης στην καπιταλιστική κοινωνία, την κοινωνία της ατομικής ιδιοκτησίας ή της κρατικής ιδιοκτησίας, του εμπορεύματος και της μισθωτής εργασίας.

Πρόγραμμά τους είναι να διαιωνίζουν την πάλη των τάξεων μοιράζοντας καθημερινά ένα ισχνό υποκατάστατό της για να το πετύχουν αυτό, δεν μπορούν ποτέ ν' αποδοκιμάσουν εντελώς ενοιχτά τις πρωτοβουλίες της βάσης, άλλα οφείλουν να τις επιλέγουν, να τις οικειοποιούνται και να πλειοδοτούν στις διεκδικήσεις. Κοντολογίς, επιδιώκουν, μέσα από ένα φαινομενικό μετασχηματισμό των κοινωνικών συνθηκών, να εξαγοράσουν τους εργαζόμενους με ελεμησούντες μεταφιεσμένες σε κατακτήσεις και να συντρίψουν την επαναστατική τους δύναμη καθιστώντας, προσωρινά, τις συνθήκες επιβίωσής τους όσο το δυνατόν πιο υποφερτές και άνετες. Το πρόβλημα των συνδικάτων και των σταλινικών γραφειοκρατών ανάγεται στη μίζερη φροντίδα να διατηρηθούν συντηρώντας την «έξουσία τους να προβαίνουν σε συμφωνίες». Άλλα για να τη συντηρήσουν, είναι αναγκασμένοι ν' αντιμετωπίζουν όλους τους κινδύνους προκειμένου να μπορούν να εμφανίζονται ως οι αποκλειστικοί «αντιπόδωποι» των εργαζομένων, τη στιγμή που η εργατική βάση τους το κάνει ολοένα και δυσκολότερο στερώντας τους απ' τη μόνη τους δικαιολογία. Οφείλουν να διαπιστώσουν ότι κάθε μέρα γι' αυτούς είναι χειρότερη απ' την προηγούμενη κι ότι τους χρειάζεται πια να μεριμνήσουν σοβαρά για το μέλλον τους.

Αυτοί οι αγώνες κι η προοπτική τους δεν περιορίζονται στην Ιταλία, αλλά είναι παγκόσμιοι. Στις 30 Μαΐου 1968, στη διάρκεια του κινήματος των καταλήψεων στη Γαλλία, οι καταστασιακοί έγραφαν σ' ένα *Mήνυμα προς όλους τους εργαζόμενους*: «Όσοι έχουν ήδη απορρίψει τις γελοίες συμφωνίες που ικανοποιούσαν πλήρως τις συνδικαλιστικές ηγεσίες, οφείλουν να ανακαλύψουν ότι δεν μπορούν να "πετύχουν" και πολλά πλέον μέσα στο πλαίσιο της υφιστάμενης οικονομίας, αλλά ότι μπορούν να τ' αποκτήσουν όλα, μετασχηματίζοντας όλες τις βάσεις της για λογαριασμό τους. Τ' αφεντικά δεν μπορούν διόλου πια να πληρώνουν μπορούν όμως να εξαφανιστούν».

Δεν πρέπει ούτε να τρέφουμε ούτε να διαδίδουμε αυταπάτες σχετικά με τις άμεσες δυνατότητες μιας πλήρους επιτυχίας. Το επαναστατικό κίνημα του προλεταριάτου επανακάμπτει έπειτα από μισόν αιώνα εκμηδενισμό βρίσκοντας τους εχθρούς του καλά συνενωμένους, γραφειοκράτες και αιστούς. Άλλα, στο ξεκίνημά της, η σύγχρονη επαναστατική πάλη, έχει σημασία να δείχνει το μέγιστο στο οποίο οφείλει να τείνει δίχως αναβολή, και το πεδίο όπου στο εξής όλα θα διακυβεύνονται. Τώρα, οι εργαζόμενοι οφείλουν να επιτύχουν, στα εργοστάσια και παντού, να πάρουν το λόγο για λογαριασμό τους και να ποννιάνται πονά που θέλουν. Άλλα για να το κάνουν αυτό, θ' ανακαλύψουν σύντομα ότι τους χρειάζεται πρώτα να δημιουργήσουν, με την αυτόνομη δράση τους, τις συγκεκριμένες συνθήκες, παντού ανύπαρκτες, που θα τους επιτρέπουν να μιλάνε και να δρουν, κι ότι επομένως τους χρειάζεται ν' ανατρέψουν τις υπάρχουσες συνθήκες. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος, που ποτέ δεν πρέπει να παραλείπεται να καταγγέλλεται και που εμφανίζεται σήμερα μαζί με τον επικίνδυνο χαρακτήρα των αυτόνομων εργατικών αγώνων, είναι ότι τα συνδικάτα, στην αναζήτηση υποστήριξης που τώρα πια είναι αβέβαιη, προσαρμόζονται στην τάση για άμεση δημοκρατία που εκφράζεται απ' τη βάση, νιοθετώντας με απατηλό τρόπο τις μεθόδους της (συνελεύσεις που επικυρώνουν τις ήδη ειλικρινές αποφάσεις, δημοψηφίσματα, έλεγχος της παραγωγής κ.λ.). Οι παραχωρήσεις που έχουν ήδη πετύχει ορισμένοι τομείς και που οι άλλοι θα καταλήξουν να πετύχουν, τείνουν να χαλιναγωγήσουν τη διαδικασία της ταξικής πάλης, αλλά δεν θα χρησιμεύσουν σε καμιά περίπτωση να την εμποδίσουν (όπως δεν μπόρεσε να το κάνει η «συνολική λύση» που προτάθηκε στη διάρκεια των συμφωνιών της Φίατ-Μιραφιόρι στις 26 Ιουνίου). Οι ελιγμοί των συνδικάτων σε συμφωνία με τις διευθύνσεις των επιχειρήσεων και το καπιταλιστικό πρόγραμμα για να κάνουν τους εργαζόμενους να συμμετέχουν στην εκμετάλλευσή τους, προσφέροντάς τους έναν ψευδοέλεγχο πάνω στην παραγωγή που θα οφείλει ν' ανέξανε την επιθυμία για περισσότερη παραγωγή, αποτυγχάνοντας προκαταβολικά, διότι αυτό που διακυβεύεται είναι η ίδια η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής. Δεν αφορά τους εργαζόμενους να συνδιαχειριστούν τις επιχειρήσεις με τ' αφεντικά, αλλά ν' αυτοδιαχειριστούν την κοινωνία και την ζωή τους χωρίς

νά 'χουν αφέντες. Ο «εξτρεμισμός» κι η «δημοκρατία» των συνδικαλιστικών γραφειοκρατιών – όπως και των ψευτοεπαναστατικών νεομπολεσβίκικων ομάδων που τις καταπολεμούν μόνο και μόνο για να τις αντικαταστήσουν – δεν εξαπατούν ούτε την εξουσία και, πολύ περισσότερο, δεν πρέπει να εξαπατούν τους επαναστάτες προλετάριους. Το προλεταριάτο εγκαταλείπεται στα χέρια των «γηγετών» του μόνο όταν τείνει να δείχνει περισσότερη εμπιστοσύνη σ' αυτούς παρά στον εαυτό του. Το προλεταριάτο ή είναι επαναστατικό ή δεν είναι τίποτε: όταν είναι επαναστατικό, είναι η τάξη που κρατάει το μέλλον στα χέρια της' αλλά όταν δεν είναι, καταντάει ένα απλό εξάρτημα των μηχανών, ένα τμήμα του κεφαλαίου αναγκασμένο να το υπηρετεί θέλοντας και μη σε κάθε στιγμή της καθημερινής ζωής.

Το ελάχιστο, όχι αρκετό, στο οποίο οφείλουμε τώρα να συντελέσουμε ενεργά δεν είναι άλλο απ' το να γνωστοποιήσουμε, να υποστηρίξουμε και να διαδόσουμε την αναταραχή (δεν είναι δύσκολο να προσφέρουμε τα κύρια υποδείγματα ούτε να υποθάλψουμε το συναγωνισμό: ανυποταγή σε όλες τις ιεραρχίες, σαμποτάρισμα των μηχανών και του εμπορεύματος, πρακτική της ζιζικής υποκειμενικότητας, άγριες απεργίες, οργάνωση μέσα στα εργοστάσια) να συνδέσουμε και να οριζοπαστικοποιήσουμε τους σκόρπιους αγώνες' να πάρουμε το λόγο παντού όπου είναι εφικτό και χρήσιμο προκειμένου να υποστηρίξουμε, να διαδόσουμε και να πραγματώσουμε τέτοιες ιδέες και τέτοιες αναγκαιότητες' ν' αντιταχθούμε συνειδητά στα συνδικάτα και στις απόπειρές τους για ψεύτικη εργατική δημοκρατία και συνδιαχείριση στις κατιταλιστικές επιχειρήσεις' ν' αντιταχθούμε σ' όλους τους αφομωτές, διανοούμενους, παπάδες, φοιτητές και στις ιδεολογίες τους' ν' αυτορργανωθούμε σε αυτόνομες ομάδες και να επιβάλουμε την επικοινωνία στη βάση. Και όταν μόνο το μέγιστο θα είναι αρκετό: καταλήψεις διαρκείας όλων των εργοστασίων σαρώνοντας τους συνδικαλιστές και τους ιθύνοντες' όλη η εξουσία στη συνέλευση των εργαζόμενων' οργάνωση της αυτούμνας εκλογή ανακλητών αντιπροσώπων που να ενεργούν σύμφωνα με τις εντολές της συνέλευσης κι επομένως να είναι υπόλογοι ενώπιον της' έκκληση προς όλους τους εργαζόμενους' ο δρόμος που θά 'χει διανυθεί κι η συλλογική δημιουργικότητα θα κάνουν τα υπόλοιπα.

Σύντροφοι, το αληθινό αποτέλεσμα των αυθόρυμτων αγώνων αυτής της περιόδου δεν είναι η άμεση επιτυχία αλλά η ολοένα και μεγαλύτερη εξάπλωση της συνέιδησης και της αυτόνομης οργάνωσης των εργατών. Το επίπεδο που έχει επιτευχθεί διαμέσου της ταξικής πάλης εκφράζει ήδη την απαίτηση της δημιουργίας επαναστατικών εργατικών οργανώσεων στους κόλπους του προλεταριάτου, προσφέροντάς της σήμερα ταυτόχρονα τις ευνοϊκές συνθήκες. Ο βαθμός αυτονομίας που θα καταφέρουν να επιτύχουν οι εργαζόμενοι θα κρίνει την τύχη του κινήματος. Μια παρόμοια διαδικασία οδηγεί στη συγκρότηση Συμβουλίων εργαζόμενων, συνδεδεμένων διαμέσου αντιπροσώπων ανακλητών ανά πάσα στιγμή και καθιστάμενων η μόνη αποφασιστική κι εκτελεστική εξουσία σ' όλες τις χώρες. 'Αμα ξεσκηθεί, το προλεταριάτο βρίσκεται στον εαυτό του το περιεχόμενο και τα μέσα της χειραφέτησης του. Στις 9 και 10 Απριλίου, στα πλαίσια της επαναστατικής τους πάλης, οι εργαζόμενοι της *Battipaglia* δοκίμασαν ήδη το προσχέδιο ενός Συμβουλίου. Και στη διάρκεια του κινήματος των Συμβουλίων το 1920, στο Τορίνο, ένα μανιφέστο *Προς τους εργάτες και τους αγρότες όλης της Ιταλίας* διακήρυξε ήδη: «Ο κατακτητικός πόλεμος θα πρέπει να διεξάγεται με κατακτητικά όπλα κι όχι πια μόνο με αμυντικά. Μια καινούρια οργάνωση πρέπει ν' αναπτυχθεί σε άμεση αντίθεση με τα όργανα διακυβερνησης των αφεντικών' γι' αυτό πρέπει ν' αναδυθεί αυθόρυμτα στο χώρο δουλειάς και να συνενώσει όλους τους εργαζόμενους, εξαιτίας του γεγονότος ότι όλοι, ως παραγωγοί, είναι υπόδουλοι σε μια εξουσία που τους είναι ξένη κι απ' την οποία οφείλουν ν' απελευθερωθούν... Ιδού η αρχή της ελευθερίας για σας: η αρχή ενός κοινωνικού σχηματισμού ο οποίος, εξαπλωνόμενος γοργά και σε παγκόσμια κλίμακα, θα σας καταστήσει ικανούς να εξαλείψετε απ' το οικονομικό πεδίο τους εκμετάλλευτές και τους μεσάζοντες, και να γίνετε σεις οι ίδιοι οι αφέντες, αφέντες των μηχανών σας, της δουλειάς σας, της ζωής

σας...». Η προοπτική της απόλυτης εξουσίας των Συμβουλίων όλων των εργαζομένων δεν τοποθετείται στο τέρμα αλλά στην απαρχή του κινήματος. Η αυτοδιεύθυνση της πάλης είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την αυτοδιεύθυνση της καινούριας κοινωνίας. Όλα τα μέσα παραγωγής και επικοινωνίας να αποτελούν συλλογική ιδιοκτησία των εργαζομένων οργανωμένων σε άμεση δημοκρατία, ιδού η μοναδική διεκδίκηση που εμπεριέχει όλες τις άλλες κι η μόνη στην οποία η αστική τάξη και το Κράτος δεν θα συγκατατεθούν ποτέ, γιατί σημαίνει την ολοσχερή απαλλοτρίωσή τους, καθώς επίσης και το τέλος της ταξικής κυριαρχίας, πράγμα που δεν μπορεί λοιπόν να κατακτηθεί παρά με την κοινωνική επανάσταση.

ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ, ΜΗ ΣΤΑΜΑΤΑΤΕ ΕΔΩ. ΑΚΟΜΗ ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΝ ΘΕΛΕΤΕ ΝΑ ΕΙΣΤΕ ΚΥΡΙΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΣΑΣ. Η ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΕΙΔΕΜΗ ΔΕΝ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΤΙΠΟΤΕ.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ (ιταλικό τμήμα)
19 Νοεμβρίου 1969

(Το παραπάνω κείμενο είχε δημοσιευθεί υπό μορφή αφίσας)

Οι καταστασιακοί δεν αποκαλούνται «κομμουνιστές» μόνο και μόνο για να μην συγχέονται με τα στελέχη των αντεργατικών φιλοσοβιετικών ή κινεζόφιλων γραφειοκρατιών, απομεινάρια της μεγάλης επαναστατικής ήττας έπειτα απ' την οποία εξαπλώθηκε η παγκόσμια δικτατορία της Οικονομίας και του Κράτους.

Οι καταστασιακοί δεν απαρτίζουν ένα ξέχωρο κόμμα ενάντια στ' άλλα κόμματα που αυτοαποκαλούνται «εργατικά».

Οι καταστασιακοί αρνούνται ν' αναπαραγάγουν στους κόλπους τους τις ιεραρχικές συνθήκες του κυρίαρχου κόσμου. Καταγγέλλουν παντού την ειδικευμένη πολιτική των ηγετών των ιεραρχημένων ομάδων και κομμάτων, που θεμελιώνουν στην οργανωμένη παθητικότητα των αγωνιστών τους την καταπιεστική κι εξαπατητική δύναμή τους ως μελλοντικών κυριαρχών τάξεων.

Οι καταστασιακοί δεν διακηρύσσουν ιδεολογικές αρχές πάνω στις οποίες θα μπορούσαν να συμμορφώσουν το κίνημα του προλεταριάτου και συνεπώς να το κατευθύνουν. Θεωρούν ότι μέχρι τώρα το μόνο που έχανε η επαναστατική ιδεολογία ήταν ν' αλλάζει χέρια: σήμερα πρόκειται να τη διαλύσουμε αντιταραφθέντας της την επαναστατική θεωρία.

Οι καταστασιακοί αποτελούν το οιζοσπαστικότερο ζεύμα του προλεταριακού κινήματος σε πολυάριθμες χώρες, εκείνο που προχωράει πάντα ακάθεκτο. Προσπαθώντας να διαφωτίσουν και να συντονίσουν τους σκόρπιους αγώνες των επαναστατών προλετάριων, συμβάλλουν στο να δοθούν στους προλετάριους οι λόγοι τους. Έχοντας σκοπό ν' αποτελέσουν τον υψηλότερο βαθμό της διεθνούς επαναστατικής συνείδησης, κατάφεραν ν' αναγγείλουν παντού, μαζί με την καινούρια θεωρητική κριτική, την επιστροφή της σύγχρονης επανάστασης. Δεν τους φοβούνται τόσο για τη βαρύτητα των δυνάμεων που κατέχουν όσο για τη χρήση στην οποία τις υποβάλλουν.

Δεν έχουν ξέχωρο συμφέρον από εκείνα του προλεταριάτου στο σύνολό του. Προσδοκούν τα πάντα και δεν έχουν τίποτε να φοβηθούν απ' τις υποτιθέμενες υπερβολές που σημαδεύουν ταυτόχρονα την κριτική βαθύτητα της καινούριας εποχής και τον θετικό πλούτο της απελευθερωμένης καθημερινής ζωής που αποκαλύπτεται μέσα της.

Σ' όλους τους τωρινούς αγώνες, οι καταστασιακοί προβάλλουν πάντα το ζήτημα της κατάργησης «όλων όσων υφίστανται ανεξάρτητα από τα άτομα» ως το κρίσιμο ζήτημα του κινήματος άρνησης της υφιστάμενης κοινωνίας.

Οι καταστασιακοί είναι υπερήφανοι να διακηρύσσουν τις θέσεις και τους σκοπούς τους. Διακηρύσσουν μεγαλοφώνως ότι μοναδικό τους συμφέρον και μοναδικός τους στόχος είναι να καταστήσουν διαρκή την κοινωνική επανάσταση, μέχρις ότου συγκεντρωθούν όλες οι εξουσίες στη διεθνή ομοσπονδία των Συμβουλίων εργαζομένων, η εξουσία καθενός πάνω σ' όλες τις όψεις της καθημερινής ζωής, δηλαδή της οικονομίας, της κοινωνίας και της ιστορίας. Δεν μπορεί λοιπόν να πρόκειται για ένα μετασχηματισμό της ατομικής ή κρατικής ιδιοκτησίας, αλλά για την κατάργηση της ούτε για έναν κατευνασμό των ταξικών ανταγωνισμών, αλλά για την κατάργηση των τάξεων¹ ούτε για μια βελτίωση της τωρινής κοινωνίας, αλλά για τη δημιουργία μιας καινούριας κοινωνίας² ούτε για μια μερική πραγματοποίηση προορισμένη να γεννήσει μια νέα διαίρεση, αλλά για την οριστική έλλειψη επιείκειας απέναντι σε κάθε καινούρια μεταμφίεση του παλιού κόσμου.

Οι καταστασιακοί δεν αμφιβάλλουν ότι το μόνο δυνατό πρόγραμμα της σύγχρονης επανάστασης περνάει αναπόδραστα μέσα απ' τη συγκρότηση των Συμβουλίων όλων των εργαζομένων, οι οποίοι, αναγνωρίζοντας ξεκάθαρα όλους τους εχθρούς τους, καθίστανται η μοναδική εξουσία.

Η προσοχή των επαναστατών στρέφεται κυρίως προς την Ιταλία, επειδή η Ιταλία βρίσκεται στα πρόθυρα ενός γενικού ξεσηκωμού στο δρόμο της κοινωνικής επανάστασης.

(Προσθήκη στο Νο 1 της επιθεώρησης του ιταλικού τμήματος της Καταστασιακής Διεθνούς *Internazionale Situazionista*.)

(Η προκήρυξη που αναδημοσιεύεται παρακάτω, που μπορούσε να τη βρει κανείς στην Πιάτσα Φοντάνα και μπροστά απ' τα μεγαλύτερα εργοστάσια του Μιλάνου μετά τις 19 Δεκεμβρίου 1969, στην διάρκεια των σκληρότερων ημερών καταστολής, αποτελεί μοναδικό παράδειγμα άμεσης και σφαιρικής κατανόησης αυτού που μόνο μετά από μήνες οι πιο «εξτρεμιστές» αγωνιστές τολμούσαν δειλά κι αποσπασματικά να βεβαιώσουν, όσον αφορά τις βόμβες της 12ης Δεκεμβρίου.)

ΚΑΙΓΕΤΑΙ ΤΟ ΡΑΪΧΣΤΑΓΚ;

Σύντροφοι,

Το πραγματικό κίνημα του ιταλικού επαναστατικού προλεταριάτου το οδηγεί αυτή τη στιγμή προς το σημείο όπου καθίσταται αδύνατη – τόσο γι' αυτό όσο και για τους εχθρούς του – κάθε οπισθοδόμηση. Εφόσον όλες οι ψευδαισθήσεις για την δυνατότητα αποκατάστασης της «ομαλότητας» της προηγούμενης κατάστασης διαλύνονται η μια μετά την άλλη, ωριμάζει και για τις δύο μερίδες η αναγκαιότητα να διακινδυνεύσουν το παρόν τους για να κερδίσουν το μέλλον τους.

Μπροστά στην άνοδο του επαναστατικού κινήματος, παρόλη τη μεθοδευμένη αφομοιωτική δράση των συνδικάτων και των γραφειοκρατών της παραδοσιακής και της νέας «αριστεράς», γίνεται αναπόφευκτο για την Εξουσία να προβάλλει γι' άλλη μια φορά την παλιά κωμαδία της τάξης, παίζοντας τούτη τη φορά το παραπλανητικό χαρτί της τρομοκρατίας, για να δοκιμάσει να ξορκίσει την κατάσταση που θα την υποχρέωνε να αποκαλύψει όλο της το παιχνίδι μπροστά στην διαύγεια της επανάστασης.

Οι αναρχικές εγκληματικές επιθέσεις του 1921, οι πράξεις απελπισίας των επιζώντων της ήττας του επαναστατικού κινήματος εκείνης της εποχής, πρόσφεραν ένα κατάλληλο πρόσχημα για την εγκαθίδρυση, με το φασισμό, κατάστασης πολιορκίας σ' όλη την κοινωνία.

Ενισχυμένη, μες στην αδυναμία της, από το δίδαγμα του παρελθόντος, η ιταλική αστική τάξη του 1969 δεν έχει ανάγκη να ζήσει το μεγάλο φόβο του επαναστατικού κινήματος ούτε να

περιμένει τη δύναμη, που δεν μπορεί να της έρθει παρά απ' την ήττα αυτού του τελευταίου, για ν' απελευθερωθεί απ' τις δημοκρατικές αυταπάτες της. Σήμερα, δεν έχει πια ανάγκη τα λάθη των παιλιών αναρχικών για να βρει πρόσωπη για την πολιτική υλοποίηση της ολοκληρωτικής πραγματικότητάς της αλλά, αυτό το πρόσωπη, επιζητεί να το κατασκευάσει για λογαριασμό της από μόνη της, εμπλέκοντας τους νέους αναρχικούς σ' ένα αστυνομικό σενάριο ή χρησιμοποιώντας τους πιο αφελείς ανάμεσά τους σε μια χονδροειδή προβοκάτοια. Οι αναρχικοί προσφέρουν στην πραγματικότητα τα καλύτερα μέσα επιτυχίας στις απατήσεις της εξουσίας: ως διαχωρισμένη και ιδεολογική εικόνα του πραγματικού κινήματος, ο θεαματικός «εξτρεμισμός» τους επιτρέπει να πληγεί διαιμέσου αυτών ο αληθινός εξτρεμισμός του κινήματος.

Η ΒΟΜΒΑ ΣΤΟ ΜΙΛΑΝΟ ΕΣΕΡΡΑΓΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟ,

με προορισμό να συγχλονίσει τις λιγότερο ριζοσπαστικοποιημένες κατηγορίες για να τις εξωθήσει σε συμμαχία με την εξουσία, και να συσφίγξει τις γραμμές της αστικής τάξης για το «κυνήγι μαγισσών»: δεν είναι τυχαίο ότι το μακελειό έπληξε τους αγρότες (Εθνική Αγροτική Τράπεζα) ενώ αντίθετα οι αστοί την γλίτωσαν μόνο με τον φόβο (Εμπορική Τράπεζα). Ο σκοπός των εγκληματικών επιθέσεων είναι τ' αποτελέσματά τους, άμεσα και έμμεσα.

Στο παρελθόν, οι τρομοκρατικές πράξεις – ως πρωτόγονες και παιδιάστικες εκδηλώσεις της επαναστατικής βίας σε συνθήκες καθυστέρησης, ή ως βία χαμένη στο πεδίο των ηττημένων επαναστάσεων – δεν υπήρξαν ποτέ παρά πράξεις μερικής άρνησης και, για τούτο, αφομοιωμένες προκαταβολικά: η άρνηση της πολιτικής στο πεδίο της ίδιας της πολιτικής. Αντίθετα, στη σημερινή κατάσταση, μπροστά στην άνοδο μια καινούργιας επαναστατικής περιόδου, η ίδια η εξουσία, στα πλαίσια της τάσης της για ολοκληρωτική κατάφαση, εκφράζει με θεαματικό τρόπο την ίδια της την τρομοκρατική άρνηση.

Σε μια εποχή που βλέπει να ξαναγεννιέται το κίνημα που καταργεί κάθε εξουσία διαχωρισμένη απ' τα άτομα, η εξουσία η ίδια είναι αναγκασμένη ν' ανακαλύψει εκ νέου, μέχρι τη συνεδρητή Πράξη, ότι καθετί που δεν σκοτώνει την εξασθενίζει. Άλλα η ιταλική αστική τάξη είναι η πιο αξιοπεριφρόνητη στην Ευρώπη. Όντας ανίκανη σήμερα να εφαρμόσει τον δραστικό της τρόμο πάνω στο προλεταριάτο, δεν της μένει παρά να προσπαθήσει να μεταδώσει στην πλειονότητα του πληθυσμού τον παθητικό της τρόμο, το φόβο του προλεταριάτου.

Όντας ανίσχυρη κι αδέξια στην απόπειρα να εμποδίσει μ' αυτό τον τρόπο την ανάπτυξη του επαναστατικού κινήματος και να δημιουργήσει τεχνητά για λογαριασμό της, όσο είναι καιρός, μια δύναμη που δεν κατέχει, κινδυνεύει να χάσει μεμιάς και τη μια και την άλλη δυνατότητα. Έτσι, οι πιο πρωθημένες μερίδες της εξουσίας (εωτερικές ή παραλληλες, κυβερνητικές κι αντιπολιτευτικές) ήταν αναγκασμένες να πέσουν έξω. Η κατάχοηση αδυναμίας οδηγεί την ιταλική αστική τάξη στο πεδίο της αστυνομικής κατάχοησης, αρχίζει να καταλαβαίνει ότι η μόνη δυνατή διέξοδος γι' αυτή σε μια αγωνία δίχως τέλος περνάει απ' τον κίνδυνο του άμεσου τέλους της αγωνίας της.

Έτσι, η Εξουσία είναι αναγκασμένη να κάψει, ευθύς εξαρχής, το τελευταίο πολιτικό χαρτί που της μένει να παίξει πριν τον εμφύλιο πόλεμο ή πριν το πραξικόπεμπα για το οποίο είναι ανίκανη, το διπλό χαρτί του ψεύτικου «αναρχικού κινδύνου» (για τη δεξιά) και του ψεύτικου «φασιστικού κινδύνου» (για την αριστερά), με μοναδικό σκοπό να συγκαλύψει και να καταστήσει δυνατή την επίθεσή της σαντια στο προλεταριάτο. Όσο για το προλεταριάτο, δεν πρόκειται λοιπόν πια να τον αποφύγει ούτε να τον ξεκινήσει, αλλά να τον κερδίσει.

Κι έχει πια αρχίσει να καταλαβαίνει ότι μπορεί να τον κερδίσει όχι με την επιμέρους βία, αλλά με την συνολική αυτοδιεύθυνση της επαναστατικής βίας και το γενικό εξοπλισμό των εργαζομένων, οργανωμένων σε εργατικά Συμβούλια. Ξέρει λοιπόν στο εξής ότι οφείλει ν' απωθήσει

οριστικά με την επανάσταση, την ιδεολογία της βίας καθώς και τη βία της ιδεολογίας.

Σύντροφοι, μη σταματάτε εδώ: η εξουσία κι οι σύμμαχοί της φοβούνται ότι θα χάσουν τα πάντα' εμείς δεν πρέπει να τους φοβόμαστε και προπαντός να μην χάνουμε το θάρρος μας: «Δεν έχουμε να χάσουμε παρά μόνο τις αλυσίδες μας και να κερδίσουμε έναν κόσμο ολόκληρο».

Ζήτω η απόλυτη εξουσία των εργατικών Συμβουλίων!

Οι φίλοι της ΔΙΕΘΝΟΥΣ

ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ ΚΙ Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ PETZIO ΝΤΙ ΚΑΛΑΜΠΡΙΑ

Σύντροφοι,

Ένα καινούριο στάδιο, ανώτερο, της ιταλικής κοινωνικής κρίσης έχει τώρα επιτευχθεί. Για όποιον αρνιόταν την ύπαρξη της επανάστασης στην Ιταλία, μια καινούρια εξέγερση ήθε λέγεται ν' αποδειξεί τη μονιμότητά της.

Στο εξής, οποιαδήποτε αφορμή είναι κατάλληλη στην Ιταλία για να ξεκινήσει μια εξέγερση στο δρόμο της κοινωνικής επανάστασης: στην Καζέρτα ένας αγώνας ποδοσφαίρου, στο Ρέτζιο ντι Καλάμπρια μια τοπική συνέλευση. Δεν επιλέγεται το Κράτος να συνθηκολογήσει, όπως γράφει ο δεξιός τύπος: αντίθετα, το προλεταριάτο με τους επαναστατικούς του αγώνες, το υποχρεώνει, όλο και πιο αποφασιστικά, σε συνθηκολόγηση.

Λίγες μέρες μετά τις βόμβες της 12ης Δεκεμβρίου, γράφαμε ότι, για την ιταλική αστική τάξη, η ανάγκη να διακινδυνεύσει το παρόν της για να κερδίσει το μέλλον της είχε φθάσει. Τώρα, μπορούμε να διαβεβαιώσουμε ότι η αστική τάξη, αν και από τότε διακινδύνευσε το παρόν της καθημερινά, δεν κέρδισε παρά ένα μέλλον ολοένα και πιο αβέβαιο.

Άλλοτε, η αστική τάξη ταπείνωνε το προλεταριάτο με τις νίκες της. Άλλα στην Ιταλία, σήμερα, η πιο αξιοπεριφρόνητη αστική τάξη της Ευρώπης ταπεινώνεται από μόνη της προκειμένου να μην τη νικήσει το προλεταριάτο.

Σ' αυτή τη νέα περίοδο της κρίσης το Ρέτζιο ντι Καλάμπρια είναι το πρώτο παράδειγμα μιας πόλης η οποία, όντας στην καρδιά της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, στασίασε για περισσότερο από τρεις μήνες, αυτοδιοικούμενη. Απομονώμένη με μια άγρια γενική απεργία και μια ακήρυχτη κατάσταση πολιορκίας, υπεράσπισε θαρραλέα την ελευθερία που είχε κατακήσει, ανοίγοντας μάλιστα επανειλημμένα πυρ ενάντια στις αστυνομικές δυνάμεις και υψώνοντας οδοφράγματα με τις γραμμές μάχης σε υπερένταση. Και το ιταλικό Κράτος είναι το πρώτο ευρωπαϊκό Κράτος το οποίο, για περισσότερο από τρεις μήνες, περιήλθε σε αδυναμία εξαιτίας μιας εξεγερμένης πόλης. Αν, στις απαρχές της, η εξέγερση αυτή τελούσε υπό σύγχυση, η διάρκειά της κι η αυξανόμενη σφραγότητα με την οποία επιβεβαίωθηκε, δίνουν τώρα το μέτρο της πραγματικής της δύναμης και της διαύγειας που κατάφερε να πετύχει. Η αληθινή ριζοσπαστικότητα εξουσιοδοτεί όλες τις παραλλαγές, είναι η εγγύηση όλων των ελευθεριών. Το παιχνίδι της καθαρής βίας αποτελεί μέρος της καθαρής βίας του επαναστατικού παιχνιδιού.

Άλλα στην Ιταλία τα πάντα διακυβεύνονται, ακόμα κι η αντεπανάσταση! Έτσι, λες κι η τάξη των ιταλών πολιτικών είχε ανάγκη, για να γελοιοποιηθεί, μια συμπληρωματική δήλωση, ο πρωθυπουργός Κολόμπο δεν βρήκε τίποτε καλύτερο απ' το να κάνει να περάσει η αδυναμία του Κράτους σαν δύναμη του: «Κανείς δεν συγχέει τη μετριοπάθεια και την ισορροπημένη στάση, των οποίων το Κράτος έδωσε αποδείξεις, πράγμα που αποτελεί δύναμη, με αδυναμία!» Η πραγματικότητα,

την οποία προσπαθεί να αποκρύψει ο πρωθυπουργός, είναι ότι η εξουσιαστική αρχή είναι ανίσχυρη σ' αυτές τις περιστάσεις ν' αποκαταστήσει την τάξη στους δρόμους, κι αντή η αδυναμία είναι η άρνησή της.

'Οσο για τους σταλινικούς του λεγόμενου κομμουνιστικού κόμματος, δεν έπαψαν στιγμή απ' την αρχή της εξέγερσης να την συκοφαντούν και να θέτουν «σε μια ύστατη έκκληση στις πιο υπεύθυνες δυνάμεις της πλειοψηφίας», την κυβέρνηση προ των «ευθυνών» της και της «αίσθησης του καθήκοντος» απέναντι στη συνέχιση της εξέγερσης. Έτσι, όπως ήταν οι πιο λυσσασμένοι στο σαμποτάρισμα της άγριας απεργίας των σιδηροδρομικών η οποία, συνεχίζόμενη, και γελοιοποιώντας τις οδηγίες της Γενικής Συνομοσπονδίας Ιταλών Εργαζομένων, πραγματοποιούσε ένα ποιοτικό άλμα στην εξέγερση, ήταν επίσης οι πιο λυσσασμένοι στην απαίτηση να επέμβουν μαζικά οι αστυνομικές δυνάμεις κι ο στρατός ενάντια σ' αυτή τη «φασιστική εξέγερση». Άλλα, σαν να μην αρκούσαν τα γεγονότα από μόνα τους, ακόμα και μια φασιστική εφημερίδα βάλθηκε να διαψεύσει το σταλινικό σκυλολόγιο: «Είναι η εξέγερση ενός ολόκληρου πληθυσμού ενάντια στο Κράτος!» Στις 18 Οκτωβρίου, οι «κομμουνιστές» του Ρέτζιο ντι Καλάμπρια παραδέχονται μόνο ότι «έχασαν το τραίνο», ενώ, στην πραγματικότητα, έχασαν επίσης και τους σιδηροδρομικούς.

Ποτέ στο παρελθόν ένα γεγονός δεν είχε ωρίξει μπροστά του για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα την πένθιμη σκιά του όσο η ενεργός συμμετοχή του λεγόμενου κομμουνιστικού κόμματος στην κατιταλιστική εξουσία!

Η θορυβώδης παρουσία, στο ξεκίνημα της εξέγερσης, των άμεσων συμφερόντων των προκρίτων – των δικηγόρων, του δημάρχου, του αρχιεπισκόπου – κοντολογίς, όλης της τοπικής καμαρίλας, μεταβλήθηκε στη συνέχεια σε άμεση αντίθεση στην εξέγερση: άρχισαν έξαφνα να διαπραγματεύονται με τους συναδέλφους τους στη Ρώμη την «παραδόση» της πόλης, με αντάλλαγμα την ικανοποίηση των μίζερων διεκδικησέων τους. Το θεαματικό πρόβλημα της πρωτεύουσας δεν ξεγελάει πια κανένα και ποτέ δεν ενδιέφερε πραγματικά τους προλεταρίους του Ρέτζιο ντι Καλάμπρια. Οι αρχικές διαμαρτυρίες για την έδρα μας περιφερειακής γραφειοκρατικής διοίκησης οδήγησαν τελικά τους προλεταρίους του Ρέτζιο ν' αυτοδιοικηθούν. Πάνω στη δική τους πλάτη κι όχι πάνω σ' εκείνη των προκρίτων προετοιμάζεται η πιο σκληρή καταστολή. Άλλα η πολιτική ηγεσία της αστυνομίας, μην μπορώντας πλέον να ελπίζει ότι μια σφαγή εν ψυχρώ όπως εκείνη της 12ης Δεκεμβρίου θα σταματήσει την εξέγερση, είναι ήδη έτοιμη να πάρει το ρίσκο μιας σφαγής εν θερμώ. Οι προβοκατόρικες κι ασφαλίτικες βόμβες της 12ης Δεκεμβρίου ανέκοψαν μόνο προς στιγμήν ένα αναπόδραστο κίνημα που υπερπήδαει όλες τις προσπάθειες των καθαριμάτων του ΚΚΙ προς όφελος της κοινωνικής ειρήνης.

Στους ερχόμενους μήνες, πολλές δίκες θ' αποτελείσουν την καταστολή. Άλλα η αληθινή δίκη έχει ήδη λάβει χώρα, διεξήχθηκε στους δρόμους του Ρέτζιο, για περισσότερο από τρεις μήνες. Στη διάρκεια του τρίτου μήνα, όταν οι προλεταρίοι άνοιξαν πυρ επανειλημμένα εναντίον της αστυνομίας, εξεφέρθη η επιμηγούρα. Η κυβέρνηση κι οι σταλινικοί θα πληρώσουν πολύ ακριβά τη νίκη τους στο Ρέτζιο.

Σταλινικοί, πολιτικοί, πρόκριτοι,
μπορείτε να καταπείτε το Ρέτζιο,
αλλά όχι και να το χωνέψετε!

Το Ρέτζιο ήταν τελικά η πρώτη αληθινή εξέγερση της ιταλικής επανάστασης. Ανεπαρκής, ανολοκήσωτη, συχνά συγχισμένη, αλλά προπάντων συκοφαντημένη, έχει την αρετή ότι έκλεισε την περίοδο των απλών στάσεων που καταστέλλονταν γρήγορα, όπως εκείνες της Battipaglia, της Καζέρτας, των φυλακών, και εγκαινίασε επιτέλους την περίοδο των ένοπλων εξέγερσεων. Στο Ρέτζιο, για πρώτη φορά στην Ιταλία, είδαμε το Κράτος ν' αγνοείται σκανδαλωδώς και για μεγάλο χρονικό διάστημα, και μερικές φορές για καταπολεμείται άμεσα. Δεν πρέπει λοιπόν να μας εκ-

πλήσσουν οι πολυάριθμες και πραγματικές αδυναμίες αυτής της εξέγερσης, αλλά μάλλον να θαυμάζουμε την δύναμη της. Το παράδειγμα για ότι καλύτερο παρήγαγε αυτή η εξέγερση, είναι προορισμένο να μεταδοθεί και ν' αναπαραχθεί.

Αυτό σημαίνει ότι δεν ξέρουμε για τι άλλο θα ήταν αξιοκατάκριτοι οι προλετάριοι του Ρέτζιο.

Σύντροφοι,

Σήμερα, η έκβαση της κρίσης βρίσκεται στα χέρια των άγριων εργατών του Βορρά. Η ιταλική επαναστατική κρίση πρέπει τώρα να εξακολουθήσει να περιπλέκεται μέχρις ότου ανοίξει ο δρόμος της ριζικής απλοποίησής της.

Αν, στην περίπτωση της εξέγερσης της Battipaglia, υπήρξαμε μάρτυρες μιας φάρσας πλατωνικής αλληλεγγύης απ' τη μεριά όλων των αριστερών πολιτικών κινήσεων, απ' το KKI μέχρι τους μαοϊκούς, καμιά πολιτική ομάδα δεν τολμάει τώρα να υποστηρίξει την εξέγερση του Ρέτζιο, γιατί καμιά δεν τολμάει να παραδεχτεί την ίδια της τη διάψευση. Και όλες γίνονται συνιφάντες και δραστήριοι αντίπαλοι ενός κινήματος που τους αφαιρεί το προσωπείο. Δεν είναι τυχαίο που, μαζί με το στρατό και τις αστυνομικές ενισχύσεις που έφθασαν για να καταστείλουν τη στάση, κατέβηκαν στο Ρέτζιο, καλυπτόμενοι γι' άλλη μια φορά με γελοιότητα, οι κινεζόφιλοι της Λόπτα Κοντίνουα για ν' αφομοιώσουν το κίνημα. Δεν υπάρχει χειρότερη βρισιά για τους παραγωγούς ψεμάτων απ' το να λέει κανείς την αλήθεια.

Η καταχρηστική και δίχως να καταπολεμηθεί επαρκώς παρουσία, εντός της ίδιας της εξέγερσης, φασιστών προβοκατόρων – τέλος πάντων, όχι πιο εμφανής στο Ρέτζιο σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα – έδωσε κατάλληλα επιχειρήματα στους σταλινικούς του KKI οι οποίοι, αποφεύγοντας να την καταγγείλουν ως τέτοια, βρήκαν την ευκαιρία να μιλήσουν για «αντιδραστική και φασιστική» εξέγερση.

Αλλά η ειλικρίνεια αποτελεί προνόμιο και δικαίωμα του επαναστατικού τύπου. Το λέμε ξεκάθαρα: η επέμβαση του στρατού, η κατάσταση πολιορκίας είναι η αληθινή κατάκτηση της μακρόχρονης εξέγερσης του Ρέτζιο. Γιατί ιηρύχτηκε σ' αλήθεια κατάσταση έκτακτης ανάγκης; Γιατί μια πόλη στασίσει και πήρε τα όπλα. Τότε, ξήτω η κατάσταση έκτακτης ανάγκης σ' όλες τις πόλεις!

Η άλλη κατάκτηση της εξέγερσης του Ρέτζιο είναι ότι έδειξε ξεκάθαρα στους εργάτες του Νότου και του Βορρά το ιδιαίτερα κατασταλτικό κι αστυνομικό έργο του λεγόμενου κομμουνιστικού κόμματος και των συνδικαλιστικών γραφειοκρατιών σ' αυτή την επαναστατική εποχή. Διαπιστώνοντας την πελώρια ήττα της συνδικαλιστικής αστυνομίας, ο υπουργός Εργασίας Donnat-Cattin πρότεινε, στις 18 Οκτωβρίου τη συγκρότηση ενός αληθινού σώματος «αστυνομίας της εργασίας». Όταν θα πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο, η Ιταλία δεν θα 'χει πια να ζηλέψει τίποτε απ' τη μαοϊκή Κίνα, όπου ο στρατός εξαναγκάζει τους εργάτες να δουλεύουν.

Σύντροφοι,

Η κυβέρνηση είναι από πολύ καιρό έτοιμη να παραβιάσει τους νόμους του ίδιου της του Κράτους, διότι, σε μια στιγμή επαναστατικής κρίσης που διακυβεύεται η ίδια η ύπαρξη του Κράτους, για την κυβέρνηση ένας μόνο απαραβίαστος νόμος υπάρχει: η επιβίωση του Κράτους.

Εμείς ποτέ δεν το κρύψαμε: «Το πεδίο μας δεν είναι εκείνο του δικαίου, είναι το πεδίο της επανάστασης. Η κυβέρνηση, απ' τη μεριά της, εγκατέλειψε επιτέλους την υποκρισία του νομικού πεδίου τοποθετήθηκε στο επαναστατικό πεδίο, γιατί ακόμα και το αντεπαναστατικό πεδίο είναι επαναστατικό».

Σύντροφοι,

Το πρακτικό πρόβλημα που θέτει αντικειμενικά το Ρέτζιο και όλοι οι αιματηροί αγώνες των τελευταίων εικοσιεσσάρων μηνών στους εργάτες δεν είναι ο αφοπλισμός της αστυνομίας, αλλά ο εξοπλισμός του προλεταριάτου.

Την εξουσία που υπάρχει σήμερα την έχουν σφετερισθεί από εμάς κι επομένως μόνο από εμάς μπορεί να ανακτηθεί. Δε χρωτάμε σε κανένα, γιατί δεν κατέχουμε τίποτε. Άλλα γ' αυτό ακριβώς είμαστε οι πιο επίφοβοι δανειστές!

Σύντροφοι,

Στο στόχαστρό μας δεν είναι μόνο οι αστυνομικοί: υπάρχουν επίσης οι σταλινικοί του KKI, οι γραφειοκράτες συνδικαλιστές, οι μαϊστοί! Εκεί όπου αρχίζει η επαναστατική βία τελειώνει ο ρεφορμισμός.

Στρατιώτες,

Σ' αυτές τις περιστάσεις, δεν θα σας καλέσουμε σε ανυπακοή το δίκιο κι η εντιμότητα των προλετάριων που καλείσθε να καταστείλετε σας την επιβάλλουν.

Ζήτω οι επαναστάτες προλετάριοι του Ρέτζιο ντι Καλάμπρια!

Ζήτω η άγρια απεργία των σιδηροδρομικών!

Ζήτω το αρχιδουκάτο des Barreaux!!

Ζήτω οι σύντροφοι που, σ' όλα τα ιταλικά εργοστάσια, σκίζουν τις ταυτότητες του KKI και του συνδικάτου!

Ζήτω οι άγριοι αγώνες των βιομηχανικών εργατών του Βολλά!

Ζήτω η απόλυτη εξουσία των εργατικών Συμβουλίων!

Ιταλικό τμήμα της Καταστασιακής Διεθνούς
Μιλάνο, Οκτώβριος 1970

Σημείωση του Μεταφραστή:

1. *Des Barreaux:* (1602-1673) Γάλλος ευγενής και ποιητής που απέκτησε φήμη για το φιλελεύθερο πνεύμα του, τον αθεϊσμό του και τον πολυτάραχο βίο του.

Η ΑΓΡΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Είναι γνωστό ότι οι καταστασιακοί, αρχικά, το λιγότερο που ήθελαν ήταν να οικοδομήσουν πόλεις, το κατάλληλο περιβάλλον για την απεριόριστη εκδίπλωση νέων παθών. Φυσικά, όμως, αυτό δεν ήταν εύκολο και έτσι αναγκαστήκαμε να κάνουμε πολύ περισσότερα. Στη διάρκεια αυτής της πορείας, πολλά επιμέρους σχέδια χρειάστηκε να εγκαταλειφθούν, και ένα σημαντικό μέρος από τις εξαιρετικές ικανότητές μας δεν χρησιμοποιήθηκε, όπως συμβαίνει – αλλά πόσο πολύ πιο απόλυτα και θλιβερά – με εκατοντάδες εκατομμύρια συγχρόνων μας.

Σ' ένα λόφο που δεσπόζει στις ακτές της Λιγυσίας, ο Άσγκερ Γιορν έκανε, πρόσφατα, μικρές μετατροπές σε μερικά παλιά σπίτια και τώρα φτιάχνει έναν κήπο για να τα συνδέσει μεταξύ τους. Τι πιο σεμνό σχόλιο θα μπορούσε να υπάρξει; Έχουμε γίνει διάσημοι μας λένε. Όμως η εποχή μας, που δεν έχει ακόμη όλες τις ικανότητές της, απέχει επίσης πολύ απ' το να αναγνωρίσει όλες τις δικές μας. Ο Άσγκερ Γιορν έχει κάνει τόσα πολλά από όων κι από κει, ώστε πολλοί άνθρωποι δεν γνωρίζουν ότι πάνω απ' όλα ήταν καταστασιακός, ο μόνιμος αιρετικός ενός κινήματος που δεν μπορεί να ανεχεται καμιά ορθοδοξία. Κανένας δεν συνέβαλε τόσο πολύ όσο ο Γιορν στο ξεκίνημα αυτής της περιπέτειας: βρήκε ανθρώπους σ' ολόκληρη την Ευρώπη, εμφανίστηκε με τόσες πολλές ιδέες και, ακόμα και όταν βιώναμε την πιο ανέμελη φτώχια, συχνά έβρισκε τα μέσα για να εξοφλήσει τα πιο επείγοντα χρέη που είχαμε συσσωρεύσει στα τυπογραφεία. Τα δεκαπέντε χρόνια που πέρασαν από τη συνάντηση στο Κόζιο ν' Αρόσια έχουν όντως αρχίσει ν' αλλάζουν τον κόσμο, όχι όμως και τις προθέσεις μας.

Ο Γιορν είναι από εκείνους τους ανθρώπους που δεν τους αλλάζει η επιτυχία, αλλά μάλλον που αλλάζει η επιτυχία τους σε άλλα στοιχήματα. Είναι το αντίθετο εκείνων οι οποίοι κάποτε στήριξαν την καριέρα τους στην επανάληψη ενός μόνο φθαρμένου καλλιτεχνικού τεχνάσματος: είναι επίσης το αντίθετο εκείνων οι οποίοι, σχετικά πρόσφατα, αξιώνουν να καθιερώσουν τη φανταστική εν γένει ποιότητά τους, μέσω της απλής επίκλησης μιας επαναστατικής στάσης, που είναι τόσο απόλυτη όσο και απολύτως αχρησιμοποίητη. Αντίθετα, ο Άσγκερ Γιορν δεν δίστασε να παρέμβει, ακόμα και όταν τα περιθώρια ήταν εξαιρετικά περιορισμένα, σε όλα τα πεδία στα οποία είχε πρόσβαση. Εξάλλου, ήταν ο πρώτος που επιχείρησε μια σύγχρονη κριτική της πιο πρόσφατης μορφής της κατασταλτικής αρχιτεκτονικής, μορφής που εξαπλώνεται σαν πετρελαιοκήλιδα στα «παγιωμένα νερά του εγωιστικού υπολογισμού» και της οποίας οι οπαδοί και οι υποστηρικτές μπορούν επομένως να κριθούν παντού κατά περίπτωση. Μέσα σ' αυτό τον ιταλικό οικισμό, ο Γιορν, για μια ακόμη φορά, προσφέρει χείρα βοηθείας και απαντά ακόμα και στο συγκεκριμένο ζήτημα της ιδιοποίησης του χώρου από μας, δείχνοντας ότι ο καθένας θα μπορούσε να αναλάβει την ανοικοδόμηση της γης που τον περιβάλλει και την οποία χρειάζεται επιτακτικά. Οι ζωγραφικές και τα γλυπτά, οι ασύμμετρες πάντα σκάλες ανάμεσα στα διαφορετικά επίπεδα του εδάφους, τα δέντρα, τα πρόσθετα στοιχεία, μια δεξαμενή, αμπέλια, τα πάντα ευπρόσδεκτα κάθε λογής συντρόμμα, όλα ανακαταριμένα σε μια τέλεια αταξία, συνθέτονταν ένα από τα πιο πολύτλοκα και, σε τελική ανάλυση, ένα από τα καλύτερα ενοποιημένα τοπία που μπορεί να διασχίσει κανείς σε απόσταση ενός κλάσματος του εκταρίου. Τα πάντα βρίσκουν τη θέση τους εκεί χωρίς δυσκολία.

Σε όποιον έχει λησμονήσει τις γεμάτες πάθος και συγκρούσεις σχέσεις καταστασιακών και αρχιτεκτονικής, αυτό το εγχείρημα θα πρέπει να του φαίνεται σαν ένα είδος αντεστραφμένης Πομπηίας: το πρόπλασμα μιας πόλης που δεν οικοδομήθηκε. Παρόμοια, η συνεργασία του Ουμπέρτο Γκαμπέτα¹ σε όλες τις πλευρές του έργου προσφέρει σ' αυτό, αν όχι το χαρακτήρα ενός συλλογικού παιχνιδιού (του οποίου τις δυνατότητες για το ξεπέρασμα του διαχωρισμού μεταξύ κουλού-

ρας και καθημερινής ζωής είχε εκθέσει ο Γιορν) την ελάχιστη δυνατή προϋπόθεσή του.

Ο Ταχυδρόμος Σεβάλ, κάτι περισσότερο από καλλιτέχνης, είχε χτίσει μόνος του ένα μνημειώδες αρχιτεκτόνημα ενώ ο βασιλιάς της Βαναρίας δέθετε περισσότερα μέσα. Μεταξύ άλλων και βιαστικά, ο Γιορν σχεδίασε έναν τύπο χωριού δυστυχώς περιορισμένο στην έκταση μιας τέτοιας «ατομικής ιδιοκτησίας», μια δημιουργία που μαρτυρά τι μπορεί να κάνεις «με λίγο χρόνο, τύχη, υγεία, χρήμα, μυαλό και κέφι!...», όπως διατυπώθηκε από τον Ιβάν Στοεγκλόφ, έναν ακόμη από εκείνους που έθεσαν τα θεμέλια του καταστασιακού κινήματος.

Οπωσδήποτε, το κέφι δεν έλειψε από το καταστασιακό σκάνδαλο ακόμη και στο ίδιο ακριβώς το επίκεντρο τόσων πολλών ζήξεων και βίαιων ενεργειών, απίστευτων διεκδικήσεων και ακατανίκητων στρατηγικών. Όσοι αρέσκονται να αναλώνονται σε υποθέσεις σχετικά με το πώς θα μπορούσε να είναι η ιστορία – του είδους «θα ήταν καλύτερα για την ανθρωπότητα να μην είχαν υπάρξει ποτέ αυτοί οι άνθρωποι» –, θα διερωτώνται για αρκετά μεγάλο διάστημα σχετικά με το ακόλουθο διασκεδαστικό πρόβλημα: δεν θα είχαμε εξευμενίσει τους καταστασιακούς, γύρω στα 1960, μέσω αφομοιωτικών μεταρρυθμίσεων σχεδιασμένων με διαύγεια, δηλαδή προσφέροντάς τους δύο ή τρεις πόλεις για να οικοδομήσουν, αντί να τους ωθήσουμε στα άκρα και να τους αναγκάσουμε να πυροδοτήσουν μέσα στον κόσμο την πιο επικίνδυνη ανατροπή που υπήρξε ποτέ;

Άλλοι όμως σίγουρα θα ανταπαντούσαν ότι οι συνέπειες θα ήταν οι ίδιες και ότι παραχωρώντας λίγα στους καταστασιακούς – οι οποίοι ούτως ή άλλως ποτέ δεν σκόπευαν να ικανοποιηθούν με τα λίγα – δεν θα κατάφερναν παρά να αυξήσουν τις διεκδικήσεις και τις απαιτήσεις τους, καταλήγοντας απλώς ακόμη γρηγορότερα στο ίδιο αποτέλεσμα.

Σεπτέμβριος 1972

ΓΚΥ-ΕΡΝΕΣΤ ΝΤΕΜΠΟΡ

Σημείωση

1. Ο Ουμπέρτο Γκαμπέτα ήταν ο επιστάτης του σπιτού στην Αλμπίσολα.

WELCOME TO DENMARK

C'EST DE PARIS QUE VIENNENT LES DIFFICULTÉS

Du moderne indiscutable!

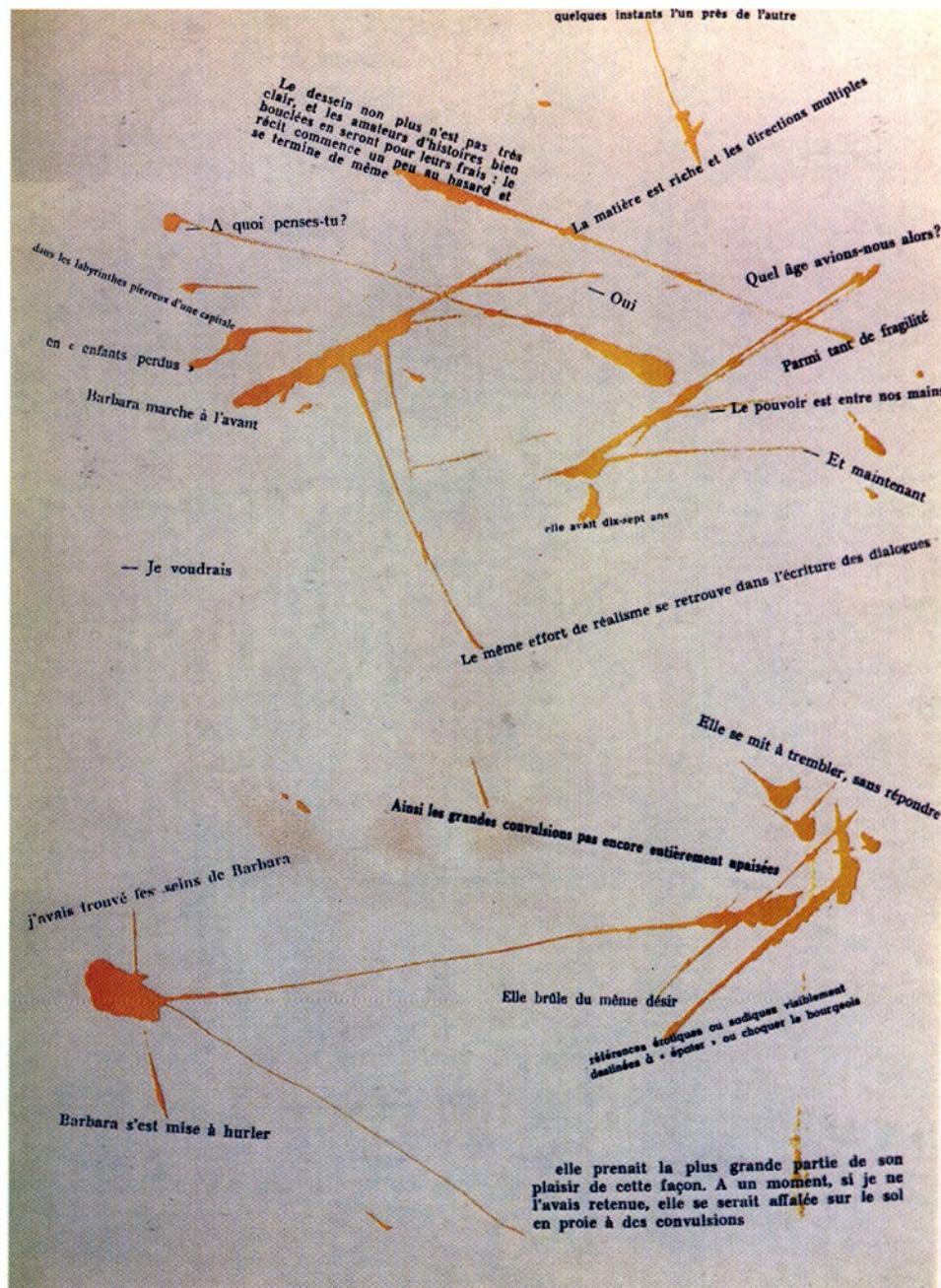
des années et des années d'usage

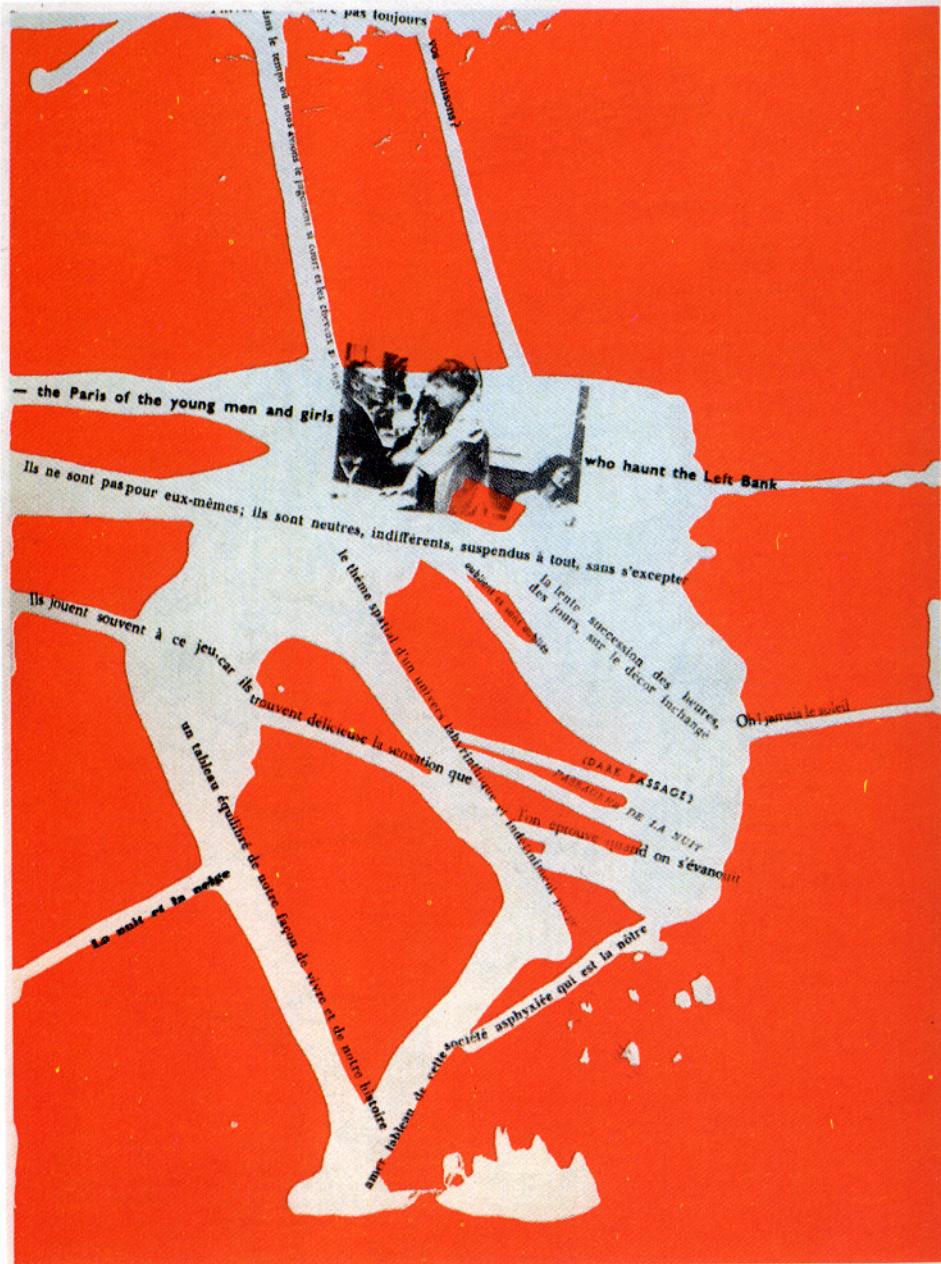

Map of Copenhagen

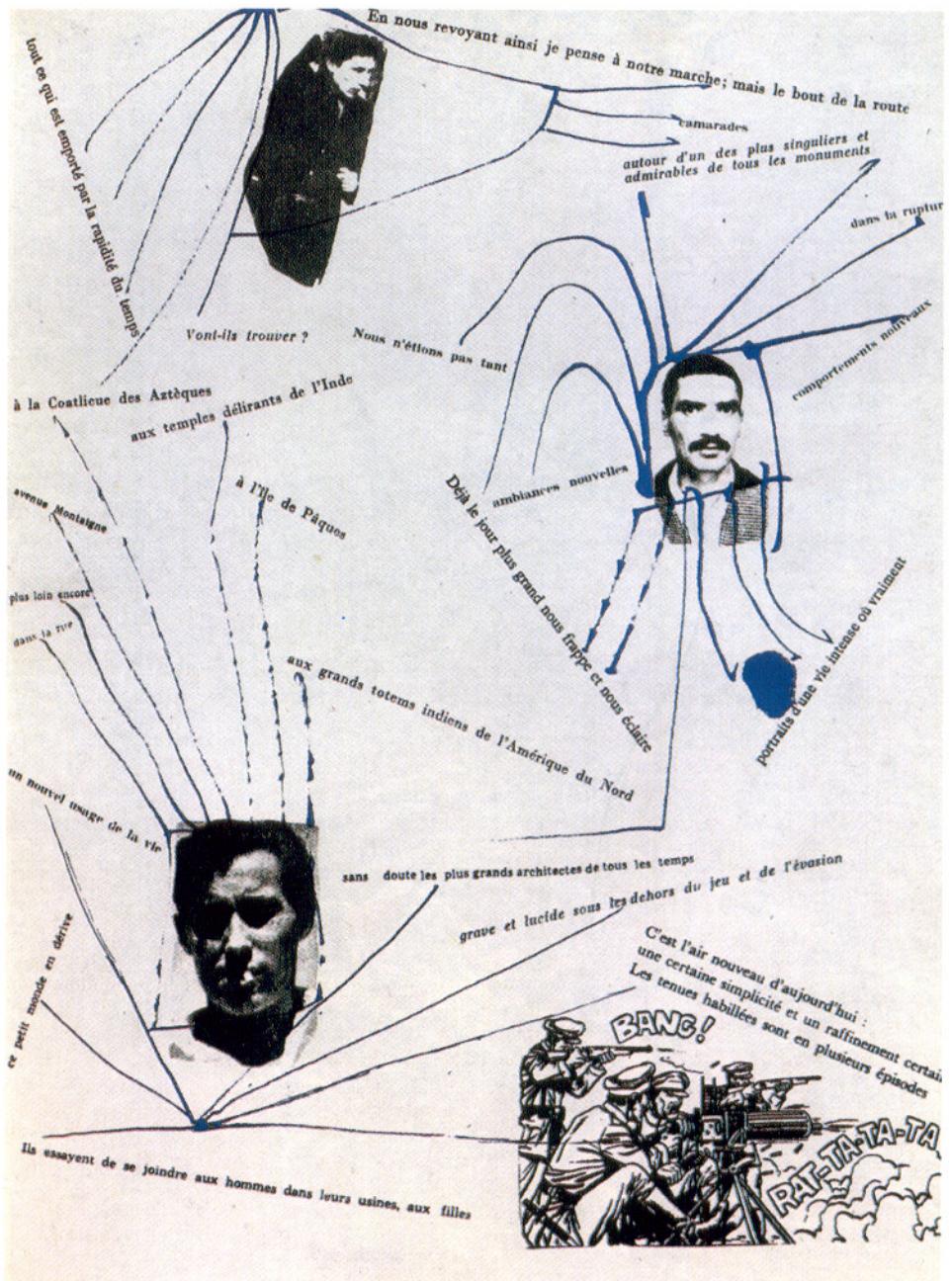

2. Γκυ Ντεμπόρ - Άσγκερ Γιορν, *Το Τέλος της Κοπεγχάγης* (1957)

4. Γκυ Ντεμπό, Απομνημονεύματα (1959)

5. Γκυ Ντεμπό, *Απομνημονεύματα* (1959)

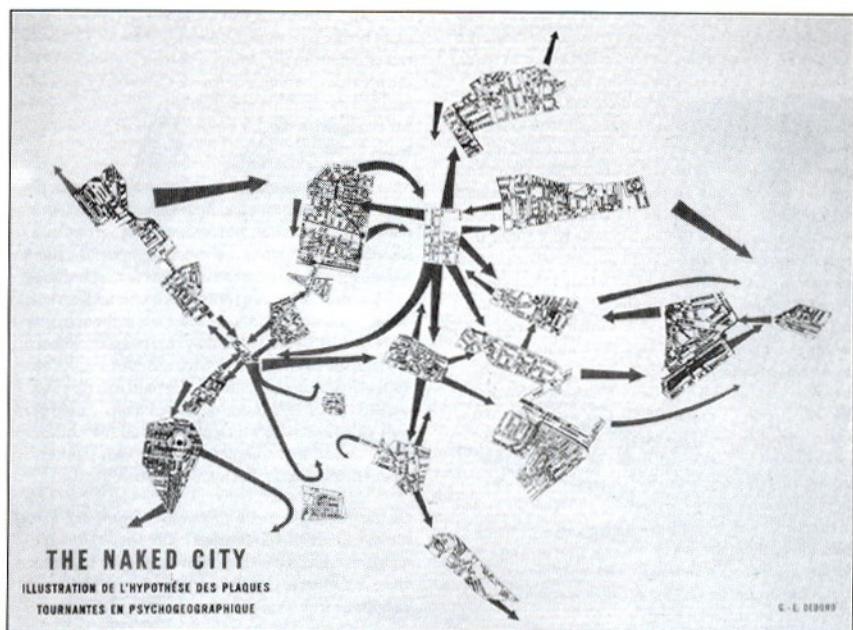
6. Άσγκερ Γιορν, *To Paqísi tη Nýcta* (1959)

7. Άσγκερ Γιορν, *Πειρασμός* (1960)

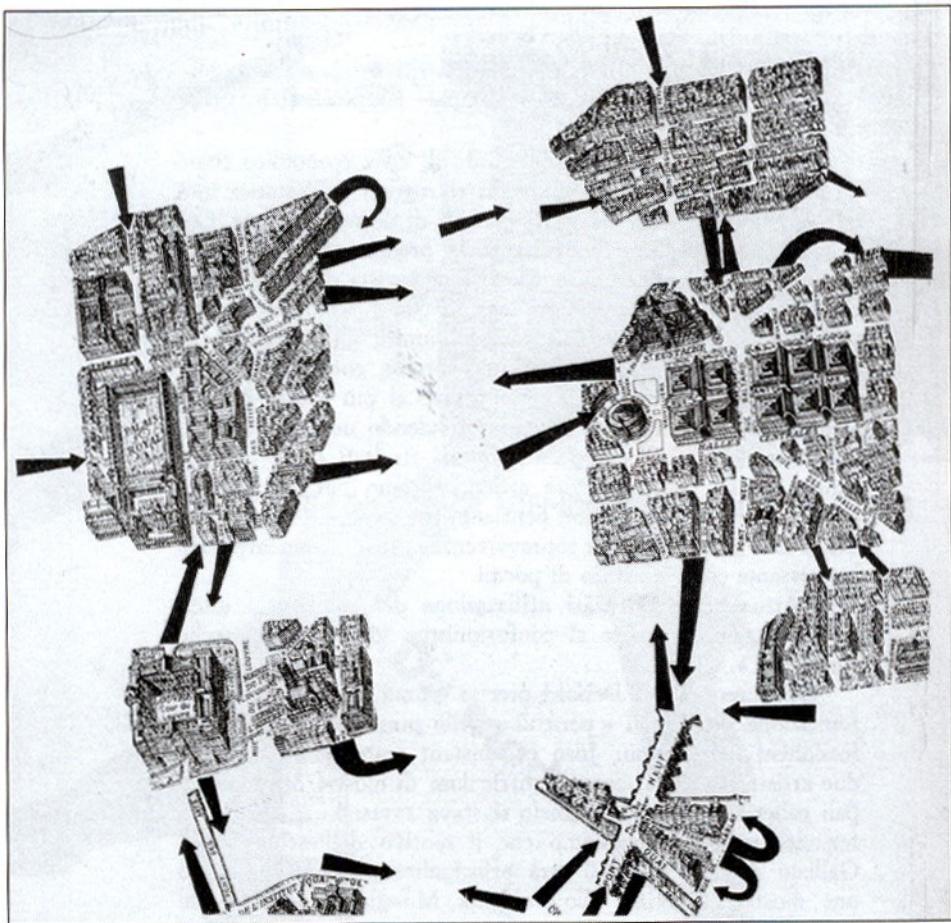
8. Άγγελος Γιουράς, *Ο ψαράς* (1962)

9. Γκυ Ντεμπόρ, *Ηγυμνή Πόλη* (1957). Απεικόνιση της θεωρίας των ψυχογεωγραφικών κόμβων.

10. Βιομηχανική ζωγραφική (Α' έκθεση του Πίνοτ Γκαλίτσο στην γκαλερί Notizie, Τορίνο Μάιος 1958)

11. Γκυ Ντεμπόρ, Ψυχογεωγραφικός χάρτης του Παρισιού (1957)

B. Koberhuis 61

Hein Pfeiffer
Langhaariger Deutscher
Wirklich her fröhlichen Wind,
der auf seine Füße reift.
Oh, welche Freude
sternen in seltenen Blick,
Schwecht der Mohin.
Du Flehsgeist verborgener
hinter seltem Augen
Fliehnat du die Kurze
des Autors über mir.
Du bist weiß,
Die Neugierde schmerzt und
wird dich verhökken.
Grawe wird fallen dir auf dich
aus hämmernder Neugier.
Oh, kein Ende des Windes,
der aus den Wangen tropft,
Weinen verdeckt Windes,
schreit.

In den Wind will ich schlüpfen,
Leth in der Windes Leid,
In die Macht fischen, rettretst
unter gespenstischer Heut,
Blitzen hinter dein Auge
treiben, blitzen dein Auge,
Ach, eurer Angstallinen,
wo die Sprüche verhökken.

Bildiger Dohle

2. 1961

Rechts: Zeichnung, J.A. Herremans
Links: Zeichnung, J.K.S. Schubert
Unten: Zeichnung, R. Eckerling

Liebhaber der jungen Elsterie, die
sich für E.L.Vision interessieren
sagen sich an die Gruppe wenden.
Wir würden uns über Ihren Beitrag
als passives Mitglied freuen.
Wir rufen alle progressiven Talente
auf zur Mitternacht in der Schrift:

T I C K

Kinder nach Wiedern
Sichtbar nur Sommerzeit, wenn alles fröhlich läßt
Halt, Berg, Feld und Tal
All ist grün und hell
Die werte Lille und Rosen heuschniezen
Du wirst die Schönste
Du bist die Schönste
Du Spiegel aller Tugend
Der Blatt von Kreuzen
Halt Stand mit Dahmen
Du liebe mich
Ob wir Flammen, Regenwetter, Sturm und Regen,

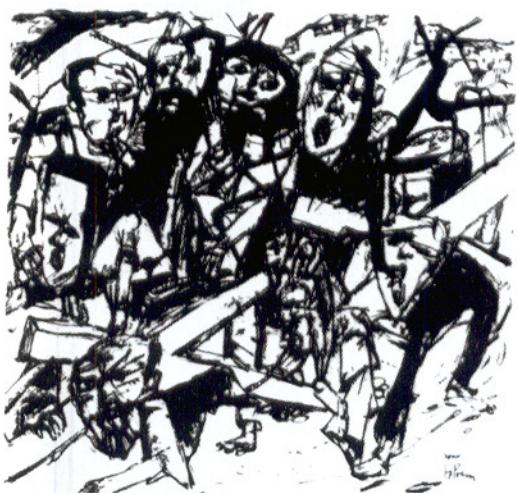
F. Peter Pennewijk)

J. A. Herremans
1961

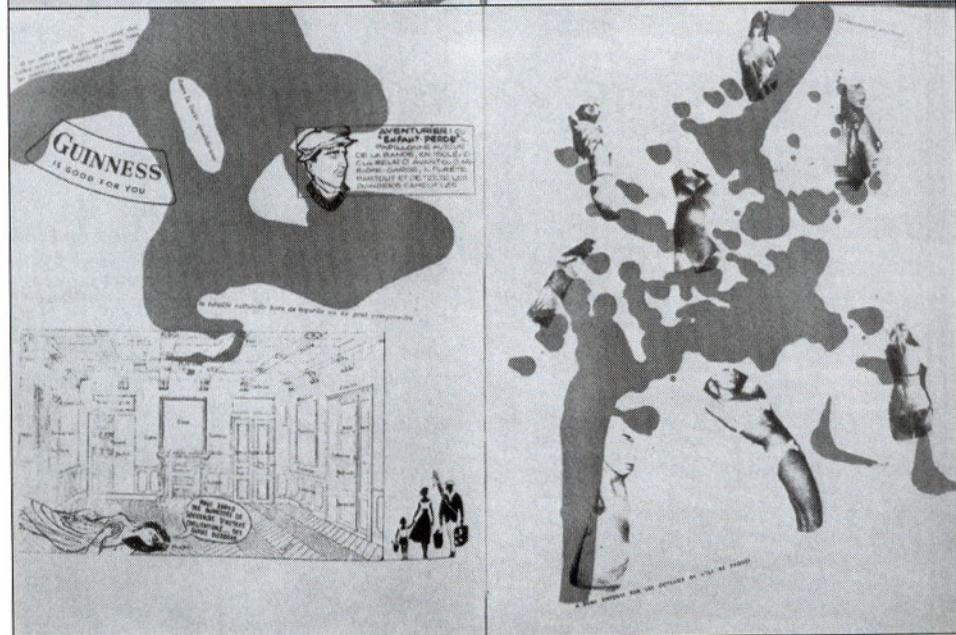
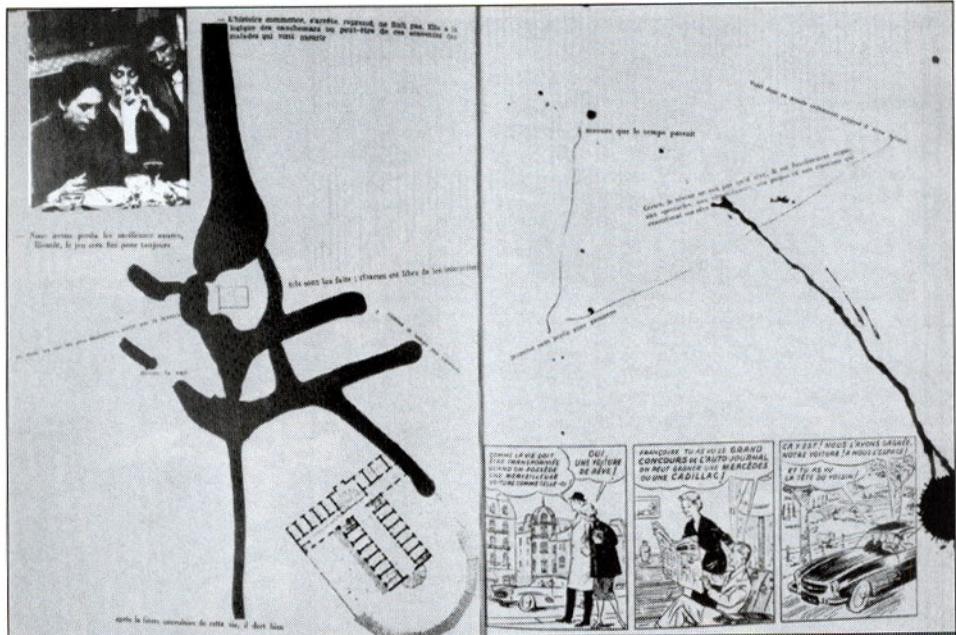
13. Χ. Π. Τσόχος

14. *Spur No 3*

15. Η ομάδα *Spur*

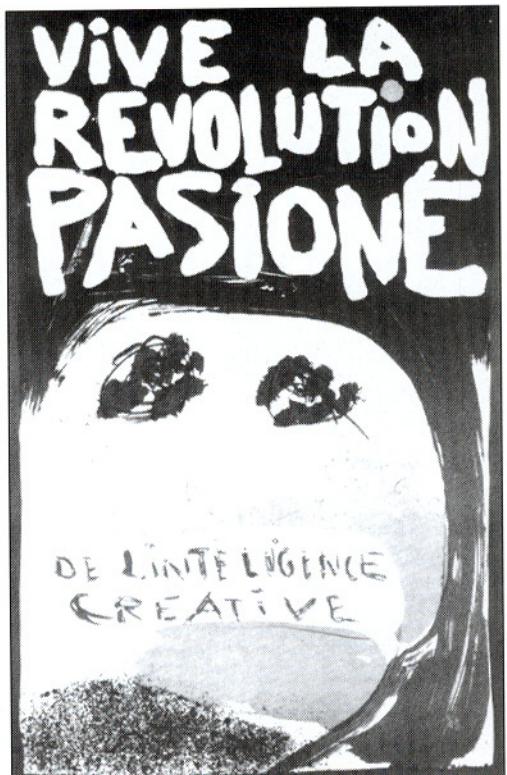

16. Γκυ Ντειπόρο, Απομνημονεύματα (1959)

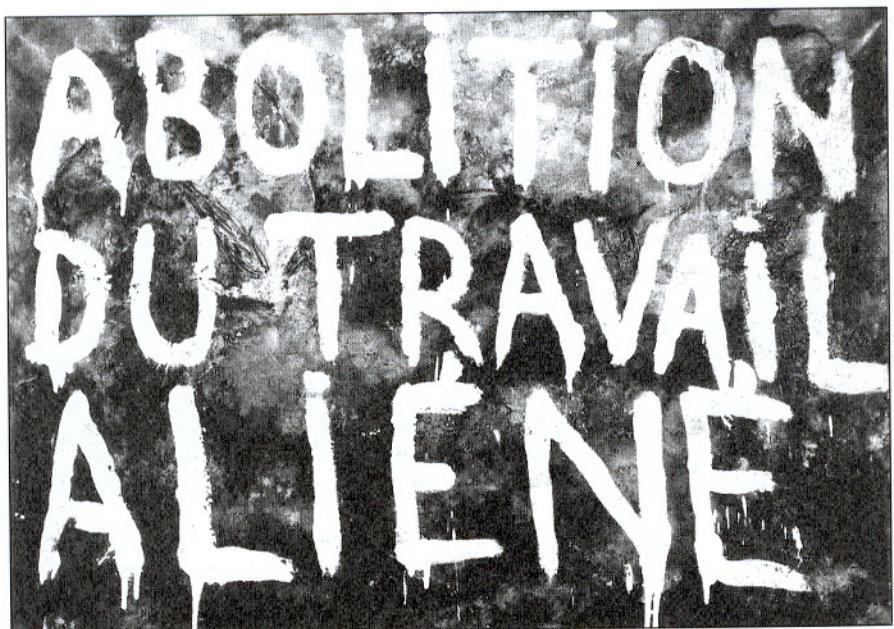
17. Ο Ασγκερ Γιορν στο πειραματικό εργαστήριο της Άλμπα.

18. Γ' Διάσκεψη της ΚΔ στο Μόναχο, το 1959

19. Άσγκερ Γιορν, Ζήτω η Παθιασμένη Επανάσταση

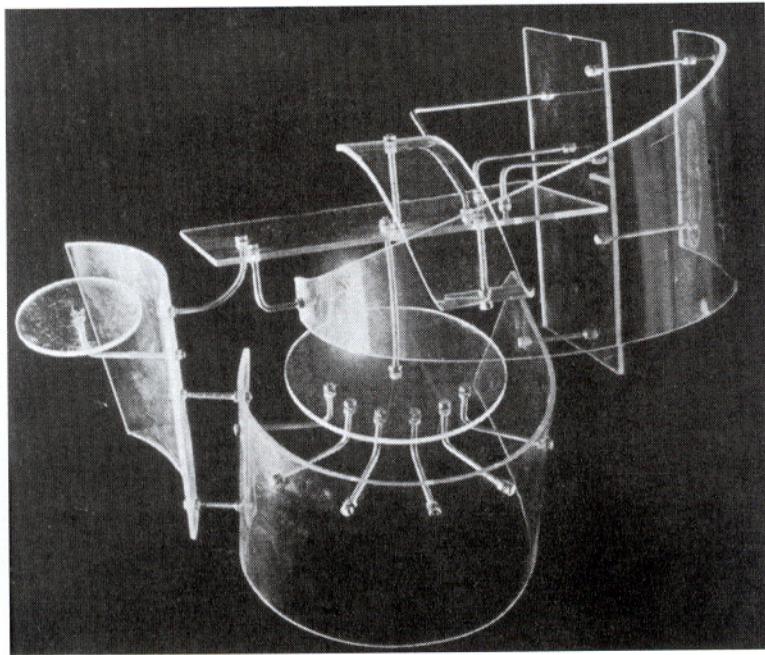
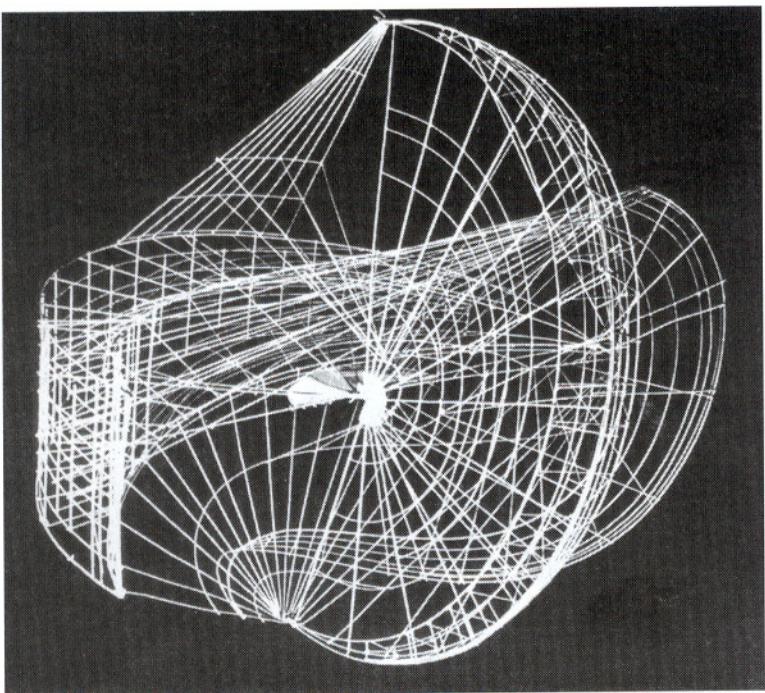
20. Πίνοτ Γκαλίτσο - Γκυ Ντεμπόρ, Κατάργηση της Αλλοτριωμένης Εργασίας

VIe CONGRES
DE L'INTER-
NATIONALE
SITUATION-
NISTE AN-
VERS DU 12
AU 15 NO-
VEMBRE 1962

ÉDITÉ PAR
INTERNATIONALE
SITUATIONNISTE
BP 75 06 PARIS

21. Αφίσα για την 6η Συνδιάσκεψη της ΚΔ (12-15/12/1962)

22. Κόνσταντ, Πειραιατικές κατασκευές του καταστασιακού σχεδίου για μια σκεπαστή πόλη.

**QUE PEUT
LE MOUVEMENT
REVOLUTIONNAIRE
MAINTENANT?**

TOUT

**QUE DEVIENT-IL
ENTRE LES MAINS DES PARTIS
ET DES SYNDICATS?**

RIEN

**QUE VEUT-IL? LA REALISATION
DE LA SOCIETE SANS CLASSE
PAR LE POUVOIR
DES CONSEILS OUVRIERS**

conseil pour le maintien des occupations

Η επιβίωση κι η ψευδής αμφισβήτησή της

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΣΑΒΟΥΑΡ-ΒΙΒΡ
ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΓΕΝΕΩΝ
του Ραούλ Βανεγκέμ

(Gallimard)

Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΙΝΑΙ Η ΖΩΗ ΥΠΟΒΙΒΑΣΜΕΝΗ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΤΑΓΕΣ

Το προλεταριάτο σαν υποκείμενο και σαν αναπαράσταση

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΜΑΤΟΣ
του Γκυ Ντεμπόρ
(Bushet-Chastel)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο Ρόλος των Πρωτοποριακών Κινημάτων	5
Η Πειραιανή Ομάδα	21
Μανιφέστο	24
Κουλτούρα και Αντικουλτούρα	29
Ομιλία Προς τους Πιγκουίνους	32
Είναι η Επιθυμία μας που Κάνει την Επανάσταση	35
Κείμενα από το Περιοδικό της Internationale Lettriste	37
Κείμενα από το Περιοδικό Potlatch	45
Εισαγωγή σε μια Κρητική της Αστικής Γεωγραφίας	58
Δύο Περιγραφές Περιπλάνησης	61
Οδηγίες Χρήσης της Μεταστροφής	65
Εναρκτήρια Ομιλία του Πρώτου Παγκοσμίου Συνεδρίου των Ελευθέρων Καλλιτεχνών	72
Παρέμβαση του Βολμάν	73
Μανιφέστο	76
Έξοδος	78
Η Μετεστραμμένη Ζωγραφική	91
Το Μελλοντικό Μεγάλο Παιχνίδι	93
Ορισμοί	95
Κρητική της Οικονομικής Πολιτικής	97
Προκαταρκτικές Σημειώσεις για 'Έναν Ορισμό της Ενότητας του Επαναστατικού Προγράμματος	114
Οι Καταστασιακοί και οι Νέες Μορφές Δράσης στην Πολιτική και την Τέχνη	119
Η Καταστασιακή Διεθνής	124
Η Επανάσταση της Μοντέρνας Τέχνης και η Μοντέρνα Τέχνη της Επανάστασης	126
Μάης-Ιούνης	141
Ένας Αμπελοφιλόσοφος	144
Κείμενα του Ιταλικού Τμήματος της I.S.	148
Η 'Άγρια Αρχιτεκτονική	159
Πίνακες-Φωτογραφίες	161

ΤΟ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΤΙΚΟ

Η Καταστασιακή Διεθνής (Internationale Situationniste), που έγινε γνωστή παγκοσμίως μέσω της εξέγερσης του Μαΐου του 1968 στη Γαλλία, ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1957 κατά τη Συνδιάσκεψη του Κόζιο ντ' Αρόσα στην Ιταλία, όπου συνενώθηκαν η Λεπτριστική Διεθνής (Internationale Lettriste), το Διεθνές Κίνημα για ένα Φαντασιακό Μπαουχάους (Mouvement International pour un Bauhaus Imaginiste) και η Ψυχογεωγραφική Επιτροπή του Λονδίνου. Αφομοιώνοντας όλο τον πλούτο της επαναστατικής θεωρίας και πρακτικής του παρελθόντος, ανέπτυξε μια εξαιρετικά συνεκτική και ριζοσπαστική κριτική της σύγχρονης κοινωνίας και πρότεινε νέες μεθόδους δράσης στην πολιτική και την τέχνη. Στις αναφορές της Κ.Δ. μεταξύ άλλων περιλαμβάνονταν ο Φουριέ, ο Μαρξ, ο Μπακούνιν, οι συμβουλιακοί κομμουνιστές, το Νταντά, ο Σουρεαλισμός. Μια σειρά υποκειμενικών αδυναμιών, καθώς και μια γενικότερη κρίση προσανατολισμού, οδήγησαν στη διάλυση της οργάνωσης το 1972.

Η παρούσα ανθολογία α περιλαμβάνει προκαταστασιακά και καταστασιακά κείμενα, σχεδόν όλα ανέκδοτα μέχρι τώρα στην Ελλάδα. Προκειμένου να δοθεί μια συνολικότερη εικόνα της Κ.Δ., παρουσιάζονται εδώ κείμενα όχι μόνο του γαλλικού τμήματος, αλλά και του αγγλικού, του ιταλικού και του αμερικανικου τμήματος.